STEPHEN KING

DOLORESA KLEIBORN

Stephen King

DOLORESA KLEIBORN

Romanas ir apysaka

Iš anglų kalbos vertė

IRMINA DOMEIKIENĖ
BRONIUS BRUŽAS

Stephen King. Rinktiniai raštai, 37 tomas

DOLORES CLAIBORNE
RITA HAYWORTH AND SHAWSHANK REDEMPTION
New York, Signet, 1999

UDK 820(73)-3
Ki-108

www.eridanas.lt

ISBN 9986-97-072-5

DOLORESA KLEIBORN

Skiriu mamai, Rutai Pilsburi King

"Ko nori moteris?"

Zigmundas Froidas

"P-A-G-A-R-B-O-S, supraskite, ką man tai reiškia."

Areta Franklin

- *Ko* tu klausei, Endi Bisetai? Ar supratau savo teises, kaip tu man jas išaiškinai?

Viešpatie! Kodėl kai kurie vyrai tokie besmegeniai? Ne, tai tu patylėk! Pakaks malti liežuviu, geriau paklausyk manęs. Ir, manding, klausysi manęs iki vidurnakčio, o gal ir dar ilgiau, tad verčiau pratinkis. Taigi aš viską supratau, tas teises, viską, ką tu man perskaitei! O gal, tavo manymu, po to, kai mudu šnektelėjom prekybos centre, aš kuoktelėjau? Pirmadienio popietę, jei kartais pamiršai. Dar pasakiau, jog žmona nepagailės tau poros šiltų žodelių, kad nupirkai vakarykštės duonos: centą sutaupei - dolerį prakišai, kaip sakoma. Kaip pirštu į akį dūriau, a?

Savo teises aš dar ir kaip suprantu, Endi! Mano motina kvailių ir kvaišų neaugino, garbė Viešpačiui. Ir savo pareigas aš taip pat suprantu, Dievas liudininkas.

Sakai, viskas, ką bepasakyčiau, gali būti teisme panaudota prieš mane, taip? Na, stebuklams galo nėr! O tu liaukis dantis šiepęs, Frenkai Prolksai! Gal dabar ir esi kietas policininkas, bet aš gi prisimenu, kaip tu be kelnių bėgiojai, ir tavo šypsenėlė buvo lygiai tokia pat kvaila. Paklausyk mano patarimo ir savo šypsenėlių tokioms senėms, kaip aš, nešvaistyk. Man tave permanyti lengviau nei baltinių reklamą Sirso kataloge.

Na, tiek to, pasilinksminom, ir pakaks, metas imtis darbo. Aš jums trims daug ko pripasakosiu, ir bent pusę teismo salėj *galima bus* panaudoti prieš mane, jei kas užsigeistų raustis tokiose senienose. Juokas, ir tiek! Juk saloje seniai gera pusė jau žinoma, o gal ir dar daugiau, tad man belieka tik imt bei nusišikt, kaip įkaušęs sakydavo senasis Nilis Robišo, o jis retai kada išdžiūdavo, šitą jums patvirtins kiekvienas, kuris jį pažinojo.

O štai ant vieno dalyko man *nenusišikt*, todėl aš ir atėjau čionai pati, niekas manęs už apykaklės netempė. Tos kalės, Veros Donovan, aš nežudžiau, ir jūs manimi patikėsit, kad ir ką dabar galvotumėt. Nuo tų sumautų laiptų aš jos nestūmiau. Nuspręsite pasodinti mane už tą, kitą, tai sodinkite, bet šitos kalės krauju mano rankos nesuteptos. Ir, manding, kai baigsiu pasakoti, tu, Endi, net *nesudvejosi*. Visada buvai neblogas berniukas - kaip berniukas. Norėjai, kad viskas būtų garbingai, štai ką noriu pasakyti, ir užaugai padoriu vyru. Tik nepradėk riesti nosies: tu išaugai, kaip ir bet kuris vyras, kuriam kokia nors moteris skalbia, šluosto nosį ir, vos tik tasai išklysta iš kelio, tuoj pasuka, kur reikia.

Dar vienas dalykas, o jau po to pradėsim. Tave, Endi, aš pažįstu, na, ir Frenką, savaime aišku, bet kas gi ta moteris su diktofonu?

Viešpatie, Endi! Taigi aš *žinau*, kad ji stenografistė! Sakiau gi, kad mano motina kvaišų neaugino, teisingai? Gal man lapkričio mėnesį ir sukaks šešiasdešimt šešeri, bet galva dar nesiskundžiu. Jei moteris sėdi su diktofonu ir bloknotu, vadinasi, ji stenografistė, kas gi daugiau? Aš gi žiūriu visas teismines programas, netgi "Los Andželo įstatymą", nors ten niekas neišbūna apsirengęs ilgiau nei penkiolika minučių.

Kuo tu vardu, vaikuti?

A-a! Ir iš kur esi?

Nustok, Endi! Ką dar ketinai nuveikti šįvakar? Ruošeisi į paplūdimį gaudyti tų, kurie be leidimo renka kriaukleles? Tavo širdelė tokio jaudulio gali ir neištverti, ar ne? Cha!

Na, štai! Šitaip jau geriau. Vadinasi, tu - Nensė Banister iš Kenebanko, o aš - Doloresa Kleiborn, čionykštė, gyvenu Litl-Tolo saloje. Na, aš gi minėjau, jog prišnekėsiu be galo ir krašto, ir tu pati pamatysi, šitaip ir bus. Tad jei pageidausi, kad kalbėčiau garsiau ar ką pakartočiau, sakyk nedelsdama, nesidrovėk. Noriu, kad užrašytum kiekvieną mano žodį. Ir pradėsiu nuo to, jog prieš dvidešimt

devynerius metus, kai štai šitas pats policijos viršininkas Bisetas ėjo į pirmą klasę ir nuo pašto ženklų laižė klijus, aš nužudžiau savo vyrą, Džo Sent-Džordžą.

Kažkodėl jaučiu skersvėjį, Endi. Jei neužčiaupsi savo idiotiško snukio, aš išeisiu, ir gaudyk vėją laukuose. Ko išsproginai akis? Tu gi žinai, kad aš nužudžiau Džo. Litl-Tole visi tą žino, o ir Džonsporte už sąsiaurio, manding, irgi kas antram ne paslaptis. Bet įrodyti negali niekas. Ir aš neprisipažinčiau dabar Frenko Prolkso ir Nensės Banister iš Kenebanko akivaizdoje, jeigu ta sena kvaiša, kalė Vera, nebūtų vėl ėmusi krėsti savo bjaurių kiaulysčių.

Na, bet daugiau jinai jau nebepridergs, tiesa? Viena paguoda.

Stumtelėk mikrofoną arčiau manęs, Nense, brangute. Jei jau reikia įrašinėti, tai kuo rūpestingiausiai, ar ne? Kokia mažutė mašinėlė, a? Bet ir prisigalvoja visko tie japonai! Iš tikrųjų... bet, man regis, mudvi abi žinom, jog to, kas liks juostelėj tavo pyragėlio viduje, pakaks, norint įkišti mane į moterų pataisos įstaigą iki pat mano gyvenimo galo. Prisiekiu Dievu, aš visada žinojau, kad Vera Donovan - mano pražūtis. Kai tik pamačiau ją pirmą sykį, išsyk ir supratau. Ir štai, pasigrožėk, ką ji padarė, ką ta prakeikta sena kalė man padarė! Jau dabar jinai užtikrintai įkišo pagalį man į ratus. Visi jie tokie, turčiai: jei negali mirtinai tavęs užspardyti, tai mirtinai uždusins savo gerumu.

Ką?

Po paraliais, Endi! Aš jau seniai būčiau išdėsčiusi reikalo esmę, jei tu kas sekundę manęs nepertraukinėtum. Paprasčiausiai aš dar nenusprendžiau, ar pasakoti nuo galo iki pradžios, ar nuo pradžios iki galo. O gal surastumėt ko išgerti?

Eik tu su savo kava! Ir kavinuką patrauk kur nors toliau. Duok stačiai vandens, jei jau gaili gurkšnelio iš butelio, kurį laikai antai tame stalčiuje. Ne tokia aš jau...

Kaipgi - iš kur žinau? Endi Bisetai, galima pamanyti, jog tu tik vakar išsiritai iš lopšio! Tavo manymu, žmonėms saloje nėr daugiau apie ką šnekėt, tik apie tai, kaip aš nugalabijau savo vyrą? Po velniais, šita naujiena jau gerokai *pasenusi*! O štai tu... kol kas esi dar pakankamai sultingas.

Dėkui, Frenkai. Tu irgi visuomet buvai neblogas berniukas, nors bažnyčioj į tave ir būdavo baisu žiūrėt, kol motina atpratino tavę krapštyti nosį. Viešpatie, būdavo, visą pirštą sugrūsi šnervėn -

stačiai stebuklas, kad neprakrapštei smegenų. O kuriems galams čia rausti? Dar negimė kūdikis, kuris, kad ir su pertraukom, nekasinėtų žaliojo aukso savo senajam siurbliuke. Na, o tau pakako proto bent jau bažnyčioje laikyti rankas atokiau nuo kelnių ir savo bumbuliukų, nes pasitaiko berniukų, kurie...

Taip, Endi, *taip*! Aš viską papasakosiu. Kas tau darosi, ar skruzdės kelnėse ramybės neduoda?

Tai štai: pradėsiu ne nuo pabaigos ir ne nuo pradžios, o nuo vidurio ir eisiu į abi puses. O jeigu tau, Endi Bisetai, kas nors nepatinka, įrašyk į savo nuodėmių sąrašą ir pasiųsk dvasininkui.

Mudu su Džo turėjom tris vaikus, ir kai jis šešiasdešimt trečiųjų vasarą mirė, Selenai sukako penkiolika, Džo jaunesniajam - trylika, o Mažyliui Pitui - viso labo devyneri. Na, Džo man nepaliko nei naktipuodžio nusimyžt, nei langelio, pro kurį būčiau galėjusi šliūkštelt...

Ko gero, Nense, tau teks mažumėlę padailint, a? Aš gi tik bjauraus būdo senė, o mano liežuvis dar bjauresnis, bet jei visas tavo gyvenimas bjaurus, tai ko gi tikėtis?

Apie ką čia aš? Visai susipainiojau...

A-a! Dėkui tau, vaikuti.

Džo man paliko lūšnelę prie Rytinio iškyšulio ir šešis akrus žemės, apžėlusios gervuogynais ir visokiausiu šlamštu, auganču proskynose. Ką dar? Reikia pagalvoti... Tris mašinas, kurių nė viena neužsivedė - du pikapus ir sunkvežimiuką medienai gabenti, - ir keturias malkų krūvas. Dar - bakalėjininko sąskaitą, sąskaitą iš geležies prekių parduotuvės, naftos kompanijos sąskaitą, graboriaus sąskaitą... Nori dar vienos dovanėlės? Jis žemėj neišgulėjo nė savaitės, kai ūmai apsireiškė girtuoklis Haris Dusetas su mėšlinu popiergaliu - Džo, susilažinęs dėl beisbolo, jam prakišo dvidešimt dolerių!

Štai ką jis man paliko. Manei, dar ir draudimo pinigus? Nė velnio! Nors, kita vertus, gal viskas išėjo tik į gera. Na, bet šitai aš galbūt paporinsiu vėliau, o dabar tenoriu pasakyti viena: Džo Sent-Džordžas ir apskritai nebuvo žmogus, o tik prakeiktas akmuo, kybantis man po kaklu. Tiesą sakant, dar blogiau: juk akmenys nepasigeria ir neapsireiškia, dvokdami alum, pirmą valandą nakties ir iš-syk į lovą - patenkink jį! Tik tą kalės išperą aš nudėjau visai ne dėl šių priežasčių, betgi reikėjo nuo kažko pradėti!

Žinia, sala ne ta vieta, kurioje galima sau imti ir *ką nors* nužudyti, patikėkit manim. Būtinai kas nors sukiojasi netoliese, kaišioja nosį į tavo reikalus, kai tau visiškai nesinori. Štai kodėl aš nužudžiau, kai nužudžiau, ir apie tą savo gyvenimo tarpsnį irgi papasakosiu, kai ateis eilė. Na, o kol kas pakaks pasakyti, jog minėtą darbą atlikau praėjus kone lygiai trejiems metams po to, kai Veros Donovan vyras žuvo autokatastrofoje prie Baltimorės - jie ten gyveno, o Litl-Tole praleisdavo tik vasaras. Anomis dienomis Veros varžtai dar nebuvo atsisukę.

Vadinasi, Džo daugiau nebėra ir pinigų nėra - štai ir daryk, ką nori. Pasakysiu jums viena: visame pasaulyje negali būti nieko blogesnio, nei likti vienai su trim vaikais ant rankų. Iš nevilties nors sienom lipk! Aš jau nusprendžiau pasiieškoti darbo už sąsiaurio, Džonsporte - na, pirkinius savitarnoj tikrinti ar padavėja restorane, tik ūmai ta kvaiša sumanė gyventi saloj kiaurus metus. Visiems atrodė, kad ji kuoktelėjo, o aš visiškai nenustebau: ji ir šiaip ilgokai čia užtrukdavo.

Vaikinas, kuris anuomet pas ją dirbo... Vardą aš pamiršau, bet tu, Endi, žinai, apie ką aš - jis dar dėvėjo tokias ankštas kelnes, jog visas pasaulis galėjo regėti jo kiaušinius, didumo sulig uogienės stiklainiais... Na, anuomet jis apsilankė pas mane ir pranešė, kad šeimininkė (jis visuomet ją taip vadindavo - šeimininke, kvailys neregėtas) norėtų žinoti, ar aš nesutikčiau dirbti jos ekonome nuolatos. Tiesą pasakius, aš nuo penkiasdešimtųjų metų aptarnaudavau juos vasarom, tai į ką gi ji turėjo kreiptis visų pirmiausia? Tik tuomet jos pasiūlymas buvo stačiai atsakymas į mano maldas. Aš išsyk sutikau ir dirbau pas ją iki pat vakardienos, kai ji nulėkė nuo laiptų tiesiai ant savo kvailos tuščios makaulės.

Kuo užsiiminėjo jos vyras, Endi? Statė lėktuvus?

A-a! Veikiausiai *girdėjau*, betgi tu žinai, žmonės saloj pliurpia, kas ant seilės užeina. Viena neabejotina: pinigų jiems pakako, netgi *labai* pakako, ir po jo mirties viskas atiteko jai. Žinoma, neskaitant kąsnio, kurį atsirėžė vyriausybė. Tik labai abejoju, kad ji gavo bent pusę jai priklausančio turto. Maiklas Donovanas turėjo galvą. Ir buvo labai gudrus. Žinoma, niekas, kam teko su ja bendrauti per pastaruosius dešimt metų, nepatikės, jog Vera gudrumu jam nenusileido... Ir gudrių dienų jai pasitaikydavo iki pat mirties. Aš vis galvoju, ar ji žinojo, kokią šunybę man iškrės, jei nenumirs ramutėliai sa-

vo lovoje nuo širdies smūgio, o nusigaluos kokia kitokia mirtim? Kone visą dieną prasėdėjau ant laiptelių prie Rytinio iškyšulio ir vis mąsčiau apie tai... apie tai ir dar apie visokiausius dalykus. Iš pradžių svarstau: ne, dubenėlis su avižiniais dribsniais į galą turėjo daugiau smegenų nei Vera Donovan, o paskui prisimenu, kaip jinai su siurbliu... ir jau galvoju: o jeigu? Na, o jeigu?

Dabar jau nebesvarbu. Dabar svarbu, jog aš nuo keptuvės papuoliau stačiai į gaisrą, ir man baisiai norėtųsi kuo mažiau nusvilti subinę. Jei ne per vėlai susigriebiau.

Pradėjau pas Verą Donovan ekonome, o baigiau "apmokama kompanione", kaip jie sako. Skirtumą suvokti netrukau. Būdama Veros ekonome, ėdžiau šūdą aštuonias valandas per parą, penkias dienas per savaitę. O tapusi jos kompanione, ėdžiau jį ištisas dienas be išeiginių.

Pirmas smūgis ją ištiko šešiasdešimt aštuntaisiais, kai jinai per televizorių stebėjo demokratų suvažiavimą Čikagoj. Smūgis buvo visai lengvutis, ir jinai dėl visko kaltino Hubertą Hamfrį. "Dirstelėjau eilinį kartelį į tą spindinčią subinę, - sakė jinai, - ir man galvoj trūko kraujagyslė. Galėjau susiprotėti, kuo viskas baigsis, na, bet vietoj jo lygiai taip pat sėkmingai galėjo būti ir Niksonas!"

Septyniasdešimt penktaisiais smūgis buvo stipresnis, ir dabar suversti kaltę kokiam nors politikui jinai nebegalėjo. Daktaras Freno perspėjo, kad jai nevalia nei rūkyti, nei gerti, bet galėjo ir nesivarginti - negi tokia pasipūtusi katytė, kaip Vera-Pabučiuok-Man-Į-Subinę-Donovan, klausys tokio seno prasčiokiško daktaro, kaip Čipas Freno? "Aš jį dar palaidosiu! - žadėjo jinai. - Ir ant jo kapo dar išgersiu viskio su soda".

Taigi kurį laiką atrodė, kad jos viršus - jis Verą mokė, o šioji sau tik plaukiojo it "*Karalienė Merė*". Na, o aštuoniasdešimt pirmaisiais ją partiesė jau rimtai, o kitais metais gražuolėlis žemyne išsitėškė su mašina. Štai tuomet aš pas ją ir apsigyvenau - aštuoniasdešimt antrųjų metų spalį.

Ar būtinai turėjau ten apsigyventi? Nežinau. Ko gero, ne. Senatvės pensiją, anot senosios Hetės Mak-Leon, aš gaudavau. Nepasakyčiau, kad daug, bet vaikai jau seniai su manimi nebegyveno - o Mažylis Pitas apskritai apleido šią ašarų pakalnę, vargšas paklydęs ėriukas, - ir šį tą aš atsidėdavau juodai dienai. Gyvent saloje visuomet pigiau, ir nors dabar kainos jau nebe tokios kaip anksčiau,

jos vis vien gerokai menkesnės nei žemyne. Na, vadinasi, gyventi pas Verą aš *neprivalėjau*.

Bet mudvi įpratom viena prie kitos. Vyriškiui šitai suprasti sunku. Nensė su savo bloknotėliais, tušinukais ir diktofonu, manding, supranta, bet kalbėti jai, teisybė, nepriklauso. Tad mudvi įpratom viena prie antros, kaip veikiausiai įpranta šikšnosparniai, kurie kybo greta galvom žemyn viename urve, nors gerais draugais jų nieku gyvu nepavadinsi. O ir permaina nebuvo didelė. Tik tiek, jog į spintą, kurioje visuomet kybodavo mano darbo drabužiai, aš pasikabinau ir šventadienines sukneles. Juk nuo aštuoniasdešimt antrųjų rudens ten praleisdavau ištisas dienas ir kone visas naktis. Pinigėlių padaugėjo, bet ne tiek, kad, kaip sakoma, būčiau galėjusi sumokėti pirmąjį įnašą už kadilaką. Cha!

Manau, jog, be manęs, paprasčiausiai nebuvo kam. Niujorke ji turėjo valdytoją, pavarde Grinbušas. Tiktai Grinbušas neketino apsigyventi Litl-Tole ir klausytis, kaip Vera spiegia pro miegamojo langą, kad jis paklodes prisegtų šešiais, o ne keturiais segtukais. Taip, jis nieku gyvu nebūtų apsigyvenęs svečių kambary, kad keistų jai vystyklėlius, šluostytų mėšlą nuo jos senos riebios subinės, pakol jinai tvirtina, kad jis iš prakeiktos porcelianinės kiaulės-taupyklės vagiąs penkių centų monetas, ir žada supūdyti jį kalėjime. Grinbušas tik atplėšinėjo čekius, o aš šluosčiau jai subinę ir klausiausi, kaip ji kliedi apie paklodes ir apie šiukšlinius triušius, ir apie savo prakeiktą porcelianinę kiaulę.

Na, ir kas? Aš už tą darbą nelaukiu ordino, netgi "Purpurinės Širdies". Mėšlo per savo gyvenimą prisišluosčiau iki valiai, o prisiklausiau dar daugiau (aš gi šešiolika metų išgyvenau su Džo Sent-Džordžu, nepamirškit), ir nieko, likau sveika gyva. Man regis, nepalikau tos moters todėl, kad jai nieko daugiau nebeliko. Arba aš, arba ligoninė. Vaikai jos nelankė, ir štai dėl šito aš jos nuoširdžiai gailėjausi. Žinoma, nesitikėjau, kad jie aplink ją šokinės - nemanykite, bet visgi nesupratau, kodėl gi jiems nepamiršus senos nesantaikos, kad ir dėl ko jie ten riejosi, ir neatlėkus dienelei kitai, o gal ir paviešėti. Kalė ji buvo neregėta, kas teisybė, tas teisybė. Betgi jiems jinai buvo *motina*! Na, ir paseno... žinoma, dabar aš žinau daugiau nei tuomet, bet vis dėlto...

Ką?

Taip, gryna teisybė. Jei meluoju, verčiau išsyk numirsiu, kaip

sako mano anūkai. O jei netikit manim, paskambinkit tam Grinbušui. Tikiuosi, kai viskas iškils aikštėn - o jau iškils užtikrintai, kitaip nebūna, - tai Bangoro "*Daily News*" neabejotinai parašys verksmingą straipsnelį, kaip visa tai žavinga. Bet jūs paklausykit manęs - čia nėra *nieko* žavinga, vien nelemtas košmaras. Kad ir kaip viskas apsigręžtų, o žmonės būtinai pasakys, neva aš susukusi jai galvą, o kai tik jinai padarė tą, ką padarė, išsyk ją ir pribaigiau. Aš jau žinau. Ir tu, Endi, žinai. Nėra tokios jėgos žemėje, o ir danguje, kuri galėtų sukliudyti žmonėms patikėti didžiausia bjaurastim, jei jie šito įsigeidžia.

Taigi visam tam mėšle nėr nė vieno tiesos žodžio. Aš jos nevērčiau, o jinai padarė tą, ką padarė, visai ne todėl, kad būtų mane dievinusi - ji prie manęs nė prisirišusi nebuvo. Na, *galbūt* ji taip pasielgė, nes manė esanti man skolinga - žinant jos trenktą būdą, ji, ko gero, galvojo, kad yra man netgi labai skolinga, tik sakyti šito niekada nesakė. Ne jos būdui. Na, jinai netgi galėjo šitaip man atsidėkoti... Ne, ne už tai, kad šluosčiau jai subinę, o už tai, jog buvau greta visas tas naktis, kai iš kampų rangėsi laidai, o iš po lovos lindo šiukšliniai triušiai.

Nieko baisaus, kad kol kas jūs dar nieko nesuprantat, vėliau paaiškės. Pažadu, kai iškeliausit namolio, tai viską suprasit, viską!

Kale ji buvo dėl trijų priežasčių. Pažinojau moterų, kurios tokių priežasčių turėjo ir daugiau, bet pamišusiai senei, kuri iš lovos išsirita tik į vežiojamą krėslą, pakanka ir trijų. Tokiai ir trijų priežasčių gana su *kaupu*.

Pirmas dalykas, kai ji nieko sau padaryt negalėjo. Na, atmenat, aš apie segtukus pasakojau - kad paklodę šešiais prisegt, o ne keturiais - ne, ne, ir manyti nedrįsk? Na, čia tik vienas toks pavyzdys.

Jei tu dirbai misis Verai-Pabučiuok-Man-Į-Subinę-Donovan, tai *privalėjai* atminti, ką galima daryti ir ko šiukštu nepamiršti. Ji susyk nurodydavo, ko jai reikia, ir galit manim patikėti, taip viskas ir vykdavo. Kartą pamirši, jinai tave išbars. Antrą pamirši, atskaičiuos iš algos. Na, o pamirši trečią kartą, tai lėksi lauk, kad ir kaip teisintumeisi. Tokia buvo Veros taisyklė, ir mane ji tenkino. Nelabai švelni, bet teisinga. Jei tu antru kartu neįsimeni, ant kurių lentynų dėti kepinį aušinti, o ant palangės - *jokiu būdu*, mes ne kokie elgetos airiai, tai, vadinasi, neįsiminsi *niekada*.

Trys klaidos - ir tu leki lauk, tokia buvo taisyklė, ir jokių tau išimčių. Štai ir išėjo, jog dirbti tenai man teko su pačiais įvairiausiais žmonėmis. Senomis dienomis aš tik ir girdėdavau, jog eiti dirbti pas Donovan - tolygu lįsti tarp besisukančių durų. Vieną ratą apsuksi, du, kai kas įsigudrindavo apsisukti dešimtį ar net visus dvylika, bet galiausiai tave vis vien išsvies ant šaligatvio. Na, ir kai aš ėjau pas ją nusisamdyti pirmą sykį (šitai nutiko keturiasdešimt devintaisiais), tai tarsi į drakono urvą būčiau lindusi. Tik pasirodė, kad jinai visgi geresnė, nei žmonės ją paišė. Kas sugebėjo būti budrus, tas pasilikdavo ilgam. Na, kaip aš ar tasai gražuolėlis. Tačiau visą laiką teko būti įsitempusiai, nes jinai visuomet viską pastebėdavo ir apie salos gyventojus žinojo kur kas daugiau už visus, atvykstančius vasaroti... ir dar ji mokėjo būti iki skausmo kandi. Dar tuomet, anksčiau, nei prasidėjo visi jos nemalonumai. Jai tas buvo nelyginant pramoga.

- Ko tau čia reikia? - sako ji man pačią pirmą dieną. - Tau namie sėdėt su savo mažyle ir gamint gausesnius bei skanesnius pietus tam gyvenimo žiburiui.

- Misis Kalem su džiaugsmu prižiūrės Seleną keturias valandas per dieną, - aiškinu aš. - Dirbti galiu tik pusdienį, mem.

- O man daugiau nė nereikia, kaip, jei neklystu, ir nurodyta pranešime, kurį patalpinau čionykščiame vadinamajame laikraštyje, - atsako ji, rodydama savo nuodingą liežuvėlį, bet negeldama, kaip paskui nutikdavo tūkstančius kartų. Atmenu, tuomet ji sėdėjo su mezginiu. O mezgė ji - na, kad tave žydrasis dangaus žaibas. Pora kojinių perdien jai buvo gryni niekai, nors virbalų imdavosi ne anksčiau kaip dešimtą. Tik mezgimui jai reikėdavo atitinkamo nusiteikimo.

- Taip, mem, - sakau. - Ten taip ir buvo nurodyta.

- Aš vardu ne Taipmem, - sako ji ir deda šalin mezginį, - o Vera Donovan. Jei tave priimsiu, vadinsi mane ponia Donovan - šiaip ar taip, iš pradžių, kol mudvi viena kitą pažinsim artimiau, - o aš tave vadinsiu Doloresa. Viskas aišku?

- Taip, misis Donovan, - atsakau.

- Na, ką gi, pradėjom mudvi neblogai. O dabar atsakyk į mano klausimą, Doloresa. Ko tau čia reikia, kai tavo pačios namuose rūpesčių pakanka?

- Noriu mažumą užsidirbti Kalėdoms, - atsakau. Aš dar pakeliui

nusprendžiau, kaip atsakyti, jeigu jinai paklaus. - O jeigu aš jums tiksiu ir, žinoma, jeigu man patiks pas jus dirbti, tai gal net pasiliksiu ir ilgėliau.

- Jeigu *tau* patiks dirbti pas *mane*! - kartoja jinai ir užverčia akis, tarsi gyvenime nebūtų girdėjusi nieko kvailesnio. Tarsi kažkam ūmai gali *nepatikti* dirbti pas didžiąją Verą Donovan! - Mažumą užsidirbti Kalėdoms, - kartoja ji. O paskui dar kartelį jau visiškai kandžiai: - Mažumą užsidirbti Kalė-ė-ėdoms!

Tarytum būtų įspėjusi, jog aš atėjau todėl, kad vestuvinių ryžių iš plaukų dar dorai neišsipurčiau, o mano šeimoj jau ne viskas gerai. Ir patvirtinimui jai tereikėjo, jog aš parausčiau ir nudelbčiau akis. Ir todėl aš neparaudau, ir akių nenuleidau, nors man tebuvo viso labo dvidešimt dveji ir ji pataikė stačiai į dešimtuką. Tik aš jokiai gyvai būtybei nebūčiau prisipažinusi, jog taip, mano šeimoj *ne viskas* klojasi, kaip turėtų. Tokio prisipažinimo iš manęs replėmis nebūtum išplėšęs. O iš Veros pakako ir pinigų Kalėdoms, kad ir kaip kandžiai ji mane mėgdžiojo. Taigi aš ir sau pačiai neprisipažinau - atseit paprasčiausiai šią vasarą su pinigais namie striukoka. Tik po daugelio metų galiausiai supratau, jog tądien ėjau į drakono urvą, nes reikėjo kažkaip kompensuoti pinigus, kuriuos Džo pragerdavo per savaitę ir prakišdavo penktadieniais žemyne, lošdamas pokerį "Fadžio Tavernoj". Tuomet aš dar tikėjau, neva vyro meilė moteriai ir moters meilė vyrui yra stipresnė už meilę gėrimui ir visokiausioms nesąmonėms, kad toji meilė iškyla virš visko kaip grietinėlė pieno butely. Taigi kiti dešimt metų mane daug ko išmokė. Kai kuriems gyvenimas - sunki mokykla, ar ne?

- Ką gi, - sako Vera, - išmėginkim viena kitą, Doloresa Sent-Džordž... nors, jei tu ir išlaikysi, tai, žinoma, pastosi vėl, nepraeis nė metai, ir daugiau aš tavęs nebepamatysiu.

O aš jau buvau trečiam mėnesy, bet šitų žodžių iš manęs replėmis nebūtum išplėšęs. Man reikėjo tų dešimties dolerių per savaitę, ir aš juos gavau, o jūs nemanykit: atidirbau už kiekvieną centą, ir dar kaip. Visą vasarą iš nuovargio vargiai laikiausi ant kojų, o kai atėjo ruduo, Vera manęs paklausė, ar nenorėčiau padirbėti ir tuomet, kai jie išvažiuos į Baltimorę - tokius didelius namus reikia prižiūrėti kiaurus metus. Ir aš atsakiau - gerai.

Ir laikiausi iki paskutinio mėnesio, kai gimė Džo jaunesnysis, o paskui vėl tenai, dar nuo krūties jo nenujunkiusi. Vasarą palikau

jį su Arlena Kalem - kad Vera leistų savo namuose inkšti mažyliui? Taigi nieku gyvu! Na, o kai tik jiedu su vyru išvažiavo, aš pradėjau vaikščioti tenai ir su juo, ir su Selena. Seleną galima buvo palikti ir vieną - ji, sulaukusi trejų metukų, retai išdykaudavo. Džo jaunesnįjį pasiimdavau drauge kasdien. Savo pirmuosius žingsnelius jis žengė paradiniame miegamajame, tik Vera apie tai niekada nesužinojo, galite manimi patikėti.

Ji paskambino man už savaitės po gimdymo (iš pradžių nenorėjau siųsti jai pranešimo apie gimimą, o paskui nusprendžiau, jei ji pamanys, neva prašausi brangios dovanos, ką gi, čia jos reikalas), pasveikino su sūnaus gimimu, o paskui pasakė - manau, ji tik dėl to ir paskambino, - kad prilaikys mano vietą man. Manding, norėjo mane pamaloninti - ir pamalonino. Juk čia didžiausias pagyrimas, kokį gali išgirsti iš tokios moters, kaip Vera, ir jis man reiškė daugiau nei šventinis dvidešimt penkių dolerių čekis, kurį ji man atsiuntė tą gruodį.

Vera buvo titnagas, tačiau teisinga, ir namuose - tikra šeimininkė. Vyras atvažiuodavo kartą per dešimtį dienų, nors ir skaitėsi, kad jie tenai persikėlė visai vasarai, tačiau ir kai atvažiuodavo, išsyk matėsi, kas ten svarbiausias. Gal du, o gal ir trys šimtai jo pavaldinių išsyk nusismaukdavo kelnes, vos tik jis ištardavo "šikt", bet Litl-Tolo saloje komandavo Vera, ir kai liepdavo nusiauti batus ir nepriminti švarių jos kilimų, jis paklausydavo.

Na, kaip jau minėjau, jos namuose viską derėjo daryti taip, o ne kitaip. Taigi! Kur ji prisirankiojo visų tų taisyklių, aš nežinau, užtai *žinau*, kad jos ją laikė it spąstai. Truputėlį kas ne taip, ir jai jau skauda galvą arba pilvą. Ji kas dieną sugaišdavo daugybę laiko tikrindama, o jei ūmai kažkas kažkur ne taip. Mano manymu, vargšelė būtų gyvenusi kur kas ramiau, jei būtų nusispjovusi į viską ir išsinešdinusi pati.

Visas vonias šveisk tik su "Spik-n-Spanu". Nei "Lestoilu", nei "Top-Džobu", nei "Misteriu Klinu", o tik "Spik-n-Spanu". Nutvertų ji tave su kitokiais milteliais rankose, gero nelauk!

Na, ir lyginimas. Marškinių ir palaidinių apykaklaites apipurkšk tik šiuo krakmolo mišiniu, ir ne šiaip, o prieš tai uždenk apykaklę ypatinga marlės skiaute. Iš tos sušiktos marlės nemačiau jokios naudos, o juk tuose namuose išlyginau bent dešimt tūkstančių marškinių ir palaidinių, bet jei ji būtų užėjusi į lyginamąją ir pa-

mačiusi, kad laidai marškinius be tos marlės ar kad šioji karo nuo lentos krašto, tuomet tik laikykis.

Pamirši įjungti traukos ventiliatorių, kai ką nors kepi virtuvėje, irgi tik laikykis.

Šiukšlių bakai garaže. Iš viso jų buvo šešetas. Kartą per savaitę išvežti šiukšlių atriedėdavo Sanis Kuistas, ir ekonomei - arba kuriai nors kambarinei, buvusiai netoliese - derėjo pargabenti bakus į garažą tą pat minutę, ne, tą pat *sekundę*, vos tik jis išvažiuodavo. Ir ne šiaip nutempti juos į kampą ir ten palikti, o būtinai išrikiuoti trim porom palei rytinę garažo sieną ir kad dangčiai viršuje gulėtų perversti. O pamirši ir ne viską padarysi taip, tuomet laikykis!

O durų kilimėliai su "Sveiki atvykę"? Jie buvo trys - paradinėms durims, durims į vidinį kiemelį ir užpakaliniam įėjimui, kur iki praėjusių metų kybojo chamiška lentelė "Pasiuntiniams", bet ji man jau tiek įkyrėjo, kad sykį ėmiau ir nusukau. Kartą per savaitę man derėjo išdėlioti tuos kilimėlius ant didelio akmens užpakalinio kiemo gale... tai yra, norėjau pasakyti, už keturiasdešimties jardų nuo baseino. Išdėlioti ir šluotražiu išdaužyti dulkes. Ir dar taip, kad tos stovėtų stulpu. O jei nesistengsi, tuomet tave ir nutvers. Tiesa, ji ne *kas kartą* stebėdavo, bet dažnai. Stovi sau kiemely su vyro binokliu. O svarbiausia, kai kilimėlius dedi į vietą, "Sveiki atvykę" pasuk nuo durų. Taip, kad žmonės, prisiartinę prie bet kurių durų, galėtų perskaityti užrašą. O padėsi kilimėlį užrašu į duris, na, tokiu atveju tepadeda tau Dievas!

Ir tokių štai dalykų reikėjo atminti bent pusšimtį. Senomis dienomis, kai aš pradėjau dirbti ateinančia kambarine, prekyvietėje Veros Donovan kaulelius narstydavo, kas tik netingėdavo. Donovanai tuomet dažnai ruošdavo visokiausius priėmimus, ir penkiasdešimtaisiais metais tarnų pas juos buvo gausybė, ir paprastai visų labiausiai ant jos dantį galąsdavo kokia nors mergiūkštė, kurią priėmė kambarine, o paskui išvijo, kai ji trečią kartą pažeidė kurią nors taisyklę. Ir jinai negailėdama lodavo apie Verą Donovan visiems, kurie norėjo klausytis: sena pikčiurna, be to, visai kuoktelėjusi. Na, gal ji ir buvo kuoktelėjusi, o gal ir nebuvo, bet pasakysiu jums viena: jeigu tu būtum viską atsiminusi, ji nebūtų prie tavęs kibusi. Aš taip manau: jei jau prisimeni, kas su kuo miega visuose tuose serialuose, kuriuos rodo dienos metu, tai galėtum ir nesusipainioti, o vonias šveisti "Spik-n-Spanu" ir "Sveiki atvykę" pasukti kaip pridera.

O jau paklodės! Tik, žiūrėk, neprašauk. Kad kybotų ant virvelės kraštelis į kraštelį ir su šešiais segtukais. Keturi - ne, ne, apsaugok Dieve! Tik šeši. O jei bent vieną pervilksi žeme, gali nė nelaukti, kada prasižengsi trečią kartą! Virvelės buvo ištemptos šoniniame kieme, tiesiai po jos miegamojo langais. Ir ji metų metais pro tą langą ant manęs šaukia: *"Šeši segtukai, Doloresa, šeši! Girdi? Šeši, ne keturi! Aš skaičiuoju, o mano akys vis dar akylos!"* Jau jinai...

Ką, vaikuti?

Liaukis, Endi! Ko tu jai burną čiaupi? Ji klausia iš esmės. Nė vienam vyrui nepakaktų proto šito pasiteirauti.

Aš tau atsakysiu, Nense Banister iš Kenebanko Meine. Taip, ji *turėjo* džiovyklą, gerą, labai didelę, bet mums buvo draudžiama džiovinti joje paklodes, nebent būtų pranešę, jog lis penketą dienų iš eilės. "Padorūs žmonės miega tiktai ant paklodžių, kurios džiūvo gryname ore, - štai ką mėgdavo sakyti Vera. - Nes jos nuostabiai kvepia. Truputį vėju, kuris jas siūbavo - jis jas persmelkė, ir šis aromatas atneša saldžius sapnus".

Ji mėgo tauzyti visokiausius niekus, o štai dėl šviežio oro kvapo paklodėse - ne. Visada maniau, kad dėl šito ji buvo teisi. Taigi kas tik nori pajus skirtumą tarp paklodės iš džiovyklos ir tos, kuri džiūvo pietų vėjyje. Tačiau žiemos rytą - o kiek tokių rytų buvo! - kai dantys kalena iš šalčio, o vėjas drėgnas ir visomis išgalėmis pučia iš rytų, stačiai iš Atlanto, aš to gaivaus kvapo būčiau atsisakiusi ir nė nemirktelėjusi. Džiauti paklodes šaltyje - čia, pasakysiu jums, tikra kančia. Bet tie, kurie nė karto jų nedžiovė, vis vien nesupras. O jei pamėgintų, to karto jau nepamirštų niekad.

Tempi krepšį prie virvelių, o virš jo kyla garas, ir pirmą paklodę imi visai šiltutėlę, o jei ėmeisi šio darbo pirmąsyk, tai dar pagalvoji: "Na, kentėti galima!" Bet kol pirmąją ant virvelių užmeti, kraštus išlygini ir dar šešiais segtukais prisegi, garas jau nebesūkuriuoja. Ji šlapia šlaputėlė, o dabar dar ir šalta. Tavo pirštai irgi šlapi ir visiškai sušalę. Po to reikia kabinti antrąją ir trečiąją, ir ketvirtąją - o pirštai visiškai raudoni ir vos lankstosi, o pečius maudžia, o lūpos sustingo nuo smeigtukų - rankos gi turi būti laisvos, kad galėtum laikyti tas nelemtas paklodes ir lyginti jas. Bet visų blogiausia - pirštai. Jei sustingtų, būtų dar nieko, netgi norisi, kad jie nieko nebejaustų. Tačiau jie tik raudonuoja, o jei paklodžių daug, tada pra-

deda mėlti nelyginant kai kurių lelijų pakraštėliai. Į pabaigą jau nebe rankos, o stačiai kažkokios žnyplės. O visų blogiausia, kas tavęs laukia, kai su tuščiu krepšiu grįžti namo ir rankas lyžteli šiluma. Jas bado it adatom, o sąnarius ima mausti, tik tas pojūtis toks ypatingas, pačioj gelmėj, tarsi tąsytų kažkas ar *verktų*. Aš tau paaiškinčiau, Endi, bet negaliu. Štai Nensė Banister į mane taip žiūri, tarsi žinotų - nors truputį, bet žinotų. Tik vienas dalykas džiauti skalbinius žiemą žemyne, ir visai kitas - saloje. O kai pirštai atšyla, rodosi, tarsi juose skruzdės bėgiotų. Na, įtrini juos losjonu ir lauki, kad jie nustotų niežėti, o pati žinai: trink juos kiek tik nori pirktiniu losjonu ar senoviškai, avies taukais, o vasario pabaigoj jų oda taip suskilinės, jog ims trūkinėti ir, jei tvirčiau sugniauši kumštį, pasrus krauju. O kartais lyg ir sušyli, ir atsiguli miegot, o naktį rankos tave pažadina ir ima raudoti, atmindamos tą skausmą. Manot, aš juokauju? Juokitės, jei norit, tik man ne juokai galvoj. Taip ir girdi jas, tarytum maži vaikeliai motinos neprisišauktų. Iš pačios gelmės kyla, o tu guli ir klausaisi, o pati žinai, jog laukan vis vien eisi ir vėl, ir galo tam nebus. Čia gi moteriškas darbas, vyrai apie jį nieko neišmano ir išmanyti nenori.

Ir štai išeini ten su krepšiu, rankos sustingo, pirštai visai pamėlo, iš nosies varva ir prišąla prie viršutinės lūpos, na, stačiai it kokia erkė, o ji sau stovi arba sėdi prie miegamojo lango ir spokso į tave. Kakta suraukta, lūpos sučiauptos, pirštai sunerti iš įtampos, tarsi čia pavojinga operacija ligoninėj, o ne skalbinių džiaustymas žiemos vėjyje. Ir matai, kaip ji stengiasi susitvardyti, nepraverti savo nasrų bent kartelį, tik kur ten! Ilgai neištveria - atlapoja langą, persisveria, o šaltas rytų vėjas taršo jai plaukus. Ji žiūri žemyn ir šaukia: *"Šeši segtukai! Nepamiršk prisegti jos šešiais segtukais! Ir žiūrėk, kad vėjas mano paklodėmis kiemo nešluotų! Verčiau paklausyk! Nes aš stebiu ir skaičiuoju!"*

Kovo mėnesį man vis sapnuojasi, jog stveriu kirvuką, kuriuo mudu su gražuolėliu kapojom prakuras viryklei (na, kol jis pasimirė, o nuo tų laikų visas darbas paliko man vienai, tokia jau mano laimė!), ir kertu tai skardžiabalsei maitai tiesiai į tarpuakį. Kartais aiškiai regėdavau, kaip šitai darau - štai kuo galėjo baigtis jos klyksmai! Tik aš visuomet žinojau, kad kažkas joje nekenčia tų riksmų pro langą nemenkiau už mane.

Štai, vadinasi, pirma priežastis, kodėl ji buvo kalė - nieko ne-

galėjo sau padaryti. Jai tas buvo netgi blogiau nei man, ypač po rimtųjų jos priepuolių. Tuo metu skalbinių džiaudavom kur kas mažiau, tik ji buvo dėl šito pamišusi, kaip ir anksčiau, prieš tai, kai kone visi kambariai namuose buvo užrakinti, kone visos svečių lovos suklotos, o paklodės suvyniotos į celofaną ir sukrautos į spintą.

O ypač sunku Verai būdavo, kai apie aštuoniasdešimt penktuosius ji jau nieko nebeįstengdavo užklupti iš netyčių - be manęs ji negalėdavo ir iš vietos pasijudinti. Jei manęs nebūdavo, jei nepakeldavau jos iš lovos ir nepasodindavau į vežiojamą krėslą, tai ji lovoj ir gulėdavo. Labai jau išstorėjo, suprantate? Nuo šimto trisdešimties svarų šešiasdešimtųjų pradžioj pasunkėjo iki šimto devyniasdešimties - ir vis tokie gelsvi suglebę riebalai, kokiais aptenka seniai. Karojo jai nuo rankų, nuo kojų ir nuo subinės nelyginant tešla nuo kočėlo. Yra žmonių, kurie į gyvenimo galą visai sudžiūva, bet tik ne Vera Donovan. Daktaras Freno aiškino, kad jos kepenys su savo darbu nesusidoroja, dėl to ir riebalai. Gal taip ir buvo, bet man šimtąkart per dieną rodydavosi, jog visą tą svorį ji prisiaugino mano piktumui.

Na, svoris, tai svoris, o dar ji kone visiškai apako. Viskas dėl priepuolių. O tas regėjimas, kuris jai dar liko, tai visiškai prADingdavo, tai sugrįždavo vėl. Pasitaikydavo dienų, kai truputį matydavo kaire akim, o dešine visiškai gerai, bet dažniausiai sakydavo, jog žiūrinti it per storą pilką uždangą. Manau, suprantat, kodėl ji nuo šito stačiai kraustydavosi iš proto - juk mėgdavo visada viską stebėti. Vera dėl to net verkė, o jau, patikėkit, tokia akmenširdė taip paprastai nepravirks.

Ko, ko, Frenkai?

Jai prasidėjo marazmas?

Tvirtinti nesiimčiau. Šventa teisybė. Bet nemanau. O jei ir taip, jai nutiko kitoniškai, nei paprastai seniams pasitaiko. Ir šitaip kalbu ne dėl to, jog teisėjas, tvirtinantis jos testamentą, į jį nusišnypš nosį, vos tik kas pareikš, neva į pabaigą ji neteko nuovokos. Taigi dėl manęs jis gali tuo popierium kad ir subinę šluostyt, man svarbu išsipainioti iš tų nelemtų spąstų, kuriuos ji man paspendė. Ir visgi pasakysiu, kad ant aūkšto pas ją nebuvo *visiškai* tuščia, netgi paskutinę dieną. Nors ir ne visuose kampuose, bet šis tas ten dar liko.

Kodėl taip sakau? Pasitaikydavo dienų, kai ji visiškai ankstesne tapdavo. Paprastai tada, kai ir matydavo gerėliau, ir pagelbėda-

vo, kai ją lovoj sodindavau, o kartais netgi pati du žingsnelius iki krėslo žengdavo, nelaukdavo, kad pervilkčiau kaip miltų maišą. Aš ją į krėslą sodindavau, kad galėčiau patalą perklot, o ji džiaugdavosi, pasiekusi langą, pro kurį šoninis kiemelis matosi, o toliau - uostas. Ponia Donovan man sakė, jog visiškai iškvaištų, jei dieną naktį tik gulėtų lovoj ir stebeilytų vien į lubas bei sienas. Kas teisybė, tas teisybė.

Pasitaikydavo jai ir nykių dienų, kai manęs neatpažindavo ir net savęs neatmindavo. Tomis dienomis ji būdavo it valtis, kurią nuplėšė nuo grandinės prieplaukoj ir nunešė į vandenyną. Tik jos vandenynas buvo laikas - rytą mano, jog dabar keturiasdešimt septintieji, o dieną - kad septyniasdešimt ketvirtieji. Bet giedrių dienų jai irgi būdavo. Tačiau laikui bėgant vis mažiau ir mažiau, ir, be to, ją nuolat ištikdavo lengvi priepuoliai. Tik gerosios jos dienos dažnokai išvirsdavo mano blogosiomis, nes ji išsyk imdavosi ankstesnių išmonių, tik duok jai valią.

Visokias šunybes krėsdavo. Čia antras dalykas, kodėl jinai buvo kalė. Kai jai užplaukdavo, ji dergdavo bjauriau už bet kokią benamę katę. Net ištisas dienas gulėdama lovoj su guminėm kelnėm, su vystyklais jose, ji sugebėjo nukamuot visą dūšią. O kaip ji kenkdavo valymo dienomis! Štai jums pavyzdys. Gal ne *kiekvieną* savaitę, bet, velniai rautų, pasakysiu jums tiesiai: negali būti sutapimas, jog kenkdavo ji dažniausiai ketvirtadieniais.

Didysis Donovanų namų valymas vykdavo ketvirtadieniais. Namas gi didelis - nė nenutuoki, koks didelis, kol nepasiklysti viduj, - bet kone visi kambariai dabar užrakinti. Tos dienos, kai pustuzinis merginų, apsigobusių plaukus skarelėmis, šluostė dulkes vienur, plovė langus kitur ir graibė voratinklius kažkur palubėse, baigėsi prieš dvidešimtį metų. Ir kai aš eidavau per tuos niūrius kambarius, žvelgdavau į užvalkalais aptrauktus baldus, tai prisimindavau, kaip jie atrodė penkiasdešimtaisiais, kai vasarą suvažiuodavo svečiai, - ir lauke virš gėlyno visuomet margaspalviai japoniški žibintai, jų aš niekada nepamiršiu! - net mano oda pašiurpdavo. Į pabaigą iš gyvenimo pasitraukia ryškios spalvos - ar pastebėjot? Į pabaigą viskas atrodo pilka tarsi nuskalbta suknelė.

Per pastaruosius ketverius metus namie atvira buvo tik virtuvė, didžioji svetainė, valgomasis, soliariumas, pro kurį galima išeiti į baseiną, ir vidinis kiemelis bei keturi miegamieji viršuj - jos, ma-

no ir du svečiams. Žiemą svečių kambarių beveik nešildydavom, bet tvarką palaikydavom - o jei jos vaikučiai visgi *nuspręstų* apsilankyti?

Ir netgi paskutiniaisiais metais tvarkymo dienomis man visuomet pagelbėdavo dvi merginos iš miesto. Jos visą laiką keitėsi, bet nuo devyniasdešimtųjų ateidavo Šona Vindhem ir Sjuzė, Frenko sesuo. Be jų nebūčiau įstengusi susitvarkyti, nors dar daug ką padarau pati; ketvirtą valandą, kai ketvirtadieniais merginos išsiruošdavo namo, aš vos laikydavausi ant kojų. O darbo dar likdavo sočiai - baigti lyginti, sudaryti sąrašą, ką nupirkti penktadienį, ir, savaime suprantama, paruošti poniai vakarienę. Kaip sakoma, nuodėmingiesiems ramybės nėr.

Bet prieš imdamasi tų darbų pasižiūrėk, ką ji spėjo iškrėsti.

Savo reikalus ji beveik visada atlikdavo tvarkingai. Aš kas tris valandas pakišdavau jai puodą, ir ji man pričiurindavo geruoju. Ir kone visuomet po pusiaudienio puode dar ir kepalėlis atsirasdavo.

Tačiau ne ketvirtadieniais.

Ne *kiekvieną* ketvirtadienį, bet ketvirtadieniais - tais, kai jai galvoj prašviesėdavo, - aš jau žinodavau, kad be nemalonumų neapsieisiu - ir be nugaros dieglių iki pusiaunakčio. Į galą net anasinas-3 nustojo gelbėjęs. Aš beveik visą gyvenimą buvau sveika kaip darbinis arklys, o ir *dabar* taip pat, betgi šešiasdešimt penkeri yra šešiasdešimt penkeri. Spėkos jau nebe tos.

Tačiau ketvirtadieniais šeštą ryto puodą ištraukdavau tik vos aptaškytą - čia vietoj pusės kaip įprastai! Ir devintą tas pat. O vidudienį vietoj šlapimo ir dar krovinio apskritai tuščia. Ir tuomet man paaiškėdavo, kas yra rengiama. O jau visai tiksliai *žinodavau*, jei ir trečiadienį po pusiaudienio ji į puodą nepakraudavo.

Matau, matau, Endi, tave juokas ima, tad be reikalo nesiraukyk, o juokis, jei norisi. Man tuomet juokinga nebuvo, o dabar viskas praeity, ir tas, ką tu pagalvojai - gryniausia tiesa. Ta sena maita savo šūdą it kokioj taupkasėj laikė ir paskui tarsi atsiimdavo procentus... tik susidoroti su jais tekdavo man, norėjau šito ar ne.

Ketvirtadienį nuo pusiaudienio aš tą ir teveikdavau, kad nuolat lakstydavau į viršų, stengdamasi nutverti ją laiku, ir kartais netgi suspėdavau. Bet ausimis, ne taip, kaip akimis, Vera niekada nesiskundė, ir žinodavo, kad siurbliuoti svetainės kilimo aš niekad nepatikiu miesto mergiotėms. Ir vos tik užgirs, jog ten įsijungė siurblys,

tučtuojau ims stenėti, na, ir pradės tas jos šūdinas įnašas duoti procentus.

Paskui aš sugalvojau būdą, kaip ją pričiupti. Užrinku mergiotėms, jog imuosi svetainės - užrinku, netgi jei esu jos valgomajame, greta, ir netgi siurblį įjungiu, o pati šast į laiptus, vieną koją užkeliu ant apatinės pakopos, o kita laikaus už turėklų stulpelio tarsi bėgikė takelyje, visa susikaupusi ir tik telaukianti starto šūvio.

Na, porą kartelių užbėgau per anksti. Be naudos. Tarsi tave už falstartą būtų iš bėgimo pašalinę. Įgriūti tenai reikėdavo vėliau, nei ji įjungdavo savo motorą, bet anksčiau, nei spėdavo trūktelti svertą ir išversti krovinį į savo gumines kelnes. Na, aš ir išsimiklinau. Ir jūs stengtumėtės, jei žinotumėt, kad, jei pavėluosite, jums teks vartyti senę, sveriančią šimtą devyniasdešimt svarų. Nelyginant su rankine granata terliotumeis, tik užtaisyta ne sprogmenimis, o šūdu.

Įlekiu į miegamąjį, o ji guli savo ligoninės lovoj, veidas visas raudonas, lūpos perkreiptos, alkūnėmis į čiužinį remiasi, kumščius gniaužia ir pūkščia: "*Annh! Annnnnhhh! ANNNNNNNNNNHHH!!*" Ir štai ką aš jums pasakysiu: iki pilnos laimės jai tetrūko poros musgaudžių, karančių nuo lubų, ir Sirso katalogo skreite.

Nense, liaukis gi tu lūpas kandžiojusi - geriau, kaip sakoma, viską išleisti ir kęsti gėdą nei tvardytis ir kęsti skausmą. O apskritai čia, po teisybei, *yra* ir savotiška juokingoji pusė - kaip šūdui jos *neturėt*? Paklausk bet kurio berniūkščio. Man ir pačiai dabar juokinga, kai viskas jau praeity, o šitai kažką juk reiškia, tiesa? Kad ir kur dabar įklimpčiau, o su šūdinais Veros Donovan ketvirtadieniais man daugiau nebesikankint.

Ji išgirsta mano žingsnius ir stačiai pasiunta. Na, nelyginant meška, kurios letena įstrigo drevėj su medumi.

- Ką tu čia *darai*? - išdidžiai klausia ji - Vera visuomet pasipūsdavo, jei tik nutverdavai ją, krečiant kokią velniavą. Tarsi vis dar mokytųsi Vasare ar kažkokiame kitame išpuikėlių koledže, į kurį ją nusiuntė tėvai. - Šiandien *valymo diena*, Doloresa! Ir užsiimk savo darbu! Aš neskambinau, ir tu man nereikalinga!

Bet manęs neįbauginsi.

- Netgi labai *reikalinga*, - sakau. - Jūsų subinė skleidžia toli gražu ne Šanel Nr.5, ar ne?

Kartais, kai atversdavau antklodę ir paklodę, ji stengdavosi suduoti man per rankas. O pati spokso į mane, tarsi, jei tučtuojau neiš-

eisiu, pavers mane akmeniu, o apatinę lūpą patempia - nelyginant mažylis, nenorintis eiti mokyklon. Na, bet manęs tokiais triukais nepaimsi - Doloresos, Patricijos Kleiborn dukters. Paklodę nutraukiu, per tris sekundes nusmaukiu jai kelnes ir atrišu tarpukojin įkloto vystyklo raištelius - nesvarbu, tranko ji mane rankomis ar ne. Paprastai ji tučtuojau liaudavosi, nes įkliuvo, ir mudvi abi šitai žinojom. O jos mašina buvo tokia nusidėvėjusi, kad, kartą pajudėjusi iš vietos, sustoti jau nebeįstengdavo. Tvarkingai pakišu po ja puodą, o kai išeinu, kad *išties* imčiausi svetainės valymo, ji keikiasi kaip jūreivis uoste - ir *jokio* Vasaro koledžo išsiauklėjimo nebelieka nė kvapo, galite manim patikėti. Nes ji žinojo pralaimėjusi, patikėkit, o pralaimėti Vera niekad nemėgo. Netgi štai visai į vaikystę sugrįžo, tačiau likti kvaile - nieku gyvu.

Štai taip viskas ir klojosi, ir aš jau nusprendžiau, jog laimėjau karą, o ne du ar tris mūšius. Tačiau paskubėjau džiaugtis.

Na, atėjo valymo diena - šitai nutiko prieš pusantrų metų, - ir aš rengiuosi bėgti viršun ir vėl ją nutverti. Netgi tarytum pergalės skonį pajutau: visgi atpildas už tuos kartus, kai viršų paimdavo ji. Be to, apskaičiavau, kad, jei viskas vyks pagal ją, reikia laukti šūdo tornado. Visi požymiai buvo akivaizdūs, ir net pernelyg. Visų pirma jai ne šiaip giedri diena pasitaikė, o ištisa giedros *savaitė* - pirmadienį ji netgi paprašė, kad jai ant krėslo ranktūrių padėčiau lentą - dėlioti "Didžiojo laikrodžio" pasiansą, visai kaip anksčiau. O štai su išsikrovimu jai užėjo didžiulė sausra: nuo sekmadienio į aukų puodelį nieko neįdėjo. Štai aš ir tikėjausi, jog tą ketvirtadienį ji sumanė išdėti man ne tik visą savo lobį, bet dar ir Kalėdų premijinius.

Na, ištraukiu tą ketvirtadienį po pusiaudienio iš po jos puodą, o ten sausa, taigi ir sakau:

- Vera, o gal mažumą pasistengtumėt, ką?

- Ak, Doloresa, - sako ir žiūri į mane savo apsiblaususiomis žydromis akimis, na, stačiai angelėlis nuo eglutės. - Aš jau stengiausi kaip įmanydama. Taip stipriai, jog net suskaudo. Veikiausiai man vidurių užkietėjimas.

Ir aš su ja sutikau!

- Taip, ko gero, šitaip ir yra, ir jeigu jūs netrukus neišsituštinsit, teks sušerti jums visą dėželę laisvinančiųjų, kad išmuštume kamštį.

- Man regis, viskas susitvarkys savaime, - sako ji ir šypsosi man. Tuo metu Vera jau beveik visiškai nebeturėjo dantų, o įdėti apatinį žandikaulį buvo galima tik tuomet, kai sėdėdavo - gulėdama ji galėjo užsikosėti, įtraukti žandikaulį į gerklę ir mirtinai užspringti. Ir jos veidas, kai šypsodavosi, buvo nelyginant gumbuota pliauska su skyle vidury. - Tu mane pažįsti, Doloresa, aš nemėgstu skubinti gamtos.

- Kurgi ne, aš tave pažįstu, - bambu ir gręžiuosi į duris.

- Ką pasakei, mieloji? - klausia ji taip saldžiai, jog nors cukraus arbaton nebedėk.

- Pasakiau, jog negaliu stirksoti čia kiaurą dieną ir laukti, kol teiksitės atlikti savo reikalus, - atsakau. - Manęs laukia darbas. Šiandien gi valymas, pati žinot.

- Ak, *nejaugi*? - atsiliepia, tarsi nuo pat pirmos sekundės, vos tik pabudo, nebūtų prisiminusi, jog nūnai ketvirtadienis. - Na, tai tu eik, eik, Doloresa. Jeigu man prireiks puodo, aš tave pakviesiu.

Pakviesi, kaipgi! - galvoju aš. Po penkių minučių, kai prisikrausi! Bet aš šito nepasakiau, o nulipau žemyn.

Iš virtuvinės spintos išsitraukiau siurblį, nusinešiau jį į svetainę, kyštelėjau šakutę į rozetę. Bet išsyk nepuoliau jungti, o kelias minutes šluosčiau skudurėliu. Jau buvau taip įsimiklinusi, jog reikiamu laiku savaime įspėdavau, ir telaukiau, kol kažkas man šnipštels: girdi, jau metas.

O kai tik šnipštelėjo, aš suklykiau Sjuzei ir Šonai, kad pradedu siurbliuoti svetainę, ir dar taip garsiai, jog mane veikiausiai pusė gyvenvietės išgirdo drauge su našlaujančia karaliene viršuj. Įjungiau “Kirbį” ir nuskubėjau link laiptų. Ilgai nedelsiau - trisdešimt, na, keturiasdešimt sekundžių, kadangi apskaičiavau, jog tą dieną ji kybo ant plauko. Na, ir nukūriau aukštyn - per dvi pakopas, ir ką jūs sau manote?

Ogi nie-ko!

Nič-nie-ko!

Išskyrus...

Išskyrus tą, kaip jinai į mane *žvilgčiojo*. Taip ramutėliai, saldutėliai.

- Ar ką nors pamiršai, Doloresa? - Na, stačiai burkuoja!

- Aha, - atsakau. - Pamiršau mesti šį darbą prieš penkerius metus. Liaukitės,Vera, gerai?

- *Ką* liautis, mieloji? - klausia ir mosuoja blakstienomis, tarsi nė nenutuoktų, apie ką aš.

- Pakaks išsisukinėti, štai ką noriu pasakyti. Klokit tiesiai - reikia jums puodo ar ne?

- Nereikia, - pačiu atviriausiu balsu atsako jinai. - Aš gi tau jau *sakiau*! - Ir šypsosi man. Nieko daugiau nepasakė, o ir kuriems galams. Jos veidas išdavė viską, ko reikėjo: "Aha, Doloresa, pakliuvai! - bylojo jis. - Niekur tu nedingsi!"

Bet ji per anksti apsidžiaugė. Aš gi *žinojau*, kokį lobį savyje sukaupė, ir žinojau, kas manęs laukia, jeigu spės pradėti anksčiau, nei aš puodą po ja pakišiu. Na, nusileidau laiptais, pastovėjau prie siurblio, o po penkių minučių - vėl viršun. Tik šį kartą ji man nesišypsojo. Šį kartą ji gulėjo ant šono ir knarkė... tai yra man taip pasirodė. Ne, išties. Ji mane gudriai apmulkino, o jūs žinot priežodį: apgavai mane kartą - tau gėda, apgavai mane du kartus - man gėda.

Kai nusileidau antrą kartą, tai *iš tikrųjų* išsiurbliavau svetainę. Paskui sudėjau "Kirbį" ir nuėjau jos patikrinti. O ji sėdi sau lovoje, miegų kaip nebūta, antklodė nublokšta, guminės kelnės nuleistos iki pat jos storų sudribusių kelių, o vystyklas atrištas. Prikrovė? Taip, Viešpatie, patalas kupinas šūdo, ji visa šūdina, šūdas ant žemės, ant krėslo, ant sienų. Net ant užuolaidų. Ne kitaip, ji sėmė jį rieškučiomis ir *svaidė*, na, kaip vaikai, pliuškendamiesi kūdroj, svaidosi dumblu.

Viešpatie, kaip aš pasiutau! Stačiai spjaudytis norėjosi!

- *Na, Vera!* - šaukiu. - *Gaišena tu neraliuota!*

Aš jos nenužudžiau, Endi, nes jau tądien būčiau ją ir pribaigusi, kai tik pamačiau visą tą mėšlą ir įkvėpiau tos smarvės! Su džiaugsmu būčiau ją pasmaugusi! O jinai įsistebeilijo į mane savo žuvies žvilgsniu, koks atsirasdavo, kai jai protas susidrumsdavo... betgi mačiau, kad akyse velniūkščiai taip ir šoka, ir čia jau buvo visiškai akivaizdu, kuri kurią nugalėjo šįsyk. Du kartus mane apmulkino - man gėda.

- Kas čia? - murma. - Brenda, ar čia tu, mieloji? Vėl karvės išsivaikščiojo?

- Pati žinot, jog karvės čia nuo penkiasdešimt penktųjų per tris mylias neprisiartina! - klykiu ir puolu į kambarį. Ir be reikalo - vienu batu įlipau į š... ir vos nepargriuvau aukštielninka. Na, o tuomet,

man regis, būčiau išties ją pribaigusi, neištvėrusi. Tą minutę buvau pasirengusi sėti ugnį ir pjauti sierą.

- *Aaaaaš*... - tęsia nelyginant besmegenė varna, kokia ji būdavo kitomis dienomis. - *Aaaaš*... nieko nematau, ir mano skrandis visiškai nedirba. Regis, man reikia kaka... Ar čia tu, Doloresa?

- Žinoma, aš, o kas gi daugiau? Ū-ū-ū, sena pelėda, - šaukiu. - Su kokiu džiaugsmu tave *nudobčiau*!

Man regis, Sjuzė Prolks ir Šona Vindhem jau laiptų apačioj girdėjo, ir, manding, tu su jomis jau šnektelėjai, ir jos ant manęs jau kilpą užmetė. Tu neatsakyk, Endi. Tavo veidas pats viską pasako.

Vera mato, jog manęs neišdūrė... tai yra šį kartą, ir liovėsi apsimetinėjusi, neva jai protas susidrumstė, ir pati įdūko, kad už save pakovotų. Gal aš ją mažumą ir įbauginau. Dabar atmenu, aš ir pati išsigandau... bet, Endi, kad būtum matęs tą miegamąjį! Nelyginant pietų metas pragare.

- Iš tavęs sulauksi, - pakeltu balsu rėžia jinai. - Tu *išties* nudobsi, bjaurybe neregėta, sena ragana! Nugalabysi mane, kaip savo vyrelį nugalabijai!

- Ne, mem, - sakau. - Ir visai ne taip. Kai nuspręsiu užčiaupti nasrus *jums*, tai negaišiu laiko ir nevaizduosiu nelaimingo atsitikimo. Paprasčiausiai išmesiu tamstelę pro langą - ir baigtas kriukis, bus pasauly viena dvokiančia kale mažiau.

Stvėriau ją per pilvą ir kad kilstelėjau - nelyginant kokia galiūnė. O naktį man nugarą kad susuko, pasakysiu jums, jog rytą vos paėjau, šitaip man skaudėjo. Nusigavau į Meikjasą pas masažistą, ir jis kažin ką ten spustelėjo, kad man susyk palengvėjo, bet nuo tos dienos iš tiesų sveika aš jau nebesijaučiau. O štai aną minutę nieko nė nepastebėjau. Nutempiau ją nuo lovos, tarsi būtų tik skudurinė lėlė, o aš mergiūkštė, kuri gavo pylos, štai ir nusprendė išlieti įniršį. Tuomet ji pradėjo drebėti, o aš, vos tik supratau, kad ji iš tiesų persigando, sugebėjau save pergalėti, tačiau meluoti neketinu: nuo jos baimės man išties pasidarė linksmiau.

- *Ū-ū-ju-jūū!* - žviegia. - *Ū-ū-ju-jūū! Nete-e-empk manęs prie lango! Ir galvoti nedrįsk išstumti mane pro langą, sakau tau! Paleisk! Doloresa, man skaaaauda, ū-ū-ju-jūū! PALEEEEISK*...

- Prikąsk liežuvį! - sakau ir taip bloškiu ją į krėslą, kad, jei būtų turėjusi dantis, šie būtų subarškėję. - Verčiau pasižiūrėk, kokių

šlykštybių pridirbai! Ir nepliurpk, kad nieko negali matyti! Netgi labai gali! Tai ir žiūrėk!

- Labai apgailestauju, Doloresa, - sako. Ir ima šniurkščioti. O aš matau, kaip jos akyse tokie niekšingi žiburėliai žybsi. Tarsi žuvelės perregimam vandeny, kai atsiklaupi valtyje ant kelių ir žiūri į jas per bortą.

- Labai apgailestauju, aš nenorėjau pridergti, tik padėti norėjau.

Ji *visuomet* taip sakydavo, kai tik apsišikdavo ir išsiterliodavo... Bet tokia kūryba Vera užsiėmė pirmąsyk. *"Aš tik padėti norėjau, Doloresa!"* Viešpatie Jėzau!

- Sėdėk ir tylėk! - rėkiu. - Jei išties nenori sparčiai nusirist iki lango ir dar sparčiau nuskriet ant sodo akmenų, tai daryk, ką sakau.

O tos mergiotės prie laiptų, žinoma, girdėjo kiekvieną mūsų žodį. Bet mane tuomet apėmė toks įsiūtis, jog ir galvoti apie jas pamiršau.

Na, jai pakako proto užsičiaupti, bet sėdi sau patenkinta it slyva. O ko? Iškrėtė, ką norėjo, ir mūšio laimėtoja tapo ji - aiškiai parodė, kaip saulutė auštant, jog karas toli gražu nesibaigė. Kur ten! Et, ėmiausi darbo - valiau, ploviau, tvarkiau. Ištisas dvi valandas prasiterliojau - ir galiausiai mano nugara jau visa gerkle "Ave Marija" giedojo.

Apie paklodes jums jau pasakojau, išklojau, kaip ten buvo, ir iš akių mačiau, jog šį tą supratote. O štai jos šlykštybes suprasti sunkiau. Tai yra šūdas dar tiek to. Aš jį visą gyvenimą valiau, ir nieko, Dievui sielos neatidaviau. Žinia, kvepia ne rožėm, ir su juo atsargiau reikia, nes labai užkrečiamas būna - kaip snargliai, šlapimas ar kraujas iš pjūvio, tačiau jis gi nusiplauna, suprantat? Kas turėjo reikalų su kūdikiais, tas žino: šūdas nusiplauna. Ir svarbiausia šlykštybė buvo visai ne jis.

O jos *niekšingumas*. Viskas gudriai, iš pasalų. Išlaukė, ištaikė progą ir prikrovė, kiek tik įstengė. O kaip *skubinosi*! Žinojo, kad daug laiko jai neduosiu. Ji tą šunybę tyčia iškrėtė, suprantat? Viską iš anksto *apgalvojo*, kiek tik leido aptemusios smegenys - štai kodėl mano širdis daužėsi it pašėlusi ir akys aptemo, kol aš jos pridergtą kambarį tvarkiau. Kol nuo lovos viską nutraukiau, kol subjaurotą čiužinio užvalkalą ir subjaurotas paklodes, ir subjaurotus užvalkalėlius į skalbyklą vilkau; kol grindis šveičiau ir sienas, ir langų

stiklus; kol lovą perklojau, kol, dantis sukandusi, savo nugarą maldžiau, kad ją apiplaučiau, švariais naktiniais marškiniais perrengčiau ir iš krėslo vėl nugabenčiau į lovą (ji gi nė trupučio nepadėjo, o suglebo man ant rankų, nors aš puikiai žinojau, kad diena jai buvo gera ir ji *galėtų* padėti, jei tik panorėtų), kol grindis ploviau ir ploviau jos prakeiktą krėslą, o jau čia reikėjo sukaupti visas jėgas, nes jį aplipusios išmatos spėjo visiškai išdžiūti - kol visą tą dariau, mano širdis daužėsi ir temo akys. O jinai gi viską suprato!

Suprato ir džiaugėsi!

Kai tą vakarą parėjau namo, išsyk išgėriau anasino-3, kad nugarai palengvėtų, ir atsiguliau, susirietusi į kamuolėlį, nors nugarą skaudėjo dar labiau, ir verkiau, verkiau, verkiau. Tiesiog negalėjau sustoti. Dar niekad aš - na, nebent anuomet dėl Džo - nesijaučiau tokia sugniuždyta ir visiškai bejėgė. Ir dar tokia sumauta *senė*!

Štai dar priežastis, kodėl ji buvo kalė - mėgo krėsti šlykštybes.

Ką, ką, Frenkai? Ar ji pakartojo?

Kvailas tu, ar ką? Žinoma, pakartojo. Kitą savaitę surengė tą patį, ir kitą, ir dar kitą. Žinia, nebe taip kaip pirmąjį sykį - iš dalies todėl, jog nesugebėjo sukaupti šitiek procentų, bet, visų svarbiausia, dėl to, jog aš jau nuolat budėjau. Kai ji pridergė antrą kartą, aš vėl atsiguliau ašarodama, o nugarą maudė taip, jog nedelsdama nusprendžiau - išeinu! O kas nutiks jai ir kas ją prižiūrės, man buvo nusispjaut - kad nori, lai sau dvesia badu savo pritriestoj lovoj!

Taip ir užmigau žliumbdama, nes nuo minties, jog išeisiu, jog ji mane įveikė, man pasidarė visiškai bloga, o štai pabudau jau visai žvali. Žinot, tiesą sako, neva smegenys neužmiegančios, nors pats žmogus ir miega, o vis mąstančios ir mąstančios, ir kartais joms šitai net geriau pavyksta, jei šeimininkas neapkrauna jų visokiausiais dieniniais niekais - ką ten dar reikia padaryti, ką pagaminti pietums, kada įjungti teliką - na, visokiais panašiais dalykais. Ne, čia teisybė: juk žvali aš pabudau dėl to, kad jau žinojau, kaip ji mane apmulkina. Anksčiau nesumojau, nes vis labiau jos neįvertindavau. Aha, netgi aš, nors ir žinojau, kokia gudri ji būna. O kai viską išsiaiškinau, išsyk supratau, kaip ją nutverti.

Man net negera pasidarė, kai pagalvojau, jog siurbliuoti svetainės kilimą visgi teks mergiotėms - o nuo minties, kad valyti jį imsis Šona Vindhem, visiškai sunegalavau. Juk žinai, Endi, kokia ji trenkta. Žinoma, visi Vindhemai trenkti, tik jinai bet kurį iš jų sep-

tynis kartus perspjaus. Ir ne ji gi kalta: kraujyje kažkas ne taip. Tiesiog neįstengiau įsivaizduoti, kaip Šona šmirinėja po svetainę, o Veros krištolas ir visokiausi stikliniai niekučiai prašyte prašosi nubraukiami ant grindų.

Betgi privalėjau *kažką* daryti! Dusyk pakliuvau ir gėdą rijau, tačiau, laimė, dar turėjau Sjuzę. Jai irgi ne balete šokti, bet visus kitus metus kilimą siurbė jinai ir nė sykio nieko nenumetė. Gera mergaitė, Frenkai, ir net negaliu tau apsakyti, kaip nudžiugau, gavusi jos pranešimą apie vestuves, nors jaunikis ir ne iš salos. Kaip jie gyvuoja? Ar ką nors žinai?

Na, ir puiku. Stačiai *nuostabu*. Džiaugiuosi už ją. Manau, vaikučių jiedu dar neturi? Dabar, man regis, žmonės laukia, kol ateis metas keliauti į senelių namus, ir tik tada...

Taip, Endi! Taip, *ketinu*! Verčiau prisimink, kad aš čia su jumis apie savo *gyvenimą* šnekuosi - apie savo sumautą *gyvenimą*! Tad sėsk į savo krėslą, krauk kojas ant stalo ir nesitampyk! Jei šitaip spausi, žiūrėk, dar imsi ir patrūksi!

Tai štai, Frenkai, perduok jai nuo manęs geriausius linkėjimus ir pridurk, jog devyniasdešimt pirmųjų vasarą ji išgelbėjo Doloresai Kleiborn gyvybę. Gali jai viską nuodugniai iškloti apie ketvirtadienių šūdkrioklius ir kaip aš su jais susidorojau. Joms tuomet aš beveik nieko neaiškinau, todėl ir težinojo, kad kariauju su jos karališkąja didenybe. Dabar suprantu, man buvo *gėda* joms prisipažinti. Matyt, pralaimėti man patinka nelabiau nei Verai.

Visa esmė buvo siurblio gaudesys, atmenat? *Štai ką* supratau, pabudusi tą rytą. Aš gi jums minėjau, kad *ausimis* ji nesiskundė ir iš siurblio gaudimo spręsdavo, ar aš iš tiesų valau svetainę, ar budžiu palei laiptus. Kai siurblys stovi vietoj, jis teskleidžia vieną garsą, suprantat? *Zūūū* ir *zūūū*. O kai doroji kilimą, garsai du, ir jie tarsi bangomis kyla bei leidžiasi. *UUOOP*, kai stumi šepetį į priekį, ir *zuup*, kai trauki jį į save. *UUOOP-zuup*, *UUOOP-zuup*.

Liaukitės pakaušius krapštę, judu abu, verčiau pažiūrėkit, kaip šypsosi Nensė. Norint sužinoti, kiek laiko kuris nors iš jūsų siurbliavo kilimus, pakanka kartelį dirstelti į jus. Jei išties manai, jog šitai svarbu, pamėgink pats. Išsyk ir išgirsi, tik, manding, Marija kris negyva, jei ūmai įeis ir pamatys, kaip tu siurbi svetainės kilimą.

Taigi tą rytą aš sumojau, kad ji daugiau nebelaukia, kol ims gausti siurblys, nes suprato, jog dabar iš to jokios naudos, ir ėmė klausytis, kad garsas sklistų bangomis - vadinasi, siurblys dirba iš tiesų. Ir ji delsė dergti, kol išgirs tas bangas - *UUOOP-zuup.*

Aš stačiai krausčiausi iš proto, norėdama kuo greičiau patikrinti savo naująją mintį, bet negalėjau - kaip tik tuomet Verai pablogėjo, ir ji gana ilgai atlikinėjo savo reikalus į puodą ar šlapinosi į vystyklą, jei nebeištverdavo. Netgi pabūgau, jog šį kartą ji daugiau nebeatsitokės. Suprantu, jums atrodo keista, jei ją kur kas lengviau prižiūrėti, kai visiškai netekdavo nuovokos, bet kai žmogui šauna tokia gera mintis, baisiai norisi išmėgint, kaip ji veikia. Ir dar, žinot, mano jausmai tai kalei buvo *visokie* - ne tik pasmaugt ją norėjau. O ir kaipgi kitaip, jei pažinojau ją daugiau nei keturiasdešimt metų. Kartą ji numezgė man pledą, žinot - gerokai anksčiau, nei visai sukriošo, ir jis dar tebeguli ant mano lovos ir šildo vasario naktimis, kai vėjas įsisiautėja nenumaldomai.

Na, tik po mėnesio - ar net pusantro - ji pradėjo pamažėle taisytis. Žiūrėjo "*Spąstus*" per mažą televizoriuką miegamajame ir keikė dalyvius, jei tie nežinojo, kas buvo prezidentas ispanų ir amerikiečių karo metais arba kas vaidino Melani "*Vėjo nublokštuose*". Ir vėl užtraukė seną giesmelę, girdi, prieš Darbo Dieną ją gali aplankyti vaikai. Na, ir, savaime aišku, reikalavo, kad pasodinčiau ją į krėslą - o kaipgi kitaip! Juk ji turėjo įsitikinti, kad paklodes aš prisegsiu šešiais segtukais, o ne keturiais.

Ir štai atėjo ketvirtadienis. Vidudienį ištraukiau iš po jos puodą, o ten tuščia ir sausa kaip kvailio galvoj. "Aha, tu sena lape, - galvoju. - Štai dabar pažiūrėsim!" Nusileidžiu ir kviečiu į svetainę Sjuzę Prolks.

- Noriu, kad šiandien čia pasiurbtum *tu*, Sjuze, - sakau.

- Gerai, ponia Kleiborn, - atsako. Jos abi mane, Endi, šitaip vadino, ir beveik visi žmonės saloje taip pat. Aš niekad nė žodeliu nepaprieštaravau - nei bažnyčioj, nei kur nors dar, tegul taip ir lieka. Gal jie mano, jog kada nors savo margo gyvenimo kely buvau ištekėjusi už kažkokio Kleiborno... O gal man tiesiog norisi tikėti, kad beveik visi jie pamiršo Džo, nors, man regis, netgi labai ne visi. Na, kad ir kaip ten būtų, visai nesvarbu, ar čia taip, ar kitaip. Manau, aš turiu teisę tikėti tuo, kuo tikėti noriu. Ką bekalbėsi, o už šunsnukio ištekėjusi buvau aš, ne kas kitas.

- Taigi aš neprieštarauju, - sako Sjuzė. - Tiktai ko jūs šnibždate?

- Ne tavo reikalas, - atrėžiu. - Tik tu pati šitaip nestūgauk. Ir nesumanyk ką nors šičia sudaužyti, Sjuzena Ema Prolks. Tik pamėgink!

Na, ji išraudo, stačiai kaip gaisrininkų mašinos kėbulas, net juokinga pasidarė.

- Iš kur jūs žinot, kad aš dar ir Ema vardu?

- Tai jau žinau, - atsakau. - Aš Litl-Tole išgyvenau šimtą metų, ir to, ką žinau, bei tų, kuriuos pažįstu, nė nesuskaičiuosi. O tu tik mažiau alkūnėmis švaistykis prie baldų ir prie krištolinių misis Šventenybės vazų, ypač kai eisi atbula, ir gali daugiau niekuo nesirūpinti.

- Būsiu labai atsargi, - pažadėjo jinai.

Na, atidaviau jai "Kirbį", išėjau į holą, pridėjau prie burnos delnus ir kad riktelsiu:

- Sjuze, Šona! Dabar aš siurbsiu svetainę!

Žinia, Sjuzė stovi visai greta, na, ir, galite manimi patikėti, jos veidas beregint virto klaustuku. O aš tik mostelėjau jai ranka: atseit imkis darbo, o į mane nekreipk dėmesio. Ji ir paklausė.

Tada pirštų galais nutykinau prie laiptų ir sustingau savo vietoje. Žinia, kvailystė, bet tokio azarto nejaučiau nuo pat tos dienos, kai tėvas mane pirmą kartą pasiėmė į medžioklę - tuomet man buvo dvylika. Na, lygiai toks pat jausmas: širdis daužosi ir taip dusliai aidi visoje krūtinėje ir net kakle. Neskaitant neįkainojamo Veros krištolo, svetainėje buvo galybė visokiausių keistų dalykėlių, bet aš nė neprisiminiau, jog Sjuzė Prolks sukiojasi ten tarp jų nelyginant dervišas. Galite patikėti?

Prisiverčiau ramiai išstovėti tiek, kiek tik įstengiau ištverti - manau, gal pusantros minutės. Ir kad šausiu viršun! O kai įlėkiau į jos miegamąjį, ji jau visa raudona, akys užmerktos, kumščiai sugniaužti, o ir dainelė sena: "*Anhh! Anhhhh ANHHHHHHH!*" Akis ji išsyk atmerkė, vos tik trinktelėjo durys. Gaila, kad neturėjau fotokameros - vaizdelis, nors mirk!

- Doloresa, tučtuojau nešdinkis iš čia, - švokščia jinai. - Aš noriu snustelti, o tu kas dvidešimt minučių įsiverži pas mane tarsi bulius pas karvę!

- Ką gi, - sakau, - aš išeisiu, tik visų pirma pakišiu jums šitą po-

šiknį. Sprendžiant iš kvapelio, jūsų karščiavimasis vidurių užkietėjimui išėjo į naudą.

Vera daužė mane per rankas ir keikėsi - kai jai užeidavo, ji keikdavosi - padėk Dieve, o vos tik kas tars žodelį priešais, jai ir užeina, bet aš nekreipiau dėmesio. Akimirksniu pakišau puodą, ir, kaip sakoma, viskas kuo sklandžiausiai išėjo laukan. O paskui aš pažvelgiau į ją, ji į mane, ir mudvi abi nutylėjome - juk viena kitą seniai pažinojom.

"Na, ką, tu dvokianti subine, - kalbėjau akimis, - vėl su tavim atsiskaičiau, ir kaip tau šitai patinka?"

O ji man savomis atsako: "Nelabai, Doloresa, bet nieko: kartelį *atsiskaitei*, o paskui vėl *liksi* kvaile".

Tik nieko jai daugiau nebeišėjo. Žinia, pridergdavo, bet kad šitaip, kaip jums pasakojau, šūdais užuolaidas taškytų, tai jau atleiskite. Ir liko tas atvejis jos paskutiniuoju "valio!" Ir dienų, kai jai galvoj prašviesėdavo, pasitaikydavo vis rečiau ir rečiau, be to, pragiedruliai tęsėsi kur kas trumpiau. Mano skaudančiai nugarai šitai buvo į naudą, bet vis vien darėsi liūdna. Ji buvo prakeikta kalė, betgi aš prie jos pripratau, jei suprantate, ką noriu pasakyti.

Frenkai, ar gali man įpilti dar vandenėlio?

Dėkui. Nuo šnekėjimo perdžiūvo gerklė. O jeigu tu, Endi, nuspręsi leisti savo buteliui pakvėpuoti grynu oru, *aš* niekam nepasakysiu.

Ne? Iš tokių, kaip tu, nieko kita ir nesulauksi.

Na, štai... apie ką čia aš?

Žinau, žinau. Apie tai, kokia ji buvo. Na, o trečia priežastis, kodėl ponia Donovan buvo kalė, pati blogiausia iš visų. Ji buvo kalė, nes virto išsiilgusia sene, kuriai beliko tik numirti miegamajame, antrame aukšte, saloje, toli nuo vietų ir žmonių, kuriuos ji pažinojo didžiąją savo gyvenimo dalį. Šitai jau savaime buvo blogai, o dar ji belaukdama neteko proto... ir kažin kas joje suprato, jog visa kita tarsi paplautas upės krantas, kuris visai netrukus nušliauš į vandenį.

Ji buvo vieniša, štai koks reikalas, ir štai šito aš negalėjau suprasti - na, niekaip nesuvokiau, kodėl ji visą savo gyvenimą paleido pavėjui ir visam laikui apsigyveno saloje. Nesupratau iki vakardienos. Be to, ji buvo įbauginta, o šitą aš netgi labai gerai supratau. Ir vis vien joje tūnojo tokia baisi, tokia klaiki jėga tarsi mirštančioj

karalienėj, kuri laikosi įsitvėrusi karūnos ir paskutinėmis savo gyvenimo dienomis. Tarsi pats Dievas turėtų atlenkti jos pirštus po vieną.

Pasitaikydavo jai gerų dienų ir blogų dienų... Aš jums jau pasakojau. O priepuoliai, kaip juos vadinu, ją visuomet ištikdavo tarpuose - kai ji po kelių giedrių dienų nirdavo į savaitę kitą ūkanos ir iš savaitės kitos, praleistos prieblandoj, grįždavo atgal į giedrias dienas. Tų perėjimų metu jos tarsi nebūdavo niekur... ir kažkas joje žinojo ir tai. Štai tuomet ir prasidėdavo haliucinacijos.

Tai yra jei ten išties *buvo* haliucinacijos. Nors dabar jau nebesu tokia tikra kaip anksčiau. Gal aš jums papasakosiu, o gal ir ne, pažiūrėsim, kaip jausiuos, kai ateis laikas.

Manau, jos ne visuomet prasidėdavo sekmadienio dieną ar naktimis. Ko gero, šitos man labiausiai įsiminė dėl tylos namuose, dėl to, kaip aš išsigąsdavau, kai ji pradėdavo klykti. Tarsi vasarokaitoj tave kas iš kibiro aplietų lediniu vandeniu. Ir kas kartą, kai tik ji imdavo klykti, man stačiai sustodavo širdis; kas kartą įeidavau į jos kambarį ir galvodavau, jog štai dabar ji mirs. O ko ji baiminosi, suprasti neįstengiau. Tai yra žinojau, *kas* ją baugina, ir gana aiškiai supratau, *ko* ji bijo - bet ne *kodėl.*

- Laidai! - kartais spiegdavo ji, kai įeidavau vidun. Pati gūžiasi patale, rankos prispaustos tarp krūtų, suvytusios lūpos virpa, o pati baltesnė už popierių, ir raukšlėmis po akimis rieda ašaros. - *Laidai*, Doloresa, neleisk *laidų*! - ir visada baksnoja į vieną vietą - į grindjuostę tolimajame kampe.

Žinoma, ten nieko nebuvo, bet *jai* vis vien vaidenosi. Ji matė, kaip visi tie laidai išlenda iš sienų ir grindimis rangosi link jos lovos - tai yra aš taip *manau.* Na, o aš bėgte apačion, į virtuvę, stveriu nuo lentynos kuo sunkesnį peilį ir juo nešina skubu atgalios. Atsiklaupiu kampe - arba arčiau lovos, jei iš jos veido matyti, kad laidai jau gana toli nušliaužė - ir apsimetu kapojanti juos. O pati ašmenis nuleidžiu švelnutėliai, kad nesugadinčiau parketo, ir taip mosuoju, kol ji apsiramina.

O tada prieinu prie Veros ir nušluostau ašaras savo prikyšte ar popierine servetėle - ji visuomet po pagalve laikydavo tokių servetėlių atsargą, - paskui kartelį kitą pabučiuoju ir sakau:

- Na, na, vaikuti, jų daugiau nebėra. Nukapojau visus tuos nelemtus laidus. Štai pati pažvelk.

Ji pažvelgia (nors tuo metu, apie kurį jums pasakoju, pamatyti ji jau nieko nebegalėjo), dar paverkšlena, o paskui apkabina mane ir sako:

- Ačiū, Doloresa, jau maniau, kad šį kartą jie tikrai mane pasieks.

O kartais mane ūmai pavadina Brenda - Donovanai turėjo tokią ekonomę savo namuose Baltimorėj. O pasitaikydavo, kad ir Klarisa. Šita buvo jos sesuo, ji mirė penkiasdešimt aštuntaisiais.

O pasitaikydavo, užkopiu pas ją, o ji nuo lovos kone nušliaužusi ir šaukia, kad jos pagalvėje gyvatė. Ar antklodę ant galvos tempia ir klykia, jog į langus įdėti didinamieji stiklai ir saulė pro juos ją tuoj sudegins. Net prisiekinėja, kad jos plaukai jau treška. Nesvarbu, lietus pliaupia ar tvyro rūkas, tirštesnis nei girtuoklio makaulėj, ji vis vien nepaliauja tvirtinusi, jog saulė supleškins ją gyvą. Tada aš užtraukiu visas užuolaidas, apglėbiu ją ir šitaip laikau, kol apsiramina. O kartais ir ilgiau, nes jinai kad ir nutyla, o aš jaučiu, jog visa virpa it šunytis, užkankintas bjaurių berniūkščių. Prašo ir prašo, kad jos odą apžiūrėčiau, ar nuo nudegimų neiššoko pūslės. Aš jai kartoju, kad jokių pūslių nė kvapo nėra, o ji ima ir užmiega sau. O kartais neužmiega, tik tarytum užsimiršta ir murma kažin ką, lyg kalbėtųsi su žmonėmis, kurių jau seniai nebėr. O kitą kartą prabyla prancūziškai - ir ne mūsų salos *parley-voo*, o iš tikrųjų. Ji ir jos vyras dievino Paryžių ir važinėjo tenai, kai tik galėjo, kartais su vaikais, kartais vieni. Kai būdavo žvalesnė, imdavo pasakoti apie jį - kavines, naktinius klubus, galerijas, garlaiviukus Senoje, - o man patikdavo klausytis. Ji turėjo iškalbos dovaną, iš Veros šito neatimsi, ir kai ką nors apsakinėdavo, atrodydavo, tarsi regėtum viską savo akimis.

Bet visų baisiausias dalykas - tas, kurio ji bijojo labiausiai, - buvo niekas kitas, kaip šiukšliniai triušiai. Na, žinot, tokie dulkių ir šiukšlių gniutulėliai, kurie susikaupia paloviuose, už durų ir kampuose. Iš pažiūros panašūs į varnalėšas. Supratau, kad svarbiausia priežastis yra jie, net kai ji nieko nesakydavo, ir man beveik visuomet pavykdavo ją nuraminti. Tačiau kodėl ji taip bijojo saujelės tų dulkinų šūdgabalių ir kuo jie jai rodėsi, aš nežinau, nors kartą man ir buvo dingtelėjusi viena mintis. Nesijuokit, tačiau ji mane aplankė sapne.

Na, taip, laimė, šiukšliniai triušiai jai vaidenosi rečiau nei saulė

už didinamojo stiklo, pūslėta oda ar laidai kampe. Bet jei jau regėdavo juos, žinodavau, jog man bus sunku. Taigi: šiukšliniai triušiai kad ir pačioj nakties aky, o aš miegu, ir mano kambario durys uždarytos, bet kai ji pradės staugti... Kai jai vaidendavosi kas kita...

Ką, vaikuti?

O negi...

Na, ne, tu savo mašinėlės arčiau manęs nestumk, jei reikia garsiau, aš ir kalbėsiu garsiau. Apskritai tokios garsiakalbės bobos, kaip aš, dar paieškot reikėtų - Džo sakydavo, kad, kai aš namie, ausis reikia užsikimšt vata. Bet nuo tų jos šiukšlinių triušių man darydavosi klaiku - štai kodėl aš, matyt, netgi dabar kuždėti ėmiau. Nors Vera mirė, jie man vis vien varo siaubą. Kartais aš ją bardavau: "Na, kas per kvailystės, Vera? Ko čia prisigalvojote?" Bet čia nebuvo kvailystės, tai yra jai, Verai. Man šitiek sykių vaidenosi, kaip ją ištinka galas - išgąsdins save mirtinai tais prakeiktais šiukšliniais triušiais. Nors, geriau pagalvojus, ko gero, taip ir nutiko.

O pasakyti norėjau štai ką: kai jai vaidendavosi kas kita - gyvatė pagalvėje, saulė, laidai, - ji rėkdavo. O nuo šiukšlinių triušių Vera *klykė*. Netgi be žodžių. Tik klyksmai, tokie tęsiami, tarsi į širdį kas ledo kubelių prižertų.

Bėgu tenai, o ji plaukus raunasi ar veidą nagais drasko, na, raganų ragana. Akys išsprogusios nelyginant du išleisti kiaušiniai, ir būtinai į kampą spokso, ne į vieną, tai į kitą.

Kartais įstengia išspausti: *"Šiukšliniai triušiai, Doloresa! O, Viešpatie, šiukšliniai triušiai!"* O kitąsyk tik rauda ir švokščia. Priglaus sekundėlei delnus prie akių, tučtuojau vėl juos patraukia. Tarsi ir žiūrėti nebeturėtų jėgų, ir *nežiūrėti* taip pat. Ir vėl nagais veidą akėja. Nagus jai nukirpau - trumpiau nebegalima, ir vis vien nuolat susidraskydavo iki kraujo. O aš kiekvieną sykį stebiuosi neatsistebiu: kaipgi jos širdis ištveria tokį siaubą - jos metuose ir tokioj storybėj.

Kartą ji nukrito nuo lovos... ir guli sau, o viena koja po liemeniu persukta. Aš persigandau mirtinai. Įbėgu, o jinai ant grindų - kumščiais parketą daužo nelyginant išpaikintas vaikas, kai kas nors nutinka ne pagal jo norą, ir taip klykia, jog, maniau, tuoj pakils stogas. Per visus tuos metus, kiek pas ją dirbau, tąsyk pirmą kartą paskambinau daktarui Freno. Jis atvyko iš Džonsporto, atplaukė Ko-

lio Vajoleto motorine valtim. Iškviečiau jį, nes pamaniau, kad Vera nusilaužė koją - toji atrodė taip nenatūraliai persukta - ir kad ją pribaigs šokas. Bet paaiškėjo, kad koja liko sveika, net nežinau *kaip*, bet Freno pasakė, jog čia tik patempimas, o ji kitą dieną pabudo su aiškia galva ir nieko neprisiminė. Kai Vera daugmaž atsigaivelėjo, keletą kartų paklausiau apie šiukšlinius triušius, o ji tik žiūrėjo į mane, tarsi būčiau visai iškvaišusi. Nė nenutuokė, apie ką kalbu.

Po dviejų ar trijų kartų sumečiau, ką daryti. Vos tik ji pradeda klykti, aš liuokt iš lovos ir per duris - jos durys trečios nuo manųjų, o tarp mūsų skalbinių sandėlis. O nuo to karto, kai ji pradėjo klykti dėl šiukšlinių triušių, koridoriuje laikiau pastačiusi šluotą su semtuvėliu ant rankenos. Šitaip įgriūnu į jos kambarį, mosuodama šluota, na, nelyginant norėčiau sustabdyti traukinį, o pati irgi staugiu (antraip nė pati savęs neišgirsčiau): *"Aš juos tuoj, Vera! Aš juos tuoj!"*

Ir kad imsiu šluot tam kampe, į kurį jinai spokso, o paskui tikrumo dėlei ir kituose. Kartais ji po šito apsiramindavo, bet dažniausiai imdavo spiegti, kad triušiai po jos lova. Na, aš šlept keturpėsčia ir apsimetu, jog šluoju ir ten. Kartą ta sena kvaiša iš išgąsčio vos neužvirto ant manęs - prišliaužė prie pat krašto ir stengėsi dirstelti po lova. Teisingai, būtų mane sutrėškusi it musę. Tai bent būtų buvę juoko!

Na, iššluoju visas kertes, kurių ji baiminasi, parodau jai tuščią semtuvėlį ir sakau:

- Matai, vaikuti? Visus tuos dygius padarus iššlaviau.

Ji iš pradžių dirsteli į semtuvėlį, paskui į mane, o pati visa dreba, o akys kupinos ašarų - nelyginant akmenėlių dugne, jei į upelį pažvelgtum iš viršaus, ir kužda:

- Ak, Doloresa, jie tokie *pilki*! Tokie *šlykštūs*! Prašau išnešti juos!

Einu, statau šluotą su semtuvėliu prie savo durų, kad būtų po ranka, kai vėl prireiks, o paskui grįžtu ir raminu ją kaip įmanydama. Ir save taip pat. O jeigu jūs manote, kad man paguodos nereikėjo, tai pamėginkit pabusti vidury nakties visiškai vieni didžiuliame sename name tarytum rūsyje, o lauke staugia vėjas ir viduje klykia pamišusi senė. Mano širdis daužėsi it garvežio ratai, net atsikvėpti buvo sunku... betgi negalėjau jai parodyti, kas man darosi,

antraip ji būtų praradusi pasitikėjimą manimi, o ką mudvi būtume dariusios tuomet?

Po tų priepuolių aš jai šukuodavau plaukus - šis procesas greit ją nuramindavo. Iš pradžių vaitoja, rauda, o kitą kartą tiesia rankas, apglėbia mane, veidu įsikniaubia man į pilvą. Nepamiršiu, kokie karšti visuomet būdavo jos skruostai ir kakta, kai ji imdavo kliedėt apie savo šiukšlinius triušius, o nutikdavo, kad mano marškinius ašarom permerkdavo kiaurai. Vargšė senė! Ką ir kalbėt, negi mes čia kuris suprantam, ką reiškia būti tokiam senam ir grumtis su nelabuoju - net nežinant, su kokiu ir kodėl.

Kitą kartą pusvalandį brūžuoju jai galvą šepečiu, ir jokios naudos. Spokso pro mane į kampą ir ūmai kad sukūkčios! Arba moja ranka į tamsą po lova, o paskui patraukia, tarsi kažkas ketintų jai įkąsti. Kelis sykius man pasirodė, neva ten kažkas šmižinėja, ir aš net prikandau lūpą, kad nesurikčiau. Žinoma, iš tiesų regėjau jos rankos šešėlį ir *žinau* šitai, tačiau ar suprantat, iki ko aš su ja priėjau, a? Netgi aš, nors paprastai manęs neįbauginsi ir neperrėksi.

Tais kartais, kai nieko daugiau nebelikdavo, aš įlįsdavau pas ją po antklode. Ji vieną ranką pakiša po manimi, apkabina, o galvą padeda ant mano krūtų likučių, aš irgi ją apglėbiu ir laikau, kol užmiega. O tuomet tylutėliai išslenku iš lovos - lėtai lėtai, kad jos nepažadinčiau, ir atgalios į savo kambarį. O pasitaikydavo atvejų, kai net nebeišeidavau. Retai, tačiau pasitaikydavo - kai ji mane savo klykimu pažadina vidury nakties ir aš užsnūstu su ja.

Štai šitokią naktį man ir prisisapnavo šiukšliniai triušiai. Tik sapne aš buvau ne aš, o *jinai* ir gulėjau šitoje ligoninės lovoje tokia riebi, jog be kitų pagalbos neįstengiau nė pasiversti, o tarp kojų man viskas liepsnoja nuo uždegimo, kuris niekad nepraeina, nes jai ten visuomet būdavo iššutę nuo nelaikymo. Kilimėlis su "Sveiki atvykę" kiekvienam parazitui, kiekvienam mikrobui, galima sakyti, ir visada atsuktas, kur reikia.

Ir štai, vadinasi, žiūriu aš į kampą ir regiu lyg galvą, nulipdytą iš dulkių bei šiukšlių. Jos akys ant kaktos, burna pravira ir kupina ilgų aštrių dulkinių dantų. Ir tuomet ji ima ristis, artintis link lovos, lėtai, labai lėtai, o kai vėl atsisuka veidu, akys žvelgia tiesiai į mane, ir regiu, jog ten Maiklas Donovanas, Veros vyras. O kai ji apsiverčia antrą kartą, taigi žiūriu - *mano* vyras! Džo Sent-Džordžas, ir šypsenėlė tokia niekšinga, ir ilgi dulkiniai dantys tik kaukši. O kai

galva persiverčia trečią kartą, veidas man visai nepažįstamas, užtai *gyvas*. Ir alkanas. Ir sėlina link manęs, norėdamas suryti.

Aš taip krūptelėjau, kad net pabudau ir pati vos iš lovos neišvirtau. Jau prašvito, ir saulės šviesa ant grindų krito dryžiais. Vera dar miegojo. Man visą ranką apseiliojo, o aš neturiu jėgų patraukti. Drebu visa, šlapia šlaputėlė nuo prakaito, ir niekaip negaliu patikėti, jog iš tikrųjų pabudau ir viskas gerai - na, žinot, kaip po košmaro būna. Ir sekundėlei man pasivaideno, kad ant grindų prie lovos guli ta šiukšlinė galva su didžiulėmis tuščiomis akimis ir ilgais dulkiniais dantimis. Štai iki ko nusiritau! Bet tuomet ji pradingo - grindys ir kampai švarūs kaip visada. Tik nuo to laiko vis galvoju, ar ne jinai man tą sapną *atsiuntė*, ir gal aš išvydau mažumėlę to siaubo, kurį klykdama regėdavo *ji*. Gal tiesiog pakabinau jos baimės lašelį ir paverčiau savu. Kaip manote, ar gyvenime išties taip nutinka, ar tik nieko vertuose laikraštpalaikiuose, parduodamuose bakalėjos parduotuvėj? Šito nežinau, užtai žinau, jog tas sapnas mane mirtinai išgąsdino.

Na, bet tiek to. Pakaks ir tiek, jog čia trečioji priežastis, kodėl ji buvo kalė - jos klyksmai sekmadieniais ir nakties vidury. O vis vien gaila darėsi. Ir *visas* jos bjaurumas, jei pakapstytum gilėliau, irgi gailesčio prašėsi, nors šitai man netrukdė kartais paprasčiausiai sukąsti dantis, kad nenusukčiau jai galvos it ritės nuo verpstės, o ir kiekvienas, manim dėtas, jaustų tą patį, išskyrus nebent Šventąją Žaną, kad ją kur, Ark. Manau, kai Sjuzė su Šona išgirdo, kaip aš anądien grasinausi išmesti ją pro langą... arba kai kiti žmonės girdėdavo, kaip aš ją... arba kaip mudvi vieną kitą paskutiniais žodžiais vanojam... na, tai jie veikiausiai įsivaizduodavo, jog aš, vos tik Vera numirs, užsiplėšiu sijoną ir ant jos kapo suskelsiu trepsiuką. Ir, manding, jie tau vakar ir šiandien šį tą apie mane papasakojo - ne visi, bet kai kurie, a, Endi? Taigi tu neatsakyk, neatsakyk, už tave jau tavo snukis atsakė. Na, stačiai skelbimų lenta. Aš gi žinau, kaip žmonėms patinka liežuvauti. Jie apie mane su Vera iki valiai pritauzijo, o jau apie mane ir Džo apskritai - nedaug, kol jis gyvas buvo, ir kur kas daugiau po jo mirties. Mūsų kraštuose žmogus negali padaryti nieko įdomesnio, nei imti ir vieną sykį numirti! Negi tu nepastebėjai?

Štai mes ir prisikapstėme iki Džo.

Šios dalies ypač baiminausi, bet kuriems galams meluoti? Jau

sakiau, kad nugalabijau jį, bet visų sunkiausia dar priešaky: kaip... ir kodėl... ir kada teko šitai padaryti.

Šiandien aš daug mąsčiau apie Džo, Endi - tiesą sakant, apie jį kur kas daugiau negu apie Verą. Vis stengiausi prisiminti, kurių velnių už jo ištekėjau, čia viena. Iš pradžių - na, niekaip! Mane net siaubas apėmė - visai kaip Verą, kai jai gyvatė ant pagalvės vaidendavosi. O paskui supratau, kur čia šuo pakastas: aš vis apie meilę galvojau, tarsi būčiau viena iš tų kvailiukių, kurias Vera samdydavo birželį, o paskui vidurvasarį atleisdavo, kadangi tos jos taisyklių nesilaikė. Aš vis apie meilę galvojau, o tos meilės tebuvo - katino ašaros, netgi tada, keturiasdešimt penktaisiais, kai man sukako aštuoniolika, o jam devyniolika, ir pasaulis buvo naujas, ir viskas priešaky.

Žinot, kokį vienintelį dalyką prisiminiau, kol šiandien šaldžiau subinę ant laiptelių ir vis apie meilę mintijau? Kad jo kakta buvo graži. Kai mudu mokėmės vidurinėj mokykloj, sėdėjau į šalį nuo jo - tas buvo per Antrą pasaulinį... Ir štai prisiminiau, kokia buvo jo kakta - glotni, be menkiausio spuogelio. Ant skruostų ir smakro tų spuogelių pasitaikė, o abipus nosies ir inkštirų, tačiau jo kakta buvo it marmurinė. Ir atmenu, kaip man norėjosi ją paliesti... na, stačiai *svajojau* paliesti, jei jau visą teisybę sakant - patikrinti, ar tokia jau ji glotni. O kai jis pakvietė mane į mokyklos vakarą, išsyk sutikau ir visgi paglosčiau jo kaktą - ši buvo tokia lygi, kokia ir atrodė, o plaukai nušukuoti nuo jos tokiomis gražiomis bangomis! O tamsoje glosčiau jam ir kaktą, ir plaukus, o orkestras “Seimseto” viešbučio salėj griežė “Mėnulio kokteilį”... *Štai ką* prisiminiau, kelias valandas sėdėdama ant nelemtų siūbuojančių pakopų ir virpėdama vėjy, tad matot, *kažkas* visgi buvo... Žinoma, nepraėjo nė mėnuo, ir aš jau ne tik jo kaktą, aš dar daug ką jo liečiau, ir va tada padariau svarbiausią savo klaidą.

Bet viena supraskite teisingai: aš gi nesakau, neva geriausius savo gyvenimo metus praleidau su prakeiktu girtuokliu tik todėl, kad man patiko jo kakta, kai klasėj per septintą pamoką šviesa ant jos krisdavo įstrižai. Na jau ne. *Stengiuosi* jums paaiškinti, jog čia ir yra visa meilė, kokią įstengiau šiandien prisiminti, ir dėl to man skaudu. Sėdėjau nūnai ant pakopų prie Rytinio iškyšulio, galvojau apie prabėgusias dienas, sunku man buvo. Aš gi pirmą sykį susimąsčiau, kad gal per pigiai parsidaviau - o gal taip nutiko todėl, jog ma-

niau, neva tokiai, kaip aš, nieko daugiau, išskyrus patį pigiausią, ir nepriklauso. Žinot, pirmą kartą išdrįsau pagalvoti, kad nusipelniau daugiau meilės, nei Džo Sent-Džordžas sugebėjo kam nors suteikti (išskyrus nebent patį save). Gal jūs netikit, jog tokia sena maita, kaip aš, gali tikėti meile, bet iš tikrųjų aš vien tik ja ir *tikiu.*

Bet visi šitie dalykai kone visiškai nesusiję su priežastimis, dėl kurių aš už jo ištekėjau. Įsidėmėkit. Mano pilve augo šešių savaičių mergytė, kai pasakiau jam "taip" ir kad būsiu, kol mirtis mus išskirs. Čia jau atbulas nepasuksi, liūdna, tačiau bent prasmės yra. Visos likusios priežastys buvo kvailos, o gyvenimas mane išmokė vieno dalyko: kvailos priežastys - ir santuoka kvaila.

Aš pavargau rietis su motina.

Man įkyrėjo klausytis, kaip mane moko tėvas.

Visos mano draugės ištekėjo ir įsitaisė savus namus - šitaip aš norėjau tapti suaugusi, kaip ir jos; įgriso būti kvaila mergiote.

Jis pasakė, jog nori manęs, ir juo patikėjau.

Jis pasakė, kad myli mane, patikėjau ir tuo... O kai jis šitaip pasakė ir paklausė, ar ir aš jam jaučiu tą patį, kažkaip grubu būtų buvę atsakyti "ne".

Ir dar, atmenu, bijojau net pagalvoti, kas man bus, jeigu aš nesutiksiu. Kur tada dėtis, ką daryti, kas prižiūrės mano mažylį, kai aš dirbsiu... jei susirasiu darbą.

Užrašyta visa šita, Nense, žinia, skamba kvailai, bet visų kvailiausia štai kas: aš pažįstu bent dešimtį moteriškių, su kuriomis, mergiotė būdama, vaikščiojau mokyklon, ir už vyrų jos išsiskubino dėl tų pačių priežasčių, ir daugelis po šiai dienai velka savo naštą, ir kone visos gyvos viena viltim - ištempti, kol vyrelis atguls po velėna, o paskui visiems laikams išpurtyti jo alaus tvaiką iš paklodžių.

Penkiasdešimt antraisiais apie jo kaktą pamiršau ir galvoti, o penkiasdešimt šeštaisiais jis visiškai nebebuvo man reikalingas, ir, ko gero, tuo metu, kai Kenedis pakeitė Aiką, aš jo jau nekenčiau, bet nė minties neturėjau žudyti. Maniau, pasiliksiu su juo, nes vaikams reikalingas tėvas - kuo ne priežastis? Mirk iš juoko! Bet čia gryniausia tiesa, galiu prisiekti. Ir dar dėl kai ko prisieksiu: jei Dievas būtų leidęs man pakartoti, aš ir vėl būčiau jį nužudžiusi, ir tegul po to kad ir pragaro kančios bei amžina pražūtis... o jų išvengti man turbūt nepavyks.

Regis, Litl-Tole visi, išskyrus atvykėlius, žino, kad aš jį nudobiau, ir veikiausiai įsivaizduoja žiną, už ką - už tai, kad jis parėjęs nesuvaldydavo rankų. Na, jam blogai baigėsi ne todėl, kad išliedavo įtūžį ant *manęs*, ir, pasakysiu atvirai, kad ir ką tuo metu galvojo saloje, paskutiniuosius trejus mūsų santuokos metus jis manęs nė pirštu nepalietė. Nuo *šitos* kvailystės jį atpratinau šešiasdešimtųjų pabaigoj... o gal šešiasdešimt pirmųjų pradžioj.

Tuo metu jis mane dažnokai talžydavo, taip, taip. Neneigsiu. Ir aš kentėjau - irgi neneigsiu. Pirmą kartą man smogė antrąją mūsų vedybų naktį. Sekmadieniui mudu išvykome į Bostoną - čia buvo mūsų medaus mėnuo - ir apsistojome "Parker-Hause". Ir beveik nekišom nosies laukan. Mes gi buvom tik kaimo pelyčių porelė, suprantat? Ir bijojom pasiklysti. Džo pasakė, kad, tegul jį skradžiai, bet jis nešvaistys dvidešimt penkių dolerių, kuriuos mums pramogoms padovanojo maniškiai, vien tam, kad taksi parvažiuotume iki viešbučio, nes paprasčiausiai pasiklydome. Viešpatie, na, ir kvailys gi jis buvo! Nors ir aš buvau neką protingesnė... tačiau viena savybe Džo nuo manęs skyrėsi (ir aš tik džiaugiuosi!). Tas jo amžinas įtarumas. Jam vaidenosi, jog visi žmonės pasauly tik ir tegalvoja, kaip čia jį apmovus, štai kaip. Ir kai jis prisigerdavo, man dažnai šaudavo mintis, jog šitaip elgiasi todėl, kad galėtų sau parpti, užmerkęs abi akis.

Bet šitai visai nesusiję su reikalu. O aš jums norėjau papasakoti, kaip šeštadienio vakarą mudu nusileidome į restoraną, gerai pavakarieniavome ir užkopėme į savo numerį. Džo ėjo koridoriumi, ir jį smarkokai traukė į dešinę, kaip dabar matau. Per vakarienę jis išmaukė keturias ar penkias alaus skardines - neskaitant dešimties, kurias išsiurbė per dieną. Kai tik įėjom į numerį, sustojo ir įsistebeilijo į mane, ir spoksojo taip ilgai, jog net paklausiau, ar jam kartais nesivaidena žali velniukai.

- Ne, - sako jis. - Užtai aš mačiau, kaip restorane tas vaikinas spoksojo tau po suknele, Doloresa. Jo akys šokčiojo it ant spyruoklių. - O tu gi *žinojai*, kad jis žiūri, a?

Aš vos neatrėžiau kad, jei ten kampe būtų sėdėjęs Garis Kuperis su Rita Heivort, aš nė jų nebūčiau pastebėjusi, o paskui persigalvojau. Kam veltui gaišti laiką? Ginčytis su Džo, kai jis girtas, nebuvo jokios prasmės. Nebuvau akla už jo tekėdama, ir nenoriu prieš jus apsimetinėti.

- Jei kažkoks vaikinas spoksojo man po suknele, Džo, kodėl tu prie jo nepriėjai ir nepaprašei, kad užsimerktų? - paklausiau. Paklausiau juokais - gal norėjau jį išblaškyti, jau nebeprisimenu, bet jis viską priėmė rimtai. Šitą aš *atmenu*. Apskritai Džo buvo ne iš tų, kurie supranta juokus, pasakysiu tiesiai, humoro jausmo jis neturėjo nė už grašį. Bet, kai su juo susirašiau, šito dar *nežinojau*. Tuomet man rodėsi, jog humoro jausmas - nelyginant nosis ar ausys, vienų vienoks, kitų kitoks, bet jį turi visi.

Tuomet jis mane pastvėrė, parvertė sau ant kelio ir prilupo batu.

- Įsidėmėk, Doloresa, įsidėmėk iki savo gyvenimo galo, kad niekas, išskyrus mane, nežinotų, kokios spalvos tavo apatiniai, - pasakė jis. - Girdėjai? Kad niekas, išskyrus mane!

O aš iš kvailumo pagalvojau, kad čia tarsi meilės žaidimas - kad jis apsimetinėja, neva pavydi, norėdamas man įsiteikti. Štai kokia buvau kvaila. Pavydas buvo kuo tikriausias, bet su meile jis neturėjo nieko bendra. Šitaip šuo deda leteną ant kaulo ir urzgia, jei pamėginsi artintis. Tada aš dar nesupratau, na, ir atleidau jam. O ir vėliau atleisdavau, kadangi maniau, jog tam ir santuoka, kad vyras žmoną retsykiais apkumščiuotų, nors čia ir nėra pati maloniausia jos dalis. Na, taip, plauti unitazus irgi nelabai malonu, tačiau su jais terliojasi kone visos moterys, vos spėjusios vestuvines sukneles ir šydus užkelti į palėpę. Teisingai, Nense?

Mano pačios tėvas kartais aptalžydavo mamą, ir gal dėl to man dingojosi, neva taip ir dera - tereikia pakentėti, ir viskas. Tėvą aš labai mylėjau, ir jiedu kits kitą labai mylėjo, bet jei kas nutikdavo ne pagal jo valią, netrukdavo paleisti į darbą rankas.

Štai kartą atmenu... Tada man buvo devyneri, o gal ir aštuoneri... Žodžiu, tėvas grįžo iš šienapjūtės - jie pjovė Džordžo Ričardso lanką prie Vakarinio iškyšulio, - o mama vakarienės dar nepatiekusi. Jau nebeprisimenu, kodėl ji užtruko, užtai aiškiai atmenu viską, kas nutiko, kai jis įėjo į namus. Tėvas avėjo šlepetėmis: batus ir kojines paliko anapus slenksčio - į juos prikrito galybė dyglių, - o veidas ir pečiai raudonai įdegę. Plaukai prilipę prie smilkinių, ir kakta tokia prakaituota, jog prie raukšlių prikibo šieno gniužulas. Jis buvo įsikarščiavęs, pavargęs ir piktas.

Įeina į virtuvę, o ant stalo tik stiklinis ąsotis su gėlėmis. Atsigręžia į mamą ir klausia: “O kur mano vakarienė, kvaiša?” Jinai jau

žiojosi, bet pasakyti nespėjo nieko: tėvas priglaudė delną jai prie veido ir nusviedė į kampą. Aš stovėjau tarpdury ir viską mačiau. O jis priekin žengia, stačiai į mane - galvą nuleidęs, plaukai užkritę ant akių. Kas kartą, kai matau - vyriškis štai šitaip namo pargrįžta, išvargęs po sunkios dienos, su pietų bidonėliu rankoje, iššyk prisimenu tėvą. Na, aš persigandau ir norėjau sprukti į šalį: o jei tėvas ir mane į kampą švystels? Tik kojos manęs nebeklausė. Bet jis nieko panašaus nepadarė, tik nutvėrė mane savo šiltomis pūslėtomis rankomis, patraukė ir išėjo lauk. Atsisėdo ant kaladės, rankas pasidėjo ant kelių ir nuleido galvą, tarsi apžiūrinėtų jas. Vištos taip ir purptelėjo į visas puses, bet paskui sugrįžo ir ėmė lesioti prie pat jo kojų. Pamaniau, jog taip jas paspirs, kad tik plunksnos pasklis, bet jis jų net nepalietė.

O aš atsigrįžau į mamą. Šioji tebetūnojo kampe. Užsimetė ant veido indų pašluostę ir rauda po ja, o rankos ant krūtinės sukryžiuotos. Štai šį vaizdą įsiminiau visų aiškiausiai, nors ir nežinau, kodėl - kaip jos rankos ant krūtinės buvo sudėtos. Priėjau prie mamos, apkabinau, o ji pajuto, kaip mano rankutės apsivijo jos pilvą, ir taip pat mane apglėbė. O paskui nusiėmė nuo veido pašluostę, nusibraukė ja akis, ir liepė nueiti paklausti tėvo, ko jis nori - stiklinės šalto limonado ar alaus.

"Tik nepamiršk jam pasakyti, - sako, - jog alaus beliko du buteliai. Jeigu jam norisi daugiau, lai nueina į parduotuvę arba apskritai nepradeda".

Aš išėjau į kiemą ir pasakiau jam, o jis atsakė, kad alaus nenori, o štai stiklinė limonado būtų ne pro šalį. Nukūriau limonado. O mama jau gamino vakarienę. Jos veidas išpurto nuo ašarų, tačiau ji niūniavo, o nakčia jiedu tratino lovą, kaip ir kiekvieną naktį. O apie tai, kas nutiko, daugiau nė žodelio. Tuomet tokie dalykai buvo vadinami "naminiu mokymu" ir buvo vyro pareiga, o aš, jei vėliau ir prisimindavau, tai paprasčiausiai galvodavau, jog, ko gero, mamai šito reikėjo, antraip tėvas nė už ką nebūtų taip elgęsis.

Dar kelis kartus mačiau, kaip jis ją mokė, bet aną įsiminiau ypač. Ir niekad neregėjau, kad tėvas muštų motiną kumščiu, kaip kad retsykiais darydavo Džo, tačiau kartą nučaižė ją per kojas šlapia burės atraiža, ir skausmas, ko gero, buvo neišpasakytas. Ant kojų liko raudoni dryžiai, pranykę tik į vakarą.

Dabar apie naminį mokymą niekas daugiau nebekalba, šitas po-

sakis liko visai nebevartojamas - taip jam ir reikia! Betgi aš augau įsitikinusi, jog vyro pareiga - grąžinti moterį ar vaiką į tiesų ir siaurą kelią, vos tik anie iš jo iškrypsta. Tik, nors ir išaugau su tokia mintim, nemanykit, jog maniau ją esant teisingą - taip lengvai aš neužkimbu. Žinojau, kad vyras, mušantis moterį, galvoja ne apie mokymą... ir vis dėlto labai ilgai taikiausi ir kentėjau, kai Džo man kailį karšdavo. Manau, buvau pernelyg pavargusi nuo namų ūkio, nuo tvarkymosi vasarotojų namuose, nuo vaikų auginimo ir Džo skandalų su kaimynais glaistymo, kad būčiau įstengusi eikvoti jėgas dar ir šitam.

Būti Džo žmona... et, subinėn! O ir kas yra šeimyninis gyvenimas? Ko gero, visiems skirtingai, tačiau turbūt nėr santuokos, kuri iš vidaus būtų tokia, kokia rodosi iš išorės, galite manimi patikėti. Ką žmonės regi iš šalies ir kas yra iš tiesų - čia nelyginant du tolimi giminaičiai. Kartais darosi klaiku, o kartais juokinga, bet visų dažniausiai, kaip ir paprastai gyvenime, ir klaiku, ir juokinga.

Antai žmonės mano: Džo buvo alkoholikas ir prisigėręs mušdavo mane, o gal ir vaikus. Jie mano, kad kartą jis persistengė ir aš nulydėjau jį į aną pasaulį. Taip, teisybė, Džo gėrė ir kartais vykdavo į Džonsportą, į anoniminių alkoholikų susirinkimus, tačiau šiaip buvo toks pat alkoholikas, kaip ir aš. Kas keturis ar penkis mėnesius jis užsikabindavo, dažniausiai su tokiom padugnėm, kaip Rikas Tibodo arba Stivis Bruksas - štai šitie buvo *tikri* alkoholikai, - o paskui svaigalų nė nepaliesdavo, neskaitant gurkšnelio kito, kai vakare sugrįždavo namo. Gurkšnelis kitas, ir viskas - kai turėdavo butelį, mėgdavo ištęsti malonumą kuo ilgiau. Tikri girtuokliai, kuriuos pažinojau, gavę butelį, tučtuojau jį išlakdavo, kad ir *kas* jame teliūškuodavosi - “Džimas Bimas”, “Old Djukas” ar per vatą perkoštas antifrizas. Tikras nusilakėlis visada tegalvoja viena: pribaigti butelį rankoj ir, jei išdegs, sumedžioti dar vieną kokioj pakrūmėj.

Ne, alkoholikas jis nebuvo, tačiau Džo norėjo, kad žmonės taip manytų - neva jis toks *buvęs*. Šitaip lengviau rasdavo darbo. Ypač vasarą. Pažiūra į anoniminius alkoholikus per tuos metus pasikeitė - žinau, dabar apie juos kur kas daugiau šnekama, - bet vienas dalykas lieka po senovei: žmonės visada stengiasi pagelbėti tam, kuris tauškia, jog kaip įmanydamas padeda pats sau, stengiasi suprakaitavęs. Džo ištisus metus nė lašo į burną neimdavo - tai yra žmonėse, ir Džonsporte jo garbei surengė vakarą - padovanojo jam tortą

ir medalį, štai kaip! Na, ir kai vasarą eidavo pasisamdyti vasarotojams, išsyk pasigirdavo esąs pasitaisęs alkoholikas. "Jei manęs dėl to nenusamdysite, - kalbėjo jis, - aš neįsižeisiu, tačiau neprisipažinti negaliu. Daugiau nei metus vaikštau į "Anoniminių alkoholikų" Draugijos susirinkimus, o ten mus moko, kad be garbingumo nebūna ir blaivumo".

Ir tada ištraukia savo auksinį medalioną už blaivybės metus, pateikia jiems, o pats išrodo kaip koks primuštas šunėkas. Man regis, kai kas net ašarą nubraukdavo, kai Džo apsakinėdavo, kaip jis kas dieną su savimi kovoja ir nepasiduoda, ir Dieve ieško atramos kaskart, kai tik jį prie svaigalų patraukia... o jo pasiklausius, tai šitaip nutinka kas keturias valandas. Paprastai žmonės išsyk jį priimdavo ir, ko gero, mokėdavo penkiasdešimt centų, o gal ir visu doleriu per valandą daugiau, nei buvo ketinę. Atrodytų, jog po Darbo Dienos praryti šį jauką nebebus kam, tačiau jį kas kartą netgi čia, saloje, prarydavo žmonės, kurie regėjo Džo kiekvieną dieną ir tikrai galėjo susigaudyti, kas ir kaip.

O tiesa ta, kad Džo, kai mane mušdavo, kone visuomet būdavo blaivus blaivutėlis. Prisiliuobęs jis apskritai manęs nepastebėdavo, nei taip, nei kitaip. Paskui - regis, šešiasdešimtaisiais, o gal šešiasdešimt pirmaisiais, - pareina jis kartą vakare namo - padėjo Čarliui Dispenzeriui valtį į krantą ištraukti. Pasilenkė prie šaldytuvo išsitraukti "kokos" butelio, o aš žiūriu - jo kelnės per užpakalį perplyšusios. Na, ir nusijuokiau. Negalėjau susilaikyti. Jisai nieko nepasakė, o kai priėjau prie viryklės pasižiūrėti, kaip ten vakarienei verda kopūstai - atmenu, tikrai buvo vakaras! - jis išsitraukė iš krepšio klevinę pliauską ir kad šnios man per nugaros apačią!.. Na, ir skausmas gi buvo! Jeigu jus kada nors mušė per kepenis, tuomet suprasit koks. Kepenys išsyk tokios mažutės pasidaro, karštos ir *sunkutėlės*, tarytum tuoj tuoj nutrūks nuo kabliuko, ant kurio jos ten pakabintos, ir pliumptels žemyn nelyginant švininis šratas į kibirą su vandeniu.

Nuklibikščiavau iki stalo ir susmukau ant kėdės. Jei iki kėdės būtų likęs dar vienas žingsnis, būčiau sukniubusi ant grindų. Sėdžiu ir laukiu, kol skausmas nutyks. Nė neriktelėjau, kad vaikų neišgąsdinčiau, tik ašaros sruvo upeliais. Na, negalėjau jų sulaikyti, ir baigta. Čia buvo skausmo ašaros, o jų nesulaikyt nei vardan to, nei vardan kito.

- Nedrįsk daugiau iš manęs juoktis, kale! - sako Džo. Sviedė pliauską atgal į krepšį ir įsitaisė sau skaityti "*American*". - Laikas būtų per dešimtį metų įsikalti sau į makaulę.

Atsikelti nuo kėdės įstengiau tik po dvidešimties minučių. Teko pasikviesti Seleną, kad toji puodą nuo viryklės nukeltų, nors iki viryklės nė penkių žingsnių nebuvo.

- Mamyte, - klausia, - o kodėl tu pati negali? Mudu su Džojum filmukus žiūrim.

- Ilsiuosi, - atsakiau jai.

- Taigi, taigi! - iš už laikraščio atsiliepia Džo. - Ji tiek liežuviu primalė, kad atsikvėpti nebegali! - Ir nusikvatojo.

Tas juokas viską ir išsprendė. Aš tučtuojau sau prisiekiau, jog daugiau jis manęs nepalies arba brangiai sumokės.

Pavakarieniavom, kaip įprasta; o paskui, kaip įprasta po vakarienės, pažiūrėjom televizorių - aš ir vyresnieji ant sofos, o Mažylis Pitas ant tėvo kelių didžiajame krėsle. Pitas, kaip paprastai, pusę aštuntos prie televizoriaus ir užsnūdo, tad Džo nunešė jį į lovą. Po valandos nusiunčiau miegoti Džo jaunesnįjį, o Selena išėjo devintą. Aš paprastai guldavau dešimtą, o Džo sėdėdavo iki pusiaunakčio - žiūrėdavo programą, snūduriuodavo, vartydavo laikraštį ir krapštydavo nosį. Taigi matai, Frenkai, tau lyg ir nėra ko gėdytis: kai kurie ir suaugę šio įpročio nemeta.

Bet tą vakarą savo valandą miegoti nenuėjau, o likau sėdėti su Džo. Nugaros skausmas mažumą atlėgo. Ir galėjau padaryti, ką buvau sumaniusi. Gal aš ir bijojau, dabar nebeprisimenu. Vis laukiau, kad jis užsnūstų. Ir sulaukiau.

Tada atsistojau, nuėjau į virtuvę ir paėmiau nuo stalo grietinėlės ąsotėlį. Specialiai nesirinkau, ant stalo jis liko tik todėl, jog tą vakarą buvo Džo jaunesniojo eilė nukraustyti indus, na, šis ir pamiršo padėti ąsotėlį į šaldytuvą. Džo Jaunesnysis visada ką nors pamiršdavo: padėti ąsotėlį, uždengti sviestinę, suvynioti duoną, kad viršutinis gabalas iki ryto nesužiedėtų, - ir dabar, kai žiūriu televizijos naujienas, klausausi, kaip jis sako kalbą ar duoda interviu, nuolatos šitai prisimenu... ir vis galvoju, ką pasakytų demokratai, jei sužinotų, kad Meino valstijos daugumos lyderis senate, būdamas vienuolikos, nemokėjo kaip reikiant nukraustyti virtuvės stalo. Bet aš juo vis vien didžiuojuosi, įsidėmėkite. Aš juo didžiuojuosi, nors jis ir prakeiktas demokratas!

Na, o tą kartą jis pamiršo padėti būtent tą daiktą, kurio man reikėjo. Mažas, sunkus ir kaip tik mano rankai. Priėjau prie malkų ir paėmiau kirvuką, kuris pas mus gulėdavo ant lentynos po pliauskom. Paskui grįžau į svetainę, kur drybsojo Džo. Ąsotėlį sugniaužiau dešinėje rankoje, atsivėdėjau ir smogiau į skruostikaulį. Ąsotėlis subyrėjo į šipulius.

Na, žinoma, jis išsyk pabudo, Endi. Kad būtum jį girdėjęs! Ėmė rėkti? Dieve Tėve ir sūneli Jėzau! Riaumojo it bulius, kuriam kabolus vartais prižnybė. Akis išsprogino, ranką prie ausies spaudžia, o tarp pirštų kraujas varva. Visas skruostas baltuose pursluose, ir ta plaušinė, kurią jis titulavo žandenomis, taip pat.

- Žinai ką, Džo, - sakau. - Mano nuovargį kaip ranka nuėmė.

Tuomet išgirstu, kaip Selena iš patalo pašoko, bet atsigręžti bijau. Tuoj pat įkliūčiau - kai norėdavo, jis būdavo greitas it gyvatė. Kirvuką laikiau kairėje rankoje, nuleidusi taip, kad jis būtų kone paslėptas po prikyšte. Ir kai Džo panoro pakilti iš krėslo, aš kirvuką kilstelėjau ir jam parodžiau.

- Jei nenori, kad jis tavo galvoj įstrigtų, Džo, tai verčiau sėsk, - sakau.

Sekundę man vaidenosi, kad jis visgi nusprendė atsistoti. Tada jam būtų buvęs galas, aš gi nejuokavau. Ir vyrelis suprato - taip ir sustingo, per penketą colių pakėlęs subinę virš krėslo.

- Mama? - iš savo kambario tarpdurio šaukia Selena.

- Gulk, gulk, vaikuti, - sakau, o pati akių nuo Džo nenuleidžiu. - Mudviem su tavo tėvu truputį pasišnekėti reikia.

- Nieko nenutiko?

- Nieko, - atsakau. - Juk teisybė, Džo?

- Aha, - sako. - Viskas gerai.

Išgirdau, kaip Selena žengė kelis žingsniukus atgal, bet jos durys užsitrenkė neišsyk - gal po dešimties ar penkiolikos sekundžių. Bet žinojau, kad mergaitė ten stovi ir žiūri į mus. Džo taip ir apmirė - viena ranka remiasi į ranktūrį, o subinė kybo virš sėdynės. Tada girdim - jos durys užsitrenkė, ir Džo veikiausiai sumojo, kaip kvailai atrodo - nesėdi ir nestovi, antra ranka prie ausies prispausta, o per žandą varva grietinėlė.

Tada jis atsisėdo ir ranką nuo ausies patraukė. O šioji visa kruvina ir ausis taip pat - tačiau ranka neištino, o ausis jau suspėjo.

- Kale! Tu dar atsiimsi! - sako jis.

- Atsiimsiu? - atsakau. - Tu įsidėmėk vieną dalyką, Džo Sent-Džordžai: viską, ką gausiu, aš tau grąžinsiu dvigubai.

O jis vaiposi, tarsi netikėtų tuo, ką girdi.

- Na, vadinasi, tokiu atveju man teks tave užmušti, a?

Jis dar nespėjo pabaigti, o aš jam kirvuką tiesiu. Prieš akimirką net neketinau. Bet vos tik išvydau kirvuką jo rankoj, išsyk supratau - nieko daugiau padaryti aš negalėjau.

- Pirmyn, - sakau. - Tik pasistenk vienu smūgiu, kad nesikankinčiau.

Jis pasižiūrėjo į mane, paskui į kirvuką, o tada vėl į mane. Išpūtė akis - stačiai juokas, jei viskas nebūtų taip rimta.

- O kai baigsi, pasišildyk puodą ir pavakarieniauk dar kartelį, - sakau jam. - Kimšk iki soties, nes netrukus atsidursi kalėjime, o aš nesu girdėjusi, jog kalėjime naminiu maistu šertų. Manyčiau, pradžiai tave išsiųs į Belfastą. Ko gero, suras oranžinį tavo dydžio kostiumą.

- Užsičiaupk, skyle, - sako jis.

Kaipgi, sulauksi!

- O paskui, - tęsiu, - veikiausiai atsidursi Šošenke, ir aš tvirtai *žinau*, jog karšto maisto ten nebūna. Ir penktadieniais tavęs neišleis, kad vakare galėtum palošti pokerį su savo alaus pripampusiais draugeliais. Prašau tik vieno - nedelsk ir pasistenk, kad vaikai tavo darbo nepamatytų, kai baigsi.

Ir tada užsimerkiau. Buvau beveik tikra, kad jis šito nepadarys, tačiau iš "beveik" maža džiaugsmo, kai kalbama apie tavo gyvybę. Štai ką tą vakarą sužinojau. Stoviu užmerktomis akimis, regiu vien juodumą ir spėlioju, ką pajusiu, kai kirvis perskels man nosį, lūpas ir smakrą. Dar, atmenu, pagalvojau, jog prieš mirtį spėsiu pajusti skiedrelių skonį ant ašmenų. Ir apsidžiaugiau, kad pagalandau jį viso labo prieš dvi ar tris dienas. Jei jau jis mane nudobs, tai bent jau ne atšipusiu kirviu.

Taip prastovėjau dešimt metų. O paskui jis prabilo - taip pagiežingai ir piktai:

- Tai eisi gult ar liksi stirksoti čia nelyginant Helena Keler, kuriai vaikinas sapnuojasi?

Atsimerkiu ir matau: jis kirvuką padėjo po krėslu - iš po užvalkalo krašto koto galas kyšo. O laikraštis jam ant kojų nukrito nelyginant kortų namelis. Džo pasilenkė, pakėlė jį ir papurtė, tarsi nie-

ko ir nenutiko - na, visiškai nieko, tik jo skruostu tekėjo kraujas iš ausies, o rankos mažumą virpėjo ir laikraštis šnarėjo. Pirmame ir paskutiniame puslapyje liko raudonos jo pirštų žymės, todėl nusprendžiau, kol Džo dar neatsigulė, sudeginti nelemtą laikraštpalaikį, kad vaikai jo nepamatytų ir nesuprastų, jog kažkas negerai.

- Aš eisiu gulti, bet visų pirma mudviem, Džo, reikia išsiaiškinti iki galo.

Tada jis pažvelgė į mane ir iškošė pro sukąstus dantis:

- Tu pernelyg neįsijausk, Doloresa. Antraip gali ir *suklysti.* Verčiau manęs nesiutink.

- O aš ir nesiutinu, - sakau. - Tik daugiau tu manęs nė pirštu nepaliesi, štai ir viskas. O pamėginsi, tai kažkuris iš mūsų atsidurs ligoninėj. Arba lavoninėj.

Jis ilgai į mane žiūrėjo. Labai ilgai. O aš į jį, Endi. Kirvukas gulėjo po krėslu, bet ne jis buvo svarbiausias. Tiesiog žinojau - nuleisiu akis anksčiau už Džo, ir tada jau smūgiams per sprandą ir nugarą galo nebebus. Galiausiai jis nudelbė akis į laikraštį ir burbtelėjo:

- Na, ko stovi be darbo? Atneštum man rankšluostį, nes aš krauju visus marškinius išsiterliojau.

Ir daugiau jis manęs niekad nebemušė. Nes buvo bailys, suprantat? Nors balsu aš jam šito nepasakiau - nei tada, nei vėliau. Juk bailys visų labiausiai pasaulyje bijo, kad jį permanys - netgi labiau už mirtį.

Aišku, žinojau apie jo bailumą. Negi būčiau rizikavusi trinktelti jam grietinėlės ąsotėliu, jei nebūčiau maniusi, kad viršus kone užtikrintai bus mano. Ir dar. Pakol sėdėjau ant kėdės ir laukiau, jog mano kepenys bent mažumėlę apsiramintų, supratau: jei nukęsiu šį kartą, tai šitaip ir kentėsiu iki pat savo dienų galo. Na, ir padariau tai, ką padariau.

O žinot, stuktelėti Džo ąsotėliu buvo paprasta. Bet prieš tai aš privalėjau visiems laikams perbraukti prisiminimus, kaip mano tėvas šveitė motiną į kampą, kaip jis čaižė ją per kojas šlapia burės atraiža. Nuslopinti šiuos prisiminimus buvo nelengva, nes aš labai mylėjau juos abu, bet visgi *įstengiau...* galbūt man paprasčiausiai nieko daugiau ir nebeliko. Ir džiaugiuosi, kad įstengiau - jau vien todėl, jog Selenai neteks prisiminti, kaip jos motina tūnojo kampe ir verkė, prisidengusi indų pašluoste. Mama su viskuo susitaikė, ta-

čiau aš jų abiejų nesmerkiu. Gal ji tiek ir tepajėgė - susitaikyti, o gal tėvas negalėjo kitaip, kad netaptų vyrų, su kuriais kasdien dirbo, pajuokos objektu. Tuomet buvo kitokie laikai - maža kas supranta, *kokie* kitokie, bet tas dar nereiškia, jog aš privalėjau taikytis su Džo kumščiais, nes iš kvailumo ištekėjau už jo. Ir koks gi čia naminis mokymas, jei vyriškis talžo moterį kumščiais ar pliauska? Štai aš ir nusprendžiau, jog nesitaikstysiu - nesvarbu, kas jis bus, Džo Sent-Džordžas ar kas kitas.

Kada ne kada jis vis dėlto ketindavo mane prilupti, tačiau persigalvodavo. Kartais, kai jis pakeldavo ranką, *norėdavo* smogti, bet *neišdrįsdavo*, iš jo akių matydavau, kad prisimena grietinėlės ąsotėlį... o gal ir kirvuką. Ir tuojau pat apsimesdavo, neva norėjo pasikasyti pakaušį arba persibraukti kaktą. Čia buvo pirma pamoka, kurią jis gerai įsidėmėjo išsyk. Tik, ko gero, vienintelė.

Tas vakaras, kai jis šniojo man pliauska, o aš tvojau jam ąsotėliu, atnešė dar kai ką. Kalbėti apie tai man nesinori - aš gi iš tų senojo kirpimo žmonių, kurie mano, jog iš miegamojo šiukšlių nešioti nedera. Bet ką gi daryti? Gal čia irgi dalis priežasties, kodėl viskas pasisuko taip, kaip pasisuko.

Nors mudu buvom vedę ir dar dvejus metus pragyvenom po vienu stogu - o gal ir beveik trejus, jau nebeprisimenu, - bet po ano įvykio jis savo vyriška teise mėgino pasinaudoti tik porą sykių. Jis...

Ką, Endi?

Taip, *žinoma*, aš noriu pasakyti, kad jis buvo impotentas! O apie ką dar galėčiau kalbėti? Apie jo teisę dėvėti mano apatinius baltinius, jeigu jam šitai šautų į galvą? Aš jam neprieštaravau, tiesiog jam nieko neišeidavo. Jis buvo, kaip sakoma, ne iš kasnaktinių vyrų rūšies, - netgi pačioje pradžioje, ir ne iš tų, kurie tęsia malonumą, o visų dažniausiai - bim, bam, dėkui, madam. Bet visgi keliems kartams per savaitę jam noro užtekdavo... tai yra kol aš užvežiau jam grietinėlės ąsotėliu.

Gal iš dalies kalti ir svaigalai - tais pastaraisiais metais jis pirkdavo vis stipresnius, nors nemanau, kad *tik* todėl. Atmenu, kartą naktį jis nušliaužė nuo manęs po dvidešimties bergždžio pūtavimo ir krenkštimo minučių, o jo daikčiukas vis tabalavo it makaronas. Neprisimenu, kiek laiko praėjo nuo to vakaro, apie kurį jums pasakojau, bet tiksliai žinau, kad jau po jo, nes mano kepenys skausmin-

gai krūpčiojo, ir aš dar galvojau, jog netrukus turėsiu keltis ir praryti kelias tabletes, kad jas numaldyčiau.

- Na, štai, - kone verkdamas sako jis. - Na, kaip, Doloresa, ar esi patenkinta, a? Patenkinta?

O aš tyliu. Kartais taip nutinka - kad ir ką moteris vyrui atsakytų, viskas bus prieš plauką.

- Na, *kaip*? - neatlyžta jis. - Ar tu *patenkinta*, Doloresa?

O aš vis tyliu, guliu, spoksau į lubas, klausausi lauke šniokščiančio vėjo. Jis pūtė iš rytų ir nešė vandenyno gausmą. Aš visuomet mėgau tą garsą. Jis mane ramindavo.

Džo pasivertė ant šono ir dustelėjo man į veidą rūgščia alaus smarve.

- Anksčiau pakakdavo užgesinti šviesą, - murma jis, - o dabar jau nebe. Aš tavo šlykštų snukį ir tamsoj matau. - Ištiesė ranką, stvėrė man už papo ir krestelėjo. - O kas čia? - klausia. - Suglebęs ir plokščias tarsi sklindis. O jau tavo skylė dar prastesnė. Po velniais, tau gi dar nė trisdešimt penkerių nėra, o dulkint tave tolygu suzmekusį molį.

Aš jau ketinau atsakyti: "Į suzmekusį molį, Džo, tu jį ir minkštą įbestum, tai bent tau palengvėtų!" - tačiau nutylėjau. Patricija Kleiborn kvailių ir kvaišų neaugino, kartoju dar kartą.

Tada jis nutilo, ir aš jau nusprendžiau, kad prišnekėjo tiek šlykštybių, jog pats save užliūliavo, ir jau norėjau keltis tablečių, bet tuomet Džo prabilo vėl... ir šį kartą *tikrai* verkė.

- Verčiau būčiau niekad tavęs nesutikęs, Doloresa, - tarė jis. O paskui pridūrė: - Ir ko gi tau jo paprasčiausiai nenukirtus savo prakeiktu kirviu? Ką, Doloresa? Juk iš tikrųjų išeitų visai tas pats.

Tad matot, ne vien aš maniau, kad dėl jo sunkumų iš dalies gali būti kaltas ir grietinėlės ąsotėlis... ir mano žodžiai, jog nuo to vakaro namuose viskas bus kitaip. Aš vis vien tyliu, bet laukiu, užmigs jisai ar pamėgins vėl kumščiais mosuoti. Na, jis nuogas gulėjo, ir aš jau žinojau, kur smogsiu, jei tik jisai išdrįs. Paskui girdžiu - užknarkė. Tiksliai nepasakysiu, jog tada buvo paskutinis kartas, kai jis bandė su manimi dėtis vyru, bet jei ir ne paskutinis, tai beveik.

Aišku, niekas iš jo draugų nieko nenutuokė - žinia, Džo nebūtų nė žodeliu užsiminęs, jog žmona taip trinktelėjo ąsočiu, kad jo pimpalas daugiau nebeišdrįso pakelt galvos, tiesa? Jisai? Taigi niekad gyvenime! Ir todėl, kai kiti apsakinėdavo, kaip jie savo žmonas

pažabojç laiko, Džo nuo jų neatsilikdavo ir išsijuosęs taukšdavo, kaip man įkrėtęs už tai, kad liežuvio nepaleisčiau, ar už tai, kad Džonsporte nusipirkau naują suknelę, nepaprašiusi jo leidimo paimti iš cukrinės pinigus.

Iš kur aš žinau? Nes pasitaiko, jog ne tiek kalbu, kiek klausausi. Suprantu, tuo ne taip lengva patikėti, kai aš čia sėdžiu ir malu be perstojo, ir visgi sakau gryniausią tiesą.

Štai atmenu, kai dirbau pas Maršalus... Endi, prisimeni Džoną Maršalą? Kaip jis visuomet girdavosi, jog pastatys tiltą iš salos į žemyną? Taigi, vadinasi, staiga skambutis į duris. O aš namie viena. Na, nubėgau atidaryti, paslydau ant kilimėlio ir vožiausi į židinio kampą. Ir ant rankos aukščiau alkūnės išplito to-okia mėlynė!

Na, o po trijų dienų, kai mėlynė iš tamsiai rudos pasidarė gelsvai žalia, gyvenvietėje sutikau Ivetą Anderson. Ji ėjo iš bakalėjos, o aš kaip tik tenai sukau. Pažvelgė jinai į mano mėlynę, ir jos balsas, kai prabilo, nuo užuojautos kone medum varvėjo.

- Vyrai, Doloresa, - sako jinai, - stačiai kažkokia *klaikuma*, teisybė?

- Būna taip, o būna ir kitaip, - atsakau. Aš gi nė nenutuokiau, apie ką ji kalba, o mąsčiau, kaip čia nepražiopsojus kiaulienos muštinių, kuriuos tądien pardavinėjo su nuolaida.

Ji taip švelniai paglostė man ranką - tą, kuri be mėlynės, - ir sako:

- Būk tvirta. - Viskas atsigręžia šviesiąja puse. Aš melsiuos už tave, Doloresa, - aiškina, ir dar taip, tarsi žadėtų padovanoti man milijoną dolerių, ir eina sau gatve tolyn. Būčiau pamaniusi, kad ji išsikraustė iš proto, betgi kiekvienas, kuris su Iveta persimetė bent žodeliu, išsyk supras, jog kraustytis jai nėra iš kur.

Vadinasi, perku aš muštinius, ir tada ūmai suprantu. Stoviu, žiūriu, kaip Skipis Porteris mano muštinius sveria, ant mano rankos kabo krepšys, o aš galvą atlošiau ir kad nusikvatosiu - tarsi iš pačių gelmių, kaip nutinka, kai nieko sau padaryt negali.

Skipis grįžtelėjo į mane ir klausia:

- Jums kas, negera, ponia Kleiborn?

- Labai gera, - atsiliepiu. - Tiesiog prisiminiau kai ką juokinga! - Ir vėl prapliupau juoku.

- Matosi, - taria Skipis ir nusisuka į svarstykles. Telaimina Dievas Porterius, Endi! Kol jie gyvi, yra saloje bent viena šeima, kuri

nosies į svetimus reikalus nekaišioja. O aš vis kvatoju. Kiti pirkėjai į mane žvalgosi, tarsi būčiau kuoktelėjusi. O man vis vien. Kartais tas sumautas gyvenimas būna toks juokingas, na, *niekaip* neištversi!

Juk Iveta ištekėjusi už Tomio Andersono, o Tomis buvo vienas iš Džo bičiulių, su kuriais jis penkiasdešimtųjų pabaigoj ir šešiasdešimtųjų pradžioj maukė alų ir lošė pokerį. Po dienos ar dviejų, kai užsigavau ranką, visa jų kompanija suvirto pas mus išmėginti naujo Džo pirkinio - padėvėto forduko pikapo. O man kaip tik buvo laisvadienis, ir aš išnešiau jiems ąsotį arbatos su ledu - pamaniau, gal tuomet nieko stipresnio negers, na, bent jau iki saulėlydžio.

Matyt, Tomis pastebėjo mėlynę, kai aš pilsčiau arbatą. Gal jis pasiteiravo apie ją Džo ar paprasčiausiai užsiminė. Šiaip ar taip, bet Džo Sent-Džordžas buvo ne toks žmogus, kad praleistų patogią progą - tai yra šitokią progą. Kai ėjau namo, smalsu buvo sužinoti viena: kaip Džo paaiškino Tomiui ir jiems visiems, kuo aš nusikaltau. Pamiršau jo šlepetes prie viryklės palikti, kad iki jam ateinant sušiltų, o gal šeštadienio vakarą perviriau pupeles? Kad ir kaip ten būtų, o Tomis parėjo namo ir papasakojo Ivetai, jog Džo Sent-Džordžas turėjo namuose pamokyti žmoną. O aš viso labo susitrenkiau į Maršalo židinio kampą, kai bėgau atidaryti durų!

Štai ką turėjau omeny, kai sakiau, jog santuoka turi dvi puses - išorinę ir vidinę. Saloje žmonės mudu su Džo laikė įprasta mūsų metų sutuoktinių pora - nepernelyg laiminga, bet ir nepernelyg nelaiminga, o šiaip... dviem arkliais vienam kinkiny... gal jie jau nebežiūri viens į kitą kaip anksčiau ir gal nebesutaria tarpusavy kaip anksčiau, bet įkinkyti šonas šonan tursena sau keliu, stengiasi kaip įmanydami, kits kito nekandžioja, tyčiomis neklumpa ir nedaro nieko tokio, už ką priderėtų šmaukštelti botagu.

Betgi žmonės ne arkliai, o šeimyninis gyvenimas - ne furgonas, kurį tempia kinkinys, tegul iš išorės kartais ir rodosi toksai. Saloje žmonės nieko nežinojo apie grietinėlės ąsotėlį, nežinojo ir apie tai, kaip Džo pravirko tamsoje ir pasakė, jog verčiau niekada nebūtų išvydęs mano snukio. Taigi ir čia buvo dar ne visų blogiausia. Blogiausia prasidėjo metams praėjus po to, kai mudu su lova baigėm. Keista, kaip žmonės tarytum viską mato, o priežastį įvardina visai atvirkščiai. Tik kaipgi kitaip, jei nepamirši, jog paprastai santuoka iš išorės ir santuoka iš vidaus nėra labai panašios. Ir dabar aš jums

pasakysiu, kokia mūsų santuoka buvo iš vidaus, nors iki pat šios dienos maniau, jog viskas taip ir liks paslėpta nuo pašalinių.

Dabar, viską vėl prisimindama iš naujo, manau, kad ta nelaimė atėjo šešiasdešimt antraisiais. Selena kaip tik įstojo į mokyklą žemyne, o užaugo ji labai gražutė. Ir atsimenu, jog vasarą po pirmųjų mokslo metų toje mokykloje ji pradėjo kur kas geriau sutarti su tėvu nei per dvejus praėjusius metus. Aš jau baiminausi, kad ji, vos peržengusi vaikystės slenkstį, vis dažniau ims piktintis tėvo pažiūromis bei valdžia, kurią jis, kaip patsai manė, turėjo dukrai, ir pradės su juo kirstis.

Tačiau nutiko atvirkščiai - tarp jų ūmai nusistovėjo trumputis taikos, ramybės ir gerų jausmų periodas: jinai išeidavo į kiemą, kai tėvas krapštydavosi prie savo kriošenos, arba sėsdavo greta jo ant sofos, kai mes vakare žiūrėdavom televizorių (Mažyliui Pitui *šitai* nelabai patiko, galite manimi patikėti), ir per reklamą jo teiraudavosi, kaip šiandien sekėsi. O jis jai atsakinėjo. Ramiai, susimąstęs - ne taip kaip man. Nors aš dar prisiminiau... vyresnėje mūsų mokyklos klasėje, kai mudu su Džo geriau susipažinom ir jis nusprendė, jog apie mane verta rėžti sparną.

Ir kol dukters santykiai su tėvu šilo, nuo manęs ji pradėjo tolti. Ne, darbus namuose, kuriuos nurodydavau, jinai atlikdavo, ir apie mokyklą man irgi papasakodavo... jeigu aš atsakymus iš jos replėmis traukdavau. Atsirado kažin koks šaltumas, kurio anksčiau nebuvo, ir tik paskui man paaiškėjo, kaip viskas klojasi viens prie kito ir veda link tos nakties, kai ji išėjo iš savo miegamojo ir pamatė mus - tėvą, priglaudusį delną prie ausies, kraują, besisunkiantį jam pro pirštus, ir motiną, stovinčią šalia su kirviu.

Jau sakiau, Džo buvo ne iš tų, kurie praleidžia patogią progą. Tomiui Andersonui jis papasakojo viena, o savo dukrai visai ką kita - bažnyčia ta pati, tik suolas ne tas. Man regis, iš pradžių jame bylojo tik pyktis, nes paprasčiausiai troško atsiskaityti su manimi: žinojo, kaip myliu Seleną, na, ir sumojo, kad įteigti jai, kokia esu niekšinga, o gal ir *pavojinga*, bus puikus kerštas. Norėjo nuteikti ją prieš mane, ir nors iki galo nepavyko, visgi įstengė tapti dukrai kur kas artimesnis, nei buvo nuo tų laikų, kai ji išaugo iš vystyklų. Ir nėra ko stebėtis. Ji visada turėjo švelnią širdelę, mano mieloji Selena, o jau kito tokio mitruolio sukelti gailestį savo personai, kaip Džo, gyvenime nebuvau sutikusi.

Džo iki jos prisikapstė ir tada veikiausiai pastebėjo, kokia graži užaugo mergaitė, ir nusprendė, kad jam maža, jog tik klausytų, kaip jis liežuviu mala, ar padavinėtų jam instrumentus, kol kapstosi savo pikapo griuvenos variklyje. Viskas tas vyko ir keitėsi, kol aš plėšiausi, dirbau keturiose vietose ir stengiausi, jog, kas savaitę sumokėjusi sąskaitas, įstengčiau bent šį tą atidėti vaikų išsilavinimui koledže. Ir vos nepražiopsojau.

Ji buvo linksma, mano Selena, baisi pleputė ir visuomet stengdavosi padėti. Pasiųsi ją ko nors, o ji ne eina, bet bėga. Kai ūgtelėjo, pradėjo dengti stalą vakarienei, jei manęs namie nebūdavo - ir visada pati, nereikėjo nė priminti. Iš pradžių, pasitaikydavo, jai kas nors prisvyla, tai Džo ant jos rėkdavo ar šaipydavosi - kiek kartų ji ašarodama bėgo į savo kambarį, - bet tuo metu, apie kurį jums pasakoju, jis tuos savo įpročius metė. Tada, šešiasdešimt antrųjų pavasarį ir vasarą, jis gyrė kiekvieną jos pyragą - nelyginant ambroziją, net jei žievė būdavo kietesnė už cementą, o nuo jos mėsos apkepų stačiai kraustydavosi iš proto - na, geriausios prancūziškos virtuvės kūrinys, ir tiek! O mergaitė jo pagyromis džiaugėsi - o ir kam nebūtų malonu? - tačiau nosies nerietė. Ne tokia ji buvo. Bet pasakysiu jums viena: kai Selena visiems laikams iš namų išvažiavo, nedvejodama pripažinau, jog pačią nesėkmingiausią savo dieną ji valgį gamino geriau, nei aš - pačią sėkmingiausią.

Ir namų ruoša... geresnės dukros neturėjo nė viena motina, o juo labiau motina, kuri kone visą laiką tvarkė svetimų žmonių namus. Kai rytą Džo jaunesnysis ir Mažylis Pitas eidavo į mokyklą, Selena visuomet prižiūrėdavo, kad abu pasiimtų pusryčius, o mokslo metų pradžioje aplenkė jiems visas knygeles. Žinoma, Džo jaunesnysis būtų galėjęs ir pats, bet Selena jam neleido.

O po pirmųjų mokslo metų žemyno mokykloje ji buvo įtraukta į geriausių mokinių sąrašą, tačiau susidomėjimo namų reikalais neprarado - ne taip kaip kai kurie mokykliniai protinguoliai. Juk trylikamečiai keturiolikmečiai paaugliai visus, kuriems per trisdešimt, nurašo į senų bambeklių gretas ir stačiai iš namų bėga, vos tik į šiuos pargrįžta seni niurzgos. O štai Selena - niekada. Išvirs mums kavos ar padės suplauti indus, ar dar ką nors, o paskui sėdi prie krosnies ir klausosi, apie ką šnekasi suaugusieji. Na, pavyzdžiui, aš su viena kita bičiule arba Džo su trim keturiais draugužiais - ji sėdi ir klauso. Netgi būtų pasilikusi, kai jie sėsdavo lošti pokerio, jei

tik būčiau jai leidusi. Tik aš neleidau: labai jau bjauriai jie keikėsi. Toji mergaitė įsikirsdavo į pokalbį, nelyginant pelė - į sūrio žievę, ir jei ko suėsti neįstengdavo, pasislėpdavo atsargai.

O po to jinai pasikeitė. Tiksliai nežinau, kada atsirado tos permainos, tačiau atkreipiau į jas dėmesį, kai prasidėjo antrieji jos mokslo metai. Na, rugsėjo pabaigoj.

Iš pradžių pastebėjau, kad Selena nebegrįžta namo rytiniu keltu kaip praėjusiais metais, nors jai šitaip buvo labai patogu: spėdavo paruošti pamokas savo kambaryje, kol berniukai dar nesugrįžę, o paskui dar namie truputį apsiruošdavo ar vakarienę pagamindavo. O dabar ji atplaukdavo ne antros valandos keltu, o tuo, kuris iš Džonsporto išvyksta ketvirtą keturiasdešimt penkios.

Aš dukros paklausiau, kodėl šitaip, o jinai atsakė, kad jai patogiau ruošti pamokas klasėje po užsiėmimų, ir tiek, o pati taip keistai į mane pažiūrėjo, tarsi daugiau nebenorėtų apie tai kalbėti. Man regis, išvydau jos akyse gėdą ir neteisybę. Sunerimau, bet nusprendžiau daugiau jos nekamantinėti, nebent tiksliai sužinočiau, iš kur vėjas pučia. Kalbėtis su ja pasidarė sunku, suprantat? Jaučiau, jog tarp mūsų šaltis atsirado, ir nutuokiau, nuo ko viskas prasidėjo: Džo iš krėslo pakilo visas kruvinas, o aš greta jo su kirvuku stoviu. Tuomet man ir dingtelėjo, kad jis, žinoma, su ja apie tą vakarą šnekėjosi, o ir apie kitką taip pat. Taip sakant, savaip apšvietė.

Baiminausi, jog štai imsiu Seleną kamantinėti, kodėl ji mokykloje užtrunka, ir mūsų santykiai visiškai subjurs. Ir taip, ir kitaip svarsčiau, kaip čia man daugiau iš jos išpešus, bet visi klausimai skambėjo panašiai kaip šis: *"Kuo gi tu, Selena, tenai užsiiminėji?"* Bet jeigu jau tasai klausimas man, trisdešimt penkerių metų moteriai, atrodė toksai nederamas, tai ką pagalvotų mergaitė, kuriai ir penkiolika dar nesukako? Su tokio amžiaus vaikais kalbėtis sunku: vaikštai aplink juos pirštų galais, lyg ant grindų indas su sprogmenimis stovėtų.

Na, kai prasidėjo užsiėmimai, mokykloje netrukus surengė tėvų vakarą, ir aš jau pasistengiau į jį pakliūti. Su Selenos klasės vadove nesiterliojau kaip su Selena, o priėjau ir tiesiai paklausiau, ar ji kartais nežino, kodėl dabar Selena po pamokų išvyksta vėlyvuoju keltu. O ji atsakė nežinanti, tačiau mananti, jog Selenai šitaip lengviau ruošti namų užduotis. Na, pagalvojau (bet garsiai nepasakiau), praėjusiais metais ji be vargo jas paruošdavo ir prie stalelio

savo kambaryje, tai kas gi pasikeitė? *Būčiau* taip ir pasakiusi, jei būčiau maniusi, kad vadovė ras atsakymą, tačiau buvo aiškiau, nei aišku, kad jinai ničnieko nežino. Po velniais, ko gero, nuskambėjus paskutiniam skambučiui iš pamokos, ji tučtuojau neatsigręždama nerdavo pro duris.

Iš kitų mokytojų irgi nieko naudinga nesužinojau. Tik klausiausi, kaip jie vienu balsu kelia Seleną į padanges, kas man toli gražu nebuvo sunku, o paskui, nieko nepešusi, iškeliavau namo.

Kelte atsisėdau kajutėje prie langelio ir žvelgiau į mergaitę su berniuku, stovinčius prie turėklų anapus. Jiedu buvo truputėlį vyresni už Seleną, laikėsi susikibę už rankų ir žiūrėjo, kaip virš vandenyno kyla mėnuo. Jis pasigręžė į ją, kažką pasakė, ir jinai nusijuokė. Kvailas būtum, sūneli, pagalvojau aš, jei pražiopsotum tokį šansą. Tačiau berniukas nepražiopsojo, pasilenkė prie jos, paėmė už kitos rankos ir kad įlipins bučinį! Viešpatie, na, ir kvaiša gi tu, tariau sau, žvelgdama į juos. Arba kvaiša, arba visai sena kriošena virtai ir nebeatmeni, kas yra penkiolika metų, kai kiekvienas tavo nervas svaido kibirkštis tarytumei bengališka ugnelė, visą dieną ir beveik visą naktį. Selena susirado berniuką, tiek ir bėdos. Taip, būtent! Ir veikiausiai jiedu drauge ruošia pamokas, pasilikę klasėje po užsiėmimų. Ir daugiau žiūri viens į kitą nei į vadovėlius, čia jau kaip dukart du. Ir man išsyk taip palengvėjo, taip palengvėjo, galite patikėti.

Kitas dienas aš nuolatos apie tai mąsčiau... Ką ir kalbėti, o kai skalbi paklodes, lygini marškinius ir siurbi kilimus, laiko mąstymui pakanka. Ir kuo daugiau mąsčiau, tuo sunkiau man darėsi. Visų pirma apie jokį berniuką ji *nė neužsiminė*, o Selena niekad nebuvo linkusi slapukauti. Su manimi ji jau nebebuvo tokia atvira ir patikli kaip anksčiau, bet tylėjimo sienos tarp mudviejų irgi nebuvo. Be to, aš visad maniau, jog Selena, vos tik įsimylės, šią naujieną išsyk paskelbs laikraštyje.

Svarbiausias... baisiausias dalykas man rodėsi jos akys, kai pavykdavo pažvelgt tiesiai į jas. Visada pastebėdavau, jog mergaitės akys, kai jinai įsimyli berniuką, spindi taip, tarsi už jų kas žibintuvėlį įjungtų. O Selenos akyse to spindesio nemačiau, tačiau bloga buvo netgi ne tai. Užgeso anksčiau jose žioravusi šviesa - *štai kas* buvo visų baisiausia. Žiūri jai į akis, tarsi žiūrėtum į apleisto namo langus - žmonės išsikraustė, o užuolaidas užtraukti pamiršo. Va kas

man galų gale padėjo *praregėti*, ir aš ėmiau pastebėti daugelį dalykų, kuriuos *derėjo* pastebėti kur kas anksčiau, o ir būčiau pastebėjusi, jei nebūčiau nuo ryto iki vakaro triūsusi bei sau įteigusi, jog Selena pyksta ant manęs, kad tuomet sužeidžiau jos tėtušį.

Pirmiausia pamačiau, kad ji nutolo ne tiktai nuo manęs, bet ir nuo Džo taip pat. Liovėsi ėjusi su tėvu paplepėti, kai šis kieme taisydavo savo šlamštą ar pakabinamą kurio nors kaimyno variklį, ir vakare nebesėsdavo greta jo žiūrėti televizoriaus. Jei ir pasilikdavo svetainėje, tai įsitaisydavo supamam krėsle prie krosnies su mezginiu ant kelių. Bet visų dažniausiai ji išsyk eidavo į savo kambarį ir užsidarydavo duris. Džo nepyko, o ir apskritai tarsi nieko nepastebėjo: paprasčiausiai dabar vėl sėsdavo į savo krėslą ir laikydavo ant kelių Mažylį Pitą, kol berniukui ateidavo metas gulti.

O dar jos plaukai - ji nustojo juos plovusi kiekvieną dieną, kaip kad darydavo anksčiau. Kartais jie atrodydavo tokie riebūs, nors kiaušinienę ant jų kepk, ir čia jau visai nebepanašu į Seleną. Jos veido spalva visuomet buvo stačiai žavumėlis - persikas su grietinėle, manau, ją paveldėjo iš Džordžo giminės, - bet tą spalį Selenos veidelį nusėjo spuogeliai, na, kaip pienės pavasario lanką. Raudonis visiškai pranyko, ir apetitas taip pat.

Ji vis dar vaikščiojo pas savo drauges, Tanią Keron ir Lorę Lengdžil, bet kur kas rečiau nei praėjusiais metais... Ir tuomet aš sumojau, jog Tania ir Lorė nuo naujųjų mokslo metų pradžios nė karto nebuvo užsukusios pas mus... ir per paskutinį vasaros atostogų mėnesį, regis, taip pat. Ir tada, Endi, aš persigandau ir ėmiau atidžiau stebėti savo protingąją mergytę. Ir išvydau tokių dalykų, jog persigandau dar labiau.

Na, pavyzdžiui, jos drabužiai pasidarė kitokie - noriu pasakyti, ne šiaip naujas megztinis vietoj senojo ar koks sijonėlis vietoj suknelės, o visas *stilius*. Ir permaina buvo tik į bloga. Į mokyklą ji suknelių daugiau nebesivilkdavo, vien plačius megztinius, ir visi jie jai buvo per dideli, tad ji atrodė storulė, o jau ko nebuvo, tai nebuvo.

Namuose ji dėvėjo plačias nukarusias palaidines - jos siekė Selenai kelius, - ir visada tik su džinsais ir batukais. Galvą apsivynios siaubingu šaliku - čia kai ji iš namų eidavo. Ir tokiu plačiu, kad tas slydo jai ant kaktos, ir iš po jo tik akys matyt tarsi du žvėriukai urvely. Ji panėšėjo į išdykusį berniuką, bet aš gi atsiminiau, kad su to-

kiais dalykais lyg ir atsisveikino, kai jai sukako trylika. O kartą vakare, kai įėjau į jos kambarį, o pasibelst pamiršau, Selena vos kojos nenusilaužė, skubėdama nuo spintos durelių nusitraukt chalatėlį. O juk vilkėjo apatinuką, pliko užpakalio parodai neatkišo.

Bet visų bjauriausia - ji beveik nustojo kalbėti. Ne tik su manimi - susiklosčius tokiems mudviejų tarpusavio santykiams, aš būčiau tą supratusi. Tačiau dabar ji su *visais* kone visą laiką tylėjo. Sėdi prie vakarienės, galva nuleista, ir kirpčiukai, kuriuos ji dabar įsitaisė, krinta ant akių, o kai pamėginu ją užkalbinti, klausiu, kaip šiandien sekėsi mokykloje ar panašiai, nieko be "aha" ar "mmm" neišgirstu, o anksčiau gi jos užčiaupt negalėjai. Džo jaunesnysis irgi mėgindavo ir į tą pačią akmens sieną atsimušdavo. Retsykiais dirstels į mane, toks susirūpinęs, bet aš tik pečiais gūžteliu. O vos tik vakarienė baigiasi, ir indai suplauti - Selena šast už durų ir viršun, į savo kambarį.

Ir, atleisk man Viešpatie, vos tik aš lioviausi galvojusi apie berniuką, išsyk šovė mintis apie marihuaną... Endi, nėr ko spoksot į mane taip, tarsi nežinočiau, apie ką kalbu. Anomis dienomis jas taip ir vadindavo - "cigaretės" arba marihuana, o ne "žolytė" kaip dabar, tačiau nuodas gi tas pats, ir kai langustų kainos krisdavo, netgi labai daugelis salos gyventojų ja paprekiaudavo... o ir kai nekrisdavo. Tais laikais cigaretes atveždavo iš pakrantės salų, kaip ir dabar, prieš persiųsdami toliau, bet dalis pasilikdavo čia. Kokaino, dėkui Dievui, dar nesigirdėjo, o štai jei būtum užsigeidęs parūkyti žolės - prašom. Kaip sykis tą vasarą pakrantės apsauga suėmė Marką Benua - "*Megės Džiaugsmo*" triumuose aptiko keturis jos ryšulius. Galbūt todėl apie žolę ir pagalvojau, kad net dabar, kai prabėgo šitiek metų, aš vis dar stebiuosi, kaipgi įsigudrinau prisigalvoti tokių sudėtingų dalykų, kai tiesa buvo kuo paprasčiausia ir akivaizdžiausia. Tikroji priežastis kas vakarą sėdėjo už stalo priešais mane, dažniausiai seniai nesipraususi ir nesiskutusi, o aš tik spoksau į jį, į Džo Sent-Džordžą, pirmąjį Litl-Tolo visų galų meistrą, tiktai kreivarankį, ir mąstau, o gal mano protingoji mergytė už mokyklos dirbtuvių po pamokų cigaretes rūko? O dar tvirtinu, kad mano motina kvaišų neaugino! Ak, Viešpatie!

Mane traukte traukė įeiti į dukros kambarį ir apieškoti rūbų spintą bei komodos stalčius, bet paskui pačiai savęs bjauru pasidarė. Apie mane, Endi, daug ko pripasakoti galima, bet šniukštinėti ir

krėsti svetimus daiktus - čia ne man. Bet dėl to, jog man tokie dalykai vaidenosi, staiga suvokiau, kad pernelyg daug laiko sugaišau paprasčiausiai šliaužiodama nelaimės pakraščiais, kad ir kas ji buvo, bei vildamasi, jog viskas susitvarkys savaime, o gal Selena ūmai pati su manimi savo rūpesčiais pasidalins.

Paskui atėjo diena (Visų Šventųjų išvakarėse, gerai prisimenu, nes Mažylis Pitas prieangio lange pakabino popierinę raganą), kai po pietų pažadėjau nueiti pas Streihornus drauge su Laiza Mak-Kendles apversti jų prašmatnius persiškus kilimus - šį darbą reikėjo atlikti kas pusmetį, kad jie neišbluktų arba, atvirkščiai, kad išbluktų ar dar dėl kokios nors sumautos kvailystės. Apsivilkau paltą, susisegiojau visas sagas ir jau pasukau į duris, tik staiga pagalvojau: na, kurgi tu išsiruošei su rudeniniu paltu, pusgalve? Ten gi šiluma, tikra bobų vasara. O čia staiga kitas balsas prabyla: sąsiaury bus šalčiau, vos penki laipsniai. O drėgmė? Ir aš supratau, jog pas Streihornus šiandien neisiu, kadangi keltu plauksiu į Džonsportą ir pasikalbėsiu su savo dukra atvirai. Paskambinau Laizai, pasakiau, jog kilimus perversim kurią kitą dieną, ir nuėjau į prieplauką. Vos spėjau antrai penkiolika. Būčiau nesuspėjusi, tai ir nebūčiau su ja susitikusi, ir kas žino, kaip viskas tuomet būtų pasisukę?

Iš kelto išlipau pirma - jūreiviai dar tik metė paskutinį lyną ant paskutinio kuolo - ir nužingsniavau tiesiai į mokyklą. Pakeliui pamaniau, jog klasėje dukros nerasiu, kad ir ką ji pati ar klasės vadovė pasakojo, kad jinai visgi bus už dirbtuvių su visokiais chuliganais... visi žvengia, stumdosi, o gal ratu paleido butelį su pigiu vynu popieriniam pakete. Jei jūs patys tokioj padėty atsidūrę nebuvot, tai nieko ir nesuprasit, o paaiškinti aš negaliu. Pasakysiu viena: nėr tokio būdo, kuris padėtų pasiruošti savo širdies plyšimui. Ir išeities nėr - tik eiti į priekį ir tikėtis, jog gal visgi bus ne taip.

Bet kai atvėriau klasės duris ir dirstelėjau vidun, ji vis dėlto *buvo* tenai, sėdėjo prie lango, palinkusi prie algebros vadovėlio. Mane ji pastebėjo neišsyk, ir aš stovėjau ten, žiūrėdama į savo mergytę. Į blogą kompaniją ji nepateko, be reikalo baiminausi, bet mano širdis vis vien vos neplyšo, Endi, nes atrodė, kad ji apskritai neturi jokios kompanijos, o gal ir dar blogiau. Gal jos mokytojai ir išties rodėsi, jog visai nieko bloga, jei mergaitė po pamokų viena mokosi tuščioje klasėje, ir kad šitai netgi labai pagirtina, bet aš nieko pagirtina čia nemačiau, o ir sveika taip pat. Juk su ja nebuvo ir tų, ku-

riuos už nepažangumą ar blogą elgesį po pamokų palikdavo - juos išsiųsdavo į bibliotekos salę.

Jai reikėtų su draugėmis plokštelių klausyt ar apie berniuką dūsaut, o ji sėdi čia dulkėtam įstrižam saulės spinduly, kreidos ir mastikos tvaike, ir dar - bjaurių rudų pjuvenų, kuriomis grindis pabarsto, vos tik vaikai išeina, - sėdi, taip žemai palinkusi prie knygos, tarsi ten slypėtų visos gyvenimo ir mirties paslaptys.

- Laba diena, Selena, - sakau, o ji pašoko it triušis ir pusę vadovėlių ant grindų nubraukė, gręždamasi pažiūrėti, kas su ja sveikinasi. Akys tokios didžiulės, jog gerą pusę veido užėmė, o kakta ir kaklas baltesni už pasukas baltam puodely. Tai yra ten, kur spuogeliai neišbėrė, o *jie* raudonavo lyg nudegimai.

Tada ji pamatė, jog čia aš. Baimė praėjo, bet į šypseną nevirto: jos veide nelyginant dangtis užsitrenkė... ar, tarkim, ji užsidariusi buvo ir išsyk pakeliamąjį tiltą pakėlė. Taip, štai šitaip. Ar supratot, apie ką kalbu?

- Mama! - sako ji. - Ką *tu* čia veiki?

Aš vos neatsakiau: "Atvykau parlydėti tavęs keltu namo ir iš širdies su tavimi pasikalbėti, vaikeli mano brangiausias!" Bet, jaučiu, nevalia šito sakyti čia, klasėje - tuščiame kambary, kur juntu, kaip jai negera, na, stačiai užuodžiu nelyginant kreidos ir rudų pjuvenų kvapą. Ne, manau, sužinosiu bet kokia kaina. Ir vis delsiu. Apie narkotikus jau nebegalvoju. Kad ir kas ją graužė, buvo neišpasakytai alkanas. Ėdė mergaitę gyvą.

Tik pasakiau, jog nusprendžiau duoti sau po pietų poilsio, atvažiuoti čionai ir pasivaikščioti po parduotuves, bet nieko savo skoniui neradau.

- Na, ir pamaniau, gal sugrįšim namo kartu, Selena, - sakau. - Ar neprieštarausi?

Tada ji galiausiai šyptelėjo. Už tą šypseną būčiau sumokėjusi tūkstantį dolerių, galit manimi patikėti... Už šypseną, skirtą tik man vienai.

- Žinoma, ne, mamyte, - atsako. - Dviese bus linksmiau.

Nusileidom mudvi drauge į prieplauką, o kai paklausiau apie užsiėmimus, ji man papasakojo daugiau nei per visas praėjusias savaites. Neskaitant to pirmojo žvilgsnio, kurį ji metė į mane, tarsi į spąstus pakliuvęs triušelis - į katiną, mergaitė tapo kone tokia kaip anksčiau, ir aš padrąsėjau.

Na, Nensė gal ir nežino, kiek nedaug žmonių keliasi keltu ketvirtą keturiasdešimt penkios į Litl-Tolą ir Tolimąsias salas, bet judu su Frenku, Endi, žinot puikiai. Tie, kurie dirba žemyne, o gyvena salose, grįžta keltu penktą trisdešimt, o ketvirtą keturiasdešimt penkios keltas daugiausiai gabena užsakymus iš katalogų ir produktus parduotuvėms. Ir todėl, nors diena buvo rudeniškai nuostabi - visai ne tokia šalta ir drėgna, kaip tikėjausi, denio paskuigalyje mudvi su ja buvom kone vienos.

Pastovėjom tenai, pasižiūrėjom, kaip kelto pėdsakas plisdamas tolsta žemyno link. Saulė jau linko vakarop, ir vandeniu nubėgo auksinis takelis, o jo atšvaitas tarytum skeldėjo į aukso šukes. Kai buvau maža, tėvas man sakydavo, jog čia visų *tikriausias* auksas ir jog undinės kartais išnyra jo rinkti. Jis sakė, kad vakarinės saulės šukelėmis, nelyginant čerpėmis, jos dengia savo stebuklingus povandeninius rūmus. Ir, žiūrėdama į tokį eižėjantį aukso taką, aš kas kartą vandenyje būtinai žvalgydavausi undinių, ir buvau jau kone Selenos bendraamžė, o vis vien tikėjau, kad taip ir būna: man gi pasakojo tėvas!

Vanduo buvo toks tirštai mėlynas, kokį pamatysi tik tykiomis spalio dienomis, ir variklio gausmas tiesiog liūliavo. Selena nusirišo nuo galvos šaliką, atmetė rankas ir nusijuokė:

- Gražu, tiesa? - paklausė ji.

- Tiesa, - sakau. - Ir tu buvai graži, Selena. Kodėl taip pasikeitei?

Ji žvelgia į mane, ir man rodosi, jog regiu išsyk du veidus - viršutinis nesupranta ir tarsi juokiasi... o po juo tokia sunerimusi, nepatikli išraiška. Ir štai tame paslėptame veide aš pamačiau viską, ko Džo spėjo jai pripasakoti per tą pavasarį ir vasarą, kol ji galiausiai atšoko ir nuo jo. "Aš neturiu draugų, aš nieko neturiu! - tarė man tas paslėptas veidas. - Ir jau, žinoma, tik ne tave ir ne jį!" Ir kuo ilgiau mudvi žvelgėm viena į kitą, tuo aiškiau kilo aikštėn tas veidas.

Ji nustojo juoktis, nusisuko ir įsistebeilijo į vandenį. Man pasidarė labai negera, Endi, tačiau aš negalėjau paisyti jos širdgėlos, kaip vėliau negalėdavau atleisti Verai jos šunybių, kad ir kaip liūdna tai buvo, jei pažvelgsi giliau. Kaip besukiosi, o mums tenka būti žiauriems, kad padarytume gerą darbą - šitaip gydytojas suleidžia vaistų kūdikiui, nors ir žino, kad mažylis pravirks ir nesupras, jog viskas jo paties labui. Pažvelgiau sau į vidų ir supratau, jog galiu būti žiauri, jei kitos išeities nėra. Tą minutę visai persigandau, o ir dabar man nejauku. Kaip baisu žinoti, jog sugebi būti tokia ne-

gailestinga, kokia tik reikia, ir nedvejoti, o paskui neprisiminti ir nesigailėti dėl to, ką padarei.

- Nesuprantu, apie ką tu kalbi, mama, - tarstelėjo dukra, bet pasižiūrėjo į mane ak, kaip budriai.

- Tu pasikeitei, - sakau aš. - Ir veidas, ir tavo drabužiai, ir tavo elgesys. Juk matau, kad tau kažkas nutiko.

- Ne, man viskas gerai, - sako ji, o pati traukiasi nuo manęs atbula. Na, aš ir stvėriau ją už rankų, kol dar ne vėlu.

- Ne, nutiko, - sakau. - Ir mudvi neišlipsim iš kelto, kol man nepaaiškinsi, koks čia reikalas.

- Taigi nieko, *ničnieko*! - rėkia jinai ir stengiasi išplėšti rankas, bet aš tvirtai jas laikau. - Nieko man nenutiko! Paleisk mane! *Paleisk* gi!

- Palauk, - tariu. - Kad ir į kokią bėdą pakliuvai, Selena, aš tave mylėsiu vis taip pat, o štai padėti neįstengsiu, kol tu man nepaaiškinsi, *kas* dedasi.

Tada ji liovėsi plėštis ir tik žiūrėjo į mane. O po dviem viršutiniais dar pamačiau trečią veidą - tokį gudrų, gailų veidą, kuris man nelabai tepatiko. Neskaitant veido spalvos, Selena atsigimė į mano giminę, bet tą minutę ji panėšėjo į Džo.

- Iš pradžių tu man atsakyk! - sako jinai.

- Atsakysiu. Jei sugebėsiu.

- Kodėl tu jam smogei? - klausia ji. - Kodėl tu jam tada smogei?

Aš jau žiojausi paklausti: "*Kada* - tada?" - vien tam, kad laimėčiau kelias sekundes apmąstymui, ir staiga, Endi, supratau... neklausk kaip - gal man nušvito protas ar pasireiškė moteriška nuojauta, kaip rašo žurnaluose, o gal aš paprasčiausiai pažvelgiau į savo dukters mintis, pati nežinau, - tik ūmai supratau, kad jei bent sekundėlei susvyruosiu - prarasiu ją. Gal tik tai dienai, o gal ir amžinai. Na, *pajutau* visa širdim ir atsakiau tiesiai:

- Nes prieš tai jis man smogė per nugarą su pliauska. Vos kepenų neatmušė. Na, aš ir nusprendžiau, jog daugiau jis manęs nebemuš. Niekada.

Ji sumirksėjo - na, taip mirksi, kai tau prie pat veido ranką kyšteli, ir jos lūpas ištempė tokia didžiulė, nuostabos kupina "O!"

- Tau jis papasakojo ką kita, tiesa?

Ji tik linktelėjo.

- Tai ką gi *jis* pasakė? Ar todėl, kad burnelę išmesdavo?

- Taip. Ir dar dėl pokerio, - atsako, bet taip tyliai, kad vos išgirstu. - Jis pasakė, jog tu nenori, kad kitiems būtų linksma. Štai kodėl tau nepatinka, kai jis lošia pokerį, ir štai kodėl tu praėjusiais metais neleidai manęs į vakarėlį pas Tanią su nakvyne. Jis sakė, tu norinti, jog visi dirbtų po aštuonias valandas per dieną kaip tu pati. O kai jis pradėjo tave įkalbinėti, tu iki kraujo smogei jam grietinėlės ąsotėliu ir pažadėjai nukirsti galvą, jei cyptelės. Palauksi, kol užmigs, ir nukirsi.

Žinai, Endi, aš būčiau nusijuokusi, bet pernelyg jau klaiku man pasidarė.

- Ir tu juo patikėjai?

- Nežinau, - sako ji. - Tas kirvis mane taip išgąsdino, kad aš net galvoti bijojau ir nebežinojau, kuo tikėti.

Ji tarsi peiliu man širdį pervėrė, tačiau aš neišsidaviau.

- Selena, - sakau jai, - jis tau sakė netiesą.

- *Palik mane ramybėje!* - atkerta jinai, atšlyja nuo manęs ir vėl žiūri tarsi persigandęs triušiukas. Ir tada man pasidarė aišku, kad ji kažką slepia ne iš gėdos ar nepatogumo, o todėl, kad yra mirtinai pergąsdinta. - *Aš pati, pati! Man tavo pagalbos nereikia! Palik mane ramybėje, ir viskas!*

- Tu *negali* pati, Selena, - tariu jai tokiu švelniu ir tyliu balsu, kokiu ramina veršiuką ar ėriuką, kai tasai spygliuotoj vieloj susipainioja. - Jei galėtum, būtum jau atsigavusi. O dabar paklausyk manęs. Man labai liūdna, jog regėjai mane su kirvuku rankoje, liūdna dėl visko, ką tu matei ir girdėjai tą naktį. Jei būčiau žinojusi, kaip tave visa tai išgąsdins ir iškankins, būčiau nė pirštu jo nepalietusi, kad ir kaip jis mane būtų talžęs.

- Liaukis gi! - rėkia ji, išplėšia iš manęs rankas ir delnais užsidengia ausis. - Nebenoriu nieko klausytis! Ir *nebesiklausysiu*!

- Liautis aš negaliu, - atsakau, - kadangi viskas, kas buvo, praėjo, ir nieko nebegalima pakeisti. O štai kas vyksta dabar - dar galima. Tad leisk man tau padėti, brangiausioji. Prašau tavęs! - Norėjau ją apkabinti ir priglausti.

- *Ne! Nedrįsk manęs mušti! Nedrįsk manęs liesti, kale!* - surikо dukra, atsilošė, atsirėmė į turėklus, ir aš jau maniau, kad ji persivers per juos į bangas. Mano širdis sustojo, bet rankos, dėkui Dievui, ne. Spėjau nutverti ją už palto ir trūktelti. O tada pati paslydau ant šlapio denio ir vos neparkritau. Bet vis dėlto išsilaikiau ant kojų,

o kai kilstelėjau galvą, ji išsisuko ir pliaukštelėjo man per skruostą.

Net nepastebėjau, tiesiog nutvėriau ją vėl ir apkabinau. Tokiomis akimirkomis ant Selenos amžiaus mergaitės nepyksti - juk supranti, kad buvusio sutarimo su ja jau nebesusigrąžinsi niekad. O ir antausis manęs nė kiek neįskaudino. Aš tik supanikavau, jog prarasiu ją - ir jos neteks ne tiktai mano širdis. Sekundėlę tarytum regėjau, kaip ji skrieja per turėklus galva žemyn. Tarytum taip ir būtų nutikę. Stačiai stebuklas, jog mano plaukai nepražilo.

Tuomet duktė pravirko, paprašė atleisti, pasakė, jog nenorėjusi man suduoti, kad jai netyčia taip išėjo, o aš atsakiau, kad žinau.

- Nieko nebesakyk, mieloji, - šnabždu aš, o ji man atsiliepia taip, jog aš tiesiog suledėjau.

- Kodėl tu man sukliudei nukristi, mamyte? Kodėl tu man sukliudei nukristi?

Atplėšiau ją per rankos ilgį - mudvi abi jau verkėm - ir murmu:

- O kaipgi kitaip, vaikuti? Kad aš *leisčiau*...

O ji purto galvelę.

- Mamyte, aš daugiau nebegaliu kentėti... Nebegaliu. Jaučiuosi tokia purvina ir visiškai susipainiojau. Kad ir kaip stengiuosi, ne tik linksma, netgi rami visiškai nebegaliu būti.

- Kas gi tau yra? - klausiu, ir mane iš baimės vėl nukrėtė šiurpas. - Kas tau?

- Jei papasakosiu, - atsako, - tu pati mane per bortą išmesi.

- Neišsigalvok, - nutraukiu ją. - Ir pasakysiu tau viena, brangioji: tu į krantą neišlipsi, kol visko man neišklosi. Jeigu dėl to teks iki pat metų galo keltu pirmyn ir atgal plaukioti - tai ir plaukiosim, tebūnie... Nors, man regis, jau iki lapkričio pabaigos pavirsim ledokšniais, žinia, jei prieš tai nenusinuodysim maistu, kuriuo prekiauja čionykščiam sušniaukštam bufetuke.

Maniau, mergaitė nusijuoks, o ji tik galvą nuleido, įsistebeilijo į denį ir kažin ką pasakė visiškai tyliai. Per vėjo ir variklio gausmą aš gerai ir nenugirdau.

- Ką tu pasakei, vaikuti?

Ji pakartojo, ir tada aš išgirdau, nors balso beveik nepakėlė. Tuomet viską supratau, ir nuo tos sekundės Džo Sent-Džordžo dienos buvo suskaičiuotos.

- Aš nieko panašaus nenorėjau. Jis mane privertė. - Štai ką ji pasakė.

Aš tarsi suakmenėjau, o kai ištiesiau į ją rankas, Selena atšlijo. Veidas baltesnis už kreidą. O tada keltas - "*Salų Princesė*", sena gelda - kad susiūbuos! Denis po mano kojomis buvo slidus, ir aš būčiau skaudžiai žnektelėjusi ant savo senos kaulėtos subinės, bet Selena mane pastvėrė per pilvą. Tada jau aš ją apkabinau, ir ji pravirko man ant krūtinės.

- Eime, - sakau, - atsisėsim štai ten. Paskraidėm nuo borto prie borto, ir pakaks, tiesa?

Mudvi nukiūtinom link suolelio prie paskuigalinio trapo apsikabinusios, brūkšėdamos padais tarsi invalidės. Nežinau, ar Selena jautėsi luošė, ar ne, o aš tikrai jaučiausi. Man tik ašaros iš akių byrėjo, o mano mergytė taip raudojo, jog rodėsi, kad jei ji tuojau pat nesusitvardys, plyš jai širdis. Bet aš visgi džiaugiausi, kad ji štai šitaip rauda. Juk tik tada, kai išgirdau, kaip ji kūkčioja, kai pamačiau, kaip jos skruostais ritasi ašaros, tik tada aš supratau, kad joje visi *jausmai* užgeso tarsi šviesa akyse, pasislėpė kažkur, nelyginant jos figūrėlė beformiuose rūbuose. Žinia, mieliau būčiau pasiklausiusi jos juoko nei raudos, bet dėkui ir už tai.

Atsisėdom mudvi ant suolo, ir aš leidau dukrelei dar truputį paverkti. Ji apsiramino, o aš iš krepšio ištraukiau jai nosinę. Bet mergaitė akių nenusišluostė, o tik žiūri į mane - skruostai visi šlapi, akys įdubusios, ir po jomis tamsūs ratilai.

- Ar tikrai nejauti man neapykantos, mamyte? - klausia ji. - Tikrai?

- Tikrai, - atsakau. - Tikrų tikriausiai. Ir niekada manyje tau neapykantos nebuvo, galiu prisiekti, vaikuti. Bet aš noriu užbaigti šį nesusipratimą, noriu, kad tu man papasakotum nuo pradžios ir iki galo. Iš veido matau - tu manai, jog tau nepakaks jėgų, tačiau aš žinau, jėgų tu turi. Ir atmink viena: daugiau niekad niekam tau pasakoti šitos istorijos nebereikės. Netgi savo vyrui, nebent pati panorėtum. Čia - nelyginant rakštį ištraukti. *Prisiekiu.* Ar supratai?

- Taip, mamyte, bet jisai sakė, jeigu aš prisipažinsiu... tu kartais visai beprotė pasidarai, jis sakė... kaip tada, kai smogei jam grietinėlės ąsotėliu... Jis pasakė, vos tik aš panorėsiu prisipažinti, verčiau prisiminčiau tą kirvį... ir... ir...

- Ne, šitaip nieko nebus, - sakau aš. - Pradėk nuo pat pradžių,

kad ir kas ten buvo. Tačiau vieną dalyką noriu sužinoti išsyk: tavo tėvas prie tavęs lindo?

Ji galvą nuleido ir tyli. *Man* kito atsakymo ir nereikėjo, bet, maniau, *jai* palengvės, jeigu ji šitai pasakys balsu.

Kyštelėjau pirštus jai po smakru ir kilstelėjau galvą, kad mudvi viena kitai į akis pažvelgtume.

- Teisybė? - sakau.

- Taip, - atsako ir vėl pravirksta. Tačiau dabar raudojo ne taip ilgai ir nebe taip karčiai. Bet aš daviau jai valią: man pačiai reikėjo laiko nuspręsti, ką kalbėti toliau. Paklausti: "Ką jis tau darė?" - buvo nevalia, aš pamaniau, kad ji ir pati nelabai žino. Man stačiai ant liežuvio sukosi: "Jis tave dulkino?" - bet pagalvojau, kad ji vis vien nesupras, netgi jei taip tiesiai leptelsiu... Ir mano galvoj tas žodis taip bjauriai aidėjo. Galiausiai tariau:

- Jis kišo savo pimpalą į tave, Selena? Į tavo katytę?

Jinai papurtė galvą.

- Aš jam neleidau. - Ji sukūkčiojo. - Tai yra iki šiol.

Na, po to mudviem abiem mažumą palengvėjo, šiaip ar taip, tarpusavy. O širdyje jutau vien įniršį. Tarsi kažkur viduj turėčiau akį, apie kurią anksčiau nežinojau, ir ja regėčiau tik pailgą arklišką Džo snukį ir lūpas, visada suskeldėjusias, ir dantis, visada pageltusius, ir skruostus, visada nugairintus vėjo, su raudonom dėmėm ant skruostikaulių. Vėliau man jo snukis vaidendavosi nuolat, tarsi toji akis būtų likusi atmerkta, kai tikrosios užsimerkia ir aš užmiegu. Ir man pasidarė aišku, jog toji akis *neužsimerks* tol, kol jis nenumirs. Na, kažkas panašaus į įsimylėjimą, tik atvirkščiai.

O Selena pasakoja - nuo pat pradžios ir iki galo. Aš klausiausi ir nė kartelio nepertraukiau, o prasidėjo viskas, žinoma, nuo tos nakties, kai aš į Džo sudaužiau grietinėlės ąsotėlį, o Selena priėjo prie durų kaip tik tada, kai tėvas ranką prie ausies spaudė ir jam per pirštus varvėjo kraujas, o aš stovėjau su kirvuku, tarsi išties taikydamasi nukirsti jam galvą. Betgi aš, Endi, tenorėjau jį *apraminti* ir dėl to rizikavau savo gyvybe, tačiau jinai šito pamatyti negalėjo. O viskas, ką matė, bylojo jo naudai. Sako, kelias į pragarą gerais ketinimais grįstas. Taip ir yra, patikėk, aš žinau. Iš karčios patirties. Užtai nežinau, *kodėl* taip dažnai ketini padaryti gera, o išeina blogai. Tegul šį dalyką aiškinasi galvos, gudresnės už manąją.

Visos istorijos persakyti neketinu - ir ne vien todėl, jog noriu

apsaugoti Seleną, bet ir dėl to, kad ji labai jau ilga, be to, netgi dabar man pernelyg skaudu narstyti ją iš naujo. Bet pirmąjį dalyką, kurį iš jos išgirdau, aš jums pasakysiu. Niekada nepamiršiu, nes mane vėl apstulbino, koks didžiulis skirtumas tarp to, kuo daiktai rodosi ir kokie jie yra iš tiesų... tarp to, kas išorėj ir kas viduj.

- Jis buvo toks liūdnas, - pasakė jinai. - Jam pro pirštus sunkėsi kraujas, o akyse spindėjo ašaros, ir jis buvo toks *liūdnas*. Ir už tą nelaimingą jo išvaizdą aš ėmiau nekęsti tavęs netgi labiau nei už kraują ir ašaras, mamyt, ir nusprendžiau kaip nors jam už tai atlyginti. Grįžau į savo kambarį, suklupau ant kelių ir ėmiau melstis. “Viešpatie, - tariau aš, - jeigu tu daugiau nebeleisi jai jo kankinti, aš jam atlyginsiu! Prisiekiu. Vardan Jėzaus, amen!”

Patys suprantate, ką aš pajutau, išgirdusi tokius savo dukrelės žodžius, daugiau nei metams prabėgus nuo tos dienos, kai visas tas reikalas buvo baigtas, tai yra aš taip maniau. Supranti, Endi? Frenkai? O tu, Nense Banister ir Kenebanko? Ne... matau, kad ne. Ir neduok jums Dieve suprasti.

Na, ir jinai pradėjo tėvu rūpintis - atnešdavo ko nors skanaus, kai jis daržinėj terliodavos su kokiu nors sniegomobiliu ar pakabinamu varikliu, įsitaisydavo greta, kai mes vakarais žiūrėdavom televizorių, sėdėjo su juo priebuty, kai jis ką nors drožinėdavo, klausydavosi, kaip tėvas postringauja apie politiką, o jau šiuo klausimu Džo Sent-Džordžas tauzijo tokius niekus, kad net ausys linko. Kaip Kenedis pačioje pradžioje viską atidavė žydams ir katalikams, kaip komunistai Pietuose ruošiasi atverti juodasnukiams mokyklų bei užkandinių duris ir visai netrukus šalis žlugs. Ji klausėsi, ji šypsojosi iš jo pokštų, ruošė jam karštus kompresus, kai suskeldėdavo jo rankų oda, o Džo nebuvo toks kurčias, kad neišgirstų, kaip sėkmė beldžiasi į jo duris. Politinius demaskavimus jis metė, tada pradėjo demaskuoti mane - ir kokia pamišusi aš darausi, vos tik supykstu, ir dėl ko mūsų šeimyninis gyvenimas nesusiklostė. Anot jo, išėjo, kad visa priežastis glūdi manyje.

O į šešiasdešimt antrųjų pavasario pabaigą jis pradėjo myluoti ją visai nebe tėviškai. Iš pradžių tik menkniekiai - na, paglostys koją, kai dukra greta prie televizoriaus sėdi, o aš ko nors minutėlei išeinu, plekštels per užpakalį, kai jinai jam į daržinę alaus atneša. Na, čia iš pradžių, o paskui ir prasidėjo. Liepos vidury Selena, vargšelė, jo bijojo nemenkiau nei manęs. O tuo metu, kai aš galų gale su-

siprotėjau nuvykti į žemyną ir ją išklausinėti, jis su ja jau darė viską, ką tik vyras gali daryti su moterim, išskyrus patį paskutinį... Ir įbaugino ją taip, kad ir jinai jau daug ką su juo darydavo.

Manau, jis būtų nurėškęs jos gėlelę prieš Darbo Dieną, tačiau Džo jaunesnysis ir Mažylis Pitas po kojom painiojosi - mokykloj užsiėmimų nebuvo. Na, Mažylis Pitas paprasčiausiai šmirinėjo po namus, o štai Džo jaunesnysis, manding, sumetė, kas ir kaip, ir tyčia trukdė. Jei taip, telaimina jį Dievas, štai ir viskas, ką galiu pasakyti. Iš manęs nebuvo jokios naudos - aš gi tuomet dirbau po dvylika, o kartais ir po keturiolika valandų per dieną. Ir visą laiką, kol manęs nebūdavo namuose, Džo prie jos lipo, glamonėjo, maldavo, kad jinai jį bučiuotų, prašė, kad ji liestų jo "ypatingąsias vietas" (šitaip jis jas vadindavo), ir aiškino nieko negalįs sau padaryti, *privaląs* jos prašyti - jinai su juo švelni, o aš ne, o vyriškiai turį ypatingų poreikių, ir baigta. Man ji nieko pasakyti negalėjo. Jis dukrai aiškino, kad aš, jei tik jinai prasitars, nudėsiu juos abu. Ir vis primindavo Selenai apie grietinėlės ąsotėlį bei kirvį. Ir tvirtino, kokia aš šalta, pagiežinga kalė, ir jis nieko negalįs sau padaryti, nes vyriškiai turį ypatingų poreikių. Jis kalė jai tą į galvą ir kalė, Endi, kol jinai vos neišprotėjo. Jis...

Ką, Frenkai?

Taip, dirbti jis dirbo, bet jo darbas nebuvo toks, kad sukliudytų klijuotis prie nuosavos dukters. Pavadinau jį visų galų meistru. Šitaip ir buvo. Vasarotojams atlikdavo tai šį, tai tą ir dvejus namus prižiūrėjo, kol šeimininkų nebuvo. (Tikiuosi, tie šeimininkai turėjo visų savo vertingų daiktų sąrašą!) Keturi ar penki žvejai imdavo jį parankiniu - tempti tinklus Džo sugebėjo neprasčiau už bet kurį kitą, - kai nebūdavo pagiringas, na, ir variklių remontu šį tą prisidurdavo. Trumpiau tariant, dirbo kaip kone visi salos vyriškiai (nors ne taip uoliai kaip daugelis) - čia truputį šio, ten truputį ano. Na, o toksai žmogus pats sau darbo valandas nustato; ir tą vasarą, ir rudens pradžioj Džo pasitvarkė taip, kad beveik visą laiką liktų namuose, kol manęs ten nebūdavo. Kad apie Seleną galėtų suktis.

Nežinau, ar jūs supratot, apie ką jums pasakoju? Suvokėt, kad jis jai į *sielą* troško įlįsti kone taip pat, kaip ir po sijonu? Manau, tas faktas, jog mergaitė pamatė mane su tuo nelemtu kirviu rankoje, ją nepaprastai paveikė, ir tėvas kaip įmanydamas tuo naudojosi. Kai suprato, jog verkšlenimu jos atjautos jau nebeišsunksi, pa-

sistengė įbauginti. Tvirtino ir tvirtino, kad jei tik sužinosiu, kuo jiedu užsiiminėja, aš ją iš namų išvysiu.

Jiedu! O, Viešpatie!

Selena sakė *nenorinti* šito daryti, o Džo aiškino, kad dabar jau per vėlu sustoti, nori ar nebe. Jis teigė, kad jinai taip jį erzino, jog visiškai iš proto išvarė, ir kad išprievartavimas kone visada yra štai tokio merginos elgesio rezultatas, ir padorios moterys (tai yra piktos, kirviu mosuojančios kalės - tokios, kaip aš) tą žino. Džo jai tvirtino tylėsiąs, kol *jinai* tylės... "Bet, - kartojo jis dukrai, - tu suprask, vaikuti: jei *kas nors* iškils aikštėn, tai aikštėn iškils *viskas*!"

Kas "*viskas*", mano mergytė nežinojo ir nesuprato, kodėl nunešti jam į daržinę stiklinę arbatos su ledu ir papasakoti apie naują Lorės Lengdžil šunytį reiškia įteigti jam mintį, kad jis gali lįsti jai į tarpkojį ir maigyti tenai, kai tik įsigeidžia, bet visgi patikėjo, jog *kažin kuo* pastūmėjo tėvą taip elgtis, ir jai buvo gėda. Man regis, tas ir buvo visų bjauriausia - ne baimė, o gėda.

Ji pasakė jau nusprendusi viską papasakoti misis Šits, mokyklos psichologei. Ir netgi užsirašė priėmimui, bet pakol laukė - pokalbis su mergaite, kuri atėjo anksčiau, užtruko, - jai pasidarė baisu. Tai nutiko prieš mėnesį iki mudviejų pokalbio, kai tik prasidėjo užsiėmimai mokykloje.

- Staiga pagalvojau, o kaipgi aš jai tą paaiškinsiu? - pasakojo ji man, kai mudvi sėdėjom ant suolo prie paskuigalinio trapo. Tuo metu keltas jau buvo įveikęs pusę sąsiaurio, ir gerai matėsi Rytinis iškyšulys, užlietas rudeninės saulės spinduliais. Galiausiai Selena liovėsi verkusi - retsykiais ūmai sukūkčiodavo, ir mano nosinė permirko kiaurai, bet ji kone visą laiką tvardėsi, ir aš ja labai didžiavausi. Bet mano rankos ji nepaleido, o visą laiką, kol kalbėjomės, gniaužė it replėmis. Kitą dieną mano ranka visa pamėlo.

- Pamaniau, kaipgi aš ten atsisėsiu ir pasakysiu: "Ponia Šits, mano tėvas prie manęs kimba, jūs žinote ko". O ji tokia buka, tokia... tokia *sena*, kad, žinoma, tars: "Ne, *nežinau* ko, Selena. Apie ką tu kalbi?" Ir įspūdingumo dėlei tęs kiekvieną žodį. Ir man teks jai pasakyti, jog mano tikras tėvas stengiasi su manimi permiegoti, o ji manimi nepatikės, nes jos sluoksnyje šitaip nedaroma.

- Manau, šitaip daroma visame pasaulyje, - sakau aš. - Liūdna, tačiau faktas. Ir, man rodos, mokyklos psichologė turi tą žinoti, jei

tik nėra paskutinė kvaiša. O ponia Šits - paskutinė kvaiša, Selena?

- Ne, - sako Selena. - Man regis, mamyte, bet...

- Mieloji, *nejaugi* tu manei, kad šitaip nutiko tau pirmai pasaulyje? - klausiu. Bet ji atsakė vėlgi taip tyliai, jog aš neišgirdau ir perklausiau dar kartą.

- Nežinau, pirma aš ar ne, - sako duktė ir glaudžiasi prie manęs. Aš irgi tvirčiau ją apglėbiau. - Na, šiaip ar taip, - paskui pratarė ji, - o aš, pakol sėdėjau tenai, supratau, jog neįstengsiu šito pasakyti. Gal, jei būčiau įėjusi išsyk, būčiau ir išrėžusi, bet kai teko lukterėti, pradėjau mąstyti ir svarstyti, o kas, jei tėtis teisus ir tu nuspręsi, kad aš bjauri mergiūkštė...

- Na, aš šitaip niekad nepamanysiu, - pertraukiau ją ir vėl tvirtai apkabinau.

Ji man nusišypsojo - taip, jog širdis išsyk sušilo.

- Dabar aš žinau, - sako, - bet tada toli gražu nebuvau tikra. Kol sėdėjau ten ir žiūrėjau į stiklines duris, kaip ponia Šits kalbasi su ta mergaite, ūmai radau gerą priežastį tenai nebeiti.

- Tikrai? - nustebau. - Ir kokią gi?

- Taigi, - atsako, - čia visai ne mokyklos reikalas!

Man ūmai pasidarė juokinga, aš ir sukikenau, ir Selena taip pat, ir pradėjom mudvi kvatoti vis garsiau ir garsiau - sėdim ant to suolo, laikomės už rankų ir kvatojam nelyginant gagų porelė poravimosi sezoną. Bufetininkas net pro liuką išlindo - pasižiūrėti, ar mums nieko nenutiko.

Tame plauste mergaitė man pasakė ir dar du dalykus - vieną liežuviu, o kitą - akimis. Balsu ji papasakojo, kad jau ketino susirinkti daiktus ir bėgti - vis šiokia tokia išeitis. Bet bėgimas žaizdų neužgydys, jeigu tos gilios, - kad ir kur bėgsi, tavo galva ir širdis vis vien su tavim pasiliks, na, o iš jos akių supratau, kad ji ne kartą ir ne du norėjo ranką prieš save pakelti.

Vos pagalvoju apie tai - savo dukrelės akyse išvydusi mintį apie savižudybę, - ir toji mano vidinė akis dar ryškiau regi Džo veidą. Matau, koks tas buvo, kai lindo prie jos ir ranką po sijonu kišo, kol mergaitė, stengdamasi apsisaugoti, pradėjo džinsus dėvėti, o jei nepasiekdavo savo (tai yra ne *viską* pasiekdavo), tai ne dėl pastangų uolumo, o stačiai dėl sėkmės - jai pasisekė, o jam nepasisekė. Dar mąsčiau apie tai, kas galėjo nutikti, jei Džo jaunesnysis nebūtų liovęsis žaisti su Viliu Bremholu ir grįžęs namo anksčiau - ir kartą, ir

du, arba jeigu aš galų gale nebūčiau plačiau atsimerkusi ir įsižiūrėjusi į Seleną įdėmiau. O visų daugiausia mąsčiau apie tai, kaip jis vargšelę visiškai nualino. Tarsi bejausmis vežikas, čaižantis arklį botagu ar mušantis lazda ir neleidžiantis jam atsikvėpti nei iš meilės, nei iš gailesčio, kol arklys griūva negyvas jam po kojų... o jis veikiausiai stovi sau su lazda ir krapšto pakaušį - *ko* gi čia taip ūmai? Štai, vadinasi, kur mane nuvedė noras paglostyti jam kaktą, patikrinti, ar ta tokia glotni, kaip atrodo! Čia mano akys visiškai atsimerkė, ir aš suvokiau gyvenusi su žmogumi, nepažįstančiu nei meilės, nei gailesčio, įsivaizduojančiu, kad viskas, ką tik jis gali pasiekti ir nutverti, yra jo, netgi tikra duktė!

Tik pagalvojau šitaip, ir man pirmąkart dingtelėjo mintis, kad reiktų jį nužudyti. Aš apsisprendžiau ne tada, Viešpatie, ne! Ir vis dėlto būčiau melagė, jei sakyčiau, kad toji mintis buvo atsitiktinė nelyginant svajonė... Ne, ji buvo *kur kas* stipresnė.

Selena veikiausiai kažin ką pastebėjo mano akyse, nes padėjo ranką man ant peties ir tarė:

- Mamyte, bus blogai? Pasakyk, kad ne. Antraip jis atspės, kad aš pasakiau, ir pasius.

Man labai norėjosi ją nuraminti, pasakyti tą, ką ji norėjo išgirsti, bet neįstengiau. Žinojau, *bus* blogai, o štai kaip ir ar labai, priklausė nuo Džo. Tą naktį, kai smogiau jam grietinėlės ąsotėliu, jis pasitraukė atbulas, na, o dabar - kas įspės?

- Nežinau, kas bus, - atsakiau, - bet pasakysiu tau du dalykus, Selena. Tavo kaltės čia jokios, ir daugiau jis prie tavęs nesikabinės ir neniurkys. Supranti?

Jos akys vėl paplūdo ašarom, ir viena nusirito skruostu.

- Paprasčiausiai aš niekam nenoriu nieko bloga, - pasakė ji ir nutilo. Jos lūpos virpėjo, o paskui jinai suriko: - *Nebegaliu* šito ištverti! Na, ir kodėl gi tu jam smogei? Kodėl jis pradėjo prie manęs lįsti? Kodėl viskas negalėjo likti taip, kaip buvo?

Paėmiau ją už rankos.

- Mieliausioji, viskas visada keičiasi - kartais į bloga, ir tada reikia taisyti padėtį. Juk tu šitą žinai, tiesa?

Ji linktelėjo. Jos veide pamačiau skausmą, bet ne abejonę.

- Taip, - tarė ji. - Regis, žinau.

Keltas jau artėjo link prieplaukos, ir laiko pokalbiams nebeliko. Aš net nudžiugau, kad ji daugiau nebežiūrės į mane pro ašaras

ir nebenorės to, ko, manding, nori kiekvienas kūdikis: kad viskas būtų gerai, kad niekam nebūtų skaudu ar bloga. Nebelauks iš manęs pažadų, kurių duoti aš negaliu, nes nežinau, ar sugebėsiu juos ištesėti. Baiminausi, jog vidinė akis man šito *neleis*. Mes išlipom iš kelto, nebetarusios nė žodžio, ir aš tik džiaugiausi.

Vakare, kai Džo grįžo iš Karsteirsų - jis ten statė užpakalinę verandą, - aš išsiunčiau visus vaikus pirkinių. Eidama link vartelių, Selena tolydžio dirsčiojo į mane, ir jos veidas atrodė baltesnis nei stiklinė pieno. Kas kartą, kai mergaitė atsigręždavo, jos akyse regėdavau tą prakeiktą kirvį. Bet mačiau jose ir dar kai ką - man regis, palengvėjimą. Veikiausiai dukra manė, jog galų gale kažkas pajudės iš vietos, liausis suktis ir suktis. Nors ją kankino baimė, manau, mano mergaitę aplankė ir *šitoks* jausmas.

Džo sėdėjo prie krosnies su "*American*", kaip ir visada vakarais. Atsistojau prie malkų, įdėmiai žiūrėdama į jį, ir toji vidinė akis tarytum prasivėrė dar plačiau. Jūs tik pažvelkit, galvojau aš: išsidrėbė nelyginant aukščiausiasis visagalis Tra-lia-lia iš Viršutinės Subinės. Išsidrėbė, tarsi nesimautų kelnių iš pradžių viena koja, paskui kita kaip visi mes. Išsidrėbė, tarsi grabalioti savo paties dukrą būtų visų įprasčiausias dalykas pasauly, tarsi kiekvienas vyriškis po tokio žygdarbio užmiega ramia sąžine. Stengiausi suprasti, kaip mes nuo vakarėlio "Seimseto" viešbutyje prisigyvenom iki tiek: jis sėdi prie krosnies ir skaito laikraštėlį, vilkėdamas senus sulopytus džinsus ir purvinus marškinėlius, o aš stoviu prie malkų ir širdyje brandinu žmogžudystę... Stengiausi ir nesupratau. Pasijutau nelyginant užburtam miške - atsigręži, o kelio tau už nugaros jau nebėra.

O vidinė akis matė vis daugiau ir daugiau. Išvydo randus ausyje, per kurią smogiau jam grietinėlės ąsotėliu; pamatė besišakojančią kraujagyslę ant nosies; pamatė, kaip atkaro apatinė jo lūpa, nuo ko Džo visados atrodydavo įsižeidęs; išvydo pleiskanas jo antakiuose ir tai, kaip jis tampo plaukelius savo šnervėse arba kelnes tarpukojy.

Viskas, ką regėjo toji akis, buvo bjauru, ir tada aš suvokiau, jog mūsų santuoka - ji ne šiaip visų didžiausia klaida mano gyvenime, o vienintelė, iš tiesų baisi, - juk mokėti už ją tenka ne tiktai man. Dabar jis nusitaikė į Seleną, betgi dar auga du berniukai; o jeigu jis vis stengėsi išprievartauti vyresniąją jų seserį, tai ką sumanys padaryti jiems?

Nusigręžiau, ir ta vidinė akis pamatė kirvuką, gulintį ant lentynos virš malkų - įprastinėje vietoje. Ištiesiau ranką ir sugniaužiau kotą, o pati mąstau: šį kartą aš tau jo į rankas neatiduosiu, Džo... Tada prisiminiau, kaip gręžiojosi Selena, eidama su broliais link vartelių, ir nusprendžiau, jog prakeiktas kirvis taip ir liks čia gulėti, kad ir kas nutiktų toliau. Pasilenkiau ir išsitraukiau iš krepšio klevo pliauską.

Kirvis, pliauska - skirtumas nedidelis: vis vien Džo gyvenimas pakibo ant plauko. Kuo ilgiau žiūrėjau, kaip jis sėdi su purvinais marškinėliais, tąso plaukelius šnervėse ir skaitinėja humoro puslapius, tuo daugiau galvojau apie tai, ką jis padarė Selenai, o kuo daugiau apie visa tai mąsčiau, tuo labiau mane ėmė pyktis, tuo stipriau norėjau žengti prie vyro ir klevine pliauska perskelti jam makaulę. Net vietą nusižiūrėjau, kur smogsiu pirmąjį kartą. Jo plaukai gerokai praretėjo, ypač ant pakaušio, ir šis spindėjo lempos šviesoje. Ir tarp plaukų likučių matėsi odą nusėjusios strazdanos. Štai per ją, galvojau aš, per tą pačią plikę. Kraujas trykštels tiesiai ant lempos gaubto, na, ir tegul. Vis vien šis senas ir bjaurus. Kuo daugiau aš šitaip galvojau, tuo labiau man *norėjosi* pasižiūrėti, kaip kraujas trykštels ant gaubto - labai jau aiškiai viską įsivaizdavau. O paskui pamaniau, jog kraujo lašai užtikš ant lemputės ir ims šnypšti ant jos.

Stoviu, galvoju apie visa tai, ir kuo ilgiau galvoju, tuo tvirčiau mano pirštai gniaužia pliauską. Visai proto netekau, kas teisybė, tas teisybė, bet paprasčiausiai nusigręžti nuo jo neįstengiau. O jei būčiau nusigręžusi, toji vidinė akis vis vien būtų žiūrėjusi.

Aš sau kartojau: pamąstyk, ką pajus Selena, jeigu tu šitaip pasielgsi ir pasitvirtins visos baisiausios jos baimės, - bet niekas negelbėjo. Kad ir kaip dukrą mylėjau, kad ir kaip ieškojau jos prieraišumo - negelbėjo. Toji akis pasirodė besanti stipresnė už meilę. Net mintis, kas bus jiems, visiems trims, jei Džo kris negyvas, o aš už jo žmogžudystę atsidursiu Saunt-Vindheme - net ta mintis neužmerkė vidinės akies. Ji liko atmerkta ir Džo veide regėjo vis daugiau ir daugiau išsigimimo. Kaip jis skusdamasis gremžia baltus žvynelius nuo skruostų. Gabalėlį garstyčių, pridžiūvusių prie smakro nuo vakarienės. Didelius arkliškus dantis dirbtiniuose žandikauliuose, kuriuos jis išsirašė iš katalogo, ir laikėsi jie prastai. Ir kas kartą, kai vidinė akis pastebėdavo ką nors dar, aš tvirčiau sugniauždavau pliauską.

Bet paskutinę minutę man dingtelėjo viena mintis. Jeigu tu padarysi šitai tiesiog čia ir tiesiog dabar, tai visai ne dėl Selenos, pamaniau aš. Ir ne dėl berniukų. Nes visos tos šlykštybės dėjosi tau po nosim ištisus tris mėnesius, o gal ir dar ilgiau, o tu nieko nepastebėjai, kvaiša neraliuota. Jeigu ketini jį nudobti ir sėsti į kalėjimą, ir su vaikais matytis tik po valandėlę kitą šeštadieniais, tai išsiaiškink, kodėl taip elgiesi. Ne dėl to, kad jis kišo nagus prie Selenos, o todėl, kad apkvailino tave, ir štai čia tu labai panaši į Verą: visų labiausiai pasaulyje nemėgsti likti kvaile.

Štai ta mintis mane ir atvėsino. Vidinė akis neužsimerkė, bet tarytum apsiblausė ir neteko galios. Norėjau atlenkti pirštus ir paleisti pliauską, bet buvau taip juos sugniaužusi, kad jie manęs nebeklausė. Teko kita ranka atlenkti du pirštus, ir tik tada pliauska nukrito į krepšį. O likę trys pirštai taip ir liko sugniaužti, tarsi vis dar ją tebelaikytų. Penkis kartus juos sugniaužiau ir atgniaužiau, kol ranka vėl tapo normali.

O tada priėjau prie Džo ir prilieĉiau jo petį.

- Man reikia su tavim pasišnekėti, - pasakiau.

- Na, ir šnekėk, - iš už laikraščio atsiliepia jis. - Aš tau netrukdau.

- Noriu, kad tu į mane žiūrėtum, - sakau. - Padėk laikraštį.

Jis nuleido laikraštį ant kelių ir dėbtelėjo į mane.

- Na, tu savo liežuviui jau *visai* poilsio nebeduodi - nė minutės, - sako.

- Savo liežuvį aš suvaldysiu pati, - atšaunu, - o štai tu valdyk savo rankas. Antraip jos tau pridarys nemalonumų, iki Teismo Dienos neišsrėbsi.

Jis kilstelėjo antakius ir teiraujasi, apie ką čia aš.

- Apie tą, kad paliktum Seleną ramybėj, - sakau.

Jis spokso į mane taip, tarsi būčiau trinktelėjusi jam keliu per giminės brangenybes. Pati maloniausia iš šlykščių minučių, Endi - Džo snukio išraiška, kai tas niekšas suvokė, kad viskas iškilo aikštėn. Jo oda papilkėjo, burna prasižiojo, o liemuo tam jo sušiktam supamam krėsle krūptelėjo, kaip nutinka žmonėms, kai jie jau minga ir ūmai prisimena ką nors bjauraus.

Jis pamėgino apsimesti, kad jam surėmė nugarą, bet neapgavo nei savęs, nei manęs. Ir tarytum susigėdo, nors, manding, ir kiemsargiui pakaks proto susigėsti, jei nutversi jį kiaušinius iš vištidės vagiantį.

- Nesuprantu, ką tu čia tauški, - burba jis.

- Tai ko taip snukį perkreipei, tarsi šėtonas tau kiaušinius suktų? - paklausiau aš.

Tada jis stačiai pajuodo.

- Jei tas šunytis Džo jaunesnysis apie mane primelavo... - pradėjo jis.

- Džo Jaunesnysis apie tave nepasakė nė žodelio, - tariu. - Ir liaukis vaidinęs komediją, Džo. Man papasakojo Selena. Viską papasakojo. Kaip norėjo papuošti tavo gyvenimą, kai aš tau grietinėlės ąsotėliu trinktelėjau, kaip tu jai atsimokėjai ir kuo prigrasinai, kad tylėtų.

- Ji geltonšiknė melagė! - šaukia Džo ir sviedžia ant žemės laikraštį, nelyginant įrodydamas savo žodžių teisumą. - Melagė ir priekabiautoja. Štai paimsiu diržą ir, kai ji čia pasirodys... jeigu *išdrįs*...

Jis jau kėlėsi, bet aš stumtelėjau jį delnu ir vėl pasodinau. Kaip paprasta - parversti žmogų, besikeliantį iš supamojo krėslo, aš net nusistebėjau. Na, taip, vos prieš tris minutes ketinau suskaldyti jam galvą pliauska, tai gal jėgų man ir prisidėjo.

Džo akys susiaurėjo iki plyšelių, ir jis liepė man nekvailioti.

- Kartą tau pavyko, - sako, - tačiau nemanyk, jog išsisuksi *dar sykį*, jei vėl pamėginsi.

Aš ir pati viso labo prieš minutėlę taip pagalvojau, bet negi galėjau jam prisipažinti!

- Gyrimąsi palik savo draugužiams, - štai ką jam atrėžiau. - O dabar patylėk ir paklausyk... ir pasistenk įsidėmėti, nes aš kalbu rimtai. Jeigu tu vėl pamėginsi lįsti prie Selenos, aš tave pasodinsiu į kalėjimą už mažamečių tvirkinimą arba už mėginimą išprievartauti - žiūrint, už kurį kaltinimą tave įkiš ilgesniam laikui.

Mano žodžiai vyrelį pritrenkė. Jis vėl išsižiojo. Sėdi ir spokso į mane.

- Taigi tu niekados... - pradėjo jis ir užsičiaupė - supratęs, jog aš *taip ir padarysiu.* Tada įsižeidė, patempė apatinę lūpą ir sušniurkščiojo: - Tai tu stojai jos pusėn, Doloresa? Net neišklausiusi mano paaiškinimo.

- O ar *turi* ką aiškinti? - pasipiktinau. - Kai vyras, kuriam po ketverių metų sukaks keturiasdešimt, prašo savo keturiolikmetės

dukters nusimauti kelnaites, kad jis galėtų pasižiūrėti, ar daug plaukų jos putytėj išaugo, čia, anot tavęs, *yra* ką aiškinti?

- Jai po mėnesio sukaks penkiolika, - pareiškia jis, tarsi šitai ką nors keistų. Dabar Džo jau griebėsi kiekvieno šiaudo.

- Ar pats bent girdi, ką sakai? - klausiu aš jo. - Girdi, ką tavo nuosavas liežuvis mala?

Tada jis vėl į mane įsistebeilijo, paskui pasilenkė ir pakėlė laikraštį.

- Atsikabink, Doloresa, - išspaudžia jis savo visų labiausiai įskaudintu - "ak, koks aš vargšelis" - balsu. - Noriu pabaigti straipsnį.

Ak, kaip man norėjosi išplėšti Džo iš nagų laikraštį, sudraskyti į skutelius ir švystelti jam į snukį! Bet tuomet viskas galėjo baigtis krauju, o aš nenorėjau, kad vaikai - ir ypač Selena - įeitų ir pamatytų muštynes. Todėl tik ištiesiau ranką ir lengvutėliai nykščiu atlenkiau lapą.

- Iš pradžių tu pažadėsi man palikti Seleną ramybėje, - sakau, - kad mes galėtume pamiršti šitą šlykštynę. Pažadėk, kad šitaip jos nebeliesi iki savo dienų galo.

- Doloresa, ką tu čia... - pradėjo jis.

- Pažadėk, Džo, antraip aš tavo gyvenimą paversiu pragaru.

- Manai, išgąsdinai? - riaumoja jisai. - Tu mano gyvenimą jau penkiolika metų verti pragaru, kale neraliuota! Nors tavo snukis baisesnis už baisų, bet charakteris dar bjauresnis! Nepatinka, koks aš, kaltink save!

- Tu nė nenutuoki, kas yra pragaras, - sakau, - bet sužinosi, jei nepažadėsi palikti jos ramybėje. Aš tuo pasirūpinsiu, gali neabejoti!

- Gerai! - suklykė jis. - Gerai! Pažadu! Na, ar dabar tau gana? Dabar patenkinta?

- Taip, - sakau, nors toli gražu nebuvo gana, bet aš žinojau, kad tikėtis iš to žmogaus daugiau nėra ko. Net jei jisai padarytų stebuklą su paplotėliais ir žuvimis. Nusprendžiau iki metų galo arba išsivežti vaikus iš šitų namų, arba pamatyti jį karste. Taip ar kitaip, skirtumo aš nemačiau, bet nenorėjau, kad jis ką nors įspėtų, kol nebus pernelyg vėlu.

- Gerai, - sako jis. - Vadinasi, tvarkelė, palaidota ir pamiršta, a, Doloresa? - Bet aš jo akyse pastebėjau žiburėlį, ir oi kaip anas man nepatiko. - Galvoji, kokia tu protinga, ar ne?

- Net nežinau, - atsakau. - Anksčiau man atrodė, jog protu ma-

nęs Dievulis nenuskriaudė, bet tik pažvelk, kokį šūdo gabalą maitinu ir apskalbiu.

- Na, kam gi šitaip, - sako ir vis žiūri į mane taip pat gudriai. - Tu gi pati įsivaizduoji esanti toks karštas šūdelis, jog, ko gero, kai šluostaisi subinę, tai tikrini, ar popierėlis nerūksta. Bet ne viską tu žinai.

- Apie ką čia tu?

- O tu *įspėk*, - atsako ir atsiverčia laikraštį, tarsi koks didžturtis, nekantraujantis patikrinti, ar birža jam neprikiaulino. - Tokiai gudruolei čia gi tik nusispjaut.

Man jo žodžiai baisiai nepatiko, tačiau aš nutylėjau. Iš dalies nenorėjau visą dieną pagaliu kiršinti širšių lizdo. Bet dar ir dėl to, jog *išties* maniausi esanti protinga - kad ir kaip ten būtų, neabejotinai protingesnė už jį. Štai taip. Ir nusprendžiau, kad, jei jis prieš mane ką sumanytų, pastebėčiau po penkių minučių, vos tik pradėtų. Kitaip tariant, mane apakino puikybė. Puikybė, ir niekas kitas, o kad jis *jau* pradėjo, man nė nedingtelėjo.

Kai vaikai grįžo su pirkiniais, aš nusiunčiau berniukus į namą, o mudvi su Selena nuėjom į užpakalinį kiemą. Ten žėlė gervuogės, tankiai taip, lapai jau beveik nubyrėjo, o šakelės šnarėjo vėjyje ir bilsnojo viena į kitą, toks klaikus garsas, ilgesingas. Iš žemės tenai kyšojo baltas akmuo, ir mudvi susėdom ant jo. Virš Rytinio iškyšulio pakibo mėnuo, ir kai mergaitė mane paėmė už rankos, jos pirštukai buvo šalti šalti, na, stačiai kaip tas mėnulis.

- Aš bijau eiti į namus, mamyte, - sako ji, ir balsas jos virpa. - Aš eisiu pas Tanią, gerai? Na, ar gali leisti?

- Bijoti tau nėra ko, mieloji, - tikinu. - Viskas sutvarkyta.

- Aš tavimi netikiu, - kužda ji, o iš veido matau, kad patikėti nepaprastai nori. Visų labiausiai pasaulyje.

- Bet čia tikra tiesa, - tikinu. - Jis pažadėjo palikti tave ramybėje. Jam į savo pažadus nusispjaut, bet šitą jis išlaikys, nes puikiai žino, kad aš jį stebėsiu, o tu, jeigu kas, nenutylėsi. Na, be to, jis mirtinai persigandęs.

- Mirtinai persigan... kodėl?

- Aš jam pasakiau, kad jei jis vėl griebsis savo šlykštybių, įgrūsiu jį už grotų.

Dukra aiktelėjo ir vėl įsikirto man į ranką.

- Mamyte, tu gi *negalėjai*!

- Dar ir kaip galėjau. Ir perspėjau jį labai rimtai, - sakau. - Geriau, kad tu šitą žinotum, Selena. Taigi nusiramink, mieloji, nusiramink... Per artimiausius ketverius metus Džo vargu bau prie tavęs kabinėsis... O tada tu išvažiuosi į koledžą. Jeigu jis šiame pasaulyje ką nors vertina, tai, be jokios abejonės, savo kailį.

Mergaitė paleido mano ranką, lėtai, bet užtikrintai, ir aš pamačiau, kaip jos akyse įsižiebė viltis. Ir dar kažkas. Tarsi jai būtų sugrįžusi jaunystė. Ir tik tada, sėdėdama su ja mėnulio šviesoj prie gervuogyno, aš ūmai supratau, kokia užgesusi nelyginant senė ji atrodė visą šį rudenį.

- Jis manęs nemuš? - klausia ji. - Diržu?

- Ne, - sakau. - Su tuo baigta.

Tada jinai patikėjo, padėjo galvelę man ant peties ir pravirko. Iš palengvėjimo, iš džiaugsmo, ir tiek. Bet nuo tokių jos ašarų aš ėmiau dar labiau nekęsti Džo.

Man regis, kitomis naktimis mano namuose gyveno mergaitė, kuri pirmą kartą po trijų mėnesių miegojo ramiai ir saldžiai... Užtai aš gulėjau, nesudėdama nė bluosto. Klausausi, kaip greta knarkia Džo, žvelgiu į jį ta savo vidine akim ir esu stačiai pasirengusi pasigręžti ir perkąsti jo prakeiktą gerklę. Bet aš jau nebetūžau kaip tuomet, kai vos nenudobiau jo pliauska. Mąsčiau apie vaikus, apie tai, kas jiems nutiks, jeigu mane suims už žmogžudystę - tada tos mintys jokios valdžios mano vidinei akiai neturėjo, bet vėliau, vos tik pasakiau Selenai, kad ji daugiau nebesirūpintų, ir pati mažumą atvėsau, jos vėl įsigalėjo. Bet aš vis vien žinojau, jog Selenai norisi vieno - kad viskas būtų po senovei, tarsi jos tėvas nieko tokio ir nerezgė. O šitaip būti nieku gyvu negalėjo. Net jei jis būtų laikęsis žodžio ir daugiau nė pirštu jos nebepalietęs, vis vien negalėjo... Ir nors aš raminau Seleną, pati pernelyg nesitikėjau, kad savo pažadą jis išlaikys. Anksčiau ar vėliau tokie žmonės, kaip Džo, įtikina save, jog kitą kartą jiems neabejotinai pasiseks: tereikia būti atsargesniam, ir viskas, kaip jie nori...

Kol aš šitaip gulėjau tamsoje, galų gale visiškai atvėsusi, atsakymas rodėsi labai paprastas: pasiimti vaikus ir persikelti su jais į žemyną, ir kuo greičiau. Teisybė, aš buvau rami, bet žinojau, kad neilgam: vidinė akis neleis. Nes kai kitą kartą užsiplieksiu, ji regės aiškiau, o Džo atrodys dar bjauresnis, ir žemėj nebeatsiras tokios jėgos, kuri įstengtų mane sulaikyti. Na, stačiai kažkoks pamišimas,

bet tiek proto man dar pakako, jog suprasčiau, kokią nepataisomą žalą padaryčiau, jam pasidavusi. Ne, man reikėjo nešdintis iš Litl-Tolo, kol dar visai nepakvaišau. O kai žengiau pirmąjį žingsnį, tai ir sužinojau, ką reiškė gudrus žiburėlis jo akyse. Dar ir kaip sužinojau!

Sulaukiau, kol viskas grįžo į savo vėžes, o paskui penktadienio rytą vienuoliktos valandos keltu išplaukiau į žemyną. Vaikai buvo mokykloje, o Džo išplaukė į jūrą, su Maku Stardžilu ir jo broliu spąstus langustams statė ir grįžti turėjo tik temstant.

Pasiėmiau vaikų taupomąsias knygeles. Kone nuo pat jų gimimo dienos atidėdavom pinigus mokslui koledže... Tai yra atidėdavau aš - Džo buvo nusispjaut, ar jie įstos į koledžą, ar ne. Vos tik kalba pakrypdavo apie mokslą - pradėdavau ją, žinoma, aš, o jis sėdėdavo savo sumautam supamam krėsle su "*American*", - tučtuojau iškišdavo snukį, kad pasakytų:

- Na, *kurių velnių*, Doloresa, tu užsigeidei siųsti juos į koledžą? Štai aš, pavyzdžiui, kuo puikiausiai gyvenu ir be jokio koledžo.

Na, yra dalykų, kurių nenuginčysi. Jei Džo manė, neva pavartyti laikraštį, iškrapštyti snarglį ir išterlioti jį ant krėslo pavažų - vadinasi, gyventi puikiai, kalbėti daugiau nebėra apie ką. Ir pradėti neverta. Ir tegul sau. Kol man pavykdavo iškaulyti iš jo įnašus, kai jis susirasdavo pelningą darbelį, kaip, pavyzdžiui, plento statyboj, man buvo tik nusispjaut, kad įsikalė sau į galvą, neva visiems koledžams vadovauja komunistai. Tą žiemą, kai jis žemyne dirbo prie kelių, o aš priverčiau jį padėti į jų knygeles penkis šimtus dolerių, jisai inkštė kaip primuštas šunytis. Riaumojo, kad aš visus jo dividendus susišlaviau. Taip aš juo ir patikėjau, Endi! Jei tas niekšas aną žiemą neuždirbo dviejų tūkstančių, o gal ir dviejų su puse, aš kad ir dabar meitėlį pabučiuosiu.

"Na, kodėl, Doloresa, tau visuomet reikia mane ėste ėsti?" - klausinėjo jis manęs.

"Jeigu būtum tikras vyras ir pats rūpintumeis savo vaikais, aš tau nė žodelio prieš nepasakyčiau", - atsakinėjau aš. Štai taip visuomet ir būdavo: be-be-be ir me-me-me. Mane stačiai vemt versdavo, Endi, bet aš kone visuomet išpešdavau iš jo tą, kas vaikams priklausė, nesvarbu, pykindavo mane ar ne. Juk kas dar galėjo pasirūpinti, kad jie turėtų ateitį, kai iki jos užaugs?

Šiandieniniu matu jų knygelėse tebuvo menki skatikai - du tūks-

tančiai Selenos, aštuoni šimtai dolerių Džo jaunesniojo, keturi ar penki šimtai Mažylio Pito sąskaitoje. Betgi tuomet baigėsi šešiasdešimt antrieji, ir tada tie pinigai buvo nemenki. Daugiau, nei gana, norint iš salos išvažiuoti. Nusprendžiau iš mažylio Pito knygelės išimti grynaisiais, o likusioms dviem paimti akredityvus. Nutariau viską užbaigti ir išsivežti vaikus į Portlendą, susirasti būstą ir gerą darbą. Nei jie, nei aš prie miesto gyvenimo nebuvom pratę, bet žmonės pripranta prie visko, jei dėtis nebėra kur. Ir Portlendas tada buvo ne toks jau didelis miestas, ne taip kaip dabar.

O kai įsitaisysiu, pradėsiu grąžinti pinigus, kuriuos prisieis išleisti. Maniau, man pavyks. O jei ne, taigi mano vaikai buvo labai gabūs ir galėjo gauti stipendiją. Blogiausiu atveju būčiau nepasigėdijusi ir paskolos paprašyti. Svarbiausia - kuo greičiau išsivežti juos *iš salos*; tada šis tikslas man atrodė kur kas svarbesnis netgi už koledžą. Visų pirma atlik, kas pirma, kaip buvo parašyta ant lipduko, kurį Džo priklijavo prie seno traktoriaus.

Aš štai kone tris ketvirčius valandos apie Seleną pasakojau, o juk jis kenkė ne tik jai vienai. Visų bjauriausia teko iškęsti jai, bet šlykštybių pakako ir Džo jaunesniajam. Šešiasdešimt antraisiais jam sukako dvylika - visų geriausi metai berniukui, tačiau, žiūrėdami į jį, jūs taip nepagalvotumėt. Jis beveik niekad nesišypsojo, nesijuokė, o ir nenuostabu. Nespės įžengti į kambarį, ir tėtušis jį tučtuojau užsipuola nelyginant šeškas viščiuką: marškinius pasitaisyk, plaukus susišukuok, nesikūprink, ir kada gi tu užaugsi, na, visąlaik nosį į knygą įbedęs tarsi mergytė, metas iš tavęs padaryti vyrą... O metais anksčiau, nei aš išsiaiškinau, kas darosi Selenai, Džo jaunesnysis nepakliuvo į pirmąją savo mokyklos komandą, ir, paklausęs jo tėvo, galėjai pamanyti, jog vaikinuką dėl dopingo vartojimo pašalino nuo olimpinio bėgimo takelio. Pridurkit, jog jis matė, kaip jo tėtušis limpa prie vyresnės sesers, ir gausit dievažin kokią košę. Kitą kartą dirsteliu, kaip Džo jaunesnysis į tėvą žiūri, ir jo veide regiu tokią neapykantą - tikrų tikriausią liepsnojančią neapykantą. O prieš savaitę ar dvi iki kelionės į žemyną su vaikų taupomosiomis knygelėmis supratau, jog Džo širdelėj tėvo atžvilgiu atsivėrė sava vidinė akis.

Na, ir Mažylis Pitas. Kai jam sukako ketveri, jis paskui Džo sekiojo it uodegytė - kelnytes ant juosmens timpčiojo kaip Džo, nosį ir ausis irgi tampė Džo maniera. Bet plaukų jo nosytėje nebuvo,

štai jis ir apsimesdavo. Po pačios pirmos dienos mokykloj jis grįžo namo šniurkščiodamas, kelnytės užpakaly išpurvintos, ant skruosto įdrėskimas. Prisėdau greta berniuko priebutyje, apkabinau ir paklausiau, kas gi nutiko. Sūnus pasakė, kad jį partrenkė prakeiktas žydukas Dikis O'Hara. Aš jam paaiškinau, jog "prakeiktas" yra keiksmažodis, ir jis neturėtų vartoti tokių žodžių, o paskui pasiteiravau, ar jis žinąs, kas yra žydukas. Tiesą sakant, man buvo smalsu, ką gi jis atsakys.

- Aišku, žinau, - sako. - Žydukas - tai toks besmegenis kvailys, kaip antai Dikis O'Hara.

Aš jam paaiškinau, kad tas žodis reiškia visai ką kita, o jis paklausė: *ką*? Atsakiau, kad jam ir žinoti nereikia, bet kad šito žodžio daugiau niekada nesakytų, nes jis negeras. Tada jis piktai į mane dėbtelėjo ir atvėpė apatinę lūpą. Na, grynas tėtušis. Selena tėvo bijojo, Džo jaunesnysis jo nekentė, bet aš, ko gero, visų labiausiai nerimavau dėl Mažylio Pito, kadangi Mažylis Pitas norėjo užaugti visa kuo į jį panašus.

Taigi išsitraukiau jų taupomąsias knygeles iš savo brangenybių skrynelės dugno (saugojau jas ten, nes tik ją vieną ir turėjau užrakinamą - raktą nešiojausi prie grandinėlės ant kaklo) ir pusę pirmos įėjau į Džonsporto Šiaurinės pakrantės Banką. Kai atėjo mano eilė, ištiesiau knygeles kasininkei, pasakiau, jog noriu uždaryti visas tris sąskaitas, ir paaiškinau, kaip prašau išduoti man pinigus.

- Vieną minutėlę, ponia Sent-Džordž, - sako šioji ir pasitraukia paimti sąskaitų. Kompiuterių tuomet, žinia, dar nebuvo nė kvapo, ir joms teko viską daryti pačioms.

Na, išsitraukia ji sąskaitas - visas tris, aš gerai mačiau, atsiverčia ir žiūri. O skersai jos kaktą raukšlelė įsirėžia, ir tada ji kažką sako kitai kasininkei. Ir jos abi pasilenkia žiūrėti, o aš stoviu už barjero, žvelgiu į jas, tvirtinu sau, jog nėra jokių priežasčių nervintis, o pati nervinuosi vis labiau ir labiau.

Tada kasininkė eina ne į mane, o į kamarėlę, kurią jos vadina kabinetu. Jo sienos stiklinės, ir aš mačiau, kad ji kalbasi su pliku trumpuliu, dėvinčiu pilką kostiumą ir juodą kaklaryšį. Kai jinai atsigręžė į mane, sąskaitų jos rankose jau nebebuvo - paliko jas ant plikio stalo.

- Man rodos, apie jūsų vaikų santaupas jums vertėtų pasikalbėti su ponu Pijzu, ponia Sent-Džordž, - pasakė ji ir stumia man taupo-

mąsias knygeles. Skliaustu delnu, tarsi jose knibždėtų mikrobai, ir ji, ilgiau jas lytėjusi, galėtų užsikrėsti.

- Kodėl? - klausiu. - Ar kas nors ne taip? - Apie tai, jog nervintis priežasčių nėra, aš ir galvoti pamiršau. Mano širdis daužėsi it pašėlusi, o gerklė perdžiūvo.

- Po teisybei, negaliu pasakyti, bet jei išėjo koks nors nesusipratimas, ponas Pijzas viską išsiaiškins, - sako ji, o akis nudelbia, na, aš ir supratau, jog pati ji taip toli gražu nemano.

Nuėjau į tą kabinetą - vos kojas velku, tarsi į kiekvieną būtų po dvidešimt svarų cemento pripilta. Aš jau įspėjau, kas nutiko, bet niekaip neįstengiau suvokti, *kaipgi* taip galėjo atsitikti. Viešpatie! Juk knygeles turiu aš, teisingai? Ir Džo negalėjo jų paimti, o paskui padėti atgal. Juk tada būčiau radusi išlaužtą spynelę. Ir netgi jei jis būtų ją atrakinęs (o čia grynas juokas: jis nesugebėjo šakutės su pupelėm prie burnos prinešti, pusės neišbarstęs), tai knygelėse būtų arba parodytos paimtos sumos, arba įdėtas raudonas antspaudas: “Sąskaita uždaryta” - tokiu atveju bankai visuomet raudonu rašalu naudojasi... Tačiau nė vienoj iš trijų nieko panašaus nėra.

Bet aš vis vien žinojau, jog iš pono Pijzo išgirsiu, kokią niekšybę mano vyrelis iškrėtė. Taip ir nutiko. Jis paaiškino, kad Džo jaunesniojo ir Mažylio Pito sąskaitos uždarytos prieš du mėnesius, o Selenos - viso labo prieš dvi savaites. Džo tyčia pasirinko tokį laiką, nes žinojo, jog po Darbo Dienos aš į jų sąskaitas nieko nedėsiu, kol prisikaupsiu pakankamai grynųjų sriubos puode, stovinčiame ant viršutinės virtuvės lentynos, kad apmokėčiau kalėdines sąskaitas. Pijzas parodė man žalius liniuotus lapus, kuriuose rašo buhalteriai, ir aš pamačiau, jog paskutinį didelį gabalą - penkis šimtus dolerių iš Selenos sąskaitos - Džo paėmė kitą dieną po to, kai aš jam pasakiau žinanti apie jo gašlius ketinimus, o jis sėdėjo supamam krėsle ir atsakė, jog žinau toli gražu ne viską. Ir išties nemelavo.

Aš šešis kartus peržiūrėjau visus skaičius, o kai pakėliau akis, pamačiau, jog ponas Pijzas priešais mane gniaužo rankas ir atrodo itin sunerimęs. Ant plikės prakaitas žvilga. Jis neprasčiau už mane suprato, kas nutiko.

- Kaip matote, ponia Sent-Džordž, sąskaitas uždarė jūsų vyras, ir...

- Kaipgi šitaip? - klausiu aš jo ir metu ant stalo tris knygeles.

Taip jas tėkštelėjau, kad jis net sumirksėjo ir pašoko. - Kaipgi šitaip, kai taupomosios knygelės - štai jos?

- Na-a... - tęsia jis, apsilaižo lūpas ir mirkčioja nelyginant driežas saulėkaitoj. - Matote, ponia Sent-Džordž, čia yra taip vadinamos sąskaitos... tai yra, norėjau pasakyti, *buvo* taip vadinamos globėjiškos sąskaitos. Kitaip tariant, vaikas, kurio vardu atidaryta sąskaita, gali... galėtų paimti iš jos vieną ar kitą sumą tik tuo atveju, jeigu jūs arba jūsų vyras patvirtintumėt jo parašą. O dar šitai reiškia, kad bet kuris iš jūsų, kaip gimdytojas, gali paimti pinigus iš šių sąskaitų, kada ir kiek manys esant reikalinga. Kaip jūs būtumėt padariusi šiandien, jeigu... kche-kche... šiose sąskaitose būtų kokios nors sumos.

- Betgi knygelėse niekur jokie paėmimai *neparodyti*! - sakau. Veikiausiai šaukiau balsu, nes į mus jau žvalgėsi kiti salėje esantys žmonės. Pro stiklines sienas matėsi. Bet man į juos buvo nusispjaut... - Kaip jis galėjo paimti pinigus be prakeiktų *knygelių*?

Bankininkas gniaužė rankas vis sparčiau ir sparčiau. Šios šnarėjo it švitrinis popierius, ir jeigu ponas Pijzas būtų tarp jų sugniaužęs sausą lazdą, tai veikiausiai būtų uždegęs į peleninę įmestą kramtomosios gumos popierėlį.

- Ponia Sent-Džordž, ar galėčiau paprašyti jūsų kalbėti tyliau...

- Mano balsas - mano *asmeninis* reikalas, - rėkiu dar garsiau, - o *tu*, drauguži, verčiau susirūpink tuo, kaip šitas sumautas bankas atlieka savo darbą! Man rodos, čia *yra* ko jaudintis!

Jis išėmė iš stalčiaus popieriaus lapą ir dirstelėjo į šį.

- Pasak šio dokumento, - taria, - jūsų vyras pranešė apie pamestas taupomąsias knygeles. Ir paprašė išduoti dublikatus. Tai gana dažnas...

- Dažnas, nedažnas, kad jį kur skradžiai! - aš stačiai sustūgau. - Jūs man nepranešėte! *Niekas* iš banko man nepranešė! Juk sąskaitos buvo *mūsų bendros*! Štai kaip man paaiškino, kai mudu penkiasdešimt pirmaisiais atidarėm sąskaitas Selenai ir Džo jaunesniajam. Ir tas pat nutiko penkiasdešimt ketvirtaisiais, kai mes vėl atidarėm sąskaitą Piteriui. Jūs ką, norite man pasakyti, jog taisyklės nuo tų laikų pasikeitė?

- Ponia Sent-Džordž... - pradėjo ponas Pijzas, tačiau jam nieko neišėjo - lyg būtų galėjęs pamėginti švilpti su pilna burna sausainių! - aš tylėti neketinau.

- Jis jums pamelavo, ir jūs patikėjote jo pasakėle, paprašė išduoti jam naujas knygeles, ir jūs jas išdavėte. Viešpatie Dieve mano! Kas, velniai jus rautų, tuos pinigus nešė į banką, ką? Jeigu manote, jog Džo Sent-Džordžas, tai esat dar kvailesnis, nei atrodot!

Salėje niekas jau net *neapsimetinėjo*, kad užsiima savo reikalais. Tiesia kaklus ir spokso į mus. Ir, sprendžiant iš žiūrovų veidų, vaidinimas jiems teikė didžiulį pasitenkinimą. Tik būčiau pasižiūrėjusi, kaip jie džiaugtųsi, jei paukšteliu išplasnotų pinigai, atidėti *jų* vaikučių koledžui! Ponas Pijzas išraudo it pipiras. Net prakaituota jo plikė tviskėte tviskėjo raudoniu.

- *Prašau* jūsų, ponia Sent-Džordž, - sako jis ir, regis, tuoj tuoj pravirks. - Patikėkite, mūsų veiksmai buvo ne tik visiškai teisėti, bet ir tiksliai atitinkantys banko praktiką...

Tada aš prabilau tyliau, ir mano pyktis ūmai pradėjo slūgti. Džo mane apkvailino, ir dar kaip! Ir man nereikėjo antro karto, jog įsitikinčiau, kad visa gėda - mano.

- Gal jie buvo teisėti, o gal ir ne, - sakau. - Norint sužinoti tiksliai, teks tempti jus į teismą, tiesa? O tam aš neturiu nei laiko, nei pinigų. Taigi mane siutina visai ne tas, kas čia teisėta, o kas ne... Mane siutina, kad jums net į galvą nešovė mintis, jog tie pinigai gali rūpėti kažkam dar. O gal "banko praktika" jums draudžia bent kartelį skimbtelti telefonu? Numeris gi - štai jis, ant visų šitų lapų, ir jis nepasikeitė.

- Ponia Sent-Džordž, aš labai apgailestauju, bet...

- O jeigu nutiktų atvirkščiai, - sakau, - jeigu *aš* ateičiau su pasakaite apie pamestas knygeles ir paprašyčiau naujų, jei nuspręsčiau susigrobti viską, kas kaupėsi vienuolika ar dvylika metų... negi jūs nepaskambintumėt *Džo*? Jei *šiandien* pinigai būtų vietoj ir aš, kaip ir ketinau, būčiau juos atsiėmusi, negi jūs nepultumėt jam skambinti, vos tik aš išeičiau pro duris? Pranešti jam - perdėm iš paslaugumo, - ką padarė jo žmona, tiesa?

Aš gi šito ir tikėjausi, Endi. Todėl ir pasirinkau dieną, kai jis išplaukė su Stardžilais. Ketinau sugrįžti į salą, pasiimti vaikus, ir, kai Džo būtų priėjęs prie durų su alaus skardine vienoj rankoj ir pietų bidonėliu kitoj, mūsų ir pėdos būtų ataušusios.

Pijzas pažvelgė į mane ir išsižiojo. Paskui vėl susičiaupė ir nieko nepasakė. Atsakymas buvo parašytas jo veide. *Žinoma*, jis - arba kuris kitas banko tarnautojas - būtų paskambinęs Džo, ir skam-

binęs, skambinęs, kol prisiskambinęs. O kodėl? Ogi todėl, kad Džo buvo šeimos galva, štai kodėl. Pranešti *man* nesusiprotėjo niekas, nes aš buvau viso labo tiktai jo žmona. Ir nieko negalėjau suprasti apie pinigus - tik pelnydavau juos, plaudama grindis, šveisdama grindjuostes ir unitazus. Jei šeimos galva nusprendė pasiimti visus pinigus, sukauptus jo vaikų mokslui, vadinasi, jis turėjo velniškai svarbią priežastį, o jei ir neturėjo - koks skirtumas, jis gi namų galva ir viskam vadovauja. O jo žmona paprasčiausiai greta jo, ir *jos* darbas - grindjuostės, unitazai bei višta sekmadienio pietums.

- Jei kilo kokių nors problemų, ponia Sent-Džordž, - sako Pijzas, - aš labai apgailestauju, tačiau...

- Jeigu jūs dar kartą pasakysite, jog apgailestaujate, aš jums taip atspardysiu subinę, kad kupra išaugs, - sakau, bet bijoti jam nėra ko. Tą minutę nebūčiau įstengusi net alaus skardinės perspirti per kelią. - Pasakykite man tik viena, ir aš nuo jūsų atstosiu. Pinigai išeikvoti?

- Iš kur galėčiau žinoti? - tokiu pasipiktinusiu balseliu klausia bankininkas, tarsi būčiau pažadėjusi parodyti jam savąją brangenybę, jeigu jis man parodys savąjį.

- Su šituo banku, - sakau, - Džo turėjo reikalų visą savo gyvenimą. Jis *galėjo* nuvažiuoti į Meikjasą ar Kolumbija-Folsą bei išsirinkti kokį nors tenykštį banką, bet jis šitaip nepadarė - pernelyg jau bukas, tingus ir nemėgsta nieko keisti. Ne, arba vyrelis sugrūdo pinigus į kelias skardines ir užkasė, arba čionai atgal ir padėjo. Štai *šitą* aš ir noriu sužinoti: ar mano vyras per pastaruosius du mėnesius atsidarė šičia naują sąskaitą? (Tik, Endi, ten buvo ne "aš noriu", o "aš *privalau*" žinoti. Jis niekšiškai mane apmulkino, ir aš tik vargais negalais įveikiau šleikštulį - taip negera man buvo, tačiau mintis, kad Džo galėjo jau kažin kur prašvilpti visas santaupas, stačiai žudė.)

- Ar jis atidarė... Indėlių paslaptis šventa! - sako jis, ir dar taip, tarsi aš būčiau pažadėjusi paliesti jo, jei jis pačiupinės mano.

- Aha! - šūkteliu. - Taip ir maniau. Aš prašau jūsų sulaužyti taisyklę. Pakanka tik žvilgtelti į jus - ir išsyk aišku, kad jūs nedažnai šitai darote. Matyt, jums tokie dalykai stringa skersai gerklę. Bet čia gi mano vaikų pinigai, pone Pijzai, o jis pamelavo, norėdamas juos pasiglemžti. Jūs gi žinote - įrodymas štai, ant jūsų stalo. Ir iš melagysčių jam nebūtų jokios naudos, jeigu šiam bankui - *jūsų* bankui!

- būtų pakakę paslaugumo vieną kartelį paskambinti.

Jis atsikosėja ir varo savo:

- Mes neprivalome...

- Žinau, kad neprivalote, - sakau. Man taip norėjosi stverti jį už apykaklės ir kaip reikiant papurtyti! Bet supratau, jog naudos iš to nebus - ne toks jis žmogus. O ir mama visada kartodavo, kad medum sugausi kur kas daugiau musių nei actu, ir aš seniai įsitikinau, jog taip ir yra. - Žinau, tačiau pagalvokit, nuo kokio kartėlio ir kančių būtumėt išvadavę mane tuo vieninteliu skambučiu! Ir jeigu jūs panorėtumėt bent mažumėlę pataisyti reikalus - ne todėl, kad *privalote*, o dėl to, kad *panorėtumėt*, - tai prašau pasakyti man, ar jis atsidarė čia naują sąskaitą, ar man reikia pradėti rausti žemę aplink savo namus. Na, prašau jūsų! Aš niekam nepasakysiu. Prisiekiu Viešpačiu Dievu!

Sėdi, spokso į mane ir barbena pirštais per tuos tris žalius lapus. Nagai švarutėliai, išpuoselėti, tarsi manikiūrą jam būtų daręs profesionalas - tik vargu bau, juk mes kalbam apie šešiasdešimt antrųjų metų Džonsportą. Manau, nagus jam tvarkydavo žmona. Ir tie švarutėlaičiai nagai taip bilsnojo, leisdamiesi ant popieriaus, jog aš pamaniau: nieko jis man nepasakys, ne toks jis žmogus. Negi jam rūpi salos gyventojai ir jų bėdos? Jo subinė puikiai apsaugota, o į visa kita jam nusispjaut.

Na, o kai jis *prabilo*, man pasidarė gėda dėl visko, ką galvojau apie vyrus apskritai, o apie jį - ypač.

- Aš negaliu išsiaiškinti šio klausimo, kol jūs sėdite čia, ponia Sent-Džordž, - sako jis. - Kodėl jums neužsukus į “Linksmąjį plūdurą” ir neišgėrus puodelio kavos su pyragėliu? Iš jūsų veido matyti, jog pasistiprinti jums ne pro šalį. Aš prisijungsiu prie jūsų po ketvirčio valandos... tiksliau, po pusvalandžio.

- Dėkui, - apsidžiaugiu. - Labai jums ačiū.

Ponas Pijzas atsiduso ir pradėjo rinkti lapus.

- Matyt, aš pradedu kraustytis iš proto, - pasakė ir nervingai šyptelėjo.

- Ne, - atsakau jam. - Jūs padedate moteriai, kuri daugiau niekur pagalbos nesuras.

- Padėti nelaimingoms gražuolėms visuomet buvo mano silpnybė, - taria jis. - Duokite man pusvalandį, o gal ir truputėlį daugiau.

- Bet jūs ateisite?

- Taip, - nuramina mane. - Ateisiu.

Ir atėjo. Tiesa, ne už pusvalandžio, o beveik už keturiasdešimt penkių minučių, ir kai jis galų gale įėjo į "Plūdurą", aš jau tikinau save, jog ponas Pijzas dėl manęs ir piršto nepajudins. O tuomet, dirstelėjusi jam į veidą, pagalvojau, kad nieko gero iš jo neišgirsiu. Toks jis man atrodė.

- Jie vis dar banke. Šiaip ar taip, didžioji dalis. Beveik trys tūkstančiai dolerių.

- Šlovė tau, Viešpatie, - sakau.

- Čia, - sako, - geroji pusė. O bloga ta, kad naujoji sąskaita atidaryta tiktai jo vardu.

- O kaipgi kitaip! - sakau. - Jis gi nedavė man naujos taupomosios knygelės, kad joje pasirašyčiau. Tuomet būčiau išsyk supratusi, ką jis sumanė, teisingai?

- Dauguma moterų nieko neįtartų, - sako jis, atsikosėja, timpteli kaklaryšį ir skubiai dirsteli į duris, kas ten varpeliu skimbtelėjo. - Dauguma moterų be kalbų pasirašo viską, ką joms pakiša pasirašyti jų vyrai.

- Na, aš ne dauguma, - atsakau.

- Pastebėjau, - ištaria jis, sausai taip. - Kad ir kaip ten būtų, aš išpildžiau jūsų prašymą, o dabar privalau grįžti į banką. Apgailestauju, kad neturiu laiko išgerti su jumis kavos.

- Žinot, - pareiškiu, - o aš tuo kažkodėl netikiu.

- Po teisybei, aš irgi, - atsako. Bet ranką spustelti man ištiesė, tarsi būčiau vyras, ir aš jo gestą palaikiau komplimentu. Vis sėdėjau ir žvelgiau jam pavymui. Priėjo mergina ir paklausė, ar nenorėčiau dar puodelio kavos. Ne, dėkui, sakau. Man ir po pirmojo skrandis nustojo virškinęs. Iš tikrųjų taip ir buvo, tačiau toli gražu ne nuo kavos.

Žmogus visada ras *kuo* pasidžiaugti, kad ir kas nutiktų, ir, plaukdama atgal, aš džiaugiausi, kad nesusikroviau jokių daiktų, tad man neteks vėl visko dėlioti į vietas. Ir dar džiaugiausi, kad nieko nepasakiau Selenai. Norėjau, bet paskui persigalvojau: baiminausi, jog tokios paslapties išlaikyti ji nesugebės - išplepės bičiulei, o tada, žiūrėk, žinia pasieks ir Džo ausis. Man net nedingtelėjo, kad mergaitė gali užsispirti ir pasakyti, jog niekur nevažiuos. Šito aš lyg ir nesitikėjau: ji visa stačiai susigūždavo, kai Džo prieidavo arčiau, na, bet iš paauglės visko galima laukti, ir nieko iš anksto neįspėsi.

Tad kai kas nebuvo visiškai juoda, bet ką gi man daryti toliau, aš nežinojau. Paimti pinigus iš bendros mudviejų su Džo sąskaitos? Joje gulėjo gal šeši šimtai dolerių, o jau pajamų išlaidų knygelė - grynas juokas; jeigu mes dar neprasiskolinom, tai kybojom pačiam pakraštėly. O paprasčiausiai stverti vaikus ir strimgalviais kažin kur dangintis - ne, sere, nieku gyvu, mem! Jeigu būčiau taip pasielgusi, Džo būtų, mano pykčiui, iššvaistęs visus pinigus. Šitai man buvo aišku kaip dieną. Ir šiaip tris šimtus dolerių jis jau ištaškė, jei ponas Pijzas nesuklydo... O iš trijų likusių tūkstančių du su puse į banką įnešiau aš - uždirbau juos, šveisdama grindis, plaudama langus ir džiaudama prakeiktos kalės Veros Donovan paklodes - *šeši* segtukai, ne keturi! - visą mielą vasarą! Žinoma, žiemą, kaip vėliau paaiškėjo, buvo kur kas sunkiau, bet čia jums vis vien ne į kiną nubėgti ir ne po parką pasivaikščioti.

Kad vaikus išsivešiu, nusprendžiau tvirtai, bet išvykti be grašio - na, jau ne! Norėjau, kad mano vaikai gautų savo pinigus. Grįždama į salą, stovėjau "*Princesės*" priekyje, o gaivus jūros vėjas pūtė man į veidą, duždamas į dvi čiurkšles, bloškė nuo smilkinių plaukus, ir aš *žinojau*, kad sugebėsiu išplėšti iš jo tuos pinigus. Tik dar nenutuokiau *kaip*.

Gyvenimas tekėjo savo vaga. Jei nepasižiūrėtum įdėmiau, tai niekas lyg ir nepasikeitė. Saloje tarsi *niekas* niekad nesikeičia... jei nepasižiūrėtum įdėmiau. Tačiau gyvenime visko kur kas daugiau, nei rodosi iš pirmo žvilgsnio, o man - šiaip ar taip, tą rudenį, - tas, kas slypėjo po paviršiumi, atrodė visai kitoniškai. Aš pati visai *kitaip* į viską žvelgiau, ir, ko gero, šitai buvo visų svarbiausia. Ir kalbu jau nebe apie trečiąją akį. Tuo metu, kai nuėmėm popierinę Mažylio Pito raganą ir sutvarkėm jo paveikslėlius su kalakutais bei piligrimais, aš jau regėjau viską, ko man reikėjo, savo natūraliomis akimis.

Pavyzdžiui, kaip gašliai, kiauliškai Džo žvilgčiojo į Seleną, kai toji dėvėdavo chalatėlį, ar kaip jis žiūrėdavo į jos užpakalį, kai mergaitė pasilenkdavo ištraukti iš po kriauklės indų pašluostės. Kaip ji aplenkdavo tėvą šonu, kai šis sėdėdavo krėsle, o jai reikėdavo pereiti svetainę, norint užkopti į savo kambarį, kaip stengėsi, kad nesusiliestų jų rankos, kai per vakarienę tiesdavo jam lėkštę. Man širdis plyšo iš gėdos ir gailesčio, ir aš taip tūžau, jog net vemt vertė. Džo gi buvo jos *tėvas*, pasigailėk Viešpatie! Jos gyslomis tekėjo jo

kraujas, ji paveldėjo jo juodus airiškus plaukus ir trumpučius mažuosius pirštelius, ir vis dėlto jam akys iššokdavo iš orbitų, jeigu dukrai nuo peties nuslysdavo petnešėlė.

Ir dar aš mačiau, kaip Džo jaunesnysis apeina tėvą šonu, į jo klausimus stengiasi neatsakinėti, o jeigu jau nebegali nutylėti, tai tik kažin ką burbteli. Atmenu dieną, kai Džo jaunesnysis atnešė man savo pranešimą apie prezidentą Ruzveltą, kurį jam grąžino mokytoja. Ji įvertino Džo darbą aukščiausiu pažymiu su pliusu, o pirmame lape parašė, jog tokį pažymį per dvidešimtį metų, kuriuos išdirbo mokykloje, ji rašo pirmąsyk ir netgi mano, kad šį pranešimą gali išspausdinti laikraštyje - toks jis puikus. Paklausiau Džo jaunesniojo, gal jis ketina nusiųsti savo pranešimą į Elsvorčio "*American*" arba į Bar-Harborą, į "*Times*", pašto išlaidas aš apmokėsiu. O sūnus tik papurtė galvą ir nusijuokė. Nelabai man tas juokas patiko - toksai piktas, bedvasis, kaip jo tėvo.

- Ir kad *jis* pusę metų man praeiti neduotų? - klausia. - Ne jau, dėkui! Negi tu negirdėjai, kaip jis prezidentą vadina "Franklinu D.Židveltu"?

Kaip dabar jį regiu, Endi: viso labo dvylikos, o jau beveik šešių pėdų ūgio, stovi užpakaliniam priebuty, rankos sukištos į kišenes, ir žiūri į mane iš viršaus žemyn, o aš laikau jo darbą su aukščiausiu pažymiu ir dar pliusu. Atmenu, kaip berniuko lūpų kampučius išlenkė šypsena. Tik toj šypsenoj nebuvo džiaugsmo, nebuvo linksmumo ir gerumo. Čia buvo jo tėvo šypsena, nors berniukui nė už ką nebūčiau šito pasakiusi.

- Iš visų prezidentų Ruzvelto jis nekenčia labiausiai. - Štai ką jis man pasakė. - Todėl ir pasirinkau jį pranešimui. O dabar atiduok man mano darbą, aš jį krosny sudeginsiu.

- Nė nemanyk, Saulele Džimai, - sakau. - O jei nori pajusti, kaip tavo paties motina tave per turėklus į kiemą švysteli, pamėgink jį iš manęs atimti!

Jis gūžtelėjo pečiais. Ir vėl visai kaip Džo, bet jo šypsena išplito plačiau ir išsyk pasidarė tokia miela, kokia jo tėvui nė nesisapnavo.

- Gerai, - atsakė jis. - Tiktai jam nerodyk, sutarta?

Prižadėjau nerodyti, ir vaikas nubėgo šaudyti į krepšius su savo bičiuliu Rendžiu Džigeriu. Žvelgiau jam įkandin, gniaužiau jo rašomąjį darbą ir mąsčiau apie tai, kas dabar nutiko - tarp jo ir ma-

nęs. Ir galvojau, kad tokį pažymį mokytoja parašė tik kartą per dvidešimtį metų, ir mano berniukas jo nusipelnė, pasirinkęs pranešimui prezidentą, kurio jo tėvas nekentė labiausiai iš visų.

O dar Mažylis Pitas - tas visada vaikštinėjo kraipydamas užpakalį ir atvėpęs apatinę lūpą, pravardžiavo žmones žydais, ir tris dienas iš penkių jį palikdavo mokykloj po pamokų už išdykavimą. Kartą man teko eiti jo parsivesti, nes jis susimušė ir taip trinktelėjo kitam berniukui, jog tam iš ausies pradėjo tekėti kraujas. O ką vakare sūnui pasakė tėvas?

- Dabar, tave pamatęs, jis žinos, ko gali tikėtis, a, Pitai?

Mačiau, kaip sutvisko berniuko akelės, kai Džo šitaip pasakė, ir mačiau, kaip švelniai už pusantros valandos Džo nunešė jį į lovelę. Tą rudenį aš tarsi sugebėjau matyti viską pasaulyje... išskyrus vienintelį dalyką, kurio troškau visų labiausiai - kaip juo nusikratyti.

Ir žinot, kas galų gale pasufleravo man atsakymą? Vera. Taip, taip - pati Vera Donovan asmeniškai. Išskyrus mane, ji tik viena žinojo, ką padariau - tai yra iki šios minutės. Ir pati pakišo man sprendimą.

Visus penkiasdešimtuosius metus Donovanai - šiaip ar taip, Vera su vaikais - iš visų atvykstančių vasarotojų buvo patys pastoviausi: atvykdavo Atminimo Dieną*, o išvykdavo Darbo Dienos išvakarėse. Negaliu pasakyti tvirtai, ar pagal juos galima buvo tikrinti laikrodžius, bet štai *kalendorių* - neabejotinai. Trečiadienį po jų išvykimo keliaudavau į namą su visa valytojų komanda ir darydavau tvarką nuo priešakio iki paskuigalio. Mes plovėm, valėm, nuvilkinėjom patalus, dengėm užvalkalais baldus, rinkom vaikų žaislus, o visokiausius galvosūkius bei kryžiažodžius krovėm į rūsį. Šešiasdešimtaisiais, kai nusigalavo ponas, tų galvosūkių rūsyje prisikaupė per tris šimtus - kartoninės dėželės taip rietuvėse ir pelija. Aš darydavau generalinę tvarką, nes žinojau, kad iki Atminimo Dienos namas kone užtikrintai prastovės užrakintas.

Tiesa, pasitaikydavo ir išimčių. Mažylio Pito gimimo metais jie atvyko saloje praleisti Padėkos Dienos** - juk namas buvo visiškai pritaikytas žiemai, - mes tik stebėjomės, kuriems galams? Na, bet ko iš vasarotojų norėti. O po kelerių metų jie apsireiškė Kalėdoms.

*30 gegužės.
**Paskutinis lapkričio ketvirtadienis.

Atmenu, kaip Donovanų vaikai pasikvietė Seleną ir Džo jaunesnįjį pasivažinėti rogutėmis ir kaip Selena po trijų valandų parlėkė per Rytinę kalvą - visa įraudusi, o akys spindi ryškiau už deimantus. Jai tada buvo aštuoneri, daugiausia devyneri, bet ji vis vien iki ausų įsimylėjo Donaldą Donovaną, aš išsyk pamačiau.

Štai, vadinasi, vienais metais jie saloje praleido Padėkos Dieną, o kitais - Kalėdas, ir tiek. Juk jie buvo tik vasarotojai, tai yra Maiklas Donovanas ir jo vaikai. O Vera, nors ir nečionykštė, į pabaigą tapo tikra saliete - neprastesne už mane. O gal ir geresne.

Šešiasdešimt pirmaisiais viskas vyko lyg ir taip pat kaip anksčiau, nors jos vyras praėjusiais metais ir žuvo automobilio katastrofoj. Ji su vaikais atvyko Atminimo Dieną, ir Vera vėl puolė megzti, spręsti galvosūkius, rinkti kriaukleles, rūkyti cigaretes ir laikytis savo ypatingosios - Veros Donovan - kokteilių valandos, kuri prasidėdavo penktą, o baigdavosi maždaug pusę dešimtos. Tačiau viskas buvo nebe taip kaip anksčiau, netgi aš pastebėjau, nors buvau tik ateinanti tarnaitė. Vaikai tarytum pritilo, užsidarė savyje - veikiausiai vis dar tėvo ilgėjosi, o Liepos Ketvirtąją, kai jie visi trys pietavo “Prie uosto”, tai visiškai persipyko. Atmenu, Džimis de Vitas - jis tuomet tenai padavėju dirbo - pasakojo, kad jie lyg ir dėl mašinos susiginčijo.

Šiaip ar taip, o vaikai kitą dieną išvažiavo. Gražuolėlis palydėjo juos į žemyną jų asmeniniu kateriu, o ten, manding, jais pasirūpino dar koks nors samdytas tarnas. Nuo tos dienos aš nei Donovanų dukters, nei sūnaus nebemačiau. O Vera pasiliko. Matėsi, kad jai negera, bet ji liko. Tą vasarą prie jos geriau buvo nė nesiartinti. Iki Darbo Dienos pakeitė bent šešias kambarines, ir kai pamačiau, kaip ji išplaukia “*Princese*”, tai pamaniau, jog kitą vasarą mes jos nebepamatysim, o gal ir dar ilgiau. Savo nesutarimus su vaikais jinai užglaistys, kaipgi kitaip? Juk, be jų, jinai nieko daugiau neturi, o jei Litl-Tolas jiems įgriso, motina pasielgs kaip vaikai norės, ir vasarai jie iškeliaus kažkur kitur. Šiaip ar taip, artėjo jų laikas, ir, nori jinai ar ne, nieko čia nepadarysi.

Iš šito matyti, kaip prastai aš tada pažinojau Verą Donovan. Tokiais atvejais ji nieko, išskyrus *save*, nepripažindavo - na, stačiai gaidys ant mėšlo krūvos. Atplaukė vidudienio keltu Atminimo Dieną - atplaukė viena - ir neišvykdama pasiliko iki Darbo Dienos. Parsirado viena, gero žodžio nerado nei man, nei kam nors dar, gėrė

daugiau nei paprastai ir atrodė prasčiau už tetulę mirtį, bet ji atplaukė ir pasiliko, ir sprendė savo galvosūkius, ir nusileisdavo - dabar visiškai viena - į paplūdimį rinkti kriauklelių kaip visados anksčiau. Kartą ji man užsiminė, jog Donaldas ir Helga veikiausiai rugpjūtį praleis "Pušyse" (taip jie visuomet vadindavo namą saloje, taigi tu, Endi, ir pats žinai, o štai Nensė vargu bau), bet jie taip ir nepasirodė.

Nuo šešiasdešimt antrųjų ji ir įprato atplaukti *po* Darbo Dienos. Paskambino man spalio viduryje ir paprašė paruošti namą gyvenimui, ką aš ir padariau. Vera ten praleido tris dienas - gražuolėlis atvyko drauge su ja ir gyveno kambariuose virš garažo, - o paskui ėmė ir išvažiavo. O prieš tai paskambino man ir įsakė, jog Dagis Tepertas patikrintų šildymo sistemą, o aš neapdangstyčiau baldų užvalkalais.

- Dabar, kai mano vyro reikalai visiškai sutvarkyti, - pareiškė jinai, - jūs mane matysite dažniau, Doloresa. Gal net dažniau, nei jums norėtųsi. Ir, tikiuosi, mano vaikus taip pat.

Bet jos balse suskambo kažkas, privertęs mane pagalvoti, kad ji netgi ir tuomet žinojo, jog čia vien tuščios svajonės.

Kitą kartą ji pasirodė lapkričio pabaigoje, praėjus savaitei po Padėkos Dienos ar panašiai, ir išsyk paskambino man, kad viską išsiurbliuočiau ir pakločiau lovas. Žinoma, vaikai kartu su ja neatvyko - mokykloje jau prasidėjo pamokos, - bet ji šnekėjo, kad galbūt jie paskutinę minutę panorės praleisti savaitgalį su ja, o ne pasilikti mokykloje. Gal ji nelabai tuo tikėjo, bet širdyje Vera buvo mergaitė skautė, troško visuomet būti pasirengusi, kas teisybė, tas teisybė.

Aš sugebėjau išsyk ateiti - saloje tokiems žmonėms, kaip aš, darbo požiūriu prasidėjo negyvasis sezonas. Nuskubėjau tenai per šaltą lietų - palenkusi galvą, vis mąstydama, kaip ir nuolatos tomis dienomis, kas nutiko vaikų pinigams, ir tiesiog nerasdama sau vietos. Nuo kelionės į banką praėjo kone mėnuo, ir tos mintys graužė mano sielą, nelyginant akumuliatoriaus rūgštis tavo drabužius ar odą, jei ant jos užtikštų.

Man kąsnis strigo gerklėj, negalėjau išmiegoti ilgiau nei tris valandas - mane tučtuojau pažadindavo košmarai, vos spėdavau keistis baltinius. O galvoj visą laiką sukasi, kaip Džo prie Selenos taikėsi ir kaip jis pinigus iš banko susiglemžė, ir vėl pradedu mąs-

tyti, kokiu būdu juos atsiimti. Supratau, jog reikia liautis nuolatos apie tai galvojus, ir gal tuomet ką nors sumanysiu arba atsakymas pats atsiras, tačiau man nieko neišėjo. Štai, rodos, jau *išsiblaškau*, bet vos kas - ir vėl į tą duobę prasmengu. Mane taip įsuko, na, tiesiog krausčiausi iš proto - štai, ko gero, tikroji priežastis, kodėl aš ėmiau ir išklojau Verai viską, kas nutiko.

O juk *nė nemaniau* jai ką nors sakyti. Nuo to laiko, kai ji pasirodė saloje gegužės mėnesį po vyro mirties, pyktis joje virte virė - na, stačiai liūtė su rakštim letenoje, tai kuriems galams man reikėjo išversti sielą moteriai, kuri kandžiojosi į kairę ir į dešinę, tarsi visas pasaulis tik ir taikytųsi ją apdergti. Bet tą dieną, kai aš atėjau, jos nuotaika galų gale pasikeitė.

Verą radau virtuvėj - prie kamštinės skelbimų lentos, kybančios ant sienos šalia sandėliuko durų, ji segė straipsnį, iškirptą iš pirmojo Bostono "*Globe*" puslapio. Ji tarė:

- Pažvelk, Doloresa! Jeigu mums pasiseks ir oras bus geras, tai kitą vasarą pamatysime kai ką nepaprasta!

To straipsnio antraštę aš ir dabar prisimenu žodis žodin, nors prabėgo jau šitiek metų, nes aš ją perskaičiau, ir manyje tarsi kažkas apsivertė. "KITĄ VASARĄ VISIŠKAS SAULĖS UŽTEMIMAS PANARDINS Į TAMSĄ DANGŲ NAUJOSIOS ANGLIJOS ŠIAURĖJE" - štai kas buvo ten parašyta. Ir mažas žemėlapis, o jame parodyta, kokia Meino dalis atsidurs užtemimo kelyje, ir Vera jame raudonu ratuku pažymėjo Litl-Tolą.

- O kitas bus tik kito amžiaus pabaigoje, - sako jinai. - Galbūt jį pamatys mūsų proanūkiai, Doloresa, bet mūsų jau seniai nebebus šiame pasaulyje... tad šito pražiopsoti nevalia!

- Veikiausiai visą tą dieną pils kaip iš kibiro, - išrėžiau pirmą dalyką, kuris man šovė į galvą, ir išsyk pagalvojau, kad Vera su savo juodom nuotaikom po vyro mirties tučtuojau užkurs man pirtį. Bet ji tik nusijuokė ir niūniuodama užlipo viršun. Atmenu, dar pamaniau, kad jos galvoj oras išties *pasikeitė*. Ji ne tik niūniavo, jos tarsi ir pagirios nekamavo.

Maždaug po dviejų valandų keičiau patalynę jos lovoj, toj pačioj, kurioj ji vėliau tiek laiko išgulėjo visai bejėgė. O tada jinai sėdėjo prie lango ir mezgė pledą, ir vis niūniuoja ir niūniuoja. Šildymas buvo įjungtas, bet namas dar neįšilęs - tiems namams, nors jie ir apšiltinti žiemai, net nežinia, kiek reikia laiko, kad įšiltų, - tai ji-

nai rožiniu šaliu apsigobė. Tuo metu vėjas papūtė iš vakarų, ir lietus čaižė stiklą visai greta jos, tarsi kas saujomis svaidytų smėlį. O aš tik dirsteliu į langą ir matau: garaže šviesa dega - vadinasi, gražuolėlis vaikštinėja kambaryje nelyginant pelė urvelyje.

Aš kaip tik paklodę po čiužiniu lenkiau - kad Vera Donovan miegotų ant paklodžių, kurių kampai susiūti pagal čiužinį it užvalkalai? Dar ko! Būtų pernelyg jau lengva patalą kloti. Lenkiu, ir nei apie Džo, nei apie vaikus kažkodėl negalvoju. Ir tada pradeda virpėti apatinė mano lūpa. Liaukis, sakau sau. Tučtuojau liaukis. O ji nesiliauja. Tada ir viršutinė ėmė trepsiuką belsti. Akys paplūdo ašarom, kojos sulinko, aš atsisėdau ant lovos ir pravirkau.

Ne, ne taip.

Jei jau nusprendžiau visą tiesą papasakoti, tai kurių galų meluoti dėl smulkmenų? Juk aš ne šiaip *apsiverkiau*, o užsidengiau prikyšte veidą ir kad *sustūgsiu* balsu! Nuo visų tų minčių visai nusikamavau ir galiausiai susipainiojau. O kiek savaičių jau kaip pridera neišsimiegojau? Na, ir visiškai nebežinojau, ką man daryti toliau. O galvoje it grąžtu kas gręžia: juk ne taip, Doloresa, juk tu vis vien apie Džo ir vaikus galvojai. Žinoma, taip ir buvo. Taip nusivažiavau, jog apie nieką daugiau galvoti nebeįstengiau, todėl ir apsižliumbiau.

Net nežinau, kiek laiko verkiau, tik žinau, kad, kai lioviausi, mano veidas buvo snargliais išterliotas, nosis užgulta ir aš vos alsavau, tarsi būčiau bėgusi lenktynių. Ir bijau prikyštę nuo veido patraukti: žinoma, Vera pasakys: "Na, ir spektaklis, Doloresa! Penktadienį atsiskaitysim. Kenopenskis (tokia buvo gražuolėlio pavardė, Endi, aš tik dabar prisiminiau) išduos tau voką su pinigais". Toks buvo jos stilius. Tačiau jos stilius galėjo būti, *koks tik nori*. Su Vera niekad niekuo negalėjai būti tikras, netgi anomis dienomis, kai jos smegenys dar nebuvo visai išskydusios.

Kai galiausiai patraukiau prikyštę nuo veido, žiūriu: ji sėdi sau su mezginiu prie lango ir žiūri į mane, tarsi aš būčiau kokia nauja ir įdomi musė. Atmenu, kaip per jos skruostus ir kaktą slydo stiklu varvančio lietaus šešėliai.

- Doloresa, - klausia jinai, - prašau pasakyti, nejaugi tu leidai, jog niekšas, su kuriuo gyveni, vėl tave apdorotų?

Iš pradžių aš net nesupratau, apie ką čia jinai. Kai Vera pasakė "apdorotų", išsyk prisiminiau vakarą, kai Džo man smogė pliaus-

ka, o aš jam paskui grietinėlės ąsotėliu. Bet tada galiausiai supratau ir sukikenau. Ir jau kvatoju visu balsu, kaip visai neseniai žliumbiau, ir vėlgi nebegaliu nustoti. Suprantu, jog labiau iš siaubo - kad vėl pastočiau nuo Džo, baisiau ir nesugalvosi, o kad mudu su juo daugiau nebedarėme to, nuo ko vaikai gimsta, nieko nekeitė - negaliu liautis, nors tu ką.

Vera dar sekundėlę kitą žiūrėjo į mane, o paskui vėl ėmėsi mezginio, tarsi nieko ir nebūtų nutikę. Netgi niūniuoti pradėjo. Tarsi jai čia visų įprasčiausias dalykas, jog tarnaitė sėdi ant nepakloto jos patalo ir kaukia tarsi vilkas prieš mėnulį. Jeigu taip, tai Baltimorėj Donovanams tarnavo išties ypatingi žmonės.

Na, tada juokas vėl virto ašarom, kaip žiemos škvalų metu, pasisukus vėjui, lietus ūmai neilgam virsta sniegu. Galiausiai ašaros baigėsi, ir aš paprasčiausiai sėdėjau ant jos lovos visiškai nusilpusi, o ir gėda man buvo... Bet jaučiausi, tarsi būčiau apsivaliusi.

- Atleiskite man, ponia Donovan, - sakau.- Aš atsiprašau. Tikrai.

- Vera, - atsiliepia jinai.

- Atleiskite? - perklausiu aš.

- Vera, - kartoja ji. - Aš reikalauju, kad visos moterys, kurios pradeda isterikuot mano miegamajame, po to mane vadintų Vera.

- Tiesiog nežinau, kas man užėjo, - pasakiau aš.

- Nejaugi? - nustemba ji. - O man regis, labai gerai žinai. Nusiprausk, Doloresa, nes atrodai, tarsi būtum išsiterliojusi veidą špinatų koše. Gali pasinaudoti mano vonia.

Nuėjau tenai praustis ir užtrukau labai ilgai: tiesą sakant, man baisu buvo išeiti. Apie tai, kad ji mane atleis, aš lioviausi galvojusi išsyk, kai tik ji liepė vadinti ją Vera, o ne ponia Donovan - su tais, kuriuos po penkių minučių ketina išgrūsti, niekas taip nesielgia, - tačiau nežinojau, ką ji *dar* sugalvos. Juk ji buvo labai pikta, pasakysiu jums; jeigu jūs iš mano pasakojimo šito iki šiol dar nesupratote, vadinasi, aš veltui gaišau laiką. Ji sugebėdavo labai skaudžiai šmaukštelti, kada ir kur tik jai šaudavo į galvą. Pliekė atsivėdėjusi.

- Ar nepaskendai, Doloresa? - šūktelėjo ji, ir tada delsti buvo jau nevalia. Užsukau čiaupą, nusišluosčiau ir grįžau pas ją į miegamąjį. Ir vėl pradėjau atsiprašinėti, bet ji tik numojo ranka, tačiau po senovei žiūri į mane tarsi į neregėtą musę.

- Žinai, tu mane taip nustebinai, kad aš vos neprikroviau į kelnes, - sako ji. - Tiek metų tave pažįstu, bet nė neįsivaizdavau, kad tu *moki* verkti. Net buvau pradėjusi galvoti, jog esi akmeninė.

Aš kažką sumurmėjau, jog prastai miegu.

- Tą aš matau, - sako ji. - Po tavo akimis du žydri Pikaso, o rankos pradėjo pikantiškai virpėti.

- *Kas* man po akimis? - paklausiau aš.

- Nesvarbu, - numojo ji. - Papasakok man, kas nutiko. Tokiam netikėtam sprogimui aš įstengiau surasti tiktai vieną priežastį - tu rimtai įkliuvai. O ir *dabar*, dera prisipažinti, kitų nerandu. Tad, Doloresa, apšviesk mane.

- Negaliu, - atsakau ir jaučiu, kad viskas nutrūks ir smogs man nelyginant senojo mano tėvo "Forduko" užvedimo rankena, jeigu ją ne taip paimdavai. Jeigu nepasisaugosiu, tai visai netrukus vėl imsiu kaukti ant jos lovos, prisidengusi prikyšte.

- Gali ir papasakosi, - atšauna Vera. - Juk neraudosi ištisą dieną! Man įsiskaudės galvą, ir turėsiu ryti tabletes, o aš negaliu jų pakęsti: jos erzina skrandį.

Atsisėdau ant lovos krašto ir pažvelgiau į ją. Prasižioju ir nežinau, ką gi pasakysiu. Ir girdžiu:

- Mano vyras taikosi išdulkinti savo paties dukrelę, o kai nuėjau į banką pinigų, atidėtų vaikų koledžui, norėdama išsivežti ją ir berniukus, paaiškėjo, kad jis susiglemžė juos visus iki paskutinio cento. Ne, aš nesu akmeninė. Jokia aš ne akmeninė!

Tada vėl pravirkau, bet jau tyliau, ir nebesistengiau slėptis po prikyšte. O kai apsiraminau ir tik retsykiais sukūkčiodavau, ji paprašė papasakoti jai viską nuo pat pradžių, nieko nepraleidžiant.

Na, aš ir papasakojau. Niekad nebūčiau patikėjusi, jog galėsiu visa tai *kam nors* papasakoti, o jau mažiausiai - Verai Donovan. Su jos pinigais ir namais Baltimorėj, su jos prijaukintu gražuolėliu, kurį greta laikė ne vien tam, kad tasai jos mašiną žvilgintų, o štai *papasakojau* ir jutau, kaip nuo kiekvieno žodžio atlėgsta širdis. Viską išklojau, kaip ji ir liepė.

- Štai ir įklimpau, - baigdama tariau aš. - Stačiai nebežinau, kaip man su tuo niekšu susidoroti. Žinoma, galėčiau paprasčiausiai pasiimti vaikus, išvažiuoti su jais į žemyną ir pasiieškoti kokios nors vietelės. Aš sunkaus darbo niekada nebijojau, betgi ne tai svarbiausia!

- O *kas* gi? - klausia ji, o pledas, žiūriu, jau beveik baigtas. Tokių greitų pirštų kaip jos aš daugiau niekad nesu mačiusi.

- Jis apdergė viską, ką tik galėjo, - sakau. - Tik štai savo dukters kol kas dar neišprievartavo. Tačiau taip ją įbaugino, kad ji, vargšelė, gal jau ir niekad iki galo nebeatsigaus, o už savo šunybes išsimokėjo sau premiją - kone tris tūkstančius dolerių. Jų padovanoti jam neketinu. *Štai koks* sušiktas reikalas.

- *Taip*? - savo švelniu balseliu sako ji, o virbalai tik spragsi, o per stiklus ritasi lietaus čiurkšlės, ir jos skruostais rangosi šešėliai, primenantys juodas gyslas. Žiūrėjau į ją ir staiga prisiminiau senelės sektą pasaką apie tris seseris, kurios gyvena tarp žvaigždžių ir mezga mūsų likimus... Viena verpia siūlus, kita prilaiko, o trečioji kada panorėjusi siūlą nukerpa. Trečiąją, manding, vadino Atropos; gal aš ką ir sumaišiau, bet nuo šio vardo mano oda visad nueina pagaugais.

- Taip, - atsakau, - bet, tegul mane skradžiai, nežinau, kaip su juo už visus nuopelnus atsiskaityti.

Virbalai spragt-spragt-spragt. Greta jos stovėjo puodelis arbatos, tada ji padėjo virbalus ir gurkštelėjo gurkšnelį. Vėliau atėjo laikas, kai ji arbatą mėgino gert dešiniąja ausim arba ant galvoj vietoj šampūno pylėsi, tačiau aną šešiasdešimt antrųjų rudenį jos protas buvo aštresnis už mano tėtušio skustuvą. Pažvelgė ji į mane ir nelyginant pergręžė akimis kiaurai.

- O kas gi visų blogiausia, Doloresa? - galų gale paklausė, padėjusi puodelį ir vėl pasiėmusi mezginį. - Kas, tavo manymu, visų blogiausia? Ne Selenai, ne berniukams, o *tau*, tau pačiai?

Man ir susimąstyti nereikėjo.

- Jis, šunsnukis, *tyčiojasi* iš manęs, - sakau. - Štai kas man visų blogiausia. Iš jo veido matyt. Aš jam nė žodelio nepasakiau, bet jis vis vien žino, jog aš banke buvau. Ir žino, ką ten sužinojau.

- Na, o jeigu tau taip tik atrodo? - klausia ji.

- Man nusispjaut! - aš tiesiog surikau. - Jeigu jau taip *jaučiu*, visai nesvarbu, kaip ten iš tikrųjų.

- Sutinku, - sako. - Svarbu, ką ir kaip jauti tu. Tęsk, Doloresa.

Tai yra kaip "tęsk"? Aš gi viską iki pat dugno išgramdžiau! Bet vos tik susiruošiau jai tą pasakyti, vienas dalykas ėmė ir iššoko tarsi velnias iš dėželės.

- Jis akimirksniu *nustotų* juoktis, - sakau, - jeigu sužinotų, kaip

aš kelis kartus jo "laikroduko" tik per plauką nesustabdžiau.

Ji sėdi, žiūri į mane, o tamsūs siauručiai šešėliai rangosi jos veidu vienas po kito, šliaužia ant akių - taip, kad jose nieko ir neįskaitysi... Ir vėl man pasivaideno seserys, verpiančios tarp žvaigždžių. Ypač toji, su žirklėm.

- Aš bijau, - sakau. - Ne jo, bet savęs. Jei pačiu artimiausiu metu neatimsiu iš jo vaikų, bus blogai. Aš jau žinau. Manyje kažkas slepiasi ir diena iš dienos tik stiprėja.

- Akis? - klausia ji, ir mane persmelkė toks siaubas! Tarsi ji mano kaukolėj būtų aptikusi langelį ir dirstelėjusi stačiai į manąsias mintis. - Kažkas panašaus į akį?

- O iš kur jūs žinot? - kuždu aš, o pačiai oda eina pagaugais ir net šiurpas krečia.

- Žinau, - atsako ir imasi megzti kitą eilutę. - Aš apie tai žinau viską, Doloresa.

- A-a-a... Jei nepasisaugosiu, aš jį pribaigsiu. Štai ko bijau. Ir tada apie pinigus galėsiu pamiršti. Ir apie pinigus, ir apie *viską viską*.

- Nesąmonės, - sako jinai, o virbalai spragsi, spragsi. - Vyrai, Doloresa, miršta kiekvieną dieną. Beveik neabejotina, kad, kol mudvi čia sėdim ir šnekamės, kažkur nusigalavo kažkieno vyras. Jie miršta ir palieka savo pinigus žmonoms. - Ji užbaigė eilutę ir pažvelgė į mane, bet aš vis vien neįžiūrėjau, kas jos akyse. Dėl lietaus šešėlių. Jie vis šliaužė ir rangėsi jai ant veido nelyginant gyvatės. - Jau aš tai gerai žinau! Teisingai? - sako ji. - Šiaip ar taip, pagalvok, kas atsitiko maniškiui.

Aš neįstengiau atsakyti. Mano liežuvis prilipo prie gomurio, kaip vabalas prie musgaudžio.

- Nelaimingas atsitikimas, - aiškiai, nelyginant mokytoja, sako jinai, - kartais būna geriausias nelaimingos moters draugas.

- Apie ką čia jūs? - klausiu. Taip tyliai kuždu, o pati stebiuosi jog apskritai sugebėjau prabilti.

- Ogi apie tą, apie ką tu galvoji, - atsakė ji. Ir išsišiepė - ne nusišypsojo, o būtent išsišiepė. Ir, teisybę pasakius, Endi, nuo to šypsnio man gyslose sustingo kraujas. - Tiesiog atmink: kas tavo - tas jo, o kas jo - tas tavo. Pavyzdžiui, jeigu jį ištiks nelaimė, pinigai, gulintys jo sąskaitoj, taps taviškiais. Šitaip mūsų didžioje šalyje byloja įstatymas.

Jos akys stačiai įsisiurbė į manąsias, o tada šešėliai sekundėlei pradingo, ir aš pažvelgiau į pačią jų gelmę. Ir išsyk nuleidau galvą - tokią klaikumą ten pamačiau. Pasižiūrėjus Vera atrodo tokia šalta nelyginant kūdikis ant lyties, bet jos viduj temperatūra buvo kur kas aukštesnė, tokia, kokia būna pačioj miško gaisro širdy. Ir pernelyg aukšta, kad tokie, kaip aš, įstengtų ilgai ten žiūrėti, tai jau tikrai.

- Įstatymas - didis dalykas, Doloresa, - sako ji. - O kai blogam žmogui nutinka kas nors bloga, čia irgi didis dalykas.

- Vadinasi, jūs sakote... - pradėjau aš - na, ne visai pakuždom, bet ir ne žymiai garsiau.

- Aš *nieko* nesakau, - atsiliepia jinai. Tomis dienomis, kai Vera nuspręsdavo, jog tema išsemta, ji ją užversdavo it knygą. Sudėjo mezginį į krepšelį ir atsistojo. - Beje, vieną dalyką aš tau pasakysiu: šis patalas taip ir liks nepaklotas, kol tu ant jo sėdėsi. Aš nusileisiu į virtuvę ir užkaisiu arbatinį. Galbūt, kai užbaigsi čia darbuotis, ateisi paragauti obuolinio pyrago, kurį atsivežiau iš žemyno. O jeigu tau ypač pasiseks, aš, galimas dalykas, pridėsiu ir rutuliuką vanilinių ledų.

- Gerai, - sakau, o nuo pačios minties kvaištu, ir tik viena man aišku: gabalėlis pyrago iš Džonsporto kepyklos man bus kaip tik į naudą. Pirmąkart per keturias savaites aš ūmai užsigeidžiau valgyti - nors tokia nauda, kad išdrįsau išlieti širdį.

Vera nužingsniavo prie durų, o tada atsigręžė ir pasižiūrėjo į mane.

- Aš tau nejaučiu jokio gailesčio, Doloresa, - sako. - Tu man nepasakei, kad, tekėdama už jo, buvai nėščia, bet šito nė nereikėjo: netgi tokia neišmanėlė matematikoj, kaip aš, visgi sugeba sudėti ir atimti. Tu buvai trečiam mėnesy?

- Šeštoj savaitėj, - atsakau vėl pašnibždom. - Selena gimė truputį anksčiau laiko.

Ji linkčioja.

- O ką daro jauna padori amerikietė, kai įkliūna? Aišku, visų akivaizdžiausia... bet tie, kurie tuokiasi paskubomis, vėliau gana dažnai laisvalaikiu gailisi, kuo tu, man regis, įsitikinai iš patirties. Gaila, jog tavo šventoji mamytė neišmokė tavęs šios patarlės, o podraug ir tos, jog kiekviena bulvė turi savo akutę, o kvaila galva kojoms ramybės neduoda. Bet aš tau pasakysiu dar kai ką: nors ir vi-

sas savo akis po prikyšte išverktum, tavo dukros vainikėlio šitai neišgelbės, jeigu tas senas dvokiantis ožys rimtai jo gviešiasi, ir tavo vaikų pinigų taip pat, jeigu jis rimtai susiruošė juos prašvilpti. Bet vyrams, o ypač išgeriantiems, retsykiais *išties* nutinka keisčiausi dalykai. Jie nukrinta nuo kopėčių, į vonios kraštą prasiskelia kaktą ir užspringsta, o kartais atsisako jų BMW stabdžiai, ir jie trenkiasi į medį, skubėdami namo iš savo meilužių apartamentų Arlington-Heitse.

Tada ji išėjo pro duris ir tyliai jas uždarė. Aš paklojau lovą, o pati vis mąsčiau apie jos pasakytus žodžius... Kai blogam žmogui nutinka kažkas bloga, čia irgi gali būti didis dalykas. Ir ūmai pamačiau tą, kas nuo pat pradžių gulėjo man po nosim. Aš ir anksčiau žinojau, tik mano mintys akloj baimėj blaškėsi tarsi žvirblelis palėpėj.

Tuo metu, kai mudvi baigėm valgyti pyragą ir ji užkopė viršun nusnūsti, man jau buvo aišku, jog padaryti šitai aš įstengsiu. Man norėjosi nusikratyti Džo, norėjosi susigrąžinti vaikų pinigus, bet visų labiausiai man norėjosi, kad jis sumokėtų už viską, ką mums padarė... o ypač - Selenai. Jeigu niekšui nutiks nelaimė... nelaimingas atsitikimas... *kokio reikia*... viskas ir bus taip, kaip man norisi. Pinigai, kurių negaliu gauti, kol jis gyvas, bus mano, vos tik jis mirs. Pinigus jis tylutėliai nugvelbė, o štai testamento, kad aš jų negaučiau, tylutėliai parašyti nesusiprotėjo. Svarbiausia netgi ne smegenys - tas, kaip jis susišlavė pinigus, man parodė, jog maniškis kur kas gudresnis, nei maniau, - svarbiausia, kaip tos jo smegenys dirbo. Man regis, sielos gilumoj Džo Sent-Džordžas paprasčiausiai netikėjo, kad ir jam *kada nors* teks numirti.

Na, ir viskas pargrįš man, kaip jo žmonai.

Tuo metu, kai tą dieną išėjau iš "Pušų", lietus liovėsi, ir namo kulniavau lėtai lėtai. Ir dar nebuvau įveikusi pusiaukelės, kai pradėjau galvoti apie apleistą šulinį anapus daržinės.

Namuose nieko neradau - berniukai kažkur išdūmė pažaisti, o Selena paliko raštelį, jog išėjo padėti poniai Devero apsiskalbti. Tomis dienomis ji, žinot, skalbdavo visas paklodes iš viešbučio "Prie uosto". O kur išsidangino Džo, aš nė nenutuokiau, o ir nesidomėjau. Svarbu tebuvo, kad jis išvažiavo sunkvežimiu, o šio duslintuvas laikėsi tik ant garbės žodžio, tad kriokimą turėjau išgirsti gerokai anksčiau, nei jis priartės prie namų.

Pastovėjau, pažiūrėjau į Selenos raštelį. Keista, kaip štai šitokios smulkmenos ūmai priverčia žmogų apsispręsti - taip sakant, pereiti nuo “galbūt” iki “ko gero” ir “padarysiu”. Netgi dabar užtikrintai nepasakyčiau, ar aš išties nutariau nužudyti Džo, kai tą dieną grįžau iš Veros Donovan. Šulinį apžiūrėti nusprendžiau, teisingai, betgi tą padaryti galėjau ir dėl kitų priežasčių - na, ten aplink žaidžia vaikai, ir kas nutiks, jeigu... Jei Selena nebūtų palikusi to raštelio, gal aš ir nieko nebūčiau dariusi... Tik, Endi, kad ir kaip viskas baigėsi, o štai šito Selena žinoti neturi.

Raštelis buvo daugmaž toks: “Mam, aš su Sinde Bebkop išėjau pas ponią Devero padėti skalbti viešbučio skalbinių - pas juos šventėms suvažiavo daug daugiau žmonių, nei jie tikėjosi, o tu gi žinai, kaip ponią D. kamuoja artritas. Kai ji paskambino, iš balso girdėjosi, jog vargšelė visai pametusi galvą. Grįšiu padėti gaminti vakarienę. Bučiuoju ir myliu. Selena”.

Žinojau, kad vakare Selena parsineš penkis dolerius, daugiausia - septynis, tačiau džiaugsis jais tarytum šimtine. Ir su džiaugsmu vėl eis tenai, jeigu jai paskambins ponia Devero arba Sindė, o jeigu jai pasiūlys vasarą nepilną dieną padirbėti viešbutyje kambarine, ji, žinoma, pradės mane įkalbinėti, kad leisčiau. Juk pinigai yra pinigai, o saloje anomis dienomis vis dažniau prekes į prekes mainė, ir uždirbti pinigą, tai yra grynuosius, buvo nelengva. Na, o ponia Devero, žinia, *būtinai* paskambins vėl ir tik džiaugsis, galėdama parašyti Selenai rekomendaciją į viešbutį, jei Selena jos paprašys, nes Selena visada dirbo uoliai, nebijodama lenkti nugaros ar teptis rankų.

Na, visai kaip aš, kai buvau jos metų, kitaip tariant - tik pažvelkit, į ką pavirtau. Dar vienas darbinis kuinas, eidama kūprinuosi, o vaistinėlėj - buteliukai su skausmą malšinančiomis tabletėmis. Selena šito nematė, betgi jai tik tik sukako penkiolika, o penkiolikos metų mergaitė nė velnio nesupranta, ką mato, net jei padėtum jai tą pačioj panosėj. Perskaičiau aš jos raštelį ir pamaniau: ne! Neleisiu, kad ir ji iki trisdešimt penkerių visiškai nusikamuotų kaip aš. Neleisiu, net jei dėl to man tektų numirti. Bet žinai ką, Endi? Aš juk nemaniau, kad šitaip nutiks. Maniau, gal mirti nereikės niekam, išskyrus Džo.

Padėjau raštelį atgal ant stalo, vėl susisiaučiau lietpaltį ir apsiaviau guminius batus. Paskui išėjau į užpakalinį kiemą ir pastovė-

jau prie balto akmens, ant kurio mudvi su Selena sėdėjom tą vakarą, kai aš pasakiau, kad jai daugiau nebereikės bijoti Džo, kad jis pažadėjo daugiau jos nebeliesti. Lietus liovėsi, bet gervuogėse už namo lašai vis krito ir krito ir kybojo ant plikų šakelių - na, stačiai deimantiniai Veros auskarai, tik ne tokie dideli.

Krūmai išsiplėtė per pusę akro, ir, kol aš per juos skverbiausi, mane tegelbėjo lietpaltis ir batai. Ir ne drėgmė buvo visų baisiausia, o dygliai - jie taip ir siurbėsi į tave. Keturiasdešimtųjų pabaigoj čia žėlė žolė, žydėjo gėlės, o šulinys prie daržinės buvo su dangčiu. Bet po šešerių metų, kai mudu su Džo susituokėm ir persikėlėm į šį namą - Džo jį paliko dėdė Fredis, - šulinys išdžiūvo. Džo įkalbėjo Piterį Dojoną atvykti ir surasti šuliniui naują vietą prie vakarinės namo pusės. Ir nuo tų laikų jokių problemų su vandeniu nebuvo.

O kai mes liovėmės vaikščioję prie senojo šulinio, pusė akro už daržinės ir apžėlė dygiais gervuogynais, didumo man sulig krūtine. Ir dygliai kabinosi už mano lietpalčio ir plėšė jį, kol aš vaikščiojau pirmyn ir atgal, ieškodama senojo šulinio dangčio. Na, ir rankas susibraižiau, kol susiprotėjau rankoves ant jų užsitempt.

O į pabaigą galiausiai aptikau tą velnio duobę - bet tik todėl, jog pati vos į ją neįgriuvau. Žengiau, o po koja kažkas netvirta, tarsi samanota, ir kad triokštels! Vos spėjau koją patraukti, kai lenta perlūžo. Tiesą sakant, man paprasčiausiai pasisekė: jei būčiau parkritusi ant krūtinės, visas dangtis būtų perlūžęs. Din-dan, din-dan, iš šulinio lipk laukan!

Suklupau ant kelių, ranka veidą prisidengiu, kad dygliai jo nesubraižytų ir akių man neišbadytų, o pati dangtį apžiūrinėju.

Jis buvo keturių pėdų pločio, penkių ilgio. Visos lentos pabalo, išsiklaipė ir papuvo. Spustelėjau vieną delnu - tarsi lakricos lazdelę būčiau paspaudusi. O ta, ant kurios užlipau, visa išsilenkė, ir šviežios skiedrelės styro aukštyn. Jei būčiau žengtelėjusi plačiau, būčiau prasmegusi, o tada svėriau šimtą dvidešimt svarų, nedaugiau. O Džo buvo mažiausiai penkiasdešimtimi svarų sunkesnis.

Kišenėje turėjau nosinę - pririšau ją prie krūmo šalia dangčio iš daržinės pusės, kad vėliau ir skubėdama išsyk aptikčiau. O paskui grįžau į namus. Naktį išsyk užmigau ir jokių košmarų nesapnavau - pirmą kartą nuo tos dienos, kai iš Selenos sužinojau, ką sumanė pasakų princas, jos tėtušis.

Visa tai įvyko lapkričio pabaigoj, bet kol kas aš nieko daugiau daryti neketinau. Man regis, jums nereikia aiškinti, kodėl, bet aš visgi pasakysiu: jeigu jam būtų kas nutikę netrukus po mudviejų pokalbio kelte, Selena būtų ėmusi į mane žvairuoti. O šito aš nenorėjau, nes joje liko dalelytė meilės jam, liko, manding, visiems laikams, ir dar aš baiminausi, ką ji pajus, jei tik *įtars*, kas nutiko iš tiesų. Ką ji pajus *man*, tas aišku, bet aš netgi labiau bijojau, ką ji pajus *sau*. Na, o apie tai, kaip viskas pasisuko... kol kas tiek. Manau, tą istoriją dar papasakosiu.

Štai aš ir laukiau, nors, jei jau apsispręsdavau, laukti man visuomet būdavo sunkiausia. Bet dienos ėjo, klostėsi į savaites, kaip kad būna visuomet. Kartais paklausdavau apie jį Selenos: "Tėvas nieko?" Štai tokį klausimą užduodavau, ir mudvi abi supratom, apie ką čia aš. Ji kas kartą atsakydavo: "Nieko", - ir man atlėgdavo širdis. Juk jei Džo būtų ėmęsis ankstesnių išdaigų, man būtų tekę išsyk su juo susidoroti, rizika ar ne rizika. Ir pasekmes irgi velniop.

Na, kaip praėjo Kalėdos ir prasidėjo šešiasdešimt tretieji metai, nėra ko ir pasakoti, man pakako ir kitų rūpesčių. Visų pirma pinigai. Kiekvieną rytą pabusdavau ir galvodavau: o jeigu jis šiandien pradės juos švaistyti? *Kodėl* aš nerimavau? Pirmuosius tris šimtus jis išleido išsyk, o aš negalėjau sutrukdyti jam išgaišinti ir likusių, kol kas tik laukiau, kad ateitų savas metas, kaip sakydavo Anoniminių alkoholikų Draugijoje. Net neatmenu, kiek kartų ieškojau tos nelemtos taupomosios knygelės, kurią jam banke išdavė, kai jis tiems pinigams naują sąskaitą atidarė, bet taip ir nesuradau. Ir todėl man beliko tik žiūrėti, ar vyrelis neparsiras namo su nauju pjūklu ar brangiu laikrodžiu ant riešo, ir tikėtis, kad jis jų dar neiššvaistė - dalies, o gal ir visų - lošdamas pokerį su dideliais statymais Elsvortyje ir Begnore, apie kuriuos iš jo paties ir girdėjau. Niekad gyvenime nesijaučiau tokia bejėgė.

Na, ir klausimas, kada ir kaip aš tą padarysiu... jeigu man apskritai pakaks narsos. Paversti senąjį šulinį spąstais - mintis pati savaime lyg ir nebloga. Jeigu viskas taip savaime ir pasidarytų. Jeigu jis nudvėstų gražutėliai ir išsyk, kaip per televizorių rodo, viskas būtų kuo nuostabiausia. Bet aš ir prieš trisdešimt metų buvau pakankamai gyvenimo prisižiūrėjusi ir žinojau, kad iš tiesų retai kas nutinka taip, kaip rodo per televizorių.

O jei, pavyzdžiui, jis ten įsmuks ir pradės klykti? Anuomet sala

dar nebuvo taip tirštai apstatyta kaip dabar, bet palei Rytinį kelią mes jau turėjom trejus kaimynus - Keronus, Lengdžilus ir Džolenderius. Gal šauksmai iš gervuogyno tankmės jų ir nepasieks. O jeigu pasieks? Ypač jei vėjas pūs į jų pusę. Maža to: Rytiniu keliu tarp Iškyšulio ir gyvenvietės visuomet kas nors eidavo ar važiuodavo. Sunkvežimiai ir lengvosios mašinos zuite zujo pro mūsų namus - žinia, mažiau nei dabar, bet ir tų pakako, kad sukeltum nerimą moteriškei, kuri mąstė apie tai, apie ką mąsčiau aš.

Ir kai jau visai nusprendžiau, jog su šuliniu man nieko neišeis - pernelyg jau rizikinga, ūmai atsirado ir atsakymas. Ir vėlgi jį man pasufleravo Vera, tik, manding, šįsyk ji nieko nė neįtarė.

Užtemimas ją stačiai varė iš proto, suprantat? Ji mažne visą tą žiemą praleido saloje ir pavasariop virtuvės lentoje beveik kiekvieną savaitę prismeigdavo naują žinutę. O kai atėjo pavasaris, kaip visuomet su vėtromis ir atšalimais, ji virtuvėje pasidarė toks dažnas svečias, kad lentoje kone kas antrą dieną atsirasdavo nauja iškarpa. Pastabos iš čionykščių laikraščių ir straipsniai iš tolimesnių, tokių, kaip "*Globe*" ar Niujorko "*Times*", o dar iš žurnalų, daugiausia mokslinių, kaip "*Scientific American*".

Jinai taip jį ėmė į širdį, nes buvo įsitikinusi, kad jau dėl užtemimo Donaldas ir Helga tikrai atvažiuos į salą - visą laiką man tą tvirtino, tačiau šis reiškinys ją domino ir pats savaime. Gegužės vidury, kai galų gale atšilo, ji tarsi ir suvis persikėlė į salą - apie Baltimorę net *neužsimindavo*, o kalbėjo vien apie tą velnio užtemimą. Įsitaisė keturis fotoaparatus - ir ne kokias nors pigias muilines, - ir saugojo juos prieangio spintoje, tris tiesiog su trikojais. Ypatingų akinių nuo saulės turėjo gal aštuonerius, o gal devynerius, ir dar tokias atviras dėžes (jas vadino "videoskopais užtemimui"), reflektorius su ypatingai paspalvintais veidrodžiais, ir net nebežinau, ką dar.

Paskui kartą gegužės pabaigoj ateinu į virtuvę ir matau, jog lentoje kybo iškarpa iš mūsų pačių laikraštėlio "*The Weekly Tide*" su antrašte: "PRIE UOSTO" TAPS "UŽTEMIMO CENTRU" SAVO VASAROS SVEČIAMS". Fotografijoje Džimis Ganjonas ir Harlis Foksas kažką renčia ant viešbučio stogo, kuris ir tada buvo toks pat platus ir plokščias kaip dabar. Ir žinote ką? Manyje vėl kažin kas tarytum apsivertė kaip tuomet, kai toje pačioje lentoje pamačiau pirmąją iškarpą.

Straipsnyje buvo rašoma, jog "Prie uosto" savininkai užtemimo dieną ketina paversti stogą savotiška observatorija... Nors, manding, čia tebuvo įprasta reklama, tik su nauju šūkiu. Toliau buvo rašoma, jog stogas užtemimo proga bus visiškai atnaujintas (kad Džimis Ganjonas ir Harlis Foksas sugebėtų ką nors atnaujinti? Grynas juokas), ir bus parduota šimtas penkiasdešimt specialių "bilietų į užtemimą". Pirmojo pasirinkimo teisė bus suteikta vasarotojams, o likusius galės įsigyti nuolatiniai salos gyventojai. Kaina išties buvo prieinama - du doleriai už bilietą, - bet, žinoma, jie ten ketino įrengti barą su karštais ir šaltais užkandžiais, o štai čia viešbučiai ir pasipelno iš savo lankytojų. Ypač bare.

Dar nebaigiau skaityti straipsnio, kai įėjo Vera. Aš nieko neišgirdau ir net pašokau iš netikėtumo, kai ji tarė:

- Na, Doloresa, ką renkiesi? "Prie uosto" stogą ar "*Salų Princesę*"?

- O kuo čia dėta "*Salų Princesė*"? - klausiu.

- Užtemimo dienai aš ją išsinuomojau, - atsako jinai.

- Negali būti! - sakau, o pati jau suprantu, jog dar ir kaip gali. Nei tuščiai plepėti, nei tuščiai girtis Vera nemėgo. Ir vis dėlto man stačiai užgniaužė kvapą - išsinuomoti visą keltą!

- Taip, išsinuomojau, - sako. - Man tas malonumas kainuos nepigiai, Doloresa. Ypač įvertinus kainą už pakaitinį keltą, kuris tą dieną kursuos pagal tvarkaraštį vietoj "*Princesės*", bet viskas jau sutarta ir pasirašyta. O jeigu tu pasirinksi mano ekskursiją, tai gėrimai bus veltui. - Pažvelgė į mane iš po vokų ir pridūrė: - Ši aplinkybė turėtų patikti tavo vyrui.

- Viešpatie! - sakau. - Kuriems galams tau prireikė to *kelto*, Vera? - Kas kartą, kai pavadindavau ją vardu, man kliūdavo liežuvis, bet iki to meto jinai jau aiškiai parodė nejuokavusi ir nebeleisianti man grįžti prie "ponios Donovan", nors retsykiais man tik šito ir norėjosi. - Aišku, aš žinau, kaip jus domina užtemimas ir apskritai, betgi galima buvo išsinuomoti ekskursinį katerį, kone tokį pat didelį, o kainavęs jis būtų veikiausiai dvigubai pigiau.

Ji nežymiai gūžtelėjo pečiais ir atmetė atgal ilgus juodus plaukus - su ta savo išraiška Pabučiuok-Man-Į-Subinę.

- Aš jį išsinuomojau, nes myliu tą seną šliundrą-geldą, - sako jinai. - Litl-Tolo sala - mano mėgstamiausia vieta žemėje, Doloresa. Tu tą žinai?

Aš *žinojau*, tad tik linktelėjau.

- Aišku, žinai. O atgabendavo mane kone visuomet "*Princesė*" - juokinga, skersai platesnė senutėlė "*Princesė*" krypuodavo plaukdama nelyginant antis ant žemės. Man sakė, kad joje su visais patogumais ir visiškai saugiai gali sutilpti keturi šimtai žmonių, penkiasdešimtimi daugiau, nei išlaikys viešbučio stogas, ir aš pakviesiu visus, kurie panorės plaukti su manimi ir vaikais. - Čia ji šyptelėjo, ir štai *ta* šypsena buvo normali, tarsi mergaitės, kuri paprasčiausiai džiaugiasi gyvenimu. - Ir žinai, kas dar, Doloresa? - klausia ji manęs.

- Ne, - atsakau.

- Tau nereikės niekam lankstytis ir pataikauti, jeigu tu... - Čia ji nutilo ir nudelbė mane tokiu keistu žvilgsniu. - Doloresa, kas tau? Negera?

Aš tarytum suakmenėjau. Mano akims atsivėrė toks baisus, toks nuostabus paveikslas. Didelis plokščias viešbučio "Prie uosto" stogas grūste prisigrūdęs žmonių, ir visi tiesia kaklus ir žiūri aukštyn, o "*Princesė*", regiu, stovi sąsiaurio viduryje tarp žemyno ir uosto, ir jos deniai irgi kupini žmonių, ir visi stebeilija į viršų, o virš viso šito kybo didelis juodas ratas, apjuostas ugnine juosta - kybo sau danguje tarp milijonų dieninių žvaigždžių. Klaikus paveikslas, nuo jo ir numirėlis pašiurptų, bet mano liežuvis sustingo ne dėl jo. O nuo minties apie *likusią salą*.

- Doloresa? - sako jinai ir deda ranką man ant peties. - Tau mėšlungis? Tau bloga? Eik, prisėsk už stalo, aš tau įpilsiu vandens.

Mėšlungis manęs nekankino, o štai negera visgi *pasidarė*, ir todėl aš jos paklausiau ir prisėdau už stalo... tik mano kojos pasidarė it guminės, tad ant kėdės aš tiesiog susmukau. Žiūriu, kaip Vera pila į stiklinę vandenį, o pati prisimenu, kaip lapkričio mėnesį ji man pasakė, kad net tokia neišmanėlė matematikoj, kaip jinai, visgi sugeba sudėti ir atimti. Na, ir netgi tokia, kaip aš, galėjo prie trijų šimtų penkiasdešimties ant stogo pridėti dar keturis šimtus "*Princesėje*" ir gauti septynis šimtus penkiasdešimt. Žinoma, liepos vidury saloj susirinks *daugiau* žmonių, tačiau nežymiai. O likusieji, be abejo, arba jūroj kilpas apžiūrinės, arba stebės užtemimą iš paplūdimio ar prieplaukos.

Vera atnešė man vandens, ir aš išsyk išmaukiau visą stiklinę. Ji atsisėdo priešais mane, ir jos žvilgsnis atrodė sunerimęs.

- Tau negera, Doloresa? - klausia. - Gal nori prigulti?

- Ne, - atsakau. - Tiesiog sekundėlei mane kažin ko supykino. Ir nepamelavau. Ūmai suprasti, kurią dieną tu nužudysi vyrą! Čia kam nori bloga pasidarys. Po trijų valandų, kai su skalbiniais buvo baigta, pirkiniai sunešti ir ant lentynų sukrauti, kilimas išsiurbtas, o į šaldytuvą padėtas puodelis su vieniša jos vakariene (gal ji retsykiais ir dalindavosi guoliu su gražuolėliu, bet nė sykio nemačiau, kad ji su juo už vieno stalo sėstų), aš susiruošiau eiti. Vera sėdėjo virtuvėj prie stalo ir sprendė kryžiažodį laikraštyje.

- Tai tu pagalvok apie išvyką su mumis "*Princese*" liepos dvidešimtą, Doloresa, - pasakė ji. - Sąsiauryje bus kur kas maloniau nei ant to įkaitusio stogo, gali manimi patikėti.

- Ačiū, Vera, - sakau, - bet jeigu tai bus mano laisvadienis, aš vargu ar kur nors eisiu. Veikiausiai pasiliksiu namie.

- Ar neįsižeisi, jei pasakysiu, jog sunku sugalvoti ką nors nuobodesnio?

Kada gi tu baiminaisi įžeisti mane ar ką nors kitą, pasipūtusi kale? - galvoju, tik, žinoma, garsiai nieko nesakau. Be to, ji tarsi išties sunerimo, kai pamanė, jog man tikrai bloga, nors, kita vertus, galbūt paprasčiausiai išsigando, jog aš trenksiuos nosimi į aslą ir išterliosiu krauju jos virtuvės grindis - jas kaip sykis iš vakaro buvau iššveitusi.

- Ne, - sakau. - Aš gi, Vera, tokia nuobodi kaip dulkių skuduras.

Tada ji vėl kažkaip keistai į mane pasižiūrėjo.

- Nejaugi? - sako. - Kartais ir man taip atrodo, o kartais... na, nežinau.

Atsisveikinau ir išėjau namo, o pakeliui vis savo planą svarsčiau, ar jame nėra kokių nors keblumų. Bet jokių neradau, išskyrus visokiausius "galbūt", betgi gyvenime vien "galbūt" ir tėra, teisingai? Nuo netikėtumų neapsisaugosi, bet jei žmonės daug apie juos mąstytų, tai niekas ir nejudėtų iš vietos. O dar pagalvojau, kad jei kas nors pasisuks ne taip, aš visuomet galėsiu viską mesti. Kone iki pačios paskutinės minutės galėsiu.

Prabėgo gegužė, atėjo ir praėjo Atminimo Diena, prasidėjo mokyklinės atostogos. Pasiruošiau įkrėsti proto Selenai, jei toji pristos, kad leisčiau jai padirbėti viešbutyje, bet mudvi dar nė sykio apie tai neprakalbome, kai nutiko tikras stebuklas. Garbusis Hafas, tuometinis metodistų dvasininkas, atėjo pasikalbėti su manimi ir su Džo.

Jis pasakė, jog metodistų bažnyčios vasaros stovykloje Vintrope yra dvi laisvos vietos mergaitėms plaukikėms - plaukimo instruktoriaus padėjėjoms. Na, o Selena ir Tania Keron plaukiojo lyg žuvys, ir Hafis tą žinojo. Vienu žodžiu, praėjus savaitei nuo atostogų pradžios mudvi su Melisa Keron palydėjome savo dukreles į keltą - jos mums mosuoja nuo borto, mes joms mosuojam iš prieplaukos, ir visos keturios žliumbiam it kvaišos. Selena į kelionę apsivilko gražų rožinį kostiumą, ir aš pirmą kartą aiškiai pamačiau, kokia ji taps moterim. Man stačiai plyšo širdis... Štai ir dabar taip pat... Ar kuris iš jūsų nesurastų man popierinės servetėlės?

Ačiū, Nense. Labai ačiū. Tai apie ką čia aš?

Ak, taip.

Su Selena viskas susitvarkė, liko berniukai. Priverčiau Džo paskambinti seseriai į Niu-Glosterį ir pasiteirauti, ar jie nepasikviestų mūsų berniukų paviešėti nuo antros liepos savaitės iki pirmos rugpjūčio savaitės, nes mes kelis kartus vasarą buvom pasikvietę mėnesiui jų neklaužadas, kai šie tik buvo pradėję lankyti mokyklą. Maniau, Džo užsispirs ir neišleis Mažylio Pito, tačiau jis nė nepagalvojo: veikiausiai nusprendė, jog pagyventi tyloj ir ramybėj irgi bus neblogai.

Alisija Forbert - jo sesuo, žinia, vadinosi vyro pavarde - atsakė, kad jie tik džiaugsis, jei berniukai pagyvens pas juos. Man regis, Džekas Forbertas toli gražu nesidžiaugė, bet *to* šuns uodegą vizgino Alisija, tad viskas išsisprendė sėkmingai - tai yra su jais.

Keblumas buvo kitas - nei Džo jaunesnysis, nei Mažylis Pitas nenorėjo ten važiuoti. Aš jų ir nekaltinu: Forbertų berniukai buvo jau paaugliai, ir tąsytis su tokiais snargliais, kaip mūsiškiai, jiems nerūpėjo. Bet aš neketinau leisti, kad šitai mane sustabdytų - paprasčiausiai *negalėjau* leisti. Į pabaigą aš juos tiesiog priverčiau. Susidoroti su Džo jaunesniuoju buvo labai sunku, ir galų gale aš jam tiesiai išrėžiau:

- Manyk, kad pailsėsi nuo savo tėvo!

Ir tada jis nusileido - geriau pagalvojus, labai liūdna, kad jį tik tokiais žodžiais ir pavyko įkalbėti, ar ne?

Kai dėl berniukų viskas buvo išspręsta, beliko tik laukti, kada ateis metas jiems išvažiuoti, ir, manding, tuomet ir jie patys pradėjo dienas skaičiuoti. Nuo Liepos Ketvirtosios Džo pylė nepradžiūdamas, ir, regis, netgi Mažyliui Pitui su juo buvo nesaldu.

Jo gėrimas manęs nestebino: aš pati jį skatinau. Kai Džo pirmąkart atidarė spintelę po plautuve ir aptiko nepraimtą viskio butelį, jam pasirodė keista. Atmenu, jis manęs dar paklausė, kas man - kakta į sieną atsitrenkiau ar dar kas nors? Na, o paskui jokių klausimų nebeuždavinėjo. Kuriems galams? Nuo Liepos Ketvirtosios iki pat savo mirties dienos Džo Sent-Džordžas neretai būdavo girtas kaip pėdas ir gerokai įkaušęs beveik visą likusį laiką, o tokios būklės žmogus jo daliai tekusią sėkmę labai greit ima laikyti savo konstitucine teise... ypač toksai kaip Džo.

Man to ir tereikėjo, bet vis vien dienos po Ketvirtosios - savaitė iki berniukų išvykimo ir maždaug savaitė po jo - buvo ne pačios maloniausios. Keldavausi septintą, pasiruošusi eiti pas Verą, o jis drybsodavo lovoj greta manęs tarsi ožkos sūrio gniužulas, ir knarkdavo, o plaukai ištaršyti ir styro į visas puses. Grįžtu namo - jis priebuty sėdi (nusitempė tenai savo sumautą sūpuoklę), vienoj rankoj "*American*", o kitoj viskio stiklas, antras ar trečias per dieną, nors dar nėr nė trijų. Ir greta - jokios kompanijos. Manojo Džo širdis nebuvo itin dosni, o jei kalbėsime apie viskį, tai juo labiau.

Tą liepą pirmame "*American*" puslapyje kone kasdien rašė apie užtemimą, bet, manding, laikraštis yra laikraštis, o Džo taip ir nesuvokė, kad į mėnesio pabaigą turi nutikti kažkas nepaprasta. Į tokius dalykus jam buvo nusispjaut, suprantat? Jį domino tik komunistai ir kovotojai už pilietines teises (jis juos vadino "išpuikusiais juodašikniais") bei prakeiktas katalikas žydlaižys Baltuosiuose Rūmuose. Jei Džo būtų žinojęs, kas po keturių mėnesių nutiks Kenedžiui, manau, jis būtų miręs laimingas, štai koks niekšas jis buvo.

Bet aš visą laiką sėsdavau šalia jo ir klausydavausi, kaip jis siunta, kad ir kas tą kartą būtų priveikęs jo kantrybę. Norėjau, kad jis įprastų, jog, grįžusi namo, aš visą laiką būnu greta, tačiau jei sakyčiau, jog man buvo lengva, vadinasi, meluočiau. Žinote, man būtų buvę ne taip pikta, kad jis pasigeria, jeigu jis nuo gėrimo būtų linksmėjęs. Kai kuriems girtuokliams taip ir nutinka, aš žinau, bet tik ne Džo. Nuo alkoholio jo paviršiun lįsdavo moteriškė, ir visada tarsi tik per plauką nuo mėnesinių.

Ir vis dėlto, artėjant reikšmingajai dienai, aš iš Veros išeidavau su palengvėjimu, nors namie manęs laukdavo tiktai girtas dvokiantis vyras. Vera visą birželį nestygo, plepėjo tai apie šį, tai apie aną, tačiau nuolatos tikrino užtemimui skirtą įrangą ir skambinėjo tele-

fonu - paskutinę birželio savaitę kasdien po du kartus, o kartais ir dažniau, skambino tiekėjams, kurie turėjo kelte aptarnauti jo ekspediciją. O juk jie Veros sąraše tebuvo vieni iš daugelio.

Birželį, man vadovaujant, dirbo šešios merginos, o po Liepos Ketvirtosios - netgi aštuonios. Tiek tarnaičių Vera nesamdė nei prieš savo vyro mirtį, nei vėliau. Namą išgramdėme nuo palėpės iki rūsio - jis spindėte spindėjo, paklojome visas lovas. Po velniais, papildomas lovas pastatėme netgi soliariume ir antrojo aukšto verandoje. Užtemimo išvakarėse ji laukė mažiausiai dvylikos svečių, o gal ir dvidešimties. Jai nepakako dvidešimt keturių valandų per parą, tad lakstė pirmyn atgal kaip tavo Mozė ant motociklo, tačiau buvo laiminga.

O paskui, kai tik aš išsiunčiau berniukus paviešėti pas tetą Alisiją ir dėdę Džeką - gal liepos dešimtąją, o gal vienuoliktąją, kai iki užtemimo beliko savaitė, gera jos nuotaika išgaravo.

Išgaravo? Na, jau ne! *Sprogo* nelyginant oro balionėlis, jeigu jį baksteltum adatėle. Šiandien ji žingsniavo per žvaigždes, o rytojaus rytą lūpų kampučiais šlavė grindis, o akyse atsirado toks piktas, užguitas žvilgsnis, kurį dažnai joje pastebėdavau, kai ji pradėjo ilgus mėnesius gyventi saloje viena. Tą dieną ji išvarė dvi merginas - vieną už tai, jog, valydama langą, stovėjo ant pufo, o kitą už tai, kad virtuvėje juokavo su pasiuntiniais. Su antrąja išėjo ypač blogai, nes mergaitė pradėjo verkti. Pasakė Verai, jog mokėsi su juo mokykloje, o nuo tų laikų jiedu nesimatė, štai ir prisiminė senas dieneles. Ji atsiprašinėjo ir maldavo jos neatleisti - sakė, jog motina baisiai ant jos supyks.

Bet Verai buvo tik nusispjaut.

- Nėra to blogo, kas neišeitų į gera, brangute, - pareiškia ji pačiu kandžiausiu savo tonu. - Gal jūsų mama ir supyks, užtai jūs turėsite tiek laisvo laiko prisiminti senas dieneles senojoje gerojoje Džonsporto mokykloje!

Mergaitė - tai buvo Sandra Mulkehėj - nuleidusi galvą nukiūtino keliu ir taip raudojo, tarsi jai plyštų širdis. O Vera stovėjo hole, mažumą pasilenkusi, kad geriau ją matytų pro paradinių durų langelį. Man tiesiog koją niežėjo - taip norėjosi spirti į atkištą jos subinę... tačiau gailėjau ir jos. Įspėti, kokia musė Verai įkando, nebuvo sunku: jos vaikai nepanoro atvažiuoti stebėti užtemimo drauge su mama, nors ji ir išnuomojo keltą. Gal jie paprasčiausiai turėjo sa-

vų planų - juk vaikai niekad nesusimąsto apie tėvų jausmus, bet, manding, kad ir dėl ko jie susipyko, priežastis niekur nepradingo.

Na, Vera pralinksmėjo, kai šešioliktą ar septynioliktą pradėjo plūsti pirmieji kviestiniai svečiai, bet aš vis vien džiaugiausi, kas dieną eidama namo, o aštuonioliktąją, ketvirtadienį, jinai išvarė dar vieną merginą - šį kartą Kareną Džolender. Šios didžiuoju nusikaltimu tapo sukulta lėkštė, jau įskelta ir anksčiau, nei vargšelė paleido ją iš rankų. Eidama keliu, Karena neverkė, bet buvo akivaizdu, jog, pasukusi už pirmojo kampo, ji tučtuojau duos sau valią.

Na, tada aš padariau kvailystę - nepamirškit, tuo metu aš ir pati pasiekiau kritinį tašką. Šiaip ne taip sulaukiau, kol Karena išėjo, ir leidausi ieškoti Veros. Radau ją sode už namo. Ji užsimaukšlino šiaudinę skrybėlę stačiai ant ausų ir taip čiaukšėjo sodo žirklėmis, tarsi būtų kokia madam Diufarž ir kapotų galvas, o ne Vera Donovan, karpanti rožes svetainei ir valgomajam.

Priėjau prie pat jos ir pasakiau:

- Pasielgėt šlykščiai - atleidot vargšę mergaitę.

Ji išsitiesia ir dėbso į mane savo karališku žvilgsniu.

- Jūs taip manote? Man nepaprastai džiugu išgirsti jūsų nuomonę, Doloresa. Visuomet taip trokštu ją sužinoti, jog kas naktį, atsigulusi miegoti, tamsoje prisimenu dienos įvykius ir dėl kiekvieno pateikiu sau tą patį klausimą: "O kaip, manim dėta, pasielgtų Doloresa Sent-Džordž?"

Na, šito man jau buvo per daug, net akys aptemo.

- Aš jums pasakysiu, kaip Doloresa Sent-Džordž *nepasielgtų* niekad, - sakau. - Ji niekad neišlietų pykčio ant kitų, jei būtų įtūžusi ar nusiminusi dėl kažko kito! Tokia pasipūtus kalė aš dar nesu!

Veros burna persikreipė taip, tarsi kas būtų atlaisvinęs varžtus, prilaikančius žandikaulį. Manau, aš pirmąsyk ją nustebinau iš tikrųjų, ir tučtuojau pasišalinau, kad ji nepastebėtų, kaip persigandau. Kai pasiekiau virtuvę, manęs nebelaikė kojos. Atsisėdau ant kėdės ir pagalvojau: "Tu visai kuoktelėjai, Doloresa! Kuriems galams įsigeidei priminti jai uodegą?" Atsistojau, ketindama dirstelti pro langą, bet pamačiau tiktai jos nugarą, o žirklės ir vėl tik čiaukši, ir rožės virsta į krepšį tarsi kareiviai kruvinomis galvomis.

Kai dieną susiruošiau eiti namo, ji priėjo prie manęs iš užnugario ir paprašė lukterėti - norinti su manimi pasikalbėti. Mano širdis nusirito į kulnus. Štai ir išmušė mano valanda: tuoj pasakys, kad

mano paslaugų daugiau nebereikia, ir perlies atsisveikinimui Pabučiuok-Man-Į-Subinę žvilgsniu. Jūs manote, išsivaduoti nuo jos būtų tik palengvėjimas? Aš irgi taip pamaniau, o širdį vis vien sugniaužė. Man trisdešimt šešeri, nuo šešiolikos dirbu nesudėdama rankų, ir man nė karto neatsakė vietos. Tačiau vis vien yra niekšybių, kurių, jei nori išsaugoti savo žmogiškumą, nukęsti nevalia. Sukaupiau visą savo narsą, atsigręžiau ir pažvelgiau į ją.

Bet vos tik pamačiau jos veidą, išsyk supratau, kad ji atėjo ne manęs atleisti. Nuo veido nuplauti visi rytiniai dažai, o vokai taip išpurtę, kad, manyčiau, arba ji dieną miegojo, arba raudojo savo miegamajame. Glėbyje laikė popierinį paketą ir išsyk įbruko jį man į rankas.

- Imk, - sako.

- Kas gi čia? - klausiu.

- Du videoskopai užtemimui, - atsako, - ir du reflektoriai. Pamaniau, gal judviem su Džo jie pravers. O aš... - Ji nutilo, nusikosėjo į kumštį ir pažvelgė man tiesiai į akis. Viena jos savybe, Endi, aš visąlaik žavėjaus: kad ir ką ji sakytų, kad ir kaip bjauru jai būtų, ji visada žiūrėdavo į tave. - Aš, pasirodo, turiu du atliekamus komplektus, - tarė ji.

- Tikrai? - sakau. - Labai liūdna girdėti.

Ji numojo į mano žodžius nelyginant į musę, o paskui paklausė, galbūt aš persigalvojau ir visgi keliausiu keltu su ja ir jos kompanija.

- Ne, - atsakau. - Ko gero, aš įsitaisysiu savo verandoj ir drauge su Džo stebėsiu užtemimą iš ten. O jeigu Džo labai jau įsisiautės, eisiu į iškyšulį.

- Taip, beje, - sako ji ir vis žiūri man į akis, - noriu atsiprašyti už šį rytą... bei paprašyti tavęs užsukti pas Meiblę Džolender ir pasakyti jai, kad aš persigalvojau.

Norint pasakyti tokį dalyką, reikėjo didelės narsos, Endi. Tu ją ne taip gerai pažinojai kaip aš, ir, vadinasi, turi patikėti mano žodžiu, tačiau narsos čia reikėjo ne *bet kokios*. Kai kalba pakrypdavo apie atsiprašymus, Vera Donovan nenukrypstamai laikėsi sauso įstatymo.

- Būtinai užeisiu, - atsakiau tokiu švelniu balsu ir vos rankos jai nepaglosčiau, bet susilaikiau. - Tiktai ji vardu Karena, o ne Meiblė. Meiblė čia dirbo prieš šešerius ar septynerius metus. O dabar gy-

vena Niu-Hempšyre, jos motina sakė. Dirba telefonų kompanijoj, ir, regis, jai viskas klojasi gerai.

- Tegul bus Karena, - sako ji. - Pakviesk ją sugrįžti, Doloresa. Na, paprasčiausiai pasakyk, kad aš persigalvojau, o daugiau nė žodžio. Tu supratai?

- Taip, - atsakau. - Ir ačiū už videoskopus. Jie mums labai pravers.

- Neverta dėkoti, - sako. Aš atsidariau duris, ketindama išeiti, o ji vėl šūkteli: - Doloresa!

Grįžtelėjau per petį, o Vera taip keistai man linktelėjo, tarsi žinotų kažką, ko žinoti jai nederėjo.

- Kartais tenka būti pasipūtusia kale, kad išgyventum, - sako jinai. - Kartais moteris tik todėl ir ištveria, kad ji kalė.

Ir tada ji uždarė duris man prieš nosį. Ne užtrenkė, o taip tylutėliai užvėrė.

Na, tiek to. Štai mes ir prisikasėm iki užtemimo dienos. Tik jei jau teks *kuo smulkiausiai* jums papasakoti, kaip ir kas buvo, sausa gerkle kalbėti neketinu. Jau kone dvi ištisas valandas burną aušinu - čia gi jokiems guoliams tepalo nepakaktų, o pabaigos dar nematyti. Tai štai, Endi, arba būk dosnus ir šliūkštelk colį iš savo butelio, kurį stalčiuj laikai, arba šiandienai pakaks. Ką pasakysi?

O! Dėkui. Pačiu laiku. Ne, pasidėk jį. Vieno gurkšnelio gana, kad siurbliukas imtų dirbt su nauja jėga, o nuo antro ir vamzdžiai užsikimšt gali.

Na, gerai. Vadinasi, taip.

Devynioliktosios naktį atsiguliau miegoti su tokiu nerimu, kad vos vemt nevertė - per radiją įspėjo, jog rytoj gali lyti. Aš mąsčiau vien apie tai, kaip viską padarysiu, kaupiau drąsą, ir man visai iš galvos išgaravo, jog diena gali būt ir lietinga! Guluosi, o pati galvoju: na, dabar vartysiuos iki pat ryto. O paskui mąstau: dar ko! Tik pamėgink, Doloresa! Aš tau tuoj viską paaiškinsiu: prakeikto oro pakeisti tu negali, ir kuriems galams apie jį galvoti? Tu žinai, jog pamėginsi su Džo susidoroti, net jei visą dieną pils kaip iš kibiro. Dabar trauktis jau per vėlu. Tą *supratau* gerai, o paskui užsimerkiau ir tarsi prasmegau.

Išaušo šeštadienis - tūkstantis devyni šimtai šešiasdešimt trečiųjų metų liepos dvidešimtoji. Rytas buvo karštas, debesuotas ir tvankus. Per radiją pranešė, kad lietaus veikiausiai nebus - gal kur ne

kur vakare prasidės audros, tačiau debesuotumas išsilaikys visą dieną, ir pakrantės gyventojų šansai stebėti užtemimą daugmaž penkiasdešimt prieš penkiasdešimt.

Bet man tarsi akmuo nuo pečių nusirito, ir, kai nuėjau pas Verą padėti serviruoti vėlyvųjų pusryčių *a la furšet*, kuriuos ji buvo suplanavusi, mano sieloj viešpatavo ramybė ir visi nerimai pasiliko kažkur už nugaros. Debesuotumas niekam nekliudė, suprantat? Tegul net retsykiais palynoja, kad tik nepliauptų kiaurą dieną. Juk nuolatiniai viešbučio gyventojai vis vien rinksis ant stogo, o Veros svečiai - sąsiaurio vidury, ir visi vilsis, jog debesys bent minutėlei išsisklaidys ir jie pamatys tą, kas jų gyvenime daugiau nepasikartos... Šiaip ar taip, Meine. Viltis - didžiulė jėga, patys žinot, o jau geriau už mane to nežino niekas.

Atmenu, naktį iš penktadienio pas Verą nakvojo aštuoniolika žmonių, bet prie stalo ryte jų susirinko kur kas daugiau - gal trisdešimt, jeigu ne keturiasdešimt. Likusieji, kurie buvo pakviesti plaukti drauge su ja - beveik vien čionykščiai, ne iš žemyno, - turėjo rinktis prieplaukoj pirmą valandą dienos, o senutė "*Princesė*" išplaukė antrą. Iki prasidedant užtemimui - maždaug ketvirtą trisdešimt - pirmosios dvi trys alaus statinaitės bus jau išgertos.

Maniau, Vera bus virtusi tikru nervų kamuoliu ir atsidūrusi ties isterijos riba, bet, manding, ji išsiugdė įprotį mane stebinti. Vera vilkėjo tokį baltai bei raudonai margą laisvą drabužį - regis, juos vadina tunikomis, - o plaukus susirišo ant pakaušio į arklio uodegą, visiškai nepanašią į šukuosenas, už kurias ji tomis dienomis mokėdavo po penkiasdešimt dolerių.

Ji vis vaikštinėjo ir vaikštinėjo aplink ilgą stalą, kurį liepė padengti prie rožyno, šnekėjosi ir juokėsi su visais savo draugais - daugiausia iš Baltimorės, sprendžiant iš jų išvaizdos ir balsų. Tačiau tą dieną ji tapo visiškai kitokia, nei buvo visą praėjusią savaitę. Atmenat, aš jums pasakojau, kad ji lakstė it Mozė ant motociklo? O tą dieną ji veikiau panėšėjo į drugelį, plazdantį tarp gėlių, ir jos juokas nebebuvo toks spigus ir garsus.

Ji pamatė, kaip aš išnešiau padėklą su omletėliais, ir skubiai priėjo prie manęs duoti nurodymų, bet jos eigastis buvo kitokia nei visomis anomis dienomis, tarsi jai norėtųsi bėgti pasišokinėjant, o nuo jos veido nenyko šypsena. Aš pamaniau: Vera laiminga, štai ir viskas. Susitaikė su mintimi, kad jos vaikai neatvažiuos, ir nusprendė,

jog vis vien jausis laiminga. Štai ir šaunu, ir viskas... jei nepažinočiau jos, nežinočiau, kaip retai Vera Donovan būna laiminga. Štai ką tau pasakysiu, Endi, nuo tų laikų aš ją pažinojau dar trisdešimt metų, o iš tiesų laimingos daugiau, ko gero, nėkart nemačiau. Ramią ir patenkintą - taip, ir susitaikiusią. Bet laimingą? Spindinčią ir laimingą nelyginant drugelis, karštą dieną plazdantis virš žydinčios lankos? Ne ir dar kartą ne.

- Doloresa! - sako ji. - Doloresa Kleiborn!

O aš net nepastebėjau, kad ji mane pavadino mergautine pavarde, nors tą rytą Džo dar buvo sveikas ir gyvas, ir anksčiau ji niekada taip nedarė. O kai paskui ūmai prisiminiau ir *supratau*, mane nukrėtė šiurpas, tarsi kas būtų perėjęs mano būsimu kapu. Yra toks prietaras.

- Labas rytas, Vera, - atsakau. - Gaila, jog rytmetys apniukęs.

Ji dirstelėjo aukštyn į žemai skriejančius vasarinius debesis, paskui šyptelėjo.

- Iki trijų išsigiedrins, - sako.

- Jūs taip kalbate, tarsi būtumėt davusi tokį užsakymą saulei, - šypteliu aš.

Žinia, aš tik juokavau, tačiau ji taip rimtai linktelėjo ir sako:

- Štai būtent, daviau. O dabar, Doloresa, nubėk į virtuvę patikrinti, kodėl kvailys oficiantas neatnešė šviežios kavos.

Na, aš išsyk nuėjau, bet nespėjau žengti nė keturių žingsnių, kai ji mane šūktelėjo vėl - kaip prieš dvi dienas, kuomet pasakė, jog moteriai kartais reikia būti kale, kad ištvertų. Atsigręžiau ir laukiu, kad ji man vėl pasakys tą patį. Bet ne. Stovi, apsitaisiusi žavingą suknelę-palapinę, rankomis įsisprendusi į šonus, plaukai permesti per petį - ryto šviesoj Verai niekas nebūtų davęs daugiau nei dvidešimt vienerių.

- Trečią, Doloresa, nušvis saulė! - sako. - Pati pamatysi!

Valgyti jie baigė vienuoliktą, o dvyliktą virtuvėje likau tiktai aš su mergaitėmis, nes tiekėjas su oficiantais persikraustė į "*Salų Princesę*" ruoštis antrajam veiksmui. Pati Vera į uostą iškeliavo gana vėlai - nuvežė tris ar keturis paskutiniuosius svečius senu fordu "vagonu", kuriuo naudojosi saloje. Iki pirmos ar panašiai aš ploviau indus, o paskui pasakiau Geilei Leivsk, kurį tą dieną buvo pirmoji mano padėjėja, jog man įsiskaudėjo galvą ir pradėjo pykinti, tad eisiu namo, juk ruoša beveik baigta. Kai jau visai susiruošiau žengti

per slenkstį, Karena Džolender ūmai puolė man ant kaklo ir pasakė "ačiū", o pati vėl pravirko. Kiek metų ją jau pažįstu, o jos akys visada padrėkusios.

- Nežinau, kas ir ko tau prišnekėjo, Karena, - sakau jai, - bet dėkoti man nėra už ką... Aš gi nieko nepadariau.

- Niekas man nieko neprišnekėjo, - atsako ji, - bet aš žinau, čia viską jūs, misis Sent-Džordž. Niekas kitas tai senai raganai neišdrįstų priešais tarti nė žodelio.

Pabučiavau ją į skruostą ir pasakiau, kad ji niekuo daugiau nesirūpintų, jei tik nepradės vėl daužyti lėkščių.

Aš prisimenu viską, kas nutiko, Endi - *viską*, bet nuo tos minutės, kai išėjau iš Veros ir pasukau į Senter-Draivą, man rodosi, tarsi sapną prisiminčiau, patį ryškiausią, patį tikriausią, koks tik gali būti gyvenime. Žingsniuoju, o pati sau galvoju: "Aš einu namo nužudyti savo vyro, aš einu namo nužudyti savo vyro", - tarytum kalu sau šitai į galvą nelyginant vinį į labai kietą medį, tiką ar raudonmedį. Bet dabar, viską prisimindama iš naujo, matau, jog *galvoje* ta mintis įsišaknijo tvirtai. O štai *širdis* jos nesuprato.

Nors, kai pasiekiau gyvenvietę, buvo viso labo penkiolika minučių antros ir iki užtemimo dar liko daugiau nei trys valandos, o gatvės tokios tuščios, jog darėsi klaiku. Net pagalvojau apie miestelį valstijos pietuose, kur, pasak gandų, nebeliko nė vieno gyventojo. Tada pažvelgiau į viešbučio "Prie uosto" stogą, ir man vėl pasidarė negera. Ant jo jau slankiojo koks šimtas žmonių, o gal ir dar daugiau, ir visi į dangų dirsčioja nelyginant fermeriai sėjos metą. Dirstelėjau žemyn į prieplauką - matau, ten stovi "*Princesė*", laipteliai nuleisti, o automobilių denyje vietoj mašinų pilna žmonių. Vaikštinėja, nešini taurėmis - surengė sau priėmimą su kokteiliais atvirame ore. Ir visa prieplauka pilna žmonių, o sąsiauryje jau šmirinėja nemažiau kaip penki šimtai visokiausių valčių bei jachtų - niekad šitiek vienu kartu tenai nebuvau mačiusi. Inkarus išmetė ir laukia. Žiūriu, lyg ir visi - ir ant stogo, ir prieplaukoj, ir "*Princesėj*" - juodus akinius jau užsidėjo, o rankose laiko videoskopus. Saloje niekada nebuvo tokios dienos - nei anksčiau, nei po to, - ir netgi jei nebūčiau galvojusi to, ką *galvojau*, ko gero, man vis vien būtų pasidingoję, jog atsidūriau sapne.

Žinoma, baras buvo atidarytas - užtemimas ar ne užtemimas. Man regis, *tas* niekšas prekiaus svaigalais ir Paskutiniojo Teismo

dieną. Užėjau, nupirkau butelį "Džonio Vokerio" ir Rytiniu keliu grįžau namo. Butelį išsyk atidaviau Džo - paprasčiausiai padėjau jam ant kelių. Paskui įėjau į namą, išsitraukiau paketą su Veros videoskopais ir reflektoriais, o kai vėl išėjau į priebutį, jis, regiu, butelį prieš akis laiko ir žiūrinėja jį prieš šviesą.

- Gersi ar tik grožėsies? - klausiu Džo.

Jis įtariai dėbtelėjo į mane ir sumurmėjo:

- Kurių velnių, Doloresa, a? *Kieno* garbei, a?

- Dovana, pažymint užtemimą, - sakau, - o jeigu tau nesinori, tai ir išpilti nesunku.

Ištiesiau ranką, bet jis tučtuojau patraukė butelį.

- Kažko pastaruoju metu įsitaisei sumautą įprotį man dovanas dalinti, - sako. - Toks gėralas ne mūsų kišenei, užtemimas ten ar ne užtemimas. - O pats jau iš kišenės sulankstomą peilį traukia ir kemša.

- Tiesą pasakius, svarbu ne tik užtemimas, - sakau. - Stačiai man širdy taip gera, taip lengva tapo, jog norėjosi savo laime pasidalinti. O kadangi pastebėjau, jog *tu* savo laimę dažniausiai siurbi iš butelio...

Žiūriu, kaip jis kamštį numetė ir įsipylė. Jo ranka drebėjo, bet aš nenusiminiau. Kuo daugiau vyrelis prisilaižys, tuo lengviau man bus.

- O kurių galų *tau* gera pasidarė? - klausia. - Išrado piliules išsigimėlių veidams gydyti?

- Nepernelyg mandagu taip dėkoti už aukščiausios klasės škotiško viskio butelį, - sakau. - Gal man išties jį *atsiimti*?

Aš vėl ištiesiau ranką link butelio, ir Džo vėl jį patraukė.

- Kaipgi, sulauksi! - niurzga.

- Na, būk gerutis, - sakau. - Ir kurgi dingo visas mandagumas bei dėkingumas, kurių tave tavo Anoniminėje Draugijoje mokė?

Šitą jis praleido pro ausis, o pats į mane spokso tarsi pardavėjas, kuris vis negali nuspręsti, ar jam neįkišo padirbtos dešimtinės.

- Tai kurių velnių tau gera, po paraliais? - klausia vėl. - Dėl vaikų, a? Kad išgrūdai juos iš namų?

- O štai ir ne. Aš jų jau pasiilgau, - atsakau. Beje, gryniausią tiesą.

- Ko iš tavęs ir laukti! - burba ir gurkšteli. - Tai tada ko?

- Paskui papasakosiu, - tariu ir atsistoju.

Jis stvėrė man už rankos ir mauroja:

- Ne, tu dabar atsakyk, Doloresa. Juk žinai, man nepatinka, kai tu sau per daug leidi.

Pažvelgiau į jį iš viršaus žemyn ir sakau:

- Patrauk ranką, antraip šito brangaus gėralo butelis gali sudužti tau į galvą. Muštis aš su tavim nenoriu, Džo, o šiandien juo labiau. Turiu puikios saliami, šveicariško sūrio ir vafliukų.

- Vafliukų! - kartoja jis. - Tik pamanyk!

- Tiek to, - sakau. - Paruošiu mums užkandžių, neprastesnių už tuos, kuriais Veros svečiai vaišinsis "*Princesėje*".

- Nuo visokių išmonių man pučia pilvą, - meta jis. - Apsieisiu be tavo užkandžių, verčiau paruošk man gerą sumuštinį.

- Gerai, - atsakau, - sumuštinį - tai sumuštinį.

O jis į sąsiaurį nusigręžė ir žiūri - gal todėl, jog aš "*Princesę*" paminėjau. Apatinę lūpą taip piktai atvėpė. O valčių ten dar padaugėjo, ir, žiūriu, dangus virš jų tarytum prašviesėjo.

- Tik dirstelėk į juos! - bamba tuo savo kandžiu balsu, kurį jo jauniausias sūnus įsigudrino mėgdžioti. - Kas ten dedasi, ką? Saulę nelyginant audros debesis uždengs, ir viskas, o jie ten pasiruošę pridėti į kelnes. Kad bent pradėtų lyti! Kad nuskandintų ir išpuikėlę kalę, kuriai tu dirbi, ir juos visus iki vieno!

- Štai čia mano Džo, - sakau. - Visad toks linksmas, visad toks geras!

Jis dėbtelėjo į mane, o pats butelį prie krūtinės glaudžia, tarsi lokys - korį.

- Ką, po velnių, čia pliurpi, a?

- Nieko, - atsakau. - Einu vidun gaminti maisto. Tau sumuštinį, o sau užkandėlę. Paskui pasėdėsim, išgersim, pasižiūrėsim į užtemimą - Vera mums padovanojo porą akinių ir videoskopų, - o kai jis baigsis, aš tau paaiškinsiu, kodėl šiandien esu tokia laiminga. Čia siurprizas.

- Man nepatinka jokie sumauti siurprizai, - bamba jis.

- Žinau, kad nepatinka, Džo, - atsakau. - Bet šitas tavo skonio, o koks - tu nė per šimtą metų neatspėsi.

Tada nuėjau į virtuvę, kad jis galėtų rimtai įnikti į butelį. Norėjau, kad kuo daugiau malonumo gautų. Ne, išties. Juk čia buvo paskutinis alkoholis jo gyvenime. Ir daugiau jam jau nebeprireiks Anoniminės Draugijos, kad susilaikytų nuo išgertuvių. Ten, kur iškeliaus, jam nieko nebeprireiks.

Tokios ilgos dienos mano gyvenime dar nebuvo... ir tokios keistos. Jis sėdi priebutyje, savo supamam krėsle, vienoj rankoj laiko laikraštį, kitoj - stiklą ir rėkia man pro atvirą virtuvės langą apie kažkokią šlykštynę, kurią demokratai ištaisė Ogestoj. Ir jau pamiršo norėjęs sužinoti, kodėl aš tokia laiminga - ir užtemimą taip pat pamiršo. O aš virtuvėje ruošiu jam sumuštinį, niūniuoju, o pati mąstau: "Tu jau pasistenk, Doloresa, raudono svogūnėlio atpjauk, kaip jis mėgsta, ir garstyčių pridėk skonio dėlei. Jau pasistenk, nes čia pats paskutinis jo valgis".

Iš tos vietos, kurioje stovėjau, matėsi daržinė visu ilgiu, o tolėliau baltas akmuo ir gervuogyno pakraštys. Nosinė, kurią tenai prie šakelės pririšau, liko, kur buvusi - mačiau ir ją. Ji plaikstėsi vėjyje šen ten, šen ten. O aš vis galvojau apie apsamanojusį šulinio dangtį stačiai po ja.

Atmenu, kaip giedojo paukščiai ir kaip aš girdėjau žmonių, šūkaliojančių sąsiauryje, balsus - tokius silpnus ir tolimus nelyginant per radiją. Net prisimenu, jog tuomet niūniavau: "Neišsenkanti Dievo malonė, saldumas garso koksai..." Niūniavau ir dėliojau sūrio griežinėlius ant vaflių (man jų norėjosi taip, kaip vištai - vėliavos, bet kad Džo nusistebėtų, kodėl aš nevalgau, taip pat netroškau).

Į priebutį grįžau veikiausiai penkiolika po dviejų: vienoj rankoj nešu padėklą tarsi padavėja, kitoj laikau Veros paketą. Dangus tebebuvo apsiniaukęs, bet jau žymiai šviesesnis.

Užkanda išėjo puiki. Džo pagyrimais nesišvaistė, bet iš to, kaip jis padėjo laikraštį ir žvilgčiojo į savo sumuštinį, atkąsdamas po kąsnelį, supratau, jog valgį nutaikiau pagal jo skonį. Tuomet prisiminiau - lyg knygoj skaičiau, lyg kine girdėjau, - jog "nuteistasis myriop prieš bausmę sočiai papusryčiavo". Kai prisiminiau, tai jau ir nebeįstengiau tų prakeiktų žodžių nusikratyti.

Bet jie man nesutrukdė pačiai maistu pasigardžiuoti, o kartą pradėjusi, aš suvalgiau viską, ką buvau pasigaminusi, ir išgėriau visą butelį "pepsi". Sykį ar du man dingtelėjo į galvą: ar budeliai nesiskundžia apetitu tą dieną, kai jų laukia darbas? Keista, ir apie ką žmogus prisigalvoja, kai pats save drąsina kažką nuveikti, teisingai?

Saulė išsiveržė iš už debesų kaip tik tuomet, kai mes baigėme. Prisiminiau, ką man Vera ryte pasakė, dirstelėjau į laikrodį ir nusišypsojau. Buvo lygutėliai trys valandos! Maždaug tuo pat metu - jis gi anomis dienomis paštą po salą vežiojo - pro šalį, sukdamas at-

gal į uostą, nušvilpė Deivas Peletjė, o paskui jį nusidriekė ilga dulkių uodega. Ir daugiau iki pat vėlyvo vakaro aš Rytiniame kelyje nemačiau nė vienos mašinos.

Padėjau lėkštę ir tuščią "pepsi" butelį ant padėklo, pasilenkiau prie jo, bet, man dar nespėjus išsitiesti, Džo padarė tai, ko jau daugelį metų nebuvo daręs - uždėjo delną man ant kaklo ir pabučiavo mane. Atminiau ir malonesnių bučinių - nuo Džo trenkė viskiu, saliami ir svogūnais, be to, jis buvo nesiskutęs, o vis tik bučinys išėjo tikras, ne užgaulus ir ne šiaip pakštelėjimas. Toks švelnus, tikras bučinys... Aš jau nebeprisiminiau, kada jis mane paskutinį kartą šitaip bučiavo. Užsimerkiau ir atkišau jam lūpas. Tą gerai atsimenu: kaip užmerkiau akis, o jo lūpos prisiglaudė prie manųjų, o saulė šildė man kaktą - ir bučinys toks pat šiltas bei malonus.

- Valgyti buvo galima, Doloresa, - sako. Iš jo lūpų čia buvo didžiulis pagyrimas.

Tuomet aš sekundėlę lyg ir sudvejojau - nenoriu meluoti, buvo taip. Staiga akimirką išvydau Džo - ne kaip jis gniaužo Seleną, o jo kaktą, kokia ji buvo klasėje keturiasdešimt penktaisiais, kaip aš į jį žiūrėjau ir troškau, kad jis mane pabučiuotų štai taip kaip dabar, kaip aš tada galvojau: "Jeigu jis mane pabučiuotų, aš kilstelčiau ranką ir paliesčiau odą jam ant kaktos... patikrinčiau, ar ji tikrai tokia švelni, kaip rodosi, ar ne".

Tuomet aš pakėliau ranką ir palytėjau ją, visai, kaip svajojau, kai buvau žalia mergiūkštė prieš daugelį metų, ir tą pat sekundę vidinė akis atsimerkė plačiau nei anksčiau. Ir pamatė, ką Džo darys toliau, jeigu aš leisiu - ir ne šiaip išpeš iš Selenos, ko gviešėsi, ar iššvaistys pinigus, kuriuos pavogė iš vaikų, o kaip jis juos *apdirbinės*: kandžiai šaipysis iš Džo jaunesniojo už gerus pažymius ir meilę istorijai; tapšnos Mažyliui Pitui per nugarą kas kartą, kai šis apšauks ką nors žyduku arba išvadins klasioką tingesniu už juodašiknį. Kaip jis juos apdirbinės kiekvieną dieną, kiekvieną minutę. Ir nenustos, kol nepalauš jų arba nepastums blogu keliu, jeigu aš leisiu, o į pabaigą numirs ir nepaliks mums nieko, išskyrus sąskaitą ir duobę, kurioje jį palaidosim.

Na, duobę aš jam jau suradau - trisdešimties pėdų gilumo, o ne šešių kaip likusiems, ir su sienelėmis ne šiaip žemėtomis, o išgrįstomis akmenimis. Taip, duobę jam jau turiu, ir vienas bučinys per trejetą metų, o gal ir per visus penkerius, nieko pakeisti nebegali.

O kad pagloščiau jam kaktą... Juk čia ir slypi visų mano nelaimių, kur kas didesnių už jo bučinuką, priežastis... Ir vis vien pagloščiau jį dar kartą, perbraukiau pirštais ir prisiminiau, kaip jis mane bučiavo "Seimseto" viešbučio sodelyje, o orkestras viduje grojo "Mėnulio kokteilį", ir kaip aš tada pajutau, kad jo skruostas dvelkia tėvo odekolonu.

Ir tada aš priverčiau savo širdį surembėti.

- Džiaugiuosi, - sakau ir vėl imu padėklą. - O tu, kol išplausiu lėkštes, galėtum suderinti videoskopus.

- Dėjau aš ant visko, ko tau ta turtinga skylė prigrūdo, - atsiliepia jis. - Ir ant to sumauto užtemimo irgi dėjau. Aš ką - tamsos nematęs? Grožėkis į valias kad ir kasnakt!

- Gerai, - sakau. - Kaip nori.

Vos tik prisiartinau prie durų, jis ir vėl man vograuja:

- O gal vėliau mudu su tavim šiuo tuo užsiimtume, a, Do? Ką pasakysi?

- Galbūt, - atsakau, o pati galvoju: užsiimsime, kurgi ne! Anksčiau, nei ši diena nugrims į sutemas antrą kartą, Džo Sent-Džordžas baigs visus savo užsiėmimus.

Kol stovėjau prie plautuvės, visą laiką nenuleidau nuo jo savo trečiosios akies. Jis jau daugelį metų lovoj tik trūnijo, knarkė ir bezdėjo ir, manding, puikiai žinojo, kad svaigalai tam nemenkesnė priežastis už mano snukį, o gal ir didesnė. Aš persigandau - o jeigu jis staiga iš tiesų nuspręs save išmėginti bei užsuks "Džonio Vokerio" butelį kamšteliu? Bet ši nelaimė nenutiko. Pasidulkint (tu jau man atleisk, Nense) jam buvo tokia pat minutinė fantazija, kaip ir pabučiuot mane. Butelis jam atrodė kur kas svarbesnis. Jis gi stovėjo Džo po ranka. Vieną videoskopą jis iš paketo ištraukė, paėmė už rankenos, kraipė ir šiaip, ir taip, į saulę dirsčiojo. Na, sakytum, šimpanzė radijo imtuvą derina - kartą per teliką mačiau. Paskui padėjo ir vėl viskio į stiklą šliūkštelėjo.

Kai išėjau į priebutį su rankdarbių krepšiu, jis jau spoksojo it pelėda, o jo akis juosė raudoni ratilai - šitaip visada nutikdavo, kai gėralas jam smegenis apsemdavo. Bet į mane Džo dėbtelėjo stebėtinai aštriai - veikiausiai manė, jog imsiu bartis.

- Nekreipk į mane dėmesio, - tariu saldžiu balseliu. - Aš paprasčiausiai čia šiek tiek paadysiu, kol prasidės užtemimas. Gerai, kad saulė iš už debesų išlindo, tiesa?

- Po velnių, Doloresa! Galima pamanyti, jog šiandien mano gimtadienis, - sako jis, o jo balsas jau parpia ir liežuvis pinasi.

- Taip, ko gero, kažkas panašaus, - sakau ir pradedu adyti perdrėkstus Mažylio Pito džinsus.

Kita valanda su puse slinko netgi lėčiau nei laikas, kada mano teta Klarisė pažadėjo mane pirmąkart nusivežti į kiną, į Elsvortį, ir aš niekaip negalėjau sulaukti. Užadžiau Mažylio Pito džinsus, prisiuvau lopus ant Džo jaunesniojo kelnių (tas berniukas ir anomis dienomis kategoriškai atsisakydavo dėvėti džinsus - man regis, jau tuomet, pats to nežinodamas, ruošėsi tapti politiku) ir atsiūlėjau du Selenos sijonėlius. O baigdama prisiuvau naujus atvartus darbinėms Džo kelnėms. Jos buvo senos, bet dar tvirtos. Tada pamaniau, kad pravers, kai reikės jį laidoti.

Ir tada, kai pagalvojau, kad užtemimas niekada neprasidės, žiūriu - šviesa man ant rankų tarytum mažumą priblėso.

- Doloresa? - šūktelėjo mane Džo. - Pažvelk, čia lyg ir tai, ko tu su visais tais kvailiais ir kvaišomis laukei, štai jis.

- Aha, - atsakau. - Ko gero.

Ir tikrai, šviesa kieme iš ryškiai geltonos, kokiai jai dera būti liepos mėnesį, pasidarė kažkokia rausva, o namo šešėlis - kone *perregimas*, tokio aš nei prieš tai, nei po to nemačiau.

Išsitraukiau iš paketo reflektorių ir pakreipiau jį taip, kaip man Verą šimtą kartų per pastarąją savaitę rodė. Ir tada į galvą toptelėjo tokia keista mintis... Ta maža mergaitė daro tą patį, ūmai pagalvojau aš. Sėdi tėtukui ant kelių ir daro lygiai tą patį.

Aš, Endi, tada dar nežinojau, ką reiškia toji mintis, o ir dabar iki galo nesuvokiu, o tau pasakiau, nes nusprendžiau viską papasakoti; na, o kiek vėliau apie tą netikėtą mintį pagalvojau vėl. Bet svarbiausia, jog sekundėlę kitą aš apie ją ne šiaip *galvojau* - *regėjau* ją gyvai, na, kaip sapne ar kaip Senojo Testamento pranašai savo vizijose: gal dešimties metų mergytė su savo reflektorium rankoje. Ji vilki trumputę raudoną suknytę su geltonais dryžiais - tokią pliažinę, su petnešėlėm, supranti? - o lūpos raudonu lūpdažiu paryškintos. Plaukai šviesūs ir sušukuoti aukštyn, tarytum ji norėtų atrodyti vyresnė. Pamačiau ir dar kai ką - tokį dalyką, jog išsyk Džo prisiminiau. Tėtuko ranka gulėjo jai ant kojos - labai aukštai, netgi pernelyg. Ir tada viskas išnyko.

- Doloresa? - sako Džo. - Tau bloga, ar ką?

- Iš kur ištraukei? - klausiu. - Netgi labai gera.

- Tu taip keistai atrodei...

- Taigi užtemimas! - atsakau. Ir aš tikrai taip maniau, Endi, tačiau man atrodė, jog mergaitė, kurią regėjau tuomet, o paskui ir dar kartą, buvo *tikra gyva* mergaitė ir sėdėjo su savo tėvu užtemimo kelyje tuo pat metu, kai aš priebutyje sėdėjau su Džo.

Pažvelgiau pro reflektorių ir pamačiau mažutėlaitę baltą saulę, tokią ryškią nelyginant sidabrinė moneta, skendinti ugnyje ir apjuosta juodu pakraštėliu. Žiūrėjau, žiūrėjau, o paskui dirstelėjau į Džo. O šis pasiėmė videoskopą ir prisimerkęs stebeilija pro jį.

- Prakeikimas, - iškošė jis. - Jinai tikrai nyksta.

Tuomet žolėje sučirškė cikados; manding, jos nusprendė, kad saulėlydis tądien atėjo ankstėliau ir joms jau metas pradėti savo koncertą. Pažvelgiau į sąsiaurį - vanduo tarp valčių atrodė kur kas mėlynesnis, o jos pačios pasidarė kažkokios klaikokos ir tuo pat metu pasakiškos. Ir man pasivaideno, jog visos tos valtys po keistai tamsiu vasaros dangum - tik vaizduotės žaismas, o iš tiesų jų ten nėr.

Pašnairavau į laikrodį - be dešimt penkios. Vadinasi, ateinančią valandą ar dar ilgiau visi saloje galvos tik apie saulę ir spoksos tik į ją. Rytiniame kelyje - nė gyvos dvasios, visi mūsų kaimynai išėjo arba į "*Princesę*", arba į viešbutį, vadinasi, jeigu aš išties noriu jį pribaigti, išmušė mano valanda. Visi mano viduriai tarsi susispaudė į vieną tamprią spyruoklę, o aš niekaip nepajėgiau išmesti iš galvos baltaplaukės mergaitės, sėdinčios ant tėtuko kelių, bet negalėjau leisti, jog šitai mane sulaikytų ar bent minutėlei atitrauktų dėmesį. Žinojau: nepadarysiu tuojau pat - nepadarysiu niekada.

Padėjau reflektorių greta siuvinio ir prabilau:

- Džo!

- Ko? - klausia jis. Užtemimą jisai iškeikė, bet dabar, kai tas prasidėjo iš tiesų, nebegalėjo nuo saulės atplėšti akių. Užvertė galvą, ir videoskopas metė jam ant veido tokį pat perregimą šešėlį.

- Siurprizas! - sakau aš.

- Koks dar siurprizas? - klausia ir nuleidžia videoskopą (ypatingus stikliukus su rėmeliu - tiek to įtaiso), kad pasižiūrėtų į mane. Tada supratau, kad jis toli gražu ne dėl užtemimo apspangęs - tai yra ne visai. Paprasčiausiai prisisiurbė iki žemės graibymo ir taip atbuko, jog aš net išsigandau. Jeigu jis nesupras, apie ką kalbu, tai

man teks savo planą mesti nė nepradėjus. Ir ką gi aš tada darysiu? Nežinia. Užtai viena *žinojau* tvirtai ir iš baimės stačiai sustingau: aš nesitrauksiu. Tegul viskas pasisuks kitaip, ir tebūnie, kas bus, aš nesitrauksiu.

Tuomet vyrelis tiesia ranką, stveria mane už peties ir purto.

- Apie ką, velniai rautų, kalbi?

- Ar prisimeni pinigus vaikų taupomosiose knygelėse? - klausiu, o jis mažumą prisimerkė, ir tada aš supratau, kad Džo visai nėra toks girtas, kaip man pasirodė. Ir dar supratau, jog tas bučinys visiškai nieko nepakeitė. Pabučiuoti gali bet kas. Judas Iskarijotas bučiniu Jėzų romėnams išdavė.

- Na, ir kas? - atsiliepia jis.

- Tu juos pasiėmei.

- Dar ko!

- Taip, taip, - sakau. - Kai sužinojau, jog tu lendi prie Selenos, nuėjau į banką. Norėjau atgauti pinigus, pasiimti vaikus ir išsivežti juos kuo toliau nuo tavęs.

Jis išsižiojo ir įsistebeilijo į mane. O paskui nusikvatojo. Atsilošė savo krėsle ir žvengia, o aplink jį darosi vis tamsiau ir tamsiau.

- Vadinasi, tu likai kvaile, a? - sako. Po to įsipylė sau viskio ir vėl nukreipė videoskopą į dangų. O šešėlio ant jo veido beveik ir nebesimato. - Viso labo pusė teliko, Doloresa, - sako, - o gal ir mažiau!

Pažvelgiau pro savo reflektorių ir matau - jis teisybę sakė. Iš sidabrinės monetos beliko pusė, ir toji vis tirpsta ir tirpsta.

- Taip, - linkteliu, - pusės jau nebėra. Na, o pinigai, Džo...

- Pamiršk juos, - sako. - Nekimšk sau į galvą, ko nereikia. Su tais pinigais visiška tvarkelė.

- O aš dėl jų ir nesirūpinu, - atsakau. - Nė truputėlio. Bet kad tu mane apkvailinai, man apmaudu.

Jis linktelėjo tarytum rimtai ir mąsliai, lyg būtų norėjęs man parodyti, jog supranta ir netgi atjaučia. Tačiau ilgai neištvėrė ir vėl prapliupo kvatoti - it berniūkštis, kurį mokytoja bara, o jam nė motais. Taip žvengė, kad palei jo burną net sidabrinis purslų debesėlis pakibo.

- Tu jau atleisk, Doloresa, - apsiraminęs pratarė Džo. - Juoktis aš nenorėjau, betgi *apstačiau* tave, a?

- Aha, - atsakau. Juk taip ir buvo.

- Apstūmiau visais punktais, - sako, o pats kikena ir galvą krato, tarsi dievažin kokį pokštą išgirdęs.

- Aha, - aš vėlgi su juo sutinku. - Bet ar tu žinai patarlę?

- Kokią gi? - klausia, o pats pasidėjo videoskopą ant kelių ir spokso į mane. Džo iki tol tiek prisižvengė, kad jo raudonos kiauliškos akutės buvo sklidinos ašarų. - Tu gi, Doloresa, visiems atvejams patarlę turi. Tai *ką* ten sako apie vyrus, kurie sutramdo savo įkyrias žmonas, lendančias ne į savo reikalus?

- Kartą mane apgavai - tau gėda, du kartus mane apgavai - man gėda. Su Selena tu mane apkvailinai, o paskui ir su pinigais, bet, manding, aš su tavimi galiausiai atsiskaičiau.

- Gal taip, o gal ir ne, - sako jis. - Bet jeigu tu jaudiniesi, kad jie išleisti, tai gali liautis, kadangi...

Tada aš jį pertraukiau.

- O aš ir *nesijaudinu*, - sakau. - Aš gi tau jau minėjau. *Nė trupučio* nesijaudinu.

Tada jis pažvelgė į mane įdėmiai, Endi, ir jo šypsenėlė pamažu nublanko.

- Ir vėl, - sako, - tavo snukis gudrus pasidarė. Man tas nepatinka.

- Tuoj apsiverksiu, - sakau aš.

Jis ilgai į mane žiūrėjo, vis stengėsi permanyti, kas dedasi mano galvoj, bet, žinoma, mano mintys, kaip ir visada, jam liko paslaptis. Vėl lūpą atvėpė ir taip atsiduso, jog nupūtė į vietą garbaną, kuri jam ant kaktos karojo.

- Bobos retai ką nors išmano apie pinigus, Doloresa, - pasakė jis. - Ir tu ne išimtis. Aš juos visus padėjau į vieną sąskaitą, tiek ir bėdos... Šitaip jie atneš daugiau procentų. O tau nepasakiau, nes nenorėjau klausytis, kaip tu pliurpi visokiausias nesąmones. Štai dabar pasiklausiau - ką padarysi, retsykiais tenka, tokia jau mano dalia, - bet gero po truputį, - sako ir vėl kelia videoskopą prie akių - rodo man, jog pokalbis baigtas.

- Viena sąskaita tavo vardu, - pasakiau aš.

- Na, ir kas? - klausia. (O tuo tarpu sutemos vis tirštėjo, ir medžiai liejosi su horizontu. Už namo, girdžiu, sukliko lėlys, kažkur jam pritarė kitas. Be to, lyg ir atvėso. Ir mane persmelkė toks keistas jausmas, tarsi gyvenčiau sapne, tačiau tasai ūmai virto tikrove.) - Kodėl gi jai *nebūti* mano vardu? Aš gi jų tėvas, teisingai?

- Na, jų gyslomis teka tavo kraujas. Jeigu dėl to tu jų tėvas, vadinasi, taip.

Matėsi, kaip jis stengiasi suvokti, ar dėl tokių žodžių verta gerklei duoti valią, ar ne, ir nusprendė, jog nereikia.

- Na, pakaks taukšti tą patį ir tą patį, Doloresa, - niurzga jis. - Aš tave geruoju įspėju.

- Na, dar tik *truputėlį*, - sakau aš ir šypsausi. - O siurprizą tu pamiršai, a?

Jis vėl įtariai dėbso į mane:

- Ką čia paistai, Doloresa, velniai tave rautų?

- Taigi aš nuvykau pas žmogų, kuris vadovauja santaupoms Džonsporto "Vakarinėje pakrantėje", - sakau. - Labai mandagus, o jo pavardė Pijzas. Paaiškinau, kas nutiko, ir jis baisiausiai susijaudino, ypač kai jam parodžiau, jog knygelės visai nepamestos, kaip kad tu jam pripliurpei.

Štai tada Džo visai liovėsi domėtis užtemimu. Sėdi savo sumautam supamam krėsle ir stebeilija į mane išpūtęs akis. Veidas patamsėjo, o lūpos susičiaupė į balkšvą dryželį, panašų į randą. Videoskopą ant kelių pasidėjo ir tai sugniaužia kumščius, tai atgniaužia vėl - lėtai lėtai.

- Išeina, tu neturėjai teisės taip daryti, - sakau aš jam. - Ponas Pijzas patikrino, ar pinigai liko banke, ar ne. Paaiškėjo, kad liko, ir mudu su juo tiesiog aiktelėjom iš palengvėjimo. Jis paklausė, ar aš noriu, kad jis į policiją paskambintų ir viską jiems paaiškintų. Tik iš jo veido buvo matyti, jog pats jis to daryti visai netrokšta. Na, aš ir pasiteiravau, ar jis galįs išduoti tuos pinigus man. Jis pasitikrino knygoje ir atsakė galįs. O aš jam sakau: "Va taip ir padarysim". Ir ponas Pijzas man juos išdavė. Štai kodėl aš, Džo, dėl vaikų pinigų daugiau nebesijaudinu: dabar jie *mano*, o ne tavo! Geras siurprizas?

- Meluoji! - suriaumojo Džo ir pašoko, vos krėslo neapvertė. Videoskopas nukrito ant žemės ir pažiro į šukes. Gaila, kad neturėjau fotoaparato, būčiau įamžinusi, koks pasidarė brangiausiojo veidas. Na, aš vikriai jam smogiau - ašmenys įsmigo iki pat rankenos. Už tokį to suknisto pašlemėko snukį kone vertėjo iškęsti viską, ką iškenčiau po pašnekesio su Selena kelte.

- Jie neturi tokios teisės! - šaukia. - Tau neišdavė nė sumauto cento! Net sušiktos sąskaitos neparodė!

- Ak, taip? - sakau. - Tuomet iš kur aš žinau, kad iš tų pinigų jau spėjai iššvaistyti tris šimtus dolerių? Dėkui Dievui, nedaugiau, bet man vis vien pikta, vos tik pagalvoju. Tu gi paprasčiausiai vagis, Džordžai Sent-Džordžai! Toks susmirdęs, jog vagi iš savo paties vaikų!

Toje prietemoje jo veidas išbalo it lavono. Vien akys liko gyvos, ir jose liepsnojo tokia neapykanta! Rankas priekin ištiesė ir kumščius gniaužia. Aš sekundėlę dirstelėjau žemyn ir išvydau saulę - iš jos beliko tik storas pusmėnulis - visose padūmavusiose šukėse prie Džo kojų. Paskui vėl įsistebeilijau į vyrą - jisai taip įtūžo, jog buvo pavojinga nusukti nuo jo akis.

- Tai kurgi tu išleidai tris šimtus dolerių, Džo? Šliundroms? Pokeriui? O gal pakako ir tam, ir kitam? Kad ne dar vienam metalo laužui, aš žinau, nes prie ankstesnių naujas neprisidėjo.

O jis stovi ir tyli, tik kumščius gniaužo, ir jam už nugaros pirmieji jonvabaliai savo ratus piešia. Valtys sąsiauryje dar matosi - neryškiai taip, kažkokie šešėliai, ir aš prisiminiau Verą. Jeigu, galvoju, ji dabar dar ne septintam danguj, tai ant slenksčio. Tik ne apie Verą galvoti reikėjo, o apie Džo. Man rūpėjo, kad jis pradėtų judėti, ir nusprendžiau, jog dar vieno gero postūmio bus gana.

- Taigi man vis vien, kur tu juos išgaišinai, - sakau. - Svarbu, kad likusiuosius aš turiu. O tu gali eit ir dulkintis pats sau vienas... aišku, jei tavo virtas makaronas įstengs atsistoti.

Jis svyruodamas žengė manęs link, tik stiklai po padais sugurgždėjo, ir stvėrė už pečių. Žinoma, būčiau galėjusi nuo jo pabėgti, bet buvo dar per anksti, dar neatėjo metas.

- Tu prilaikyk savo šlykštų liežuvį, - šnypščia. - Nes dar, žiūrėk, imsiu ir prižnybsiu! - Ir alsuoja man į veidą viskio tvaiku.

- Ponas Pijzas pageidavo, kad aš pinigus į banką padėčiau, tačiau aš nepanorėjau: jei jau sugebėjai ištuštinti vaikų sąskaitas, tai, ko gero, rastum būtą apšvarinti ir manąją. Tada jis man čekį pasiūlė, o aš atsisakiau - jei, galvoju, tu viską sužinosi anksčiau, nei aš tau *pati* papasakosiu, tu jį užginčysi. Ir todėl paprašiau pono Pijzo išduoti man visą sumą grynaisiais. Iš pradžių jis spyrėsi, bet paskui visgi taip ir padarė, ir dabar aš turiu visus iki paskutinio cento ir visiems jiems suradau patikimą vietelę.

Tada Džo stvėrė mane už gerklės. Aš šito ir laukiau: man buvo baisu, bet vis vien šito troškau - kad jis lengviau patikėtų tais

paskutiniaisiais žodžiais, kuriuos man beliko pasakyti. Bet ir jie nebuvo visų svarbiausi. O kai jis stvėrė mane už gerklės, išėjo, neva aš gyniausi, štai ir viskas. *Štai kas* buvo visų svarbiausia. Kad ir ką sakytų įstatymas, aš iš tiesų tiktai *gyniausi*. Žinau, nes buvau ten, o įstatymo ten nebuvo. Į pabaigą aš gyniausi ir gyniau savo vaikus.

Jis mane prismaugė ir ėmė tąsyti į šalis. Visko nebeprisimenu: manau, jis trenkė mane pakaušiu į priebučio stulpelį. Ir vis kartojo, kad aš prakeikta kalė ir jis mane nudobs, jeigu aš neatiduosiu jam pinigų, kad čia jo pinigai - visokius tokius niekus. Aš net išsigandau, kad jis išties *nužudys* mane anksčiau, nei aš spėsiu atsakyti, kaip jam norėjosi. O aplink visiškai sutemo ir šoko *begalė* žiburėlių, tarsi prie šimto jonvabalių, kuriuos mačiau anksčiau, būtų prisidėję dar dešimt tūkstančių. Ir Džo balsas skambėjo taip toli, jog man pasirodė, kad viskas nutiko atvirkščiai, kad į šulinį įgriuvau aš, o ne jis.

Galiausiai jis mane paleido. Mėginau išsilaikyti ant kojų, tačiau šios manęs nebelaikė, norėjau atsisėsti ant kėdės, bet jis mane nutempė taip toli, jog mano užpakalis tik kraštelį užkabino ir aš šlumštelėjau ant žemės greta stiklo duženų - jo videoskopo skeveldrų. Pačioje didžiausioje spindėjo saulės pusmėnulis nelyginant deimantas. Ištiesiau į ją ranką, bet tučtuojau patraukiau. Supjaustyti jo *nevalia*, netgi jei ir įstengčiau. Toks pjūvis - stiklu - vėliau galėtų pasirodyti įtartinas. Tad dabar jums aišku, kaip aš tada mąsčiau, ir dėl to, ar ten buvo iš anksto apgalvota žmogžudystė, ar ne, taip pat nebėra klausimų, tiesa, Endi? Vietoj šukės čiupau savo reflektorių, tas buvo medinis ir sunkus. Galėčiau pasakyti, neva nusprendžiau blogiausiu atveju jį apsvaiginti, bet čia neteisybė. Tą minutę aš menkai tepajėgiau galvoti.

Užtat kosėjau - ir taip isteriškai, jog net nusistebėjau, kodėl man iš burnos lekia vien seilių purslai, o ne plūsta kraujas. Gerklė degė it ugny.

Jis pastatė mane ant kojų - trūktelėjo taip stipriai, kad net nutrūko mano apatinuko petnešėlė, o paskui sugniaužė kaklą ir prisitraukė artyn - nors imk ir bučiuokis, tik apie bučinius Džo pamiršo.

- Aš tau sakiau, kas bus, jei nesiliausi manęs erzinusi, - sako, o paties akys drėgnos ir tokios keistos, tarsi jis verktų, ir aš jų labai išsigandau, nes tos akys žvelgė kiaurai mane, tarytum manęs nė

nebūtų. - Milijoną kartų tau kartojau. Ar dabar tu manimi tiki, Doloresa?

- Taip, - sakau tokiu balsu, tarsi mano burna būtų pilna purvo - gerklę jis man gerokai sužalojo. - Taip, tikiu.

- Pakartok! - liepia jis. Mano kaklo nepaleido nė akimirkai, o dabar sugniaužė taip, jog kliudė kažkokį nervą. Aš surikau. Nieko negalėjau sau padaryti, labai jau skaudėjo. Žiūriu, jis šiepiasi visa burna.

- Pakartok, - sako, - pakartok taip, kad būtų matyti, jog tu tikrai tiki!

- *Tikiu*! - šaukiu. - *Tikiu*! - ketinau apsimesti, neva baisiai išsigandau, bet Džo išvadavo mane nuo bereikalingų rūpesčių, ir apsimetinėti man tą dieną neprireikė.

- Štai ir puiku, - sako jis. - Džiugu girdėti. O dabar sakyk, kur pinigai, ir jei paaiškės, kad trūksta bent vieno cento, verčiau pasisaugok!

- Už daržinės, - atsakau. Mano balsas jau nebeskambėjo taip, tarsi burna būtų prigrūsta purvo, dabar aš kalbėjau nelyginant komikas iš "*Prakišto gyvenimo*". Na, stačiai kaip pagal užsakymą, jeigu suprantat, ką noriu pasakyti. Tada jam paaiškinau, jog pinigus sugrūdau į skardinę, o skardinę užkimšau ir paslėpiau gervuogyne.

- Ko iš bobos daugiau tikėtis! - kandžiai pastebėjo jis ir stumtelėjo mane link laiptelių. - Na, tai eime. Gana jiems ten voliotis.

Nusileidau pakopomis ir nuėjau palei namą, o Džo seka paskui mane. O tamsu jau beveik kaip naktį, ir kai mudu pasiekėm daržinę, aš pamačiau tokį dalyką, jog sekundėlei pamiršau viską aplink. Sustojau ir baksnoju pirštu į dangų virš gervuogyno.

- Pasižiūrėk, Džo! - sakau. - Žvaigždės!

Ir išties, Didieji Grįžulo Ratai spindi ryškiai nelyginant žiemos naktį. Mano oda nuėjo pagaugais, o Džo buvo tik nusispjaut. Pastūmė mane taip, jog aš vos neišsitiesiau ant žemės.

- Žvaigždės? - sako. - Jei nesiliausi tempusi gumą, aš tau parodysiu dar *ne tokias* žvaigždes, pažadu.

Na, aš nuėjau tolyn. Mūsų kūnai visiškai nemetė šešėlių, o baltas akmuo, ant kurio mudvi su Selena sėdėjom vieną vakarą prieš metus, tarsi švytėjo, kaip nutinka mėnesienoj. Bet šviesa buvo ne mėnulio, Endi, o *kokia* - negaliu apsakyti, tokia niauri, klaiki, ir reikėjo apsieiti su tokia. Nustatyti atstumą buvo sunku, visai kaip švie-

čiant mėnuliui, o visi gervuogių krūmai susiliejo į vieną - toksai juodas dryžis, ir priešais jį šoka jonvabaliai.

Vera man šimtą sykių kartojo, kad žiūrėti tiesiai į užtemimą labai pavojinga - galima nudegti tinklainę, o gal ir visiškai apakti. Bet man vis vien nepakako jėgų iškentėti ir nedirstelti per petį aukštyn, į dangų - kaip neiškentė Loto žmona ir paskutinį kartą grįžtelėjo per petį į Sodomą. Ir tai, ką pamačiau, mano atminty įsirėžė amžiams. Praeina savaitės, o kartais ir mėnesiai, ir aš nė sykio nepagalvoju apie Džo, bet neprabėga nė diena, kad neprisiminčiau, ką pamačiau tada, dirstelėjusi per petį į dangų. Loto žmona pavirto druskos stulpu, nes nesugebėjo žiūrėti tiesiai priešais save ir nesiblaškyti. Kartais man rodosi, jog ir aš tik per stebuklą nesumokėjau tokios pat kainos.

Užtemimas buvo dar nepilnas, bet beveik. Dangus atrodė tamsiai lelijinis, ir jame virš sąsiaurio kybojo kažkas panašaus į didelį juodą vyzdį, apjuostą perregimu ugnies šaliu. Viename pakraštėlyje dar liko plonytė saulės grandinėlė nelyginant išlydyto aukso lašai žaizdre. Man nebuvo galima blaškytis ir stebeilyti į dangų, aš žinojau, bet štai pažvelgiau ir nebeįstengiau atplėšti akių. Tai buvo tarytum... tarytum... Tiek jau to, juokitės, aš vis vien pasakysiu. Tarytum mano vidinė akis būtų išsiveržusi į laisvę, pakilusi į dangų, o dabar žvelgtų žemyn, stebėtų, ką aš darysiu toliau. Tačiau ji buvo kur kas didesnė, nei galėjau įsivaizduoti! Ir juodesnė, kur kas *juodesnė*!

Ko gero, būčiau spoksojusi į ją iki apakimo, bet Džo vėl mane stumtelėjo, ir aš atsitrenkiau į daržinės sieną. O tuomet tarytum pabudau ir nukiūtinau tolyn. Priešais mane pakibo didelis mėlynas ratas - taip nutinka, kai jums panosėj staiga tvyksteli ryški šviesa, ir aš pamaniau: "Jeigu tu apsideginai tinklainę, Doloresa, ir iki pat gyvenimo galo matysi vien tik šitą ratą, taip tau ir reikia! Čia it žymė, su kokia buvo lemta vaikščioti Kainui".

Mes praėjome baltąjį akmenį - Džo lipo man ant kulnų ir laikė už apykaklės, ir, jaučiu, mano apatinukas sukasi ant šono, ten, kur petnešėlė nutrūko. O dėl tamsos ir veikiausiai dėl to, jog man prieš akis ta mėlyna dėmė šmėžavo, viskas aplink tarytum pasikeitė ir tarsi susimainė vietomis... Tolimasis daržinės galas nelyginant juodas dryžis - na, sakytum, kažkas paėmė žirkles ir iškirpo iš dangaus namelį, tik juoda skylė paliko.

Džo niūktelėjo mane, gindamas į gervuogyną, ir tada, kai pirmasis dyglys perbrėžė man kulkšnį, aš prisiminiau pamiršusi apsimauti džinsus. Ir išsyk išsigandau, ar nepamiršau dar ko nors, na, bet dabar jau vis vien - ką nors keisti pernelyg vėlu. Tamsoje įžiūrėjau, kaip vėjyje plakasi nosinaitė, ir vos spėjau suvokti, kurioje pusėje yra dangtis. O paskui ištrūkau iš jo nagų ir pasileidau bėgte.

- *Nepabėgsi, kale*! - sustūgo jis, ir girdžiu, kaip po jo kojomis treška krūmai. Jis manęs vos ir vėl nepastvėrė už apykaklės, net pirštais per kaklą brūkštelėjo, bet aš išsilenkiau ir spustelėjau. Bėgti buvo sunku, nes apatinukas slinko vis žemiau ir kabinosi už dyglių. Į pabaigą dygliai išplėšė iš jo ilgą dryžį ir negailestingai subraižė man kojas. Nuo kelių iki kulkšnių buvau visa kruvina, tačiau tą pastebėjau tik tuomet, kai sugrįžau namo, o iki to laiko dar daug vandens nutekėjo.

- *Grįžk*! - šaukia, ir tada jo delnas užkabino mano alkūnę. Ranką aš patraukiau, bet jis nutvėrė apatinuką - tas jau plevėsavo man už nugaros it vestuvinis šydas. Jeigu jis nebūtų plyšęs, Džo būtų mane prisitraukęs tarytum žuvį su meškere, tačiau apatinukas buvo senas, tris šimtus kartų skalbtas ir vos laikėsi. Pajutau, kaip gabalas, į kurį jis įsikibo, drykstelėjo, o Džo, girdžiu, nusikeikė tarytum nesavu balsu ir dusdamas. Dar girdėjau, kaip lūžta, treška, orą čaižo šakos, o matyti jau beveik nieko nebemačiau. Kai tik atsidūrėme gervuogyno tankmėj, pasidarė taip tamsu kaip švilpiko subinėj, ir iš mano nosinaitės nebuvo jokios naudos. Aš tiesiog pamačiau dangčio kraštelį - kažkas subolavo tamsoj - ir liuoktelėjau, kiek turėjau jėgų. Ir vis tik peršokau. Žinia, jam buvau atgręžusi nugarą ir nemačiau, kaip jis dangtį užmynė. Staiga kažin kas garsiai *sutreškėjo*, ir jis suklykė...

Ne, ne taip.

Jis *nesuklykė*, ir tu, Endi, tą žinai neprasčiau už mane. Jis cyptelėjo it triušis, kyštelėjęs leteną į spąstus. Atsisukau - ir matau didelę skylę dangtyje, o iš jos kyšo Džo galva, ir jis mirtinai įsikirto į aplūžusį kraštą. Jo rankos kruvinos, ir kraujas iš burnos čiurkšlele varva ant smakro. Akys išsprogusios nelyginant dubenėliai.

- Viešpatie, Doloresa, - sako jis. - Juk čia senasis šulinys. Padėk man išsiropšti, kol aš dar visiškai neprasmegau.

O aš stoviu, ir po sekundėlės kitos jo akys pasikeitė. Iš jų mačiau, kad jisai suprato, kaip viskas buvo iš tiesų. Gyvenime nesu pa-

tyrusi tokio siaubo kaip tada kai stovėjau šulinio pakrašty, žiūrėjau į jį, o danguje į vakarus nuo mūsų kybojo juoda saulė. Aš pamiršau apsimauti džinsus, o Džo neprasmego žemyn, kaip turėjo. Ir man rodėsi, jog viskas pasisuko ne taip.

- A! - rėkia jis. - Kale tu! - Ir ima dėlioti rankas bei rangytis, stengdamasis išsiropšti.

Sakau sau: bėk! O kojos neklauso. O ir kur aš nubėgčiau, jeigu jis išsikeberiotų? Vieną dalyką užtemimo dieną įsisąmoninau tvirtai: jei gyveni saloje ir mėgini ką nors nužudyti, atlik darbą iki galo. Nes bėgti tu neturi kur ir pasislėpti irgi neturi kur.

Girdėjau, kaip jo nagai braižo perpuvusią lentą, kol jis rankas dėlioja ir bando prisitraukti. Tas garsas, kaip ir reginys, kurį išvydau, pažvelgusi į aptemusią saulę, taip manyje ir pasiliko. Kartais jį girdžiu net sapne, tačiau sapne Džo dažniausiai išlipa laukan ir stveria mane, o iš tiesų taip nebuvo. Buvo štai kaip: lenta, ant kurios jis rangėsi, ūmai neišlaikė, perlūžo, ir jis nudribo žemyn. Viskas nutiko taip greit, jog rodėsi, kad jis ant tos lentos visai ir nekybojo. Nebeliko nieko, išskyrus įdubusį papilkėjusio medžio dangtį: viduryje žioji plėštinė skylė, virš jos pirmyn ir atgal skraido jonvabaliai.

Lėkdamas žemyn, jis vėl spygtelėjo, ir tas spiegimas šulinio dugne atsimušė aidu. Štai šito aš taip pat nenumačiau - kad Džo suriks krisdamas. Paskui bilstelėjo, ir jis nutilo. Išsyk nutilo. Tarytum lempa užgestų, jei laidą iš rozetės ištrauki.

Suklupau ant kelių, rankomis apglėbiau pilvą ir laukiu, ar nebus ko toliau. Praėjo kiek laiko - daug ar mažai, nežinau, tik diena visai užgeso. Prasidėjo visiškas užtemimas, ir stojo juoduma tarsi gūdžią naktį. Iš šulinio nesigirdėjo jokių garsų, bet nuo jo į mane dvelkė vėjelis, ir tada aš supratau, jog *užuodžiu* jo kvapą - na, tokį, kokiu trenkia vanduo sekliame šulinyje, žinot? Toks vario kvapas, drėgnas ir nelabai malonus. Užuodžiau jį, ir mane nukrėtė šiurpas.

Tada matau: mano apatinukas nukaręs kone iki pat kairiojo bato - suplyšęs, vieni skutai. Kyštelėjau ranką už apykaklės dešinėje ir nuplėšiau kitą petnešėlę. Tada nusitraukiau apatinuką ir išsipainiojau iš jo. Suglamžiau į gniutulą ir svarstau, iš kurios pusės man patogiau šulinį apeiti, tik ūmai vėl pagalvojau apie tą mergaitę, apie kurią jums pasakojau, ir vėl ją pamačiau, aiškų aiškiausiai. *Jinai* ir-

gi klūpėjo ant kelių ir žiūrėjo po lova, ir aš pamaniau: "Ji labai nelaiminga ir taip pat užuodžia kvapą - tarsi nuo vario monetų ir nuo austrių. Tačiau tas kvapas sklinda ne iš šulinio, o yra kažkaip susijęs su jos tėvu".

Ir tuomet ji tarsi atsigręžė į mane, Endi... Man regis, jinai irgi mane *pamatė*. O kai pamatė, aš supratau, kodėl ji tokia nelaiminga: jos tėvas kažką jai padarė, ir ji stengėsi tą paslėpti. Be to, staiga suvokė, kad į ją kažkas žiūri, kad moteris, esanti dievažin už kiek mylių nuo jos, tačiau užtemimo kelyje, moteris, tik ką nužudžiusi savo vyrą, žvelgia į ją.

Ji mane užkalbino, nors ausimis jos balso negirdėjau: jis aidėjo kažkur giliai mano galvoje. "*Kas jūs*?" - paklausė mergaitė.

Nežinau, būčiau jai atsakiusi ar ne, bet tada iš šulinio pasigirdo toks ilgas virpantis šauksmas:

- *Do-lorrrr-essssa...*

Manyje ūmai sustingo visas kraujas, ir aš *žinau*, jog mano širdis sekundei sustojo, nes kai ji pradėjo plakti vėl, turėjo pasivyti tris ar keturis dūžius, susiliejusius į vieną. Aš jau pakėliau apatinuką, bet mano pirštai atsigniaužė, kai išgirdau riksmą, ir drabužis pakibo ant krūmo.

"Čia tik tavo vaizduotė, Doloresa, - tariu sau. - Mergaitė, kuri žiūrėjo palovin, ir Džo riksmas - viskas tau tik pasirodė. Pasivaideno, nes iš šulinio pakilo pridvisęs oras, o šauksmas - jis gi tavo nešvari sąžinė. Džo guli šulinio dugne su perskelta galva. Jis lavonas ir daugiau niekada nebekiaulins nei tau, nei vaikams".

Iš pradžių aš nelabai tuo patikėjau, bet aplink buvo tylu, tik kažkur pievoje ūkavo pelėda. Dar pamaniau, kad ji tarytum pyksta, kurių galų jai teko stoti į pamainą anksčiau laiko. Gervuogyno šakelės nuo vėjo šnarėjo ir bilsnojo. Pažvelgiau į žvaigždes, žibančias dienos danguje, paskui vėl į šulinio dangtį. Jis tarsi pakibo tamsoje, o skylė vidury, pro kurią prasmego Džo, man priminė akį. Šešiasdešimt trečiųjų liepos dvidešimtąją man visur vaidenosi akys.

Ir tada iš šulinio vėl pasigirdo jo balsas:

- *Padėk man, Do-lorrrr-essssa...*

Suvaitojau ir užsidengiau veidą rankomis. Čia jau savęs nebeįtikinsi, kad man vėl pasivaideno ar kad dėl visko kalta mano nešvari sąžinė: rėkė Džo, ir baigta. Ir jis tarytum verkė.

- *Padėėėk maaan... PADĖĖĖĖĖK GI...* - aimanavo jis.

Aš šiaip ne taip aplenkiau šulinį ir nubėgau taku, kurį mudu išlaužėme gervuogyne. Nepasakyčiau, jog iš siaubo buvau visai pametusi galvą. Šitaip nenutiko, ir štai kodėl aš tuo tikra - nes sustojau pakelti reflektoriaus, kurį laikiau, kai jis nuginė mane link daržinės. Kaip bėgdama pamečiau reflektorių, nebeprisiminiau, bet kai pamačiau, kad jis karo nuo šakelės, pačiupau. Ir teisingai padariau, jei prisimintume prakeiktą daktarą Mak-Olifą... Bet apie jį vėliau. Taigi aš *sustojau* pasiimti reflektoriaus, štai visa esmė, vadinasi, nuovokos nepraradau. Tačiau jutau, kaip panika lenda po ja, nelyginant alkio prispirta katė po puodo su mėsa dangčiu.

Norėdama įveikti paniką, pagalvojau apie Seleną, įsivaizdavau, kaip ji stovi ant Vintropo ežero kranto drauge su Tania ir pusšimčiu jų stovyklos vaikučių - ir visų jų rankose reflektoriai, kuriuos jie patys pasigamino savo dirbtuvėse, ir mergaitės jiems rodo, kaip stebėti užtemimą. Tą viską mačiau toli gražu ne taip aiškiai, kaip prie šulinio - mergaitę, kuri lindo po lova, ieškojo savo šortukų ir marškinėlių, bet vis vien tarytum išgirdau, kaip Selena savo ramiu švelniu balsu drąsina persigandusius mažylius. Štai apie ką mąsčiau... ir dar apie tai, jog turiu būti namuose, kad pasitikčiau ją ir berniukus, kai jie visi sugrįš, o jei pakvaišiu iš baimės, galiu atsidurti ir visai kitoje vietoje. Pernelyg jau toli nuėjau, pernelyg daug nuveikiau ir pasikliauti dabar galėjau tiktai savimi.

Įėjau į daržinę ir ant Džo darbastalio susiieškojau jo didįjį žibintuvėlį su šešiomis baterijomis. Įjungiau - ir nieko. Baterijos seniai nusėdo, ko gi daugiau galėjai tikėtis iš Džo. Bet apatiniame stalčiuje gulėjo naujos baterijos - aš nuolat atnaujindavau jų atsargą, nes žiemą mes dažnai sėdėdavom be elektros. Išsitraukiau šešias ir pradėjau krapštyti žibintuvėlį. Mano rankos taip drebėjo, kad išmėčiau elementus ir man teko šliaužioti keturiomis, apgraibom ieškant jų ant grindų. Paskui visgi juos įdėjau, bet turbūt skubėdama sukišau ne taip, nes žibintuvėlis neįsižiebė. Pamaniau, jog pakaks su juo terliotis - juk netrukus turėjo nušvisti saulė. Bet šulinio dugne ir *tada* bus tamsu... Ir dar kažkur giliai kažkoks balselis man patarinėjo krapštytis kuo ilgiau - gal tuo metu, kai galų gale sugrįšiu prie šulinio, Džo jau bus išleidęs kvapą.

Na, o paskui žibintuvėlis vis tik įsižiebė: spindulys buvo lygus ir ryškus, ir todėl aš galėjau pasiekti dangtį, daugiau nebesusikruvindama kojų. Kiek laiko praėjo, nė nenutuokiau, bet buvo dar tam-

soka ir žvaigždės vis dar žybčiojo, tad nusprendžiau, jog nėra šešių ir saulė tik tik pradėjo lįsti iš šešėlio.

Jau pusiaukelėje supratau, kad Džo gyvas - išgirdau, kaip dejuoja, šaukia mane vardu ir prašo, kad padėčiau jam išsiropšti. Aš nežinojau, ar jį galėjo išgirsti Džolenderiai, Lengdžilai arba Keronai, jei kartais būtų sugrįžę namo. Ir nusprendžiau daugiau dėl to nesukti galvos: man ir šiaip pakako rūpesčių. Svarbiausia - sugalvoti, kaip su juo susidoroti, bet man į galvą nešovė jokia mintis. Vos pamėginu susikaupti - išsyk tas balsas manyje pradeda klykti: "Negarbinga! Negarbinga! Mes taip nesitarėme: jis turėjo užsimušti *mirtinai*, velniai rautų! *Mirtinai*!"

- *Padėėėk, Do-lorrr-esssa*! - išgirdau. Toks duslus, atspindėtas garsas, tarsi Džo rėktų urve. Įjungiau žibintuvėlį ir norėjau dirstelti vidun, bet neįstengiau. Skylė dangtyje buvo pernelyg toli nuo kraštų, ir spindulys apšvietė tik patį šulinio viršų. Samanos žibintuvėlio šviesoj atrodė juodos ir nuodingos.

Džo pamatė šviesą.

- Doloresa? - šaukia. - Dėl Dievo meilės, padėk! Aš visas sužalotas!

Dabar atrodė, kad tai *jo* burna pilna purvo. Aš neatsakiau - mane apėmė jausmas, kad jei tik imsiu su juo kalbėtis, išsyk išprotėsiu. Paprasčiausiai padėjau žibintuvėlį, ištiesiau ranką, kiek tik pakako ilgio, ir visgi pasiekiau skylės kraštą. Trūktelėjau lentą, ir ta iškart nulūžo tarsi supuvęs dantis.

- Doloresa! - vos tik išgirdęs treškesį, suklykė Džo. - Šlovė tau, Viešpatie!

Nieko neatsakiau, o toliau vieną po kitos laužiau lentas. Vėl pradėjo švisti ir užgiedojo paukščiai tarsi vasarą ryto aušroj. Tačiau dangus vis vien dar buvo kur kas tamsesnis, nei jam priderėtų tokią valandą. Visos žvaigždės užgeso, bet jonvabaliai tebeskraidė. O aš vis šliaužioju keliais aplink šulinį ir laužau lentas.

- Doloresa! - vaitoja jo balsas. - Pasiimk pinigus! Visus iki paskutinio cento! Ir aš daugiau nebeliesiu Selenos, prisiekiu Viešpačiu Dievu ir visais Jo angelais! Tik padėk, brangioji, padėk man išlipti!

Tada aš nulaužiau paskutinę lentą - ji visa glūdėjo po gervuogės šakomis - ir nusviedžiau sau už nugaros, o paskui pašviečiau žibintuvėliu žemyn.

Spindulys išsyk atsimušė į jo atloštą veidą, ir aš surikau. Toksai baltas ratukas su dviem juodom skylutėm. Man net pasidingojo, kad nelaimėlis kažin kodėl sau į akis įsidėjo po akmenį. Bet tuomet Džo sumirksėjo, ir matau: į mane paprasčiausiai spokso jo akys. Įsivaizdavau, ką jos regi - ogi nieko: tik ryškų šviesos ratą ir jame - juodą moters galvą.

Jis klūpojo ant kelių, o jo smakras, kaklas ir marškinių krūtinė užlieta krauju. Kai jis išsižiojo ir išrėkė mano vardą, iš ten vėl kliūstelėjo kraujas. Krisdamas vyrelis susilaužė visus šonkaulius, ir tie veikiausiai susmigo jam į plaučius nelyginant dygliakiaulės adatos.

Nežinojau, ką daryti. Susiriečiau pakrašty, jaučiu, kaip grįžta karštis - kaklu, rankomis, kojomis jaučiu, - ir šviečiu į jį žibintuvėliu. Tada jis atmetė rankas ir tarytum suplakė jomis, tarsi skęstų, ir aš nebeištvėriau. Užgesinau žibintuvėlį ir mažumėlę atsitraukiau nuo krašto. Tupiu tenai, susirietusi į kamuoliuką, rankomis apglėbusi savo subraižytus kelius, ir visa drebu.

- *Padėk*! - šaukia jis iš apačios. - *Padėk*! - ir: - *Padėėėk*! - O į pabaigą: - *Padėėėėėėėėėėėėk! Do-lorrr-esssa!*

Buvo klaiku, taip klaiku, jog neįmanoma ir įsivaizduoti. Ir tęsėsi, tęsėsi, kol jau ėmiau manyti, jog išprotėsiu. Užtemimas baigėsi, paukščiai nustojo giedoję savo rytines giesmes, jonvabaliai liovėsi sukę ratus - o gal aš paprasčiausiai jų nebemačiau. Ir sąsiauryje, girdžiu, valtys signalizuoja, žmonės šūkaujasi tarpusavy, o jis vis nesiliauja. Tai prašo ir vadina mane mieląja, ir vardina viską, ką padarys, jeigu aš jį ištrauksiu: pastatys mums naują namą ir nupirks man "Biuiką", apie kurį aš neva visuomet svajojusi. O paskui ima mane keikti ir žada pririšti prie sienos bei įbesti man tarp kojų įkaitintą žarsteklį - pasigrožės, kaip aš ant jo raitausi, ir pribaigs mane.

Ir netgi prašė, kad numesčiau jam tą "Džonio Vokerio" butelį. Galite patikėti? Stačiai geidė jo, o kai suprato, jog negaus, apšaukė mane sena, purvina, sudriskusia skyle.

Galiausiai pradėjo temti - *iš tikrųjų* temti, tai yra buvo jau pusė devintos, jei ne devinta. Įsiklausiau, bet, regis, Rytiniu keliu kol kas nepravažiavo nė viena mašina. Žinia, gerai, bet aš žinojau, kad mano sėkmė ilgai nesitęs.

Paskui staiga krestelėjau galvą ir suvokiau, jog buvau trumpam užsnūdusi. Visai trumpam - dangus dar liko šviesus, tačiau aplink

vėl šoko jonvabaliai ir vėl suūkė pelėda. Antrą kartą šią dieną jos balsas skambėjo maloniau.

Nežymiai pasislinkau ir tiesiog sugriežiau dantimis - šitaip nutirpo rankos ir kojos. Ir išsyk ėmė taip dilgčioti žemiau kelių, kad nors verk. Užtai šulinyje buvo tyku, ir aš jau vyliausi, kad jis vis dėlto mirė - nusibaigė, kol miegojau. Ir tučtuojau išgirdau šnaresį, stenėjimą ir kūkčiojimą. Kūkčiojimas, jis buvo blogiau už viską - vadinasi, kiekvienas judesys jį raižė it peiliu.

Pasirėmiau kaire ranka ir vėl pašviečiau į šulinį. Vargais negalais prisiverčiau, ypač todėl, kad aplink jau visiškai sutemo. Jis įsigudrino atsistoti, ir žibintuvėlio spindulys atsispindėjo nuo balučių, telkšančių aplink jo darbinius batus. Tada prisiminiau, kaip padūmavusio stiklo šukėse išvydau saulę, kai jam nusibodo mane smaugti ir aš nugriuvau ant žemės.

Ir dabar galų gale supratau, kas nutiko - kodėl, nuskriejęs trisdešimt suvirš pėdų, jis tik susižalojo, o ne mirė išsyk. Šulinys jau nebebuvo sausas. Ne, vanduo jame nepakilo, antraip Džo būtų prigėręs tarsi žiurkė lietaus vandens statinaitėj, bet dugnas pasidarė drėgnas ir minkštas. Tai sušvelnino smūgį, be to, mano vyras buvo girtas, kas irgi veikiausiai jam pagelbėjo.

Jis stovėjo tenai - galva nuleista, svyruoja, o delnais remiasi į sieneles, kad vėl nepargriūtų. Tada pažvelgė į viršų, pamatė mane ir išsišiepė. Nuo tos šypsenos mane persmelkė šaltis, Endi, nes čia buvo tarsi negyvėlio šypsena - negyvėlio, kurio veidas ir marškiniai pasruvę krauju, negyvėlio, kuriam vietoj akių kūpso du akmenys.

Ir tuomet jis pradėjo ropštis sienele aukštyn.

Aš žiūriu ir netikiu savo akimis. Grūda pirštus tarp akmenų, kyšančių iš sienelės, ir prisitraukia, kol koja suranda atramą. Minutėlę atsikvėpė, ir regiu - ranka vėl naršo virš galvos nelyginant baltas riebus šliužas. Aptiko atbrailą, įsikirto, kita ranka įsitvėrė ir vėl prisitraukė. Kai vėl stabtelėjo atsikvėpti, tai užvertė kruviną veidą ir žibintuvėlio šviesoj pamačiau, kaip jam ant skruostų ir pečių byra samanų gabalėliai.

Ir šiepiasi, šiepiasi...

Endi, gal paduotum man dar atsigerti? Ne, ne viskio - jo šiandienai pakaks. Paprasčiausiai vandens.

Ačiū. Labai ačiū.

Na, jis aptiko kitą atbrailą, bet tada jo koja paslydo ir Džo vėl žnektelėjo ant dugno. Purvas tik šliurptelėjo, kai jis tėškėsi ant subinės. Sukliko ir stvėrėsi už krūtinės kaip aktoriai televizoriuj, kai vaizduoja širdies priepuolį, ir jo galva nukaro žemyn.

Tuomet aš nebeištvėriau. Išsiropščiau iš gervuogyno ir bėgte namo. Ir išsyk į vonią. Ten išsivėmiau. Tada nuėjau į miegamąjį ir atsiguliau. Badė visą kūną, o galvoje sukosi mintis: kas, jei jis vis vien *tebėra* gyvas? Kas, jei jis ištvers naktį? Kas, jei ištemps dar *dienų dienas*, laižydamas nuo sienelių vandens lašus ar pasisemdamas iš balučių, besisunkiančių pro purvą? Kas, jei jis šauksis pagalbos, kol jį išgirs Keronai arba Lengdžilai, arba Džolenderiai ir iškvies Garetą Tibodo? Arba kas nors užsuks į kiemą rytoj - koks nors jo sugėrovas, ketinantis prašyti sutaisyti variklį arba kviesti drauge plaukti į jūrą, - užsuks ir išgirs, jog gervuogyne kažkas šaukia? Kas tada, Doloresa?

Ir tada dar vienas balsas atsakė į visus tuos klausimus. Manding, ten kalbėjo vidinė akis, tik, regis, ji bylojo ne Doloresos Kleiborn, o veikiau Veros Donovan balsu - aiškiu, sausu, Pabučiuok-Man-Į-Subinę, jeigu nepatinka. "Na, žinoma, jis jau lavonas, - kalbėjo tasai balsas. - O jei ne, netrukus bus. Jis mirs nuo šoko, persišaldymo ir pervertų plaučių. Galbūt ne visi patikės, jog žmogus galėjo mirti nuo persišaldymo liepos naktį - bet jiems paprasčiausiai neteko praleisti kelių valandų trisdešimties pėdų gylio šulinyje ant šlapių akmenų. Suprantu, Doloresa, apie visa tai galvoti nėra labai malonu, užtai tu liausies nerimavusi. Pamiegok, o paskui nueisi tenai, pasižiūrėsi ir pamatysi pati".

Nežinojau, ar balsas kalba teisybę, ar ne, bet *atrodė*, kad teisybę, ir aš pamėginau užmigti. Tik man nepavyko. Vos tik pradedu snausti, išsyk tarytum girdžiu, kaip Džo sliūkina palei daržinę link galinių durų, ir vos tik kas girgžteli, aš išsyk pašoku.

Na, ir nebeišlaikiau. Nusivilkau suknelę, užsitempiau džinsus (va kada pagaliau susiprotėjo, pamanysit), nertinį, pakėliau žibintuvėlį nuo vonios grindų, kur buvau jį numetusi, kai mane supykino, ir nuėjau atgalios.

Tamsu, nors į akį durk. Nežinau, ar tą naktį švietė mėnulis, ar ne, tačiau visą dangų vėl aptraukė debesys. Ir kuo arčiau ėjau link gervuogyno už daržinės, tuo prasčiau manęs klausė kojos. O kai žibintuvėliu apšviečiau šulinio viršų, jos visiškai nustojo kilotis.

Bet vis vien prisiverčiau prieiti prie pat krašto. Penkias minutes išstovėjau, klausiausi, bet aplink tik svirpė cikados, vėjas šlamino gervuogyną ir kažin kur ūkavo pelėda, gal ta pati, kurią girdėjau anksčiau. Na, ir dar tolumoje į iškyšulį dužo bangos - bet prie to garso saloj taip pripranti, kad visiškai jo nebegirdi. Stoviu tenai su Džo žibintuvėliu rankoje, spindulį kreipiu į šulinį, o visu mano kūnu srūva lipnus prakaitas, degina įdrėskimus ir mėlynes. Įsakau sau atsiklaupti ant kelių ir pažvelgti į šulinį. Negi ne dėl to čionai atėjau?

Kas taip, tas taip, o štai prisiversti neįstengiu: tik drebu ir aimanuoju. Ir širdis nesidaužo, o tik šiaip plazda krūtinėj nelyginant paukštelis.

Ir tada iš šulinio iššliaužė balta ranka, visa kruvina ir purvina, ir įsikirto man į kulkšnį.

Aš išmečiau žibintuvėlį. Tas nukrito į krūmus prie pat krašto. Čia man pasisekė: jeigu jis būtų nulėkęs į šulinį, būčiau iki ausų įklimpusi į mėšlą. Bet nei apie žibintuvėlį, nei apie savo sėkmę tada negalvojau, nes mėšlo, kuriame klampojau, ir šiaip pakako su kaupu. Galvoti pajėgiau tik apie ranką, kuri laikė mane už kulkšnies ir tempė į angą. Ir dar apie eilutę iš Biblijos. Ji griaudėjo mano galvoj it ketaus varpas: "*Kasiau duobę savo priešams ir pats į ją įkritau*" .

Surikau ir pabandžiau ištrūkti, bet Džo taip į mane įsikirto, tarsi jo ranka būtų pamirkyta cemente. Mano akys įprato prie tamsos, ir aš jį pamačiau, nors žibintuvėlis švietė į kitą pusę. Vis dėlto Džo beveik įstengė išsiropšti iš šulinio. Vienas Dievas težino, kiek kartų jis slydo žemyn, bet galiausiai prišliaužė iki pat krašto. Manau, jei tą minutę nebūčiau atėjusi, jis būtų išlipęs. Jo galva kiūtojo tik dviem pėdom žemiau nuo dangčio likučių. Ir jis po senovei šiepėsi. Apatinis įdėtinis jo žandikaulis mažumą kyšojo iš burnos - kaip dabar jį regiu, kaip tave kad matau, Endi, ir atrodė, tarsi man šieptųsi arklys. O kai kurie dantys pajuodę nuo kraujo.

- *Do-lorrr-esssa*! - sušnypštė Džo ir vis traukia mane, traukia. Aiktelėjau, plestelėjau ant užpakalio ir nuslydau link tos juodos skylės, o pati jaučiu, kaip gervuogių spygliai sminga į džinsus ir lūžta, sminga ir lūžta, o aš vis slystu per juos ir slystu.

- *Do-lorrr-esssa, kal-lle*, - sako jis, na, stačiai dainuoja! Atmenu, dar pagalvojau: "Jis tuoj "Mėnulio kokteilį" užtrauks!"

Įsikibau į šakeles ir pastvėriau saują dyglių bei šviežio kraujo. Norėjau laisvąja koja spirti jam į galvą, bet nepasiekiau. Tik du kartus kliudžiau kulnu jo skyrimą.

- *Nagi, eikš, Do-lorrr-esssa*! - gergždžia Džo, tarsi kviestų užvalgyti ledų ar pašokti, grojant Fadžio orkestrui.

Tada mano užpakalis nuslydo ant dangčio nuolaužos, kuri vis dar laikėsi, ir aš supratau: reikia kažką daryti, antraip mudu drauge nuskrisim žemyn ir liksim apsikabinę gulėti dugne. O kai mus aptiks, atsiras žmonių - tokių kvailų kaip Iveta Anderson, - kurie pasakys: išsyk matyti, kaip juodu mylėjo kits kitą.

Ir tai padėjo: aš įsisprendžiau ir vėl trūktelėjau atgal. Džo manęs vos nesulaikė, bet tada jo pirštai atsigniaužė. Ko gero, aš batu smogiau jam į veidą. Jis cyptelėjo, jo ranka kartą kitą brūkštelėjo man per kojinę - ir dingo. Laukiau, tikėjausi išgirsti, kaip šleptels į dugną... Ir nieko panašaus! Šunsnukis nepasidavė. Jeigu jis gyvenime būtų buvęs toks atkaklus kaip mirty, mudu būtume gyvenę ir vargo neregėję.

Suklupau ant kelių ir matau: jis skylėj siūbuoja... bet laikosi. Pažvelgė į mane, krestelėjo galvą, kad nusimestų nuo akių kruviną sruogą, ir šiepiasi. Viena jo ranka iššliaužė iš šulinio ir stvėrėsi už žemės.

- *Dol-OO-resa*, - sudejavo jis. - *Dol-OOO-resa. Dol-OOO-resa. Dol-OOOOO-resa*! - Ir lenda iš šulinio laukan.

- Taigi suskaldyk jam galvą, kvaiša tu! - ūmai pratarė Vera Donovan.

Ne, ne mano galvoj kaip ta mergaitė, kurią regėjau per užtemimą. Atmenat, apie ką aš? Tą balsą girdėjau taip, kaip jūs trys dabar girdit mane, o jei ten būtų buvęs Nensės Banister aparatėlis, jūs panorėję galėtumėt išgirsti tą balsą dar kartą. Tą žinau taip tvirtai kaip savo vardą.

Šiaip ar taip, o aš stvėriau akmenį - vieną iš tų, kurie buvo sukrauti aplink šulinį. Džo vos nesugriebė manęs už riešo, bet aš spėjau išlupti riedulį. Didelį, apžėlusį išdžiūvusiom samanom. Pakėliau aukštyn, o Džo į akmenį spokso. Jo galva jau išlindo virš krašto, o akys tarytum ant stiebelių kyšo - kaip sraigės. Tada iš visų jėgų smogiau jam akmeniu. Ir išgirdau, kaip lūžo apatinis jo žandikaulis. Tarsi porcelianinė lėkštė, atsimušusi į plytą. Ir tuomet Džo pranyko - nugriuvo atgal į šulinį, ir akmuo drauge su juo.

Po to aš praradau sąmonę. Kaip - *neatmenu*. Paprasčiausiai nugriuvau aukštielninka ir pažvelgiau į dangų. O tenai pro debesis nieko nematyti. Na, aš ir užsimerkiau... O kai atsimerkiau, danguj vėl buvo pilna žvaigždžių. Net neišsyk suvokiau, jog buvau apalpusi ir, kol šitaip tysojau, vėjas išvaikė debesis.

Žibintuvėlis po senovei gulėjo gervuogyne ir švietė tolygiai bei ryškiai. Pakėliau jį ir pašviečiau į šulinį. Džo tysojo dugne. Galva nusvirusi ant peties, kojos išskėstos, o tarp jų akmuo, kuriuo jam smogiau.

Penkias minutes į jį šviečiau, tikrinau, ar nesukrutės. Nesukrutėjo. Tada grįžau į namus. Pakeliui du kartus stabtelėjau, nes akyse tvyrojo migla, bet vis dėlto parėjau. Įslinkau į miegamąjį, nusirengiau, išmėčiau viską kur pakliuvo, palindau po dušu, paleidau tokį karštą vandenį, kokį tik pajėgiau ištverti, ir bent dešimtį minučių šitaip stovėjau - nesiprausiau, neploviau galvos, o paprasčiausiai stovėjau: atlošusi veidą, kad juo tekėtų vanduo. Gal būčiau taip ir užmigusi, bet vanduo pradėjo vėsti. Skubiai išsiploviau galvą, kol jisai dar visiškai neatšalo, ir užsukau čiaupą. Rankos ir kojos buvo siaubingai subraižytos, gerklę perštėjo it prakeiktą, bet nuo šito, manding, niekas nemiršta. Man nė į galvą nešovė, kaip gali būti traktuojami šitie įdrėskimai, jau nekalbant apie mėlynes ant kaklo, kai suras Džo. Tai yra tuomet nešovė.

Apsivilkau naktinius marškinius, nukritau ant lovos ir užmigau, net lempos neužgesinau. Ir po pusvalandžio rėkdama pabudau - Džo pirštai sugniaužė man kulkšnį. Tada supratau, jog čia tik sapnas, ir man palengvėjo, bet paskui pagalvojau: "O kas, jei jis dabar ropščiasi iš šulinio?" Žinojau, kad to negali būti, kad aš jį pribaigiau, kai trinktelėjau akmeniu ir jis antrą kartą nulėkė žemyn, bet kažin kas manyje tikėjo, neva jis *keberiojasi* aukštyn ir po minutėlės išlips. O jau tada neabejotinai su manimi atsiskaitys.

Stengiuosi gulėti ir negalvoti, bet nieko neišeina. Paveikslas, kaip jis ropščiasi iš šulinio, darosi vis aiškesnis, vis ryškesnis, ir mano širdis daužosi taip, jog, regis, tuoj sprogs. Galiausiai įsispyriau į batus, čiupau žibintuvėlį ir nubėgau tenai tiesiog su naktiniais marškiniais. Prie šulinio krašto dabar prišliaužiau *šliaužte* - niekaip neįstengiau prisiversti prieiti. Baiminausi, jog balta jo ranka išnirs iš tamsos ir stvers mane.

Na, o paskui visgi pašviečiau žemyn. Jis gulėjo kaip gulėjęs:

rankos ant kelių, galva nusvirusi ant peties. Ir akmuo toje pačioje vietoje tarp išskėstų kojų. Ilgai žiūrėjau, o kai pasukau namo, galutinai patikėjau, jog jis tikrai lavonas.

Įlindau į lovą, užgesinau lempą ir užmigau. Dar spėjau pagalvoti: "Na, dabar būsiu rami". Kurgi ne! Po dviejų valandų pabundu ir girdžiu - virtuvėje kažkas krebžda, ir žinau, jog ten *Džo*. Norėjau šokti iš patalo, o kojos susipainiojo antklodėj ir aš nugriuvau ant grindų. Atsistojau, bandau užčiuopti jungiklį, o pati žinau: dabar brangiausias čiups mane už gerklės.

Žinoma, nieko panašaus nenutiko. Įžiebiau šviesą, apėjau visus kambarius. Visur tuščia. Vėl aunuosi batus, imu žibintuvėlį ir bėgu prie šulinio.

Džo guli dugne - rankos ant kelių, galva ant peties. Ir vis dėlto aš ilgai stebeilijau, kol įtikinau save, jog petys *tas pats*, o ne kitas. Ir dar man pasivaideno, kad jis krustelėjo koją. Aišku, per ją slystelėjo šešėlis. Jų, šešėlių, ten šokinėjo daug, nes žibintuvėlį laikanti ranka buvo ne itin tvirta, galite manimi patikėti.

Susiriečiau tenai, plaukai surišti ant pakaušio, ir, manding, aš šiek tiek panėšėjau į damą ant "Baltosios Uolos" etiketės, tik staiga man kažkas užėjo: taip ir traukia pasilenkti dar žemiau ir griūti į šulinį. Suras mane kartu su juo - ne pats geriausias galas, kokio būčiau sau linkėjusi, užtai jo rankos glėbs mane... ir aš nešokinėsiu iš miego galvodama, jog jis kambaryje su manimi, nebėgiosiu su žibintuvėliu prie šulinio tikrinti, ar teisybė, kad guli dugne nebegyvas.

Tuomet vėl pasigirdo Veros balsas - tik dabar mano *galvoj*. Šitą aš žinojau, kaip žinojau, jog prieš tai ji kalbėjo man tiesiai į ausį. "Niekur tu neįgriūsi, o gulsi į savo lovą, - pasakė tas balsas. - Išsimiegok, o kai pabusi, užtemimas bus pasibaigęs iš tiesų. Net neįsivaizduoji, kiek geriau viskas atrodys saulės šviesoj".

Tas patarimas man pasirodė protingas, ir aš paklusau. Tačiau abejas namų duris užrakinau, o prieš atsiguldama padariau tai, ko nei anksčiau, nei vėliau daugiau niekada nedariau - užrėmiau duris metaline kėde. Man gėda prisipažinti - kažkodėl net skruostai dega, ir, regis, sėdžiu čia visa raudona. Bet naudos buvo, nes užmigau, vos spėjusi galva paliesti pagalvę. O kai atsimerkiau vėl, pro langą liejosi saulės šviesa. Vera man liepė pasiimti laisvadienį, sakė,

jog Geilė Leivsk su padėjėjomis sutvarkys namus po išvakarėse švęstos dvidešimtosios. Ir dabar aš dėl to labai džiaugiausi.

Atsistojau, vėl išsimaudžiau po dušu ir apsirengiau. Viskam sugaišau pusę valandos - tokia sugniuždyta jaučiausi. Ypač skaudėjo nugarą. Nuo to vakaro, kai Džo užvažiavo man per kepenis pliauska, nugarą, vos tik kas, tučtuojau imdavo mausti. Ir, ko gero, aš ją vėl pasitempiau, kai, norėdama smogti Džo, plėšiau iš žemės akmenį bei kėliau jį virš galvos. Tačiau kad ir kokia buvo priežastis, skaudėjo taip, jog akyse darėsi tamsu.

Na, o kai šiaip ne taip apsirengiau, tai atsisėdau prie virtuvinio stalo saulutėje, išgėriau puodelį juodos kavos ir susimąsčiau, ką gi dar turėčiau padaryti. Ne tiek jau daug, ir nors maža kas susiklostė taip, kaip buvau numačiusi, dabar reikėjo viską užbaigti teisingai. Jei ką nors užmiršiu arba pražiopsosiu, sėsiu į kalėjimą. Litl-Tole Džo Sent-Džordžas nebuvo itin mylimas, ir nedaug kas būtų ypač kaltinęs mane dėl to, ką padariau, bet už žmogaus nužudymą ordino tau neužkabins ir nepagirs, tegul nužudytasis ir buvo paskutinis mėšlas.

Įsipyliau sau dar vieną puodelį juodo gėralo ir išėjau su juo į užpakalinį priebutį... apsižvalgyti. Abu reflektoriai ir vienas videoskopas jau gulėjo Veros pakete, o antrojo videoskopo šukės voliojosi ten, kur jis sudužo, kai Džo ūmai pašoko ir nusviedė jį nuo kelių. Apie tas šukes mąsčiau ilgai. O paskui atsinešiau šluotą, semtuvėlį ir sušlaviau jas. Nusprendžiau, jog, žinant mano charakterį - o saloje jis buvo *žinomas* kone visiems, - bus įtartiniau, jei aš paliksiu jas voliotis.

Iš pradžių ketinau sakyti, jog dieną Džo apskritai nemačiau. Maniau, pasakysiu, kad jo nebuvo namuose, kai aš iš Veros grįžau, ir jis net raštelio nepaliko, kur jį velnias išnešė, ir kad aš iš pykčio ėmiau kaukti bei išmaukiau tą brangų škotišką viskį. Ir manęs nejaudino, kad jie nustatys, jog Džo į šulinį įvirto girtut girtutėlis: jis svaigalų galėjo rasti kur tik nori, kad ir mūsų virtuvinėj spintelėj.

Bet man pakako tik kartelį dirstelti į veidrodį, kad išsyk pamirščiau tą istoriją. Jei Džo nebuvo namuose ir jis negalėjo išmarginti mano kaklo mėlynėmis, jie užtikrintai pasidomės, *kas gi* mane taip išgražino, ir ką aš atsakysiu? Kalėdų Senelis? Laimei, pasilikau sau plyšelį: aš gi pasakiau Verai, jog išeisiu stebėti užtemimo į Rytinį iškyšulį, jei Džo pernelyg jau įsismarkaus. Tada tuos žodžius išta-

riau be jokios slaptos minties, o dabar buvau pasirengusi juos laiminti.

Žinoma, ne į patį Rytinį iškyšulį - tenai veikiausiai buvo žmonių, ir jie pasakytų, jog manęs ten nematė. O štai Rusų lanka pakeliui į jį netgi labai tiko: atviras vaizdas į vakarus, ir ten ničnieko nebuvo. Aš, sėdėdama priebutyje, mačiau. Ir paskui, kai ploviau indus.

Liko tiktai vienas klausimas...

Ką, Frenkai?

Ne, kad jo sunkvežimiukas namie stovėjo, manęs nejaudino. Penkiasdešimt devintaisiais jis gal tris, o gal ir keturis kartus buvo sulaikytas girtas prie vairo ir mėnesiui neteko teisių. Edgaras Šerikas - jis tuomet buvo mūsų policininkas - kartą užsuko pas Džo ir pasakė, jog gerti jis lai geria, pakol karves namo pargins, jeigu jam šitaip norisi, bet kitą kartą, kai jį sulaikys girtą prie vairo, Edgaras pats nutempsiąs Džo į apylinkės teismą, kad tasai teisių netektų metams. Keturiasdešimt aštuntaisiais ar keturiasdešimt devintaisiais Edgaras su žmona neteko dukrelės - ją partrenkė girtas vairuotojas, ir nors Edgaras į daug ką žiūrėjo pro pirštus, girtas už vairo jam buvo baisiau už marą. Džo tą žinojo, ir nuo tos dienos, kai Edgaras su juo mūsų priebuty nuoširdžiai pasikalbėjo, išgėręs daugiau nebevažinėjo. Ne, kai sugrįžau iš Rusų lankos, pamaniau, kad Džo koks nors draugužis išsivežė stebėti užtemimo - štai ką ketinau atsakyti.

O jums norėjau pasakyti, jog man beliko išspręsti tik vieną tikrą klausimą - ką daryti su viskio buteliu. Žmonės žinojo, kad pastaruoju metu pirkau jam svaigalus, bet šitai kaip tik į gera - juk jie manė, jog aš šitaip nuo vyrelio atsiperku, kad jis manęs netalžytų. Bet kur tas butelis galėjo atsidurti, jei istorija, kurią sukūriau, buvo teisinga? Gal tai ir neturėjo reikšmės, na, o jeigu? Juk įvykdęs žmogžudystę neįspėsi, ant ko paskui suklupsi. Geresnės priežasties nežudyti aš nežinau. Pamėginau įsivaizduoti save vietoje Džo - tą padaryti buvo kur kas lengviau, nei jūs veikiausiai manote, - ir supratau, jog Džo su niekuo niekur nebūtų važiavęs, kol butelyje būtų likęs bent gurkšnelis viskio. Vadinasi, jam vieta šuliny drauge su Džo - ir jis ten *iškeliavo*... be kamštelio, kurį numečiau į šiukšlių kibirą ant padūmavusio stiklo šukių.

Einu prie šulinio, viskio likučiai butely teliūškuojasi, o pati galvoju: “Džo į butelį įniko, čia nieko, šito aš ir tikėjausi, bet kai jis

mano kaklą supainiojo su siurblio rankena, čia jau *ne nieko*, todėl aš pasiėmiau savo reflektorių ir nuėjau viena į Rusų lanką, niršdama pati ant savęs - ir kam gi velnias paakino mane nupirkti jam tą “Džonio Vokerio” butelį. O kai sugrįžau, namuose nieko nebuvo. Kur jis išsigrūdo ir su kuo, aš nežinojau ir nenorėjau žinoti. Tik iškuopiau jo siautėjimo pasekmes ir vyliausi, jog namo Džo sugrįš kitaip nusiteikęs”. Maniau, tokia istorija bus pakankamai įtikima ir veikiausiai praeis.

Man regis, tasai nelemtas butelis dėl to mane taip nervino, jog per jį turėjau dar kartą tenai nueiti ir dirstelti į Džo. Na, o svarstyti, kas man patinka, o kas ne, tuomet buvo jau per vėlu.

Labai nerimavau, kokį atrasiu gervuogyną, tačiau pasirodė, kad jis aplaužytas ir sutryptas kur kas menkiau, nei tikėjausi, o kai kur netgi pradėjęs atsigauti. Ir dar, atmenu, pagalvojau, jog tuo metu, kai pranešiu apie Džo, jis jau visiškai bus atgavęs ankstesnę išvaizdą.

Vyliausi, jog dieną šulinys nebeatrodys toksai klaikus... Kurgi ne! Skylė dangčio vidury atrodė tiesiog šiurpiai. Tiesa, dėl išlaužytų lentų ji jau nebe taip panėšėjo į akį, bet tas vis vien negelbėjo. Dabar ji panėšėjo nebe į akį, o į akiduobę, kurioje kažin kas visiškai supuvo ir išsivertė. Ir vėl tas drėgnas vario kvapas... Jis man priminė mergaitę, kurią mačiau mintimis, ir pagalvojau, o kaipgi *jinai* jaučiasi šį rytą po vakardienos?

Mane traukte traukė apsigręžti ir bėgti į namus, bet aš tvirtu žingsniu priėjau prie pat šulinio: norėjau kuo greičiau viską užbaigti ir daugiau nebesižvalgyti atgalios. Nuo tos dienos, Endi, mąstyti privalėjau tiktai apie savo vaikus ir žvelgti tiktai į priekį.

Pasilenkiau ir pasižiūrėjau žemyn. Džo taip ir gulėjo - rankos sudėtos ant kelių, galva nusvirusi ant peties. Jo veidu šliaužiojo vabalai, ir būtent jie mane galutinai įtikino, kad jis išties lavonas. Butelį laikiau už kaklelio per nosinaitę - ne dėl pirštų atspaudų, paprasčiausiai nenorėjau jo liesti, - na, ir paleidau tenai. Butelis tėkštelėjo į purvą greta Džo, bet nesudužo. O vabalai vis vien išsilakstė - kaklu ir už apykaklės. Niekada šito nepamiršiu.

Aš jau atsistojau ir norėjau pasišalinti - nuo tų vabalų mane vėl pradėjo pykinti - ir tada pastebėjau lentas, kurias išlaužiau, norėdama dirstelti tenai pirmą kartą. Palikti jų nevalia - išsyk kils klausimai, ko gi jos čia voliojasi.

Susimąsčiau, ką gi man su jomis daryti, ir tada pamaniau, jog laikas tai bėga ir kas nors gali užsukti pas mane paplepėti apie užtemimą arba Veros išmones, todėl pasiunčiau jas velniop ir paprasčiausiai sumečiau į šulinį. Paskui grįžau namo, tiksliau pasakius, *padirbėjau*, eidama namo, nes ant dyglių plevėsavo mano suknelės ir apatinuko likučiai, ir aš surinkau viską, ką įstengiau. Dieną nuėjau tenai dar sykį ir nuėmiau tris ar keturias skiauteles, kurių nepastebėjau anksčiau. Ten buvo ir skutelių nuo Džo marškinių, bet jų aš neliečiau. "Tegul Garetas Tibodo pasuka dėl jų galvą, - galvoju. - Tegul aiškinasi, ką jie reiškia - ir jis, ir *visi kiti*, kurie tik panorės. Atrodo taip, lyg jis būtų pasigėręs ir prasmegęs į šulinį. O žinant čionykštę Džo reputaciją, kad ir ką jie nuspręstų, kone viskas bus mano naudai".

Tačiau tų skutelių aš neįmečiau į kibirą drauge su stiklo duženomis ir "Džonio Vokerio" kamšteliu. Kiek vėliau nusviedžiau juos į vandenyną. Perėjau per kiemą ir jau norėjau kopti į priebutį, ir tada mane tarsi žaibu trenkė. Džo išplėšė skiautę iš mano apatinio, kai tasai man pavymui plevėsavo... o kas, jei jis ir dabar *tebelaiko* tą draiskaną? Gniaužia rankoje, kuri guli jam ant kelių šulinio dugne?

Stačiai pašiurpau... Štai, štai! Stoviu kiemo vidury po karšta liepos saule, o per nugarą sruvena šaltukas, ir aš sustirau iki kaulų smegenų, kaip sakoma vienam eilėraštuke, kurį mokiausi mokykloj. Ir tada mano smegeninėj vėl prabilo Vera: "Doloresa, kadangi jau nieko negali pakeisti, - sako jinai, - tai patariu tau numoti ranka". Ji teisingai man patarė. Užkopiau į priebutį ir įėjau į namus.

Visą rytą vaikščiojau po namus, landžiojau į priebutį, vis žvalgiausi... Pati nežinau, ko žvalgiausi. Gal maniau, jog vidinė akis pastebės, ką dar reikia padaryti ar paslėpti - na, kaip nutiko su ta lentų krūva. Nė nebežinau, tačiau nieko daugiau nepastebėjau ir neišgalvojau.

Apie vienuoliktą valandą žengiau kitą žingsnį - paskambinau Geilei Leivsk į "Pušis". Paklausiau jos, kaip užtemimas ir visa kita, o paskui pasiteiravau, kas ten dedasi pas jos šviesybę.

- Na, - sako Geilė, - skųstis man lyg ir nėra ko: aš gi kol kas nieko nemačiau, išskyrus vieną pliką senelioką su šepetiniais ūsais... Supranti, apie ką aš?

- Suprantu, - sakau.

- Nusileidžia jis maždaug pusę dešimtos, išeina į sodą ir klajoja

tenai - vos kojas velka ir už galvos laikosi, tačiau bent jau atsikėlė ir apsirengė, ne taip kaip visi likusieji. Kai Karena Džolender paklausė, ar jis nepageidautų stiklinės šviežių apelsinų sulčių, seneliokas pribėgo prie verandos kampo ir apvėmė petunijas. Kad būtum jį girdėjusi, Doloresa! *Kchi-kche-kcha!*

Juokiausi kone iki ašarų. Man retai kada nuo juoko pasidarydavo taip gera.

- Matyt, jie gerai pasilinksmino, kai sugrįžo iš plausto, - sako Geilė. - Jeigu man kas sumokėtų po penkis centus už kiekvieną nuorūką, kurią rytą išmečiau - viso labo po kažkokius niekingus *penkis centus*, - galėčiau nusipirkti naujutėlaitį "Ševroletą"! Tačiau aš viską išblizginsiu anksčiau, nei misis Donovan su savo pagiriomis atsivilks į apačią, tu nesirūpink.

- Žinau, - sakau. - O jeigu tau prireiks pagalbos,.tai žinai, ką pasikviesti.

- Susitvarkysiu, - sako. - Tu ir taip plėšeisi visą pastarąją savaitę. Ir misis Donovan tą žino neprasčiau už mane. Iki rytojaus ryto ji tavęs matyti nepageidauja. Ir aš taip pat.

- Na, gerai, - sakau ir trumpam nutylu. Geilė manė, jog aš pasakysiu "iki pasimatymo", o kai pasakiau visai ką kita, ji turėjo įsiminti... Ko aš ir norėjau. - Gal kartais ten kur nors matei Džo? - klausiu.

- Džo? - sako. - *Tavo* Džo?

- Na, taip.

- Ne... čia jo nemačiau. O ką?

- Jis vakar nakvoti neparėjo.

- Ak, Doloresa! - taria ji lyg ir su baime, tačiau susidomėjusi. - Užgėrė?

- Savaime suprantama, - atsakau. - Tiesą sakant, aš pernelyg nesijaudinu - jis gi ne pirmą kartą visą naktį kažkur prieš mėnulį kaukia. Nieko, dar parsiras, girtam ir jūra iki kelių.

Po to padėjau ragelį: jutau, jog pirmą sėklelę pasėjau sėkmingai.

Pusryčiams išsikepiau sumuštinį su sūriu, o suvalgyti neįstengiau. Nuo sūrio ir pakepintos duonos kvapo pilve pasidarė karšta. Vietoje maisto prarijau kelias aspirino tabletes ir prigulau. Nė nemaniau, jog užmigsiu, o atsimerkiau - jau beveik keturios, ir metas sėti kitas sėklas. Skambinu Džo draugužiams - tai yra tiems, kurie telefoną turėjo, o tokių pasitaikė vos keletas - ir kiekvieno klausi-

nėju, ar tasai nematęs Džo. Vakar jis nesugrįžo namo nakvoti, sakau, ir iki šiol neparėjo, na, aš ir pradėjau nerimauti. Žinoma, jie visi man atsakė “ne”, ir kiekvienas stengėsi iškvosti, kas tarp mūsų nutiko, bet aš šį tą pasakiau tik Tomiui Andersonui - manyčiau, dėl to, jog žinojau, kad Džo Tomiui gyrėsi savo bobą laikąs pažabotą, ir vargšelis Tomis iš nuoširdumo viskuo tikėjo. Bet vis vien pasistengiau neperlenkti lazdos. Tiesiog paminėjau, kad mudu su Džo susipykom, ir Džo, regis, taip įniršo, jog išėjo. Vakare paskambinau dar kai kam, o kai kuriems ir po antrą kartą. Ir labai apsidžiaugiau sužinojusi, kad jau pradėjo sklisti kalbos.

Naktį miegojau prastai. Sapnavau šiurpius sapnus. Vieną apie Džo. Jis stovėjo šulinio dugne ir žvelgė aukštyn į mane - baltas veidas ir du juodi ratukai virš nosies, tarsi jis būtų įsistatęs į akiduobes po anglį. Džo skundėsi, jog tenai jaučiasi labai vienišas, ir prašė manęs nušokti pas jį.

O antrasis sapnas buvo dar baisesnis, nes aš sapnavau Seleną. Jai ketveri metukai, ir ji vilkėjo rožinę suknelę, kurią jai prieš pat savo mirtį nupirko senelė Triša. Selena kieme prieina prie manęs, ir aš regiu - jos rankose mano siuvimo žirklės. Ištiesiau ranką jų paimti, o mergaitė galvelę purto. “Aš kalta, - sako, - ir mokėti turiu aš”. Kilstelėjo žirkles sau prie veido ir nusikirpo nosį. Čikt - ir viskas. Ta nukrito į purvą tarp lakuotų Selenos batelių, ir aš pabudau nuo savo pačios klyksmo. Buvo tik ketvirta, tačiau man pakako proto suvokti, jog daugiau nebeužmigsiu.

Septintą vėl paskambinau į “Pušis”. Atsiliepė Kenopenskis. Jam pasakiau žinanti, jog Vera manęs laukia iš pat ryto, tačiau ateiti aš negalėsiu - šiaip ar taip, kol nesužinosiu, kur pradingo mano vyras. Paaiškinau, kad jis antrą naktį nakvoti nesugrįžo, o anksčiau niekada, kad ir koks girtas būtų, niekur neužsibūdavo ilgiau nei vieną naktį.

Į mūsų pokalbio pabaigą Vera pakėlė antrą ragelį ir paklausė, kas vyksta.

- Mano vyras kažkur prapuolė, - atsakau.

Ponia Donovan patylėjo - būčiau brangiai sumokėjusi už galimybę sužinoti, apie ką tuomet galvojo. Paskui pasakė, kad jei ji būtų mano vietoj, Džo Sent-Džordžo dingimas jos nė trupučio nenuliūdintų.

- Tas teisybė, - atsakau, - bet mes turim trejetą vaikų, be to, aš

prie jo lyg ir pripratau. Jeigu sugrįš, aš ateisiu.

- Puiku, - sako ji, o paskui priduria: - Tedai, ar tu klausaisi?

- Taip, - atsiliepia tasai.

- Na, tai užsiimk kokiu nors vyro vertu darbu. Ką nors sudaužyk arba apversk. Man vis vien.

- Taip, Vera, - kartoja jis, ir ragelyje spragtelėjo - jis savąjį padėjo.

- Gal jam kas nors nutiko, Doloresa?

- Gal, - atsakau, - ir aš nenustebčiau. Pastarosiomis savaitėmis jis gėrė be perstojo, o kai užtemimo dieną pamėginau pasikalbėti su juo apie vaikų pinigus, jis manęs vos nepasmaugė.

- O!.. Nejaugi? - nustemba ji. Dar patylėjo, o paskui tarė: - Linkiu sėkmės, Doloresa.

- Dėkui, - atsakau. - Ko gero, man jos prireiks.

- Jei kuo nors galėsiu padėti, paskambink.

- Jūs labai gera, - dėkoju.

- Toli gražu, - atkirto ji. - Paprasčiausiai man visai nesinori tavęs prarasti. Kur mūsų dienomis rasi tarnaitę, kuri nesušluoja šiukšlių po kilimu?

O juo labiau tarnaitę, kuri nepamiršta teisingai pasukti kilimėlio su užrašu, pagalvojau aš, tačiau balsu neištariau. Tik dar kartą jai padėkojau ir padėjau ragelį. Palaukiau dar pusę valandos ir paskambinau Garetui Tibodo. Anomis dienomis Litl-Toluі nepriklausė turėti policijos viršininką, tik miestelio policininką. Na, Garetas ir užėmė tą postą, kai Šeriką šešiasdešimtaisiais ištiko širdies smūgis.

Pasakiau jam, kad Džo dvi pastarąsias naktis nepasirodė namie ir man kažin ko neramu. Garetas kažką sulemeno - manding, jis buvo tik ką pakirdęs ir dar nebaigęs gerti kavos. Tačiau pažadėjo pranešti žemyno policijai ir pasikalbėti su kai kuo saloje. Žinojau, kad jis kalbėsis su tais, kuriems aš jau skambinau - kai kuriems netgi po du kartus, - bet nieko jam nepasakiau. Garetas pridūrė, jog iki pietų Džo, be jokios abejonės, parsiras, ir padėjo ragelį. "Kurgi ne, sulauksi, senas perdyla, - pamaniau aš ir taip pat padėjau ragelį. - Kai pragaras užšals". Manau, jam būtų *pakakę* proto sudainuoti "Janki--Dudl", sėdint ant unitazo, nors pusę žodžių jisai, žinoma, būtų pamiršęs.

Praėjo ištisa sumauta savaitė, kol jie galiausiai jį aptiko, ir aš kone visiškai iškvaišau. Trečiadienį grįžo Selena. Paskambinau jai

antradienio vakarą, pranešiau, kad dingo jos tėvas, ir reikalas, regis, rimtas. Paklausiau, ar ji nenorėtų sugrįžti namo, ir mergaitė atsakė norinti. Melisa Keron - Tanios motina, suprantat? - nuvyko jos parsivežti. Berniukų nejudinau. Pradžiai man su kaupu pakako ir vienos Selenos. Ji užtiko mane darže ketvirtadienį, dviem dienom anksčiau, nei jie galų gale surado Džo kūną, ir tarė:

- Mama, pasakyk man kai ką, gerai?

- Gerai, vaikeli, - atsakau. Man regis, mano balsas skambėjo ramiai, bet aš gi žinojau, kas bus toliau... Labai gerai žinojau.

- Tu jam ką nors padarei? - klausia ji.

O aš išsyk prisiminiau sapną apie Seleną - jai ketveri metukai, ji su rožine suknele ir nusikerpa sau nosį. Ir pagalvojau... na, stačiai ėmiau melstis: "Viešpatie, padėk man pameluoti savo dukrelei. Maldauju tavęs, Viešpatie. Daugiau niekada nieko Tavęs neprašysiu, tik padėk man dabar sumeluoti savo dukrai taip, kad ji manimi patikėtų ir vėliau nesuabejotų".

- Ne, - atsakau. Buvau su darbinėmis pirštinėmis, tačiau nusimoviau jas ir padėjau rankas jai ant pečių, o pati žvelgiu savo mergaitei tiesiai į akis. - Ne, Selena, - pasakiau jai. - Jis buvo girtas, bet aš jam nieko nepadariau. Paprasčiausiai išėjau. Išėjau todėl, jog pabūgau pasilikti. Juk tą tu gali suprasti, tiesa? Suprasti mane ir nekaltinti? Juk tu žinai, ką reiškia - bijoti jo, juk taip?

Ji linktelėjo, o pati žvelgia man į akis. Ir jos akys tokios mėlynos, kokių jų dar niekada nebuvau mačiusi - nelyginant vandenynas prieš pat audrą. O aš mintyse regiu, kaip žybteli žirklės ir jos nosytė-smeigtukas krinta į dulkes. Ir žinote, ką manau? Kad Dievas išklausė pusę mano maldos. Juk jis turi tokį įprotį, aš daug sykių pastebėjau. Kad ir kiek paskui melavau apie Džo, pats įtikimiausias melas buvo tas, kurį pasakiau Selenai tą karštą liepos dieną tarp pupelių ir agurkų... O ar ji manimi patikėjo? Patikėjo ir daugiau nesuabejojo? Norėčiau atsakyti "taip", tačiau negaliu. O anądien jos akys patamsėjo nuo abejonių. Visiems laikams.

- Didžiausia mano kaltė, - sakau, - yra ta, jog nupirkau jam tą viskio butelį... stengiausi jam įtikti... O juk turėjau žinoti, kuo viskas baigsis.

Ji dar minutėlę žiūrėjo į mane, paskui pasilenkė ir pakėlė krepšį su agurkais, kuriuos buvau nuskynusi.

- Gerai, - tarė ji. - Nunešiu juos į virtuvę.

Ir daugiau nieko. Nuo tos dienos mudvi apie Džo nesikalbėjome - nei prieš jį surandant, nei po to. Dukra veikiausiai visko apie mane prisiklausė ir saloje, ir mokykloje, tačiau mes niekuomet apie tai nesikalbėjome. Štai tada ir pradėjo slinkti šaltis - nuo tos dienos darže. Ir tarp mudviejų sienoj, kuria šeimos atsitveria nuo likusio pasaulio, atsirado plyšys. Nuo tos dienos jis vis platėjo ir platėjo. Ji man skambina ir rašo punktualiai it laikrodis, ir yra labai atidi, tačiau mudvi vis vien atskirtos. Mudvi tarytum svetimos. Viskas, ką padariau, buvo padaryta visų labiausiai dėl Selenos, o ne dėl berniukų ar pinigų, kuriuos pavogė jos tėvas. Visų labiausiai dėl Selenos aš įviliojau jį į mirtį ir apsaugojau ją nuo tėvo kėslų viso labo pačios geriausios jos meilės man dalies kaina. Kartą mano tėvas yra pasakęs, jog Dievas, sutverdamas pasaulį, iškrėtė didžiulę kiaulystę, ir metams bėgant aš pradėjau suprasti šiuos žodžius. Ir žinot, kas visų šlykščiausia? Kartais tai juokinga! Taip juokinga, jog nebegali ištverti nesijuokęs, nors viskas aplink tave ritasi velniop.

O tuo tarpu Garetas Tibodo ir jo draugeliai vis nerado ir nerado Džo. Jau pagalvojau, ar nevertėtų pačiai jo aptikti, nors nuo tos minties man darėsi bloga. Jei ne pinigai, jis būt galėjęs tysoti ten iki pat Paskutiniojo Teismo dienos. Betgi pinigai gulėjo Džonsporto banke jo sąskaitoj, ir aš nelabai tetroškau laukti septynetą metų, kol mano vyrą pagal įstatymus paskelbs mirusiu. Selenai iki koledžo beliko dveji meteliai, ir pradžiai jai reikėjo bent šiek tiek grynųjų.

Tada žmonės pagaliau ėmė kalbėti, jog Džo, nešinas savo buteliu, galėjo pasukti į mišką, dunksantį už namo, ir pakliūti į spąstus arba, grįždamas atgalios, girtas nusiristi nuo skardžio. Garetas prisiekinėjo, kad čia buvo *jo* sumanymas, bet aš nelabai tikėjau - šiaip ar taip, juk mudu drauge mokėmės mokykloj. Na, bet nesvarbu. Ketvirtadienį popiet jis pakabino skelbimą ant miesto valdybos durų ir šeštadienio rytą - praėjus savaitei po užtemimo - išsivedė į paiešką keturiasdešimties ar penkiasdešimties žmonių būrį.

Jie ėjo grandinėle nuo Rytinio iškyšulio galo namo link - per mišką ir Rusų lanką. Mačiau, kaip apie pirmą valandą jie žingsniavo per lanką - juokdamiesi ir pokštaudami, bet vos tik ieškotojai pasiekė gervuogių brūzgynus mūsų sklype, juokeliai baigėsi ir prasidėjo keiksmai.

Stoviu tarpduryje, žvelgiu, kaip jie artinasi, o širdis daužosi,

stačiai šoka iš krūtinės. Atmenu, dar pagalvojau: gerai, jog namuose nėra Selenos - ji išėjo į svečius pas Lorę Lengdžil, na, ir garbė Dievui. Tada pamaniau, kad jie pasiųs tuos dygliakrūmius kur tolėliau ir liausis ieškoję anksčiau, nei pasieks šulinį. Bet jie ėjo ir ėjo į priekį, ir tada, girdžiu, Sonis Benua kad sukliks:

- Ei, Garetai! Čionai! *Čionai*! - Ir supratau - laimei ar nelaimei - kad jie visgi surado Džo.

Na, žinoma, buvo skrodimas. Tą pačią dieną, kai tik jį aptiko, ir, man regis, jie dar nebuvo baigę, kai Džekas ir Alisija Forbertai vakarop parvežė berniukus namo. Pitas verkė, tarsi visiškai išmuštas iš vėžių: man rodos, jis paprasčiausiai nesuprato, kas nutiko jo tėvui. O štai Džo jaunesnysis suprato. Kai jis pasivedėjo mane į šalį, jau pamaniau, kad paklaus manęs to paties, kaip ir Selena, ir jau susiruošiau kuo nuoširdžiausiai sumeluoti ir jam. Bet sūnus pasakė visai ką kita.

- Mama, - tarė jis, - jeigu aš džiaugiuosi, kad tėtis mirė, ar Dievas pasiųs mane į pragarą?

- Džo, žmogus negali valdyti savo pojūčių, ir, manding, Dievas tą žino, - atsakiau jam.

Tada jis pravirko ir sukuždėjo tokius žodžius, jog man kone plyšo širdis.

- Aš *stengiausi* jį mylėti, - sušnabždėjo jis man. - *Visą laiką* stengiausi, bet jis man neleido.

Apglėbiau sūnų, stačiai sugniaužiau iš visų jėgų. Man rodos, aš ir pati vos nepravirkau - pirmą kartą per visą tą laiką... Na, bet nepamirškit, jog miegojau prastai ir dar nežinojau, kaip viskas pasisuks.

Tiriamojo teismo posėdis turėjo vykti antradienį, ir Liusjenas Mersjė - jis tada Litl-Tole buvo vienintelis karstadirbys, - pasakė, jog laidoti Džo man leis trečiadienį. Bet pirmadienį, teismo išvakarėse, Garetas paskambino man telefonu ir paprašė porai minučių užeiti pas jį. Šito skambučio visąlaik laukiau ir bijojau, bet eiti reikėjo, todėl paprašiau Selenos pamaitinti berniukus ir išėjau. Garetas buvo ne vienas. Pas jį sėdėjo daktaras Džonas Mak-Olifas. Kažko panašaus ir tikėjausi, ir mano širdis visai nusirito į kulnus.

Anuomet Mak-Olifas buvo grafystės teismo medikas. Po trejų metų jis žuvo - į jo mažytį "Folksvageną-vabalą" atsitrenkė sniegvalė. Jo vietą užėmė Henris Brairtonas. Jei Brairtonas būtų buvęs teismo mediku šešiasdešimt trečiaisiais, anos dienos pokalbio me-

tu man būtų buvę kur kas lengviau. Žinia, Brairtonas buvo protingesnis už vargšelį Garetą Tibodo, bet tik šiek tiek. O štai Džonas Mak-Olifas... Jo protas buvo nelyginant Batiskano švyturys.

Jis buvo tikrų tikriausias škotas - į mūsų kraštus persikėlė išsyk po antrojo pasaulinio karo ir kalbėjo su škotišku akcentu, su visokiausiais žodelyčiais. Man regis, jis tapo Amerikos piliečiu - juk jisai ir gydė, ir pareigas užėmė, tačiau vis vien šnekėjo nemūsiškai. Na, bet man nuo to nebuvo lengviau, aš žinojau, jog pokalbio su juo išvengti nepavyks, kad ir kas jis būtų - amerikietis, škotas ar siauraakis kinas.

Mak-Olifo plaukai rodėsi baltesni už sniegą, nors jam tebuvo keturiasdešimt penkeri, nedaugiau. O akys žydros ir tokios spindinčios, aštrios nelyginant du grąžtai. Pažvelgs į tave, ir persmelkia toks jausmas, tarsi jis žiūrėtų tau stačiai į galvą ir tavo mintis rikiuotų abėcėlės tvarka. Vos tik pamačiau jį šalia Gareto - tas sėdėjo prie stalo krašto - ir išgirdau, kaip man už nugaros užsivėrė durys, išsyk supratau: rytojaus tyrimas žemyno teisme nė sudilusio skatiko nevertas. Tikras tyrimas prasidės dabar, štai čia, ankštame miesto policininko kabinete su "Weber Oil" kalendoriumi ant vienos sienos ir Gareto motinos fotografija ant kitos.

- Atleiskite, kad sutrukdžiau jus sielvartaujančią, Doloresa, - tarė Garetas. Jis trynė rankas, ko gero, nervinosi, ir aš prisiminiau misterį Pijzą iš banko. Tik Gareto delnai buvo tirščiau nusėti nuospaudomis, kadangi šnarėjo it švitrinis popierius, trinamas į sausą lentą. - Bet štai daktaras Mak-Olifas norėtų užduoti jums kelis klausimus.

O pats spokso į savo svečią tokiu žvilgsniu, jog išsyk matyti - kokie tie klausimai, jis nežino, ir aš persigandau dar labiau. Man nepatiko, jog tam lapei škotui reikalas atrodo pernelyg rimtas, kad galima būtų suteikti vargšeliui Garetui Tibodo progą viską sugadinti.

- Priimkite nuoširdžiausią mano užuojautą, misis Sent-Džordž, - sako Mak-Olifas su savo škotišku akcentu. Jisai buvo mažo ūgio, bet tvirtas ir gerai sudėtas. Ūsiukai tokie dailučiai ir visiškai žili - kaip plaukai, ir su savo vilnoniu trijų dalių kostiumu daktaras tiek pat panėšėjo į čionykštį gyventoją, kiek ir jo akcentas - į amerikietišką. Žydros Mak-Olifo akys gręžte gręžė mano kaktą, ir aš išsyk supratau, kad visa jo užuojauta - vien tušti žodžiai, ir gailesčio ji-

sai nejaučia nė už skatiką - netgi sau, o ką jau kalbėti apie kitus. - Labai apgailestauju dėl jūsų nelaimės ir netekties.

Kur jau ne, galvoju, taip aš tavimi ir patikėjau! Tu paskutinį kartą apgailestavai, kai kyštelėjai penkių centų monetą su siūleliu į mokamą tualetą, o siūlelis ėmė ir nutrūko! Bet tučtuojau nusprendžiau nė už ką jam neparodyti, kokia išsigandusi jaučiuosi. Nepamirškit, aš gi negalėjau žinoti, ką jis man pasakys - o gal ims ir leptels, jog paguldė jie Džo ant stalo ligoninės rūsy, atgniaužė jo kumščius, o iš vieno ėmė ir iškrito balto nailono skiautė... nuo moteriško apatinio. Šitaip netgi labai galėjo nutikti, tačiau gūžtis nuo jo žvilgsnio aš neketinau. Na, jau ne! O jis buvo *papratęs*, kad žmonės gūžtųsi, kai jis į juos stebeilija, ir, matyt, galvojo, jog šitaip ir turi būti, ir jautė malonumą.

- Labai jums ačiū, - sakau.

- Gal prisėstumėt, ponia? - klausia jis, tarsi sėdėtų savo kabinete ir šeimininkas čia būtų jis, o ne vargšelis Garetas, kuris atrodė toks susikonfūzijęs, kad net gaila žiūrėti.

Na, aš atsisėdau, o jis klausia, ar leisiu jam užsirūkyti. Atsakiau, jog oro pakaks visiems. Jisai nusijuokė, tarsi būčiau suskėlusi dievažin kokį pokštą... bet jo *akys* paliko tokios pat. Išsitraukia iš švarko kišenės seną juodą pypkę, erškėtinę, ir prisikemša ją. O akių nuo manęs nenuleidžia. Netgi kai sukando pypkę dantyse ir ta ėmė rūkti, jis vis vien nenuleido nuo manęs akių. Man net klaiku pasidarė, kaip jos į mane pro dūmus stebeilija, ir vėl prisiminiau Batiskano švyturį: sako, jis matosi per dvi mylias, netgi kai naktį tvyro toks rūkas, jog nors peiliu pjauk.

Ir, nepaisydama savo sprendimo, pradėjau nuo to žvilgsnio gūžtis, o tada prisiminiau Veros Donovan žodžius: "Nesąmonės, Doloresa! Vyrai miršta kiekvieną dieną". Man regis, Mak-Olifas būtų galėjęs stebeilyti į Verą, pakol jam akys būtų išvirtusios, o ji kaip sėdėtų sau, sukryžiavusi kojas, taip ir sėdėtų. Nuo tos minties man palengvėjo, ir aš apsiraminau. Susidėjau rankas ant rankinės ir laukiu, kol jam spoksoti įgris.

Galų gale daktaras įsitikino, jog aš nenuvirsiu nuo kėdės ir neimsiu raičiotis ant grindų šaukdama, jog nužudžiau savo vyrą - o ašaros trykšta fontanais, tas jam tikrai patiktų! - tad išsitraukė iš burnos pypkę ir tarė:

- Jūs pasakėte policininkui, kad mėlynes ant jūsų kaklo paliko jūsų vyras, ponia Sent-Džordž.

- Taip, - atsakau.

- Kad jūs susėdote drauge su juo priebutyje stebėti užtemimo ir tarp judviejų kilo ginčas.

- Taip.

- Ar galiu pasiteirauti apie ginčo priežastį?

- Iš viršaus pinigai, - atsakau, - o iš apačios gėrimas.

- Betgi jūs pati nupirkot jam viskį, kurį jisai gėrė tą dieną, ponia Sent-Džordž! Argi ne taip?

- Taip, - atsakau. Ir jaučiu, kaip man norisi šį tą pridurti, paaiškinti, bet neišsižiojau, nors ir turėjau ką pasakyti. Tačiau Mak-Olifas to ir telaukė - kad aš liežuvį paleisčiau. Ir būčiau aiškinusi, pakol būčiau pati save kalėjiman įkišusi.

Galiausiai jam pabodo lūkuriuoti. Pakrutino pirštus, tarsi iš apmaudo, o paskui vėl įbedė į mane tas savo švyturiškas akis.

- Po visko, kas nutiko, kai jis stvėrė jus už kaklo, jūs palikote savo vyrą ir nuėjote į Rusų lanką keliu, vedančiu į Rytinį iškyšulį, ketindama stebėti užtemimą viena.

- Taip.

Tada jis ūmai pasilenkia, įsiremia rankutėmis į kelius ir klausia:

- Ponia Sent-Džordž, ar žinote, koks vėjas pūtė tą dieną?

Na, stačiai kaip tą lapkričio dieną šešiasdešimt antraisiais, kai suradau senąjį šulinį, vos į jį neprasmegdama - aš tarsi išgirdau tą patį treškesį ir pagalvojau: “Atsargiau, Doloresa Kleiborn! Oi, atsargiau! Šiandien šuliniai visur, ir tas trumpulis žino, kur kiekvienas iš jų!”

- Ne, - sakau, - nežinau. O kai nežinau, iš kur pučia vėjas, tai paprastai reiškia, jog diena nevėjuota.

- Tiesą sakant, buvo tik brizas, lengvutis... - pradėjo Garetas, bet Mak-Olifas kilstelėjo delną ir nukirto jo žodžius nelyginant peiliu.

- Jis pūtė iš vakarų, - sako. - Vakarų vėjas... vakarų *brizas*, jei norite, nuo septynių iki devynių mylių per valandą, su gūsiais iki penkiolikos. Man rodosi keista, ponia Sent-Džordž, kad tas vėjas neatnešė iki jūsų vyro riksmų, kai jūs stovėjot Rusų lankoj vos už pusės mylios nuo jo.

Tylėjau mažiausiai tris sekundes - nusprendžiau, kad, prieš atsakydama į *kiekvieną* jo klausimą, mintyse suskaičiuosiu iki trijų.

Skaičiuodama bent jau negalėjau įkristi į duobę, kurią daktaras man iškasė. Bet Mak-Olifas veikiausiai pamanė privertęs mane sutrikti, nes visas palinko į priekį, ir jo akys, garbės žodis, sekundėlei kitai iš spindinčių žydrų virto karščiu alsuojančiomis baltomis.

- Manęs tai nestebina, - atsiliepiu. - Visų pirma septynios mylios per valandą - čia tik šiaip lengvas vėjelis tvankią dieną. O antra, sąsiauryje buvo bent tūkstantis visokiausių jachtų bei valčių, ir visos signalizavo bei šūkavo tarpusavyje. Ir iš kur jūs ištraukėt, kad mano vyras rėkė? Juk *jūs* pats tai jau nieku gyvu jo girdėti negalėjote.

Daktaras atsilošė kėdėje - regis, šiek tiek nepatenkintas.

- Pakankamai logiška prielaida, - taria. - Mes žinome, jog kritimas jo nenužudė, ir apžiūros bei skrodimo duomenys beveik neginčijamai liudija, kad mažiausiai vieną pakankamai ilgą periodą ponas Džo turėjo sąmonę. Ponia Sent-Džordž, jeigu *jūs* būtumėt įkritusi į apleistą šulinį ir pamačiusi, kad jums lūžo blauzda, kulkšnis, keturi šonkauliai ir išsuktas riešas, negi *jūs* nebūtumėt šaukusi pagalbos?

Suskaičiavau tris sekundes - mano mielasis ponis po kiekvienos, - o tada tariau:

- Taigi į šulinį, daktare Mak-Olifai, įkritau ne *aš,* o Džo. Ir jis buvo įkaušęs.

- Taip, - rėžia daktaras Mak-Olifas. - Jūs nupirkot jam butelį škotiško viskio, nors visi, kurių tik klausinėjau, vienu balsu tvirtino, kad jūs negalėjote pakęsti jo gėrimo - gerdamas jūsų vyras tapdavo labai nemalonus ir agresyvus. Jūs nupirkote jam butelį škotiško viskio, ir jis ne šiaip išgėrė, jis buvo girtas. *Visiškai* girtas. Be to, jo burna buvo pilna kraujo, ir marškiniai užlieti krauju iki pat juostos. Sudėjus draugėn visus šiuos faktus - kraują, sulaužytus šonkaulius ir atitinkamus plaučių sužalojimus, - ar žinote, kokia išvada peršasi?

Vienas, mano mielasis poni... du, mano mielasis poni... trys, mano mielasis poni.

- Nežinau, - sakau.

- Keli lūžę šonkauliai pradūrė plaučius. Panašūs sužeidimai visuomet sukelia kraujoplūdį, bet retai kada tokį intensyvų. Ir šiuo atveju, mano nuomone, stiprų kraujavimą sukėlė tas, jog velionis ne kartą bandė prisišaukti pagalbą. - Jis taip ir pasakė, Endi: prisišaukti pagalbą.

Čia nebuvo klausimas, bet aš vis vien suskaičiavau iki trijų ir tik tada tariau:

- Jūs manote, kad jisai ten, apačioje, šaukėsi pagalbos. Tiesą sakant, tai viskas.

- Ne, ponia, - sako jis. - Aš *nemanau*, aš esu *įsitikinęs*.

Tąsyk aš jau nebeskaičiavau.

- Daktare Mak-Olifai, - pareiškiau, - jūs manote, kad aš įstūmiau savo vyrą į tą šulinį?

Tuo aš jį mažumą nusodinau. Jo švyturiškos akutės ne šiaip sumirksėjo, o kelioms sekundėms visiškai užgeso. Daktaras pasukiojo savo pypkę, pavartė, o paskui vėl įsimetė į burną ir trūktelėjo dūmą, o pats galvą laužo, kaip čia jam *dabar* išsisukus.

Garetas prabilo anksčiau už jį. Vargšelio veidas rodėsi raudonesnis už buroką.

- Doloresa, - stena, - esu tikras... niekas nemano... tai yra niekam ir į galvą *nešovė*, kad...

- Ne, - pertraukia jį Mak-Olifas. Man pavyko kelioms sekundėms išmušti jį iš vėžių, bet, matau, jis be vargo vėl nutvėrė vadžias. - *Man* šovė. Jūs suprantate, ponia Sent-Džordž, čia mano pareiga...

- Oi, gal jau pakaks mane be paliovos Sent-Džordž tituluoti, - neiškenčiau aš. - Jeigu ketinate pasakyti, jog iš pradžių aš savo vyrą įstūmiau į šulinį, o paskui stovėjau ir klausiausi, kaip jis prašo padėti, tai nesivaržykite, vadinkite mane tiesiog Doloresa.

Nepasakyčiau, jog *tyčia stengiausi* dar kartelį jam užvažiuoti, Endi, bet tegul mane skradžiai, jeigu man ir vėl nepavyko - antrą sykį per dvi minutes. Manding, nuo medicinos mokyklos laikų jo dar niekas nebuvo taip sukonfūzijęs.

- Niekas jūsų niekuo *nekaltina*, ponia Sent-Džordž, - sako jis taip sausai sausai, o jo akyse aš skaitau: “Kol kas”.

- Štai ir puiku, - tariu. - Nes manyti, neva aš įstūmiau Džo į šulinį - čia, žinote, kvailystė, kokių reta. Jis gi sunkesnis už mane bent penkiasdešimčia svarų, o gal ir dar daugiau. Per pastaruosius metus Džo gerokai papilnėjo. Ir vos tik jį kas suerzina ar paprasčiausiai pasipainioja po ranka, jis išsyk paleidžia į darbą kumščius. Sakau jums tai, nes šešiolika metų buvau jo žmona, ir klauskite, ko tik norite, visi jums pasakys tą patį.

Žinoma, Džo jau seniai manęs nė pirštu nebelietė, tačiau salo-

je visi manė, neva jis mane po senovei talžo kada įsigeidęs, o aš tylėjau, ir dabar dėl to tik džiaugiausi - kol žydros Mak-Olifo akys vėl įsigręžė man į kaktą.

- Niekas nesako, kad jūs įstūmėte vyrą į šulinį, - tarė škotas. Jis negaišdamas atsitraukė, ir iš jo veido mačiau, kad ir pats tą pastebėjo, tik niekaip negalėjo suprasti, kaipgi čia taip išėjo. Jo veidas bylojo, jog tai *aš* turėjau teisintis ir vyniotis. - Tačiau jisai, be jokios abejonės, rėkė, suprantate. Ir ilgai - galbūt ne vieną valandą. Ir garsiai.

Vienas, mano mielasis poni... du, mano mielasis poni... trys.

- Rodos, aš jus supratau, - sakau. - Man regis, jūs manote, kad į šulinį Džo įkrito atsitiktinai, o aš girdėjau, kaip jis šaukia, bet nekreipiau dėmesio. Jūs į čia lenkiat?

Iš jo veido mačiau, kad lenkia jis *būtent* į čia. Ir dar mačiau, kaip daktaras niršta, jog viskas klojasi kitaip, nei jis tikėjosi ir buvo papratęs tų savo mažyčių pašnekesių metu. Jo skruostuose pasirodė po mažą raudoną dėmelę. Aš jomis apsidžiaugiau, nes man dar reikėjo išerzinti jį iki pasiutimo. Su tokiu žmogum, kaip Mak-Olifas, lengviau sutarti, kai niršta, nes jisai buvo iš tų, kurie pratę išlikti ramūs tada, kai kiti praranda savitvardą.

- Ponia Sent-Džordž, bus labai sunku pasiekti kokį nors rezultatą, jeigu jūs ir toliau į mano klausimus atsakinėsite klausimais.

- Taigi jūs dar *neuždavėte* nė vieno klausimo, daktare Mak-Olifai, - sakau aš ir spoksau į jį nekaltomis akimis. - Jūs man pasakėte, kad Džo veikiausiai rėkė... tai yra šaukėsi pagalbos, na, aš ir paklausiau...

- Gerai, gerai! - tarė jisai ir taip trinktelėjo pypkę į varinę Gareto peleninę, jog toji net suskambėjo. Dabar jo akys stačiai liepsnojo, o kaktoje atsirado raudonas dryžis - tokios pat spalvos, kaip ir dėmės ant skruostų. - *Ar jūs girdėjote*, kaip jis šaukėsi pagalbos, ponia Sent-Džordž?

Vienas, mano mielasis poni... du, mano mielasis poni...

- Džonai, man regis, nėra jokio pagrindo šitaip *kankinti* vargšę moterį, - įsiterpia Garetas, ir akivaizdu, kad jam jau visai nekas. Bet tegul mane skradžiai, jeigu jis ir *vėl* neištrenkė trumpulio iš balno! Aš vos nenusikvatojau balsu. Žinia, jei būčiau nusikvatojusi, nieko gero man iš to nebūtų išėję, bet vis vien vargiai susilaikiau.

Mak-Olifas pasigręžia į Garetą ir sako:

- Jūs sutikote, jog apklausai vadovaučiau aš.

Vargšelis Garetas taip atsilošė krėsle, jog šisai vos neapvirto, ir, manding, iškeikė save paskutiniais žodžiais.

- Tiek to, tiek to, - murma, - nieko baisaus...

Mak-Olifas atsisuko į mane ir norėjo pakartoti klausimą, bet aš jam neleidau: per tą laiką spėjau suskaičiuoti iki dešimties.

- Ne, - sakau, - negirdėjau. Taigi vos tik saulė pradėjo blaustis, sąsiauryje susirinkę žmonės ėmė signalizuoti ir staugti.

Jis lukterėjo, ar aš nepridursiu dar ko nors - toks buvo jo metodas: tylėti, kad žmogus pats save įvytų į spąstus, - ir tarp mudviejų tvyranti tyla stačiai suskambo. Aš rankas laikau ant rankinės - tegul skamba. Jis spokso į mane, aš į jį.

"Tu man dar prašnekėsi, moterie! - tvirtina jo akys. - Tu man pasakysi viską, ką aš noriu išgirsti... ir, jei panorėsiu, pakartosi du sykius!"

O mano akys atsako: "Išgraužk, bičiuli. Gali sėdėti ir gręžti mane savo žydrais veizolais, kol pragare velniai ims važinėtis pačiūžomis, bet iš manęs nesulauksi nė žodelio, kol pats neprasižiosi ir nepaklausi".

Štai taip mudu kone ištisą prakeiktą minutę kovėmės akimis it dvikovoj, ir į pabaigą aš pradėjau silpti, mane vis labiau traukė pasakyti jam ką nors, na, kad ir: "Negi mamytė jūsų nemokė, jog spoksoti į žmones nemandagu?" Bet tada prabilo Garetas - tiksliau pasakius, jo pilvas. Tiesiog ėmė ir išpyškino tokį ilgą *pu-u-uuuu*....

Mak-Olifas pažvelgė į jį, visas persikreipęs, o Garetas išsitraukė peiliuką ir ėmė iš panagių gramdyti purvą. Mak-Olifas iš vidinės savo vilnonio švarko (*vilnonio - liepos* mėnesį!) kišenaitės išsiėmė užrašų knygelę, dirstelėjo į ją, o paskui įsidėjo atgal.

- Jis mėgino išlipti, - galiausiai tarė daktaras, tarsi pranešdamas, jog turi dalykinį pasimatymą.

O man tarsi kas būtų smeigęs šakutę nugaros apačion, kur anuomet Džo užvežė su pliauska, tačiau aš neišsidaviau.

- Tikrai? - klausiu.

- Būtent, - sako jis. - Šulinio šachta išklota akmenimis (tik vietoj "a" jis, Endi, ištarė "o", jų šnekoje gi vis "o" ir "o"), ir ant kai kurių mes aptikome kruvinus delnų atspaudus. Kiek galima spręsti, jisai atsistojo ir, keisdamas rankas, pradėjo lėtai kopti į viršų. Iš-

ties herakliškos pastangos, nepaisant pragariško skausmo, kurio aš negaliu nė įsivaizduoti.

- Skaudu girdėti, - sakau, - kad jis kankinosi. - Mano balsas išliko ramus (regis), bet, jaučiu, pažastys suprakaitavo, ir, atmenu, aš pabūgau, jog prakaitas išmuš man kaktą ar smilkinių duobutes, ir mano pašnekovas pamatys. - Vargšas Džo!

- Štai būtent, - sako Mak-Olifas, o jo švyturiškos akys vėl gręžia ir tvyksčioja. - Vargšas... Džo. Manau, jam būtų pavykę išlipti, nors netrukus jis būtų miręs. Taip, aš įsitikinęs, kad jis būtų pajėgęs išsiropšti iš šulinio. Tačiau kažkas jam sutrukdė.

- Kas gi sutrukdė? - klausiu.

- Jam buvo perskeltas kiaušas, - tarė Mak-Olifas. Jo akys liepsnojo po senovei, tačiau balsas pasidarė švelnus it katės murkimas. - Tarp velionio kojų aptikome didelį akmenį. Jis buvo užlietas jūsų vyro krauju, ponia Sent-Džordž. Ir tame kraujyje suradome kelis porceliano trupinėlius. Ar žinote, kaip ketinu paaiškinti jų buvimą šulinio dugne?

Viens... du... trys.

- Ko gero, tas akmuo suskaldė ne tik jo galvą, bet ir įdedamą žandikaulį, - tariu. - Liūdna. Džo jis labai patiko, ir aš net neįsivaizduoju, kaip be jo Liusjenas Mersjė suteiks velioniui deramą išvaizdą.

Kai šitai pasakiau, Mak-Olifo lūpos išsitempė, ir aš gerai įžiūrėjau *jo* dantis. Abu žandikauliai savi. Manding, jis norėjo pavaizduoti šypseną, bet jam nepavyko. Visai nepavyko.

- Taip, - sako ir rodo man abi lygutėlaičių išpuoselėtų dantų eiles iki pat dantenų. - Taip, aš irgi padariau tokią pat išvadą. Ten buvo jo apatinio įstatomo žandikaulio skeveldrėlės. Tai štai, ponia Sent-Džordž, ar jūs negalėtumėt paaiškinti, kokiu būdu tasai akmuo galėjo pataikyti jūsų vyrui į galvą tą akimirką, kai šis beveik išsiropštė iš šulinio?

Vienas... du... trys.

- Ne-a, - sakau. - O jūs?

- Galiu, - atsako. - Įtariu, jog kažkas išplėšė tą akmenį iš žemės ir be jokio gailesčio tyčiomis smogė juo į atloštą maldaujantį jūsų vyro veidą.

Po to niekas nieko daugiau nepasakė. Nors man, Dievas liudininkas, nepakenčiamai *norėjosi* pašokti ir surikti: "Tik jau ne aš.

Gal kas nors tą ir padarė, tačiau ne aš!" Bet neįstengiau: aš vėl atsidūriau gervuogyno tankmėj, tik šį kartą nelemtų šulinių jame nebuvo galima suskaičiuot.

Bet aš tylėjau ir tik spoksojau į jį. Ir jaučiau, kaip mane merkia prakaitas, o rankos gniaužiasi į kumščius. Bet tuomet pabaltų nagai... ir jis pastebėtų. Mak-Olifas *sutvertas* pastebėti tokius dalykus. Pabandžiau galvoti apie Verą, apie tai, kaip jinai į daktarą dėbteltų - tarsi į šuns mėšlo gabalėlį ant bato, - tačiau tas negelbėjo: jo veizolai jau pernelyg į mane įsisiurbė. Pirmiau Vera tarsi buvo čia, greta manęs, o štai dabar kambaryje nieko nebeliko - tiktai aš ir tas dailutis škotų daktaras, kuris veikiausiai įsivaizdavo esąs toksai šaunus seklys iš žurnalinių pasakojimų (vėliau sužinojau, kad jo išvados vien pakrantėje pasiuntė į kalėjimą daugiau nei dešimt žmonių), ir mane vis labiau traukė prasižioti ir ką nors leptelti. O visų svarbiausia, Endi, kad aš nė nenutuokiau ką. Ir tik klausiausi, kaip ant Gareto stalo tiksi laikrodis - taip dusliai.

Ir aš *būčiau* ką nors pasakiusi, bet tada prabilo žmogus, kurį buvau visai pamiršusi. Garetas Tibodo. Tokiu skubiu nerimastingu balsu, jog man pasidarė aišku: *jis* irgi daugiau nebeįstengė ištverti šios tylos. Veikiausiai pamanė, kad šioji taip ir tęsis, pakol kas nors ims kaukti, ieškodamas palengvėjimo.

- Paklausykite, Džonai, - tarė jis. - Man regis, mes sutarėm, kad Džo, jei būtų įsitvėręs to akmens ir pakibęs ant jo visu svoriu, būtų pajėgęs pats jį išlupti, ir...

- *Prikąsk gi vienąsyk liežuvį*! - tokiu veriančiu, sugniužusiu balsu suriko Mak-Olifas, o man išsyk palengvėjo. Ta minutė liko už nugaros. Aš žinojau, ir, man regis, trumpulis škotas irgi žinojo, kad dabar jau galas. Tarsi mudu su juo drauge sėdėtume tamsiame kambaryje, ir jis kutentų man veidą skustuvo ašmenimis... o tada nerangus senas policininkas Tibodo suklupo, atsirėmė į palangę, ir - viens! - viršun švilpdama pakilo užuolaida, kambarį nutvieskė saulė, ir aš pamačiau, jog mano veidą kutena plunksnelė.

Garetas kažką suniurnėjo, kokia teise Mak-Olifas ant jo šaukia, tačiau daktaras į jį nekreipė jokio dėmesio. Atsigręžė į mane ir tarė:

- Na, tai kaipgi, ponia Sent-Džordž? - tokiu griežtu tonu, tarsi būtų įvijęs mane į kampą, betgi mudu abu jau žinojom, kad yra ne taip. Jam beliko tikėtis, jog aš padarysiu kokią nors klaidą... bet

man reikėjo galvoti apie tris vaikus, o kai tu turi vaikų, išmoksti būti atsargus.

- Aš jums išklojau viską, ką žinau, - sakau. - Jis pasigėrė, mudviem belaukiant užtemimo. Aš paruošiau jam sumuštinį - maniau, gal mažumą atsigaivelės, bet nieko neišėjo. Jis vis keikėsi, paskui stvėrė mane už gerklės, kelis kartus trinktelėjo, na, aš ir išėjau į Rusų lanką. O kai sugrįžau, jo nebuvo. Pamaniau, išlėkė kur nors su kuriuo iš savo bičiulių, o jis jau šuliny gulėjo. Manau, ketino tiesiausiu keliu išeiti į plentą. O gal manęs ieškojo, norėjo atsiprašyti. Štai šito aš niekada nebesužinosiu... o gal taip tik geriau. - Tada aš vėl įbedžiau į jį akis. - Jums pačiam vertėtų mažumą paragauti tokio gyvenimo, daktare Mak-Olifai.

- Apsieisim be jūsų patarimų, ponia, - atšauna Mak-Olifas, o dėmės ant jo skruostų liepsnoja dar ryškiau. - Jūs džiaugiatės, kad jis žuvo? Atsakykit!

- Kurių velnių, - sakau, - jums taip norisi mano jausmus susieti su tuo, kas ištiko Džo? Viešpatie Jėzau, ir *kas gi* jūs per žmogus!

Jis nieko neatsakė, tiktai paėmė į rankas pypkę - o ji nežymiai virpa - ir vėl ją prisidegė. Daugiau škotas nieko neklausinėjo - paskutinį klausimą tą dieną man uždavė Garetas Tibodo. Daktaras Mak-Olifas šito nepaklausė, nes jam nepasirodė svarbu. O štai Garetui buvo svarbu, o man dar svarbiau, nes man, kai išeisiu iš miestelio valdybos, niekas pasibaigti negalėjo, o tam tikra prasme turėjo tiktai prasidėti. Tas paskutinis klausimas ir mano atsakymas į jį buvo net labai svarbūs, nes vienas dalykas - teismas, ir visai kitas, apie ką moterys per tvoras tauškia, baltinius džiaudamos, ar vyrai valtyse aptarinėja, užkandžiaudami jūroj, išsidrėbę ant suolų. Į kalėjimą tavęs tokie dalykai neįkiš, o štai miestelio akyse nutemps į kartuves.

- Kodėl, vardan visų šventų, tu nupirkai jam viskio? - subliuvo Garetas. - Kas tau užėjo, Doloresa?

- Pamaniau, jei Džo turės ko išgerti, gal jis manęs nelies, - atsakiau aš. - Pamaniau, ramiai pasėdėsim, pažiūrėsim į užtemimą, ir jis prie manęs nesikabinės.

Aš nepravirkau, tai yra iš tikrųjų, bet pajutau, jog skruostu ritasi ašara. Man regis, būtent dėl tos priežasties įstengiau išgyventi Litl-Tole dar trisdešimt metų - dėl tos vienos vienintelės ašaros. Jeigu ne ji, jie visgi būtų išgują mane savo šnabždesiais bei užuominomis, baksnodami į mane iš pasalų - galų gale būtų išgują. Manęs

taip lengvai nepaimsi, tačiau kam gi pakaks jėgų trisdešimt metų kentėti paskalas ir tokius raštelius, kaip: “Tu išsisukai, žmogžude”... Gavau kelis tokius ir netgi labai gerai žinau, kas juos atsiuntė, tačiau šitai su reikalu jau nebesusiję - kam dabar kapstytis anam mėšle, o tada rudeniop, prasidėjus mokslo metams, man nustojo juos siuntinėti. Štai ir išeina, jog už visą likusį savo gyvenimą ir už tai, jog štai dabar šnekuosi su jumis, aš turiu būti dėkinga tai vienintelei ašarai... ir Gareto paleistam gandui, kad aš nesu tokia jau beširdė ir kad raudojau dėl Džo. Ir aš gi neapsimetinėjau, jūs nemanykite. Man paprasčiausiai pasidarė graudu, jog Džo kankinosi, kaip trumpulis škotas pasakojo. Kad ir ką jis ten darė, kad ir kaip aš jo nekenčiau už lindimą prie Selenos, tačiau nenorėjau, kad jisai kankintųsi. Maniau, jis išsyk numirs, Endi... Dievu prisiekiu, maniau, kad jis šulinyje išsyk numirs.

Vargšelis Garetas Tibodo paraudo nelyginant draudžiantis ženklas. Išvertė iš stalčiaus popierines servetėles ir įbruko man, žvairuodamas į šalį. Veikiausiai manė, kad jei jau ašarą nuvarvinau, tai tuojau pravirksiu balsu, ir atsiprašinėjo pakvietęs mane į “tokią įtemptą apklausą”. Galiu prisiekti, čia buvo patys svarbiausi žodžiai iš visų, kuriuos jis žinojo.

Mak-Olifas tik krenkštelėjo, burbtelėjo, jog ateis į teismą pasiklausyti, kaip aš duodu parodymus, ir išėjo, tiksliau pasakius - iššoko ir taip trenkė durimis, kad net stiklai suvirpėjo. Garetas davė jam laiko pasišalinti kuo toliau, o paskui palydėjo mane iki durų - prilaikydamas už alkūnės, bet vis vien į mane nežiūrėdamas (na, stačiai juokas) - ir visą laiką kažką murmėjo. *Ką*, aš nesupratau, bet, manding, Garetas taip atsiprašinėjo. Jo širdis buvo gera, ir jis tiesiog negalėjo žiūrėti, jog kažkam bloga, šito iš jo neatimsi. Ir iš Litl-Tolo neatimsi, kad toksai žmogus tenai galėjo užimti miestelio policininko vietą, o kai galiausiai išėjo į pensiją, tai jo garbei suruošė banketą, ir visi jam plojo stovėdami. Kurgi dar šitai būtų įmanoma? Aš jums pasakysiu štai ką: vieta, kurioje geraširdis žmogus gali būti įstatymo sergėtoju, yra vieta, kurioje ne taip jau bloga nugyventi gyvenimą. Kas teisybė, tas teisybė. Tik aš niekad gyvenime taip nesidžiaugiau išgirdusi, jog man už nugaros užsiveria durys, kaip tą dieną, kai Garetas mane iki jų palydėjo.

Na, tai liko praeity, o tiriamojo teismo posėdis, įvykęs kitą dieną, palyginti tebuvo niekniekis. Mak-Olifas uždavė man daugybę tų pačių klausimų, ir nelengvų, tačiau jie manęs daugiau nebeveikė, ir

mudu abu tą žinojome. Žinia, vienintelė mano ašara savo darbą atliko, bet Mak-Olifo klausimai - ir dar tas, jog visi matė, kaip jis ant manęs siunta, - labai pagelbėjo paskaloms, kurios nuo tų laikų saloje ir nebenutilo. Na, bet kalbos vis vien būtų prasidėjusios, juk tiesa?

Verdiktas buvo toks: mirtis dėl nelaimingo atsitikimo. Mak-Olifui tai nepatiko, ir į pabaigą jisai skaitė savo išvadas visai nebegyvu balsu, nė sykio nepakėlęs akių, bet išvados buvo oficialios: Džo girtas įkrito į šulinį, matyt, gana ilgai šaukėsi pagalbos, tačiau atsako nesulaukė, paskui pamėgino pats išsiropšti iš šulinio. Pasiekė kone patį kraštą ir tada įsitvėrė ne to akmens, išlupo jį iš žemės, ir tas smogė Džo į galvą, perskeldamas kaukolę (ir sutrupindamas dirbtinį žandikaulį), po ko velionis vėl nukrito į dugną, kur ir numirė.

Visų svarbiausia buvo tai, kad jie - aš tik vėliau supratau - taip ir nesurado priežasties, kodėl būčiau tą padariusi. Žinoma, salos žmonės (ir, neabejoju, Mak-Olifas taip pat) patyliukais manė, jog aš norėjau išsivaduoti nuo vyro kumščių, tačiau vienos tokios priežasties buvo mažoka. O kad aš turėjau ir svaresnių priežasčių, žinojo tiktai Selena bei ponas Pijzas, bet niekas, netgi gudruolis Mak--Olifas, nesusiprotėjo apklausti poną Pijzą. O jis pats savo valia neatvyko. Antraip būtų išplaukęs mūsų pašnekesėlis "Linksmajame plūdure", ir bankininkas būtų prisidirbęs sau nemalonumų. Aš gi vis dėlto įkalbėjau jį pažeisti taisykles.

Na, o Selena... man regis, Selena mane teisė savo teismu. Kartais pajusdavau, kaip į mane įsminga jos akys - tamsios, audrotos, - ir tarsi girdėdavau, kaip jinai klausia: "Tu jam kažką padarei? Padarei, mama? Ir kalta aš? Ir mokėti turėsiu aš?"

Manding, ji ir *užmokėjo*, štai kas visų bjauriausia. Maža mergaitė iš salos, kuri niekur nebuvo išvykusi iš Meino, pakol iškeliavo į Bostoną, į plaukimo varžybas - tada jai buvo aštuoniolika, - Niujorke padarė stulbinančią karjerą - apie ją prieš dvejus metus Niujorko "*Times*" net straipsnį parašė, ar žinot? Spausdina savo darbus visuose tuose žurnaluose... ir suranda laiko kas savaitę parašyti man. Tik tie laiškai nelyginant pareiga, ir jos skambučiai dukart per mėnesį - irgi. Veikiausiai tais skambučiais ir žvaliais laiškučiais ji bando atsipirkti nuo savo širdies, kad toji patylėtų, neprimintų, jog Selena niekada čionai nebeatvažiuoja, jog nutraukė visus ryšius su

manimi. Taip, jinai sumokėjo su kaupu, jinai, pati nekalčiausia iš visų, sumokėjo daugiausiai... ir tebemoka po šiai dienai.

Jai keturiasdešimt ketveri, taip ir liko netekėjusi, liesa it šakalys (iš nuotraukų matau, kurias man kartais atsiunčia), ir, manding, jinai išgėrinėja - tą ne kartą išgirdau savo mergaitės balse, kai man paskambina. Kartais pagalvoju, kad gal ji čionai nebeatvažiuoja dar ir dėl to, jog nenori, kad aš matyčiau, kaip ji geria nelyginant tėvas. O gal bijo išgėrusi pasakyti ką be reikalo, o aš būsiu greta ir išgirsiu. Bijo, kad nejučia ims ir paklaus.

Beje, nesvarbu, visa tai dabar jau praeitis. Aš neįkliuvau, štai kas svarbiausia. Jei būčiau turėjusi draudimą, o Pijzas nebūtų nutylėjęs, dar nežinia, kuo viskas galėjo pasibaigti. Žinoma, svarus draudimas būtų visų blogiausia. Man visai nereikėjo, kad koks nors įkyrus draudimo inspektorius prisidėtų prie įkyraus trumpulio škoto, kuris ir šiaip niršo nuo minties, jog jį apstatė neišprususi moteriškė iš mažos salelės. Dviese, manyčiau, jie būtų mane sudoroję.

Na, ir kas gi nutiko? Veikiausiai tas, kas, man regis, *visuomet* nutinka tais atvejais, kai žmogžudystė lieka neišaiškinta. Gyvenimas tęsėsi, ir tiek. Niekas paskutinę minutę nepasirodė su nenuneigiamais įkalčiais, kaip kad būna kine. Aš daugiau nieko nebandžiau žudyti, ir Dievas nenutrenkė manęs žaibu. Galbūt Jis nusprendė, jog trenkti mane žaibu už tokį, kaip Džo Sent-Džordžas, tolygu tuščiai eikvoti elektrą.

Gyvenimas tęsėsi, ir viskas. Aš grįžau į "Pušis" pas Verą. Selena, rudenį sugrįžusi į mokyklą, vėl pradėjo lankytis pas ankstesnes bičiules, ir aš kartais girdėdavau, kaip ji juokiasi, plepėdama telefonu. Kai berniukai iš tikrųjų suprato, kas nutiko, Mažylis Pitas labai nusiminė, o ir Džo jaunesnysis taip pat, aš iš jo net nesitikėjau. Sumenko, naktimis jį kamuodavo košmarai, bet iki kitos vasaros tarytum atsigavo. Vienintelė naujiena, dar įvykusi šešiasdešimt trečiaisiais - aš pakviečiau Setą Ridą, ir šis užcementavo šulinį iš viršaus.

Praėjus šešiems mėnesiams po Džo mirties visas jo turtas pagal įstatymą atiteko man. Aš niekur nėjau, man paprasčiausiai atsiuntė popierių, kuriame buvo rašoma, kad turtas mano ir aš galiu jį parduoti, iškeisti arba išmesti į jūros gelmes. Kai apžiūrėjau viską, ką vyras man paliko, pamaniau, jog, ko gero, visų teisingiausia būtų pasirinkti trečiąjį variantą. Tačiau tuomet atradau vieną stulbinan-

tį dalyką: kai tavo vyras miršta nesavalaike mirtim, tai netgi labai puiku, jei visi jo draugužiai yra tokie idiotai, kaip antai Džo draugužiai. Seną trumpabangį imtuvą, su kuriuo jis terliojosi dešimt metų, aš pardaviau Norisui Pinetui už dvidešimt penkis dolerius, o tris griozdus, rūdijančius užpakaliniam kieme - Tomiui Andersonui. Tas kvaiša tiesiog stvėrė juos, o aš už gautus pinigus nusipirkau penkiasdešimt devintųjų metų laidos ševroletą - jo vožtuvai bildėjo, bet važiavo jis gerai. Dar taupomąją Džo knygelę persirašiau savo vardu ir vėl atidariau vaikų sąskaitas koledžo apmokėjimui.

Ak, taip - dar kai kas. Nuo šešiasdešimt ketvirtųjų sausio aš vėl pradėjau vadintis savo mergautine pavarde. Netrimitavau apie tai visose sankryžose, bet, velniai rautų, neketinau visą gyvenimą tampyti iš paskos "Sent-Džordž" nelyginant šuo skardinę, pririštą prie uodegos. Ko gero, galima sakyti, jog aš nurėžiau virvelę su skardine... tačiau *jo paties* taip lengvai neatsikračiau kaip jo pavardės, galite manimi patikėti.

Bet aš ir nesitikėjau. Dabar man šešiasdešimt penkeri, ir aš jau beveik penkiasdešimt metų žinau, kad žmogui kone visą gyvenimą be atvangos tenka rinktis bei mokėt pagal pateiktas sąskaitas. Retsykiais pasirinkimas būna nepavydėtinas, tačiau tai dar nesuteikia žmogui teisės sprukti į krūmus - ypač jei reikia kitų labui padaryti tai, ko jie patys padaryti negali. Na, tokiu atveju renkiesi kiek įmanydamas geresnį variantą, o paskui sumoki kiek paprašytas. Man toji kaina buvo naktys, kai pabusdavau, išpilta šalto prakaito, susapnavusi baisų sapną - ar kai apskritai užmigti neįstengdavau. Ir dar - garsas, nuaidėjęs, kai akmuo suskaldė Džo kiaušą ir įstatomą žandikaulį. Tarytum porcelianinė lėkštė dužtų į plytą. Girdžiu jį trisdešimt metų. Kartais jis mane pažadina, o kartais neleidžia man užmigti, o retsykiais girdžiu tą garsą net vidury baltos dienos. Šluoju namo priebutį ar pas Verą šveičiu sidabrą, arba sėdžiu prie televizoriaus, pietauju ir žiūriu serialą... ir staiga išgirstu jį. Tą garsą. Arba duslų bilstelėjimą, kai Džo atsitrenkė į dugną. Arba jo balsą iš šulinio: "*Do-lorrrr-essssa*"...

Man rodos, garsai, kuriuos štai šitaip girdžiu - jie kone tas pat, ką matė Vera, kai rėkdavo apie laidus kampe arba apie šiukšlinius triušius po lova. Pasitaikydavo atvejų - ypač kai jai išties ėmė stigti jėgų, - kai aš įsiropšdavau pas Verą į lovą, apglėbdavau ją ir galvodavau apie akmens bilstelėjimą, užmerkdavau akis bei regėdavau

- porcelianinė lėkštelė trenkiasi į plytą ir pažyra į smulkiausius kąsnelius. Vos pamatau tą vaizdą, apkabinu Verą tarsi seserį, tarsi ji - tai aš pati. Gulim vienoj lovoj, kiekviena su savo baime, ir užsnūstam kartu - aš prie jos šiukšlinių triušių neprileidžiu, o ji neduoda man išgirsti dūžtančios lėkštės garso. O kartais migdama galvodavau: "Štai, vadinasi, kaip. Štai, vadinasi, kaip tu moki už tai, jog esi kalė. Ir nėra reikalo kartoti, neva jei nebūtum kalė, nemokėtum, nes pasaulis ir gyvenimas kartais *paverčia* tave kale nesiklausdami. Kai išorėj vien klaikuma ir tamsa, o viduje vien tik tu, kad šviesą įžiebtum ir apsaugotum ją, *tenka* būti kale. Niekur nedingsi. Bet užtai moki! Ir dar kaip moki!"

Endi, ką pasakytum apie dar vieną gurkšnelį iš tavo butelio? Aš niekam neprasitarsiu.

Ačiū. Ačiū ir *tau*, Nense Banister, jog kenti tokią plepią senę, kaip aš. Ir kaipgi tavo pirštai dar nenutrūko!

Dar laikosi, sakai? Štai ir puiku. Ir pakentėk dar mažumėlę. Žinau, kad prie reikalo aplinkiniu keliu artinuosi, bet, manding, galų gale prisikasiau iki to, ką jūs iš tiesų norit išgirsti. Ir gerai. Laikas vėlyvas, ir aš pavargau. Visą savo gyvenimą dirbau, o neatmenu, kad kada nors būčiau taip pavargusi kaip dabar.

Vakar rytą džiausčiau skalbinius - tarsi šešeri metai praėjo, o buvo tik vakar! - ir Verai pasitaikė giedra diena. Štai kodėl viskas taip netikėtai išėjo ir kodėl aš visai sutrikau. Giedromis dienomis ji retsykiais elgdavosi it paskutinė maita, bet tąsyk ji pirmą ir paskutinį kartą *išprotėjo* galutinai.

Vadinasi, aš šoniniame kiemelyje džiaunu skalbinius, o ji viršuj, savo krėsle, ir stebi mane, kaip jai patikdavo. Na, ir šaukia: "Šeši segtukai, Doloresa! Šeši segtukai kiekvienai paklodei! Ir nesumanyk apsieiti su keturiais, aš viską matau!"

- Taip, - sakau. - Žinau, ir tau tetrūksta vieno: kad dabar paspigintų šaltis ir prasidėtų štormas.

- *Ką, ką*? - šaukia ji. - *Ką* tu pasakei, Doloresa Kleiborn?

- Pasakiau, jog kažkas tręšia savo daržą, - atsakau, - nes labai jau pasmirdo.

- Tu pernelyg daug sau leidi, Doloresa! - šaukia ji savo trūkinėjančiu, drebančiu balsu.

Na, visiškai taip, kaip tomis dienomis, kai į jos palėpę ūmai dirsteldavo saulytė. Supratau, kad vėliau ji gali vėl imtis savo pokš-

tų, bet manęs tai nejaudino - tą minutę netgi džiaugiausi girdėdama, kad ji kalba - galima sakyti, visai normaliai. Tiesą sakant, viskas tarytum sugrįžo į senas vėžes. Juk pastaruosius tris ar keturis mėnesius ji tysojo it rąstas, štai ir malonu buvo, jog sugrįžo ankstesnioji Vera, tai yra tiek, kiek ji apskritai galėjo sugrįžti, suprantat?

- Toli gražu, Vera! - šaukiu jai. - Antraip būčiau sau leidusi jau kadaise mesti šį darbą.

Maniau, ji klyktels dar ką nors, betgi ne. Na, o aš vis džiaustau jos paklodes, jos vystyklus, jos rankšluosčius ir visa kita. O paskui, nors krepšyje dar visko pakako, ūmai sustojau. Man pasidarė negera. Kodėl - nežinau, negera, ir tiek. Ir tokia keista mintis galvoj: "Tai mergaitei nelaimė... Tai, kurią mačiau užtemimo dieną, tai, kuri matė mane. Ji dabar suaugusi, ji kone Selenos bendraamžė, tačiau nelaimė jos baisi".

Atsigręžiau ir pažvelgiau aukštyn - iš tiesų maniau, jog tuojau pamatysiu, kokia dabar tapo toji mergaitė su raudonai geltona suknyte ir ryškiai raudonai padažytomis lūpomis. Bet nepamačiau nieko, o šitaip būti negalėjo. Todėl negalėjo, kad tenai gi *Vera* turėjo sėdėt, persisvėrusi per palangę - tikrinti, keliais segtukais prisegiau paklodę. Tačiau jos ten nebuvo, ir negalėjau suprasti, kaipgi šitaip: aš gi pati pasodinau ją į krėslą, o kai priritinau prie lango, kaip jinai pageidavo, išsyk įtvirtinau stabdį.

Ir tada girdžiu jos klyksmą:

- *Do-lorrr-esssa!*

Man, Endi, net oda nuėjo pagaugais! Tarytum Džo būtų sugrįžęs. Aš stačiai įaugau į žemę. Tuomet Vera vėl sukliko, ir aš suvokiau, kad čia ji, o ne jis.

- *Do-lorrr-esssa! Šiukšliniai triušiai! Iš visų pusių! O, Viešpatie! O, Viešpatie! Do-lorrr-esssa, padėk! Padėk man!*

Apsigręžiau, pasirengusi pulti į namą, suklupau ant nelemto krepšio ir susipainiojau padžiautose paklodėse. Niekaip negaliu išsipainioti, rodos, joms būtų išaugusios rankos, kad uždusintų mane ar paprasčiausiai niekur neleistų. Kepurnėjuosi jose, o Vera vis rėkia, ir aš prisimenu tą sapną - dulkinė galva su ilgais dulkiniais dantimis. Tik dabar ji su Džo veidu, o akys tamsios, tuščios, tarsi kas būtų įbedęs į dulkių gniutulą du anglies gabalėlius, ir tie pakibę jame.

- Doloresa... greičiau, greičiau gi! Pasiskubink! Šiukšliniai triušiai! ŠIUKŠLINIAI TRIUŠIAI IŠ VISŲ PUSIŲ!

O paskui ji pradėjo spiegti. Buvo baisu. Net įsivaizduoti neįmanoma, jog tokia riebi sena kalė, kaip Vera Donovan, galėtų spiegti taip garsiai. Stačiai gaisras, potvynis ir pasaulio pabaiga - viskas drauge.

Išsipainiojau iš paklodžių, ir tada nutrūko mano apatinuko petnešėlė, lygiai kaip užtemimo dieną, kai Džo manęs vos nenudobė, kai vos įstengiau nuo jo pasprukti. Ar žinote tą jausmą, kai tau rodosi, tarsi jau būtum buvusi toje vietoje, tarsi žinotum, ką žmonės pasakys, jiems dar nespėjus išsižioti? Būtent toks jausmas mane ir persmelkė, ir taip stipriai, tarytum aplink mane būtų susirinkusios šmėklos ir baksnotų į mane pirštais, ir aš tuos pirštus kone regiu.

Ir žinot, kas dar? Tos šmėklos buvo nelyginant iš *dulkių*.

Įbėgau į virtuvę ir galiniais laiptais kaip įmanydama greičiau puoliau į viršų. O jinai vis spiegia, spiegia, spiegia... Apatinukas šliaužia žemyn, ir aikštelėje aš grįžtelėjau atgal - rodos, dabar pamatysiu, kaip paskui mane ropščiasi Džo, jis tuoj stvers už apatinio.

Tada vėl pažvelgiau į priekį ir pamačiau Verą. Ji jau perėjo tris ketvirčius koridoriaus link paradinių laiptų - slenka, atgręžusi man nugarą, ir spiegia, spiegia. Ant naktinių marškinių apačioj didelė ruda dėmė - apsišiko, vadinas. Tik šį kartą ne iš niekšiškumo ar bjaurumo kaip anksčiau, o iš baimės, smaugiančios ledinės baimės.

Krėslas įstrigo skersai jos miegamojo durų. Vadinas, pamačiusi tai, kas ją taip pergąsdino, jinai išjungė stabdį. Anksčiau, kada ją apimdavo siaubas, Vera pajėgdavo tik sėsti ar gulti, kad ir kur būtų, bei šauktis pagalbos, ir jums daugelis pasakys, jog vaikščioti pati ji visiškai *nebegalėjo*. O štai vakar įstengė. Dievu prisiekiu, įstengė. Nuleido krėslo stabdį, apgręžė jį, pervažiavo kambarį, o kai tas įstrigo tarpduryje, sugebėjo iš jo išsiropšti ir nukiūtino koridorium.

Stoviu tenai it suakmenėjusi, žiūriu, kaip ji svirduliuoja, ir galvoju, kad jinai išvydo tokį siaubą, jog sugebėjo visa tai padaryti, ir štai eina, nors kojos jau seniai atsisakė jai paklusti - kas gi ta klaikuma, kuriai jinai surado tiktai vieną pavadinimą: šiukšliniai triušiai?

Ir matau, kaip ji slenka - stačiai prie laiptų.

- Vera! - šaukiu jai. - Vera, pakaks kvailioti! Tu gi nugriūsi! *Sustok*!

Tada galiausiai išsivadavau iš stingulio ir nukūriau iš visų jėgų. Ir vėl jaučiu, jog visa tai dedasi antrą kartą, tik dabar jau aš esu Džo ir bėgu, skubėdama sučiupti ir įsikabinti.

Nežinau, išgirdo ji mane ar ne, o gal vargšėms ištižusioms jos smegenims pasirodė, kad aš jau priešaky jos. Tvirtai žinau tik viena - ji vėl suriko:

- *Doloresa, padėk! Padėk man, Doloresa! Šiukšliniai triušiai!* - O pati sukruto dar sparčiau.

Beveik visas koridorius jau už nugaros! Skuodžiu pro jos miegamąjį ir kad trenksiuos kulkšnim į krėslo pakojį - štai matai mėlynę, Endi? Bėgu kiek įkabindama, šaukiu: "*Sustok, Vera, sustok*!" - ir jau pradedu kimti.

O ji įveikė aikštelę ir pakėlė koją virš tuštumos. Išgelbėti jos jau nebūčiau pajėgusi, galėjau tik nudribti drauge su ja, bet tokią sekundę nėra kada galvoti ar svarstyti. Puoliau prie Veros, o jos koja nesurado atramos, ir ji visa palinko į priekį. Tada paskutinį kartą pamačiau tos moters veidą. Man regis, jinai nesuvokė, jog krinta - veide vien siaubas, net akys išsprogusios. Paniką jose buvau mačiusi ir anksčiau, tik ne tokią paklaikusią. Ir, galite manimi patikėti, ji išsigando toli gražu ne laiptų. Vera negalvojo, kas priešaky, visas jos mintis užėmė tas, kas vijosi ją iš užnugario.

Stveriu - ir vienas tik oras, o tarp kairės rankos smiliaus ir didžiojo piršto slystelėjo jos naktinių marškinių klostė.

- *Do-lorrrr*... - klyktelėjo ji ir šlept... Toksai vientisas, mėsingas bumbtelėjimas. Man stačiai stingsta kraujas, kai prisimenu tą garsą, tokį pat, koksai pasigirdo iš šulinio, kai Džo trenkėsi į dugną. Matau, ji persivertė per galvą, ir kažkas triokštelėjo. Taip aštriai, nelyginant sausas pagalys, kai jį prakuroms lauži per kelį. Iš jos galvos trykštelėjo kraujas, ir aš nebeištvėriau. Apsisukau taip greit, jog man susipainiojo kojos, ir suklupau ant kelių. Spoksau per koridorių į jos miegamąjį ir kad suriksiu! Tenai buvo Džo. Sekundėlę kitą mačiau jį taip aiškiai kaip štai dabar tave, Endi. Mačiau, kaip jo dulkinas išsišiepęs snukis stebeilija į mane iš po Veros krėslo, žvelgia pro tarpdury įstrigusio rato stipinus.

Paskui jis dingo, ir aš išgirdau, kaip ji aimanuoja ir aikčioja.

Tiesiog negalėjau patikėti, jog po tokio kritimo Vera liko gyva. Iki šiol negaliu. Žinia, Džo irgi neišsyk numirė, betgi *jisai* buvo vyriškis pačiame jėgų žydėjime, o jinai - sukriošusi senė, ištvėrusi

bent dešimtį smulkių priepuolių, jau nekalbant apie tris rimtus. Ir purvo apačioje nebuvo, kad bent kiek smūgį sušvelnintų.

Man nesinorėjo leistis pas ją, nesinorėjo žiūrėti, kas jai lūžo ir iš kur trykšta kraujas, bet, žinoma, nieko daugiau neliko. Namuose nebuvo nieko, išskyrus mane, vadinasi, aš neturėjau iš ko rinktis. Kai atsistojau (teko įsitverti į turėklų stulpelį, taip keliai linko), užmyniau savo apatinuko kraštą, ir trūko antra petnešėlė. Pasikėliau suknelę, norėdama iš jo išlipti... na, *visai* kaip anuomet. Atmenu, net pasižiūrėjau į kojas, ar jos nesubraižytos ir nekraujuoja nuo gervuogės dyglių. Betgi, žinoma, nieko panašaus.

Mane išpylė karštis. Jei kada nors iš tiesų sirgote ir jūsų temperatūra šokinėjo it pašėlusi, tai suprasite, kaip jaučiausi: tarsi dar ne aname pasaulyje, bet jau ir ne šitame. Viskas tarytum virto stiklu: kad ir ko besitversi, viskas slidu. Štai ką pajutau, stovėdama tenai viršutinėje aikštelėje, iš paskutiniųjų įsikirtusi į turėklus ir stebeilydama į apačioje tysančią Verą.

Šioji gulėjo ant pakopų žemiau laiptų vidurio. Abi kojos taip sulenktos, kad jų net nebesimatė. Kraujas tekėjo viena apgailėtino seno veido puse. Kai aš klupdama prisiartinau prie jos - vis kaip įmanydama kabinausi į turėklus, - viena vargšės akis ūmai išvirto ant kaktos. Pamatė mane. Ir žvilgsnis buvo nelyginant žvėrelio, įvyto į spąstus.

- Doloresa, - sukuždėjo ji, - tas niekšas nuo tų laikų metų metus tykino prie manęs.

- Ššš! - sakau. - Verčiau patylėk.

- Ne, tykino! - pyksta ji, tarsi aš ginčyčiausi. - Šunsnukis. Suknistas šunsnukis.

- Tuojau nusileisiu, - sakau, - ir paskambinsiu daktarui.

- Ne! - nukirto ji, ištiesė ranką ir stvėrė mane už riešo. - Nereikia daktaro. Nereikia ligoninės. Šiukšliniai triušiai... netgi tenai. Jie *visur.*

- Vera, viskas bus gerai, - raminu ir traukiu ranką. - Tik gulėkit ramiai, nejudėkit, ir viskas jums bus gerai.

- Doloresa Kleiborn sako, kad man viskas bus *gerai*! - kartoja ji tuo sausu, įsiūčio kupinu balsu, kuriuo šnekėdavo anksčiau, nei jai prasidėjo priepuoliai ir galvoje viskas susimaišė. - Kaip palengvėja, išgirdus specialisto nuomonę!

Tasai balsas po šitiek metų buvo nelyginant antausis. Aš išsyk

atsitokėjau ir pirmąkart pažvelgiau jai į veidą iš tikrųjų, kaip žiūrime į žmones, kurie žino, ką kalba, ir nešvaisto žodžių vėjais.

- Aš jau lavonas, - sako jinai. - Ir tu tą žinai neprasčiau už mane. Man regis, susilaužiau stuburą.

- Na, šito žinoti jūs negalite, Vera, - sakau, tačiau noras bėgti prie telefono jau praėjo. Manding, aš žinojau, kur link viskas krypsta, ir jei ji išties paprašytų manęs to, apie ką galvojau, negi būčiau galėjusi jai atsakyti? Aš gi likau poniai Donovan skolinga nuo pat tos lietingos dienos šešiasdešimt antraisiais, kai sėdėjau ant jos lovos ir raudojau po prikyšte, o Kleibornai visuomet mokėjo savo skolas.

Kai ji prabilo vėl, jos mintys buvo tokios pat aiškios, kaip ir prieš trisdešimt metų, kai Džo buvo dar gyvas, o vaikai neišsilakstę iš namų.

- Žinau, - sako, - kad belieka išspręsti viena: ar aš numirsiu savo pačios laiku, ar kokioje nors ligoninėje. Jų laikas bus pernelyg ilgas. O manasis jau atėjo, Doloresa. Aš nebeturiu jėgų regėti kampuose savo vyro veidą, kai esu silpna ir painiojuosi mintyse. Nebeturiu jėgų žiūrėti, kaip jie kranu kelia “Korvetą” iš karjero mėnulio šviesoj, kaip vanduo kliokia pro atvirą keleivio pusės langą...

- Vera, aš nesuprantu, ką gi jūs kalbate, - pertraukiau ją.

Ji kilstelėjo ranką ir mostelėjo į mane kartą, kitą, valdingai kaip ankstesniais laikais, o po to ta ranka bejėgiškai žnektelėjo ant laiptelio greta jos.

- Pavargau sysioti sau po kojų ir pamiršti, kas pas mane apsilanko, vos tik jie išeina pro duris. Noriu baigti. Ar tu man padėsi?

Suklupau ant kelių šalia jos, pakėliau jos ranką, priglaudžiau prie krūtinės, o pati mąstau apie garsą, su kuriuo akmuo smogė Džo į veidą - garsas, tarsi porceliano lėkštė trenktųsi į mūrinį židinį ir pažirtų į šukeles. Jeigu vėl jį išgirsiu, išprotėsiu. O juk garsas *bus* lygiai toks pat, nes ji šaukė mane, kaip kad šaukė jisai, ir garsas buvo lygiai toks, kai ji susvyravo ir nukrito ant pakopų, ir sudužo į šipulius nelyginant krištolas, kurį ji laikė svetainėje ir vis baiminosi, kad kambarinė jo nesukultų. Ir mano apatinukas voliojosi aikštelėj - baltas nailono gniužulas, ir abi petnešėlės nutrūkusios, visai kaip anuomet. Ir jeigu aš ją pribaigsiu, garsas bus toks pat, kaip ir tada, kai pribaigiau jį, ir aš tą žinojau. Lygiai taip, kaip žinojau, jog Rytinis kelias remiasi į suklypusius laiptelius, kuriais nuo Rytinio iškyšulio galima nusileisti prie vandens.

Laikiau ją už rankos ir galvojau apie tai, kaip sutvarkytas pasaulis - kaip kartais šlykštūs vyriškiai žūsta, o geros moterys virsta kalėmis. Žiūrėjau, kaip jos akys klaikiai, bejėgiškai išvirsta, kad pažvelgtų į mane, ir mačiau, kaip kraujas iš žaizdos po plaukais teka giliomis raukšlėmis per skruostą, nelyginant vanduo per pavasarinį lietų kalvos šlaito vagomis. Ir aš tariau:

- Jeigu tu šito nori, Vera, aš tau padėsiu.

Tada ji pravirko. Pirmąsyk mačiau, kad ji verktų, būdama viso proto.

- Taip, - taria. - Taip, aš šito *noriu*. Ir telaimina tave Dievas, Doloresa.

- Nesikankink, - sakau ir keliu jos raukšlėtą ranką prie lūpų.

- Pasiskubink, Doloresa, - maldauja ji. - Jei išties nori man padėti, pasiskubink.

"Kol mudviem abiem dar pakanka stiprybės", - byloja jos akys.

Aš vėl pabučiavau jai ranką, padėjau ją ant pilvo ir atsistojau. Be jokio vargo - į mano kojas tarsi sugrįžo jėgos. Nusileidau laiptais ir pasukau į virtuvę. Prieš džiaudama skalbinius, viską paruošiau duonos kepimui. Ryte pagalvojau, jog diena kaip tik tam tinkama. O ji turėjo kočėlą - tokį sunkų, iš pilko marmuro su juodom gyslelėm. Jis gulėjo ant stalo greta geltonos plastmasinės miltų skardinės. Imu kočėlą, o pati vis dar nelyginant sapnuoju ar karščiuoju. Ir einu per svetainę į holą. Kol žingsniavau per svetainę su visais jos gražutėliais senoviniais daikteliais, tai prisiminiau, kiek kartų aš Verą čia su dulkių siurbliu apgaudinėjau ir kaip ji su manimi atsiskaitydavo. Į pabaigą ji visados susigaudydavo, kas ir kaip, ir paimdavo viršų. Antraip ko gi aš po šiai dienai čia tūnočiau?

Išėjau iš svetainės į holą, užlipau laiptais prie jos, o kočėlą laikau už medinės rankenos. Kol kopiau tenai, kur ji gulėjo galva žemyn, o kojos sulenktos po liemeniu, galvojau - išsyk. Aš gi žinojau, kad, jei bent mažumą uždelsiu, jau nebeįstengsiu. Nepratarsiu nė žodžio, tiesiog priklaupsiu ant vieno kelio ir smogsiu jai tuo marmuriniu kočėlu per galvą - kiek įmanydama stipriau ir greičiau. Gal atrodys, kad ji galvą persiskėlė krisdama, o gal ir ne, bet aš ketinau išpildyti jos prašymą, o paskui kas bus, tas bus.

Priklaupiau ant kelio ir pamačiau, kad nebereikia, kad ji pati susitvarkė, kaip ir viską gyvenime stengdavosi atlikti pati. Pakol aš virtuvėje ėmiau kočėlą, o gal pakol ėjau per svetainę, ji paprasčiausiai užsimerkė ir numirė.

Prisėdau šalia, nuleidau kočėlą ant pakopos ir pasiguldžiau jos ranką sau ant kelių. Būna gyvenime toks laikas, kuriame nebelieka minučių, ir todėl vėliau jų suskaičiuoti nebeįmanoma. Tik žinau, jog buvau tenai su ja. Nepasakysiu, ar kalbėjau ką balsu, ar ne. Bet, manding, kalbėjau. Rodos, dėkojau jai, kad susitvarkė pati, kad nekankino *manęs*, nevertė dar kartą *visą tą* ištverti... o gal man taip tik atrodė. Atmenu, priglaudžiau jos delną sau prie skruosto, o paskui nuleidau ir pabučiavau. Atmenu, kaip žiūrėjau į tą delną ir galvojau, koksai jis rožinis ir švarutėlis. Ir glotnus nelyginant kūdikio. Žinojau, kad reikia paskambinti, pranešti, kas nutiko, bet buvau visiškai nusikamavusi. Visiškai. Ir lengviau buvo paprasčiausiai sėdėti tenai ir laikyti ją už rankos.

Paskui suskambo durų skambutis. Antraip dar ilgai būčiau taip sėdėjusi. Betgi jūs žinot, kaip veikia skambučiai: kad ir kas ten būtų, jauti, jog atidaryti reikia. Atsistojau ir nusileidau laiptais, vargais negalais dėliodama kojas, tarsi susyk būčiau pasenusi dešimčia metų (tiesą sakant, aš ir *jaučiau*, jog tapau dešimčia metų vyresnė), ir už turėklų iki pat apačios kabinausi. Atmenu, dar pagalvojau, jog pasaulis taip ir paliko stiklinis ir man reikia būti atsargesnei, kad nepaslysčiau ir nesusikulčiau, kai turėklus paleisiu ir pasuksiu durų link.

Ten buvo Semis Marčentas - savo uniforminę paštininko kepurę idiotiškai nusmaukęs ant pakaušio, nes veikiausiai įsivaizduoja, jog tuomet atrodo it roko žvaigždė. Vienoje rankoje laiko įprastą paštą, o kitoje - registruotą voką iš Niujorko, kokius Vera gaudavo kone kiekvieną savaitę - su ataskaitomis apie piniginius jos reikalus. Jais rūpinosi vienas juristas, Grinbušas, ar aš jums minėjau?

Ak, minėjau! Na, dėkui. Aš jau šitiek jums priplepėjau, kad net gerai nebeatmenu, ką pasakojau, o ko - ne.

Kartais tuose vokuose būdavo popieriai, kuriuos ji turėdavo pasirašyti, ir beveik visada Vera pasirašyti įstengdavo, jeigu aš ją už alkūnės prilaikydavau, tačiau pasitaikydavo, kad jos smegenys visai ištiždavo, ir jau tuomet aš pati jos parašą išraitydavau. Nieko nėr lengvesnio, ir vėliau niekada dėl to jokie klausimai nekilo. O per pastaruosius trejus ar ketverius metus jai pačiai tik kringelis išeidavo. Taigi jei nuspręsite mane sodinti, štai jums dar viena priežastis: dokumentų klastojimas.

Kai pravėriau duris, Semis jau tiesė man registruotą voką, kad

už jį pasirašyčiau, kaip visuomet pasirašinėdavau, bet tada pažvelgė į mane, išpūtė akis ir pasitraukė atatupstas. Netgi, galima sakyti, atšoko.

- Doloresa! - šūktelėjo. - Kas tau? Tu gi visa kruvina!

- Čia ne mano kraujas, - atsakau, ir taip ramiai, tarsi jis būtų paklausęs, kokią programą aš žiūrėjau per teliką. - Čia Veros kraujas. Ji nukrito nuo laiptų ir prisitrenkė. Mirtinai.

- Viešpatie! - sako Semis ir bėga pro mane į namą, o jo krepšys plakasi į šoną. Man ir į galvą nešovė jį sulaikyti. Na, betgi jūs patys savęs paklauskit, jeigu aš nebūčiau jo įleidusi, ar daug būtų buvę naudos?

Nusekiau paskui jį, lėtai lėtai. Tas stiklinis jausmas jau beveik praėjo, tačiau dabar mano batų padai pasidarė it švininiai. Kai priklibikščiavau iki laiptų, Semis jau klūpojo šalia Veros. Krepšį jisai nusimetė, ir tas nusirito kone iki apatinės pakopos, išbarstydamas laiškus, sąskaitas ir L.L.Bino katalogus.

Užkopiau prie jo - keliu koją ant laiptelio, antrą pritraukiu, žengiu ant kito ir vėl pritraukiu. Dar niekada nesijaučiau tokia išvargusi kaip vakar rytą.

- Taip, - taria jis, atsigręždamas į mane, - ji mirė.

- Aš gi tau sakiau, - atsiliepiu.

- O aš maniau, ji vaikščioti negali, - sako jisai. - Tu gi visuomet man sakydavai, Doloresa, kad ji negali vaikščioti.

- Ką gi, - atsakau, - vadinasi, aš suklydau. - Kvaila buvo kalbėti tokius dalykus, kai Vera gulėjo greta, ant laiptų, bet ką gi dar aš *galėjau* pasakyti? Tam tikra prasme kalbėtis su Džonu Mak-Olifu buvo netgi lengviau nei su kvaišeliu Semiu Marčentu, nes aš daug ką buvau padariusi taip, kaip Mak-Olifas įtarė. Čia ir visa bėda - kai niekuo nesi kalta, tiesa tave vis vien daugiau mažiau spąstuose laiko.

- O kas *čia*? - klausia ir baksnoja į kočėlą. Kai suskambo skambutis, aš jį taip ir palikau gulėti laiptuose.

- O kaip tu *manai*? - iššyk pasiteiravau aš. - Paukščio narvelis?

- Panašu į kočėlą, - atsako.

- Šaunuolis! - sakau, o mano balsas skamba tarsi iš tolo: jis tarytum kažkur tenai, o aš čia. - Tu, Semi, dar visus nustebinsi, ir tave iššyk priims į koledžą.

- Tiek to, - murma. - Tik ką gi *kočėlas* veikia ant *laiptų*? - klausia, ir tada aš supratau, kokiomis akimis jis į mane žiūri. Semiui tik

dvidešimt penkeri, bet jo tėvas buvo tarp tų, kurie anuomet ieškojo Džo, ir man pasidarė aišku, jog Diukas Marčentas ir Semiui, ir visiems kitiems savo kvaišeliams nuo pat vaikystės kalė, jog Doloresa Kleibom Sent-Džordž savo senį į aną pasaulį išgrūdo. Jūs prisimenat, aš sakiau, jog tą, kuris nėra kaltas, tiesa daugiau mažiau spąstuose laiko. Na, pamačiau aš, kaip Semis į mane spokso, ir išsyk nusprendžiau, jog mažiau bus saugiau nei daugiau.

- Aš buvau virtuvėj, ruošiausi kepti duoną, kai ji nukrito, - tariau. Ir dar: kai nesi kaltas, o *nusprendi* pameluoti, melas išeina neapgalvotas. Nekaltieji negaišta laiko, kad sukurtų įtikinamą istoriją, kaip kadaise sukūriau aš, neva ėjau į Rusų lanką žiūrėti užtemimo ir savo vyrą pamačiau tik Mersjė Šarvojimo įstaigoj. Vos tik sumelavau apie duoną, išsyk supratau, jog mano žodžiai gali atsigręžti prieš mane. Bet jeigu tu, Endi, būtum matęs tą jo žvilgsnį - tokį tamsų, įtarų, baimingą, tu irgi būtum pamelavęs.

Semis Marčentas atsistojo, norėjo apsigręžti, ūmai sustingo ir spokso į viršutinę aikštelę. Pasekiau jo žvilgsnį ir pamačiau savo suglamžytą apatinuką.

- Išeina, ji iš pradžių nusivilko apatinuką, - sako jis ir vėl žiūri į mane, - o jau paskui nukrito... arba nušoko... arba padarė kažką dar. Teisingai, Doloresa?

- Ne, - sakau. - Ten mano.

- Jeigu tu virtuvėj kepei duoną, - taria jis, taip lėtai, nelyginant bukas mokinys, kurį pakvietė prie lentos spręsti uždavinio, - tai ką gi tavo apatiniai baltiniai veikia ten viršuj?

O man į galvą niekas nešauna. Semis nusileido per vieną laiptelį, paskui dar per vieną, taip pat lėtai, kaip ir kalbėjo, o pats už turėklų laikosi ir akių nuo manęs nenuleidžia. Ir tada aš supratau, kad jis nuo manęs traukiasi, nes bijo, jog galiu nustumti ir *jį*, kaip kad nustūmiau ją, kuo jis jau visiškai neabejoja. Štai tuomet man pasidarė aišku, jog netrukus sėdėsiu čia, kur dabar sėdžiu, ir pasakosiu, ką pasakoju. Jo akys rėkte rėkė: “Vieną kartą tu išsisukai, Doloresa Kleibom, ir gal tiek to, kadangi, pasak tėvo, Džo Sent-Džordžas buvo visai niekam tikęs žmogus. Bet ką tau padarė ši moteris, kuri tik maitino tave, teikė pastogę ir gerai tau mokėjo?” O svarbiausia, tvirtino jo akys, kad moteris, kuri pastūmė vieną kartą ir sausa išlipo iš vandens, gali pastumti ir antrą, o jeigu jai prireiks, tai netgi būtinai *pastums*. O jei postūmio nepakaks, ji nemąstydama užbaigs

darbą kaip nors kitaip. Pavyzdžiui, pasitelkusi marmurinį kočėlą.

- Čia ne tavo reikalas, Semi Marčentai, - atrėžiu. - Verčiau užsiimk savo darbu. O man reikia iškviesti "greitąją". Tik susirink paštą, antraip kreditinės kompanijos ištaisys tau linksmą gyvenimą.

- Misis Donovan "greitosios" nebereikia, - atsiliepia jis, o pats akių nuo manęs neatplėšia ir nusileidžia dar per dvi pakopas, - o aš kol kas pabūsiu čia. Ir skambinti, man regis, reikia ne "greitajai", o Endžiui Bisetui.

Aš taip ir padariau, jūs gi žinot. Semis Marčentas stovėjo šalia ir žiūrėjo, kaip aš skambinu. Kai padėjau ragelį, jis susirinko vokus, kuriuos buvo išbarstęs (o pats vis per petį žvilgčioja, ar aš nesėlinu prie jo su kočėlu rankoj), o paskui sustojo prie laiptų ir stovėjo nelyginant sarginis šuo, nutvėręs vagį. Jis tylėjo, ir aš tylėjau. Mąsčiau, ar nevertėtų man per valgomąjį ir virtuvę nueiti link galinių laiptų ir pasiimti apatinuką. Bet kas iš to? Jis gi viską matė, tiesa? Ir kočėlas gulėjo laiptuose, juk taip?

Na, netrukus atvažiavai tu, Endi, kartu su Frenku, o vėliau aš atvykau į jūsų naujutėlaitę gražią policijos nuovadą ir daviau parodymus. Tas nutiko vakar popiet, tad, manding, šildyti tą viralą nebėr prasmės, teisingai? Tu žinai, apie apatinuką aš nieko nepasakojau, o kai tu paklausei apie kočėlą, atsakiau, jog ir pati neatsimenu, *kaip* jis ten atsidūrė. Nieko daugiau sugalvoti nepajėgiau - nebent kas būtų atėjęs ir nuo mano smegenų nukabinęs lentelę "NEVEIKIA".

Pasirašiau po savo parodymais, sėdau į mašiną ir parvažiavau namo. Viskas praėjo taip ramiai ir greitai - na, su parodymais, - kad aš jau visiškai save įtikinau, neva nerimauti man nėra ko. Šiaip ar taip, aš gi jos *nežudžiau*, ji gi iš tiesų *pati* nukrito. Tvirtinu sau šitaip, ir tuo metu, kai pasukau link namo, jau visiškai įtikėjau, kad viskas bus gerai.

Bet to jausmo pakako tik tol, kol išlipau iš mašinos ir priėjau prie užpakalinių durų. Prie jų radau prismeigtą raštelį. Lapelį iš bloknoto, o jame riebi dėmė, tarsi tą bloknotą kažkoks vyriškis būtų laikęs kelnių kišenėj. "*ANTRĄ KARTĄ TU NEBEIŠSISUKSI*" - štai kas ten buvo parašyta. Tik tiek. Po velnių, juk ir šitiek užtenka, kaip manot?

Įėjau ir atvėriau virtuvės langą, kad išvėdinčiau troškų kvapą. Nekenčiu jo, bet dabar name jis tvyro nuolat, vėdink nevėdinusi. Ir ne tik todėl, kad dabar aš daugiau gyvenu Veros name... tai yra gy-

venau, nors tai irgi svarbu. Svarbiausia, kad namas gi nebegyvas... - toks pat negyvas kaip Džo ir Mažylis Pitas.

Ne, namai *turi* savo gyvenimą - jį jiems suteikia žmonės, kurie juose gyvena, aš nuoširdžiai tuo tikiu. Mūsų vienaaukštė lūšnelė išgyveno, kai mirė Džo, ir abu vyresnieji išvažiavo mokytis - Selena į Vasarą su visa stipendija (jos dalis iš koledžui atidėtų pinigų, atnešusių man šitiek kančių, buvo paskirta drabužiams ir vadovėliams), o Džo jaunesnysis - visai netoli, į Meino valstijos Universitetą Orone. Jis netgi pergyveno žinią, jog Mažylis Pitas žuvo nuo sprogimo Saigono kareivinėse. Nelaimė nutiko, vos jam tenai nuvykus - ir likus tik dviem mėnesiams iki karo pabaigos. Sėdėjau Veros svetainėje, žiūrėjau per televizorių, kaip nuo pasiuntinybės stogo kyla paskutinieji sraigtasparniai, ir verkiau, verkiau... Galėjau duoti sau valią nesibaimindama, ką ji pasakys, nes buvo išvykusi į Bostoną švaistyti pinigų parduotuvėse.

Gyvenimas iš namo pasitraukė po Mažylio Pito laidotuvių, kai visi išsivaikščiojo ir mes likom trise - aš, Selena ir Džo jaunesnysis. Jis kalbėjo apie politiką. Jam kaip tik atiteko miesto valdytojo postas Meikjase - visai neblogai vaikinui, kurio diplome dar rašalas nenudžiūvo, ir jis ketino po metelių kitų iškelti savo kandidatūrą į valstijos Įstatymų Leidybos susirinkimą.

Selena truputį papasakojo apie kursus, kuriems vadovavo Olbenio koledže (tas buvo anksčiau, nei ji persikėlė į Niujorką ir užsiėmė vien tik rašymu), o paskui nutilo. Mudvi su ja plovėm indus, ir staiga aš kažką pajutau. Atsigręžiau ir matau, kad ji žiūri į mane tuo savo tamsiuoju žvilgsniu. Būčiau galėjusi perskaityti jos mintis - kartais tėvai iš tiesų skaito savo vaikų mintis, tiktai man šito nereikėjo. Aš ir taip žinojau, apie ką ji galvoja. Žinojau, jog tai visuomet slepiasi jos galvoj. Savo mergaitės akyse išvydau tą patį klausimą, kaip ir prieš dvylika metų, kai ji priėjo prie manęs darže tarp pupelių ir agurkų: “Tu jam ką nors padarei?” ir “Aš kalta?”, ir “Ar ilgai turėsiu mokėti?”

Priėjau prie jos, Endi, ir apkabinau. Jinai irgi mane apkabino, tik buvo visa it vieno kaulo, - ir štai tada aš pajutau, kaip iš namo traukiasi gyvenimas. Tarsi paskutinis mirštančiojo atodūsis. Ir, manding, Selena irgi tą pajuto. O Džo jaunesnysis - ne: jis spausdina namo fotografiją savo rinkiminiuose lapeliuose - pažymėdamas, jog yra čionykštis, ir rinkėjams tai patinka, aš mačiau. Tačiau

jis nepajuto, kada namas numirė, nes niekada jo nemylėjo. O ir kurių galų turėjo mylėti, Viešpatie, pasigailėk? Džo jaunesniajam namas tebuvo vieta, į kurią jis pareidavo po pamokų, vieta, kurioje tėvas jį bardavo ir vadindavo apsiseilėjusiu knyggraužiu. Kamberlend-Holas, jo bendrabutis universitete, Džo jaunesniajam buvo kur kas artimesnis nei namas Rytiniame kelyje nuo pačių pirmų jo gyvenimo dienų.

O štai man jis buvo artimas. Ir Selenai taip pat. Manding, mano geroji mergaitė dar ilgai gyveno jame ir po to, kai nuo savo kojų nusipurtė Litl-Tolo dulkes; manding, ji gyveno čia savo prisiminimuose... savo širdyje... savo sapnuose. Savo košmaruose.

Troškus tas kvapas... Bet jeigu jau atsirado, jo nebeatsikratysi.

Atsisėdau prie atviro lango pakvėpuoti šviežiu jūros brizu, paskui man pasidarė nejauku, ir aš nusprendžiau užrakinti duris. Su paradinėm nebuvo jokio vargo, o štai galinių velkė niekaip nepasidavė, ir galiausiai aš įspaudžiau tenai kombinuoto tepalo. Na, ir pasukau, o paskui suvokiau, koks čia reikalas - paprasčiausiai surūdijo. Kartais iš Veros negrįždavau penkias ar šešias dienas. Tiesą sakant, netgi nebeprisiminiau, kada paskutinį kartą rakinau namus.

Nuo tokių minčių visai nusilpau. Nuėjau į miegamąjį, atsiguliau, o galvą paslėpiau po pagalve kaip vaikystėje, kai mane už bausmę anksti nuvarydavo miegot. Ir tada pravirkau, ir verkiau, ir verkiau. Niekad nebūčiau patikėjusi, kad turiu šitiek ašarų. Apraudojau Verą ir Seleną, ir Mažylį Pitą. Ko gero, netgi Džo. Bet visų graudžiausiai apraudojau save. Verkiau, kol man visiškai užgulė nosį ir ėmiau mikčioti. Į pabaigą užsnūdau.

Pabudau - aplink tamsu, ir telefonas skamba. Atsistojau ir apgraibom nuslinkau į svetainę atsiliepti. Tik pasakiau: "Alio", - ir kažkas - kažkokia moteris - sako: "Tau jos žmogžudystė geruoju nesibaigs. Gali užsirašyti ant kaktos. Jeigu įstatymas tave aplenks, mes neaplenksim. Ne tokia jau tu protinga, kaip įsivaizduoji. Mes čia šalia žmogžudžių gyventi neprivalom, Doloresa Kleiborn, ir negyvensim, kol saloje dar yra gerų krikščionių, kurie šito neleis".

Mano galvoje tvyrojo tokia migla, jog man pasidingojo, kad sapnuoju. O kai susiprotėjau, kad viskas iš tiesų, ji jau buvo padėjusi ragelį. Pasukau į virtuvę, maniau, pasišildysiu kavos arba alaus iš šaldytuvo pasiimsiu, ir telefonas suskambėjo vėl. Ir vėl moteris,

tik jau kita. Vos tik iš jos burnos plūstelėjo visokiausia šlykštynė, padėjau ragelį. Ir vėl panorau pravirkti, tačiau pagalvojau: na, jau ne! Paprasčiausiai ištraukiau telefono laidą iš rozetės ir nuėjau į virtuvę alaus. Bet jo skonis man nepatiko, ir aš beveik visą skardinę išpyliau į kriauklę. Manding, taurelę škotiško viskio būčiau išlenkusi, bet po Džo mirties namuose svaigalų nebelaikiau.

Įsipyliau sau stiklą vandens, bet nuo šio kvapo man pasidarė bloga - nuo jo trenkė it nuo monetų, kurias koks nors berniūkštis visą dieną gniaužė prakaituotam delne. Tas kvapas man priminė naktį gervuogyne - kaip vėjelio gūsis padvelkė lygiai taip pat, ir *tada* aš prisiminiau mergaitę rausvai padažytomis lūpomis ir vilkinčią raudonai geltoną suknytę. Ir dar prisiminiau, kaip man dingtelėjo į galvą, jog moteriai, kuria ji tapo, nutiko kažkokia nelaimė. Ir aš susimąsčiau, kas jai ir kur ji, o štai *ar* ji apskritai yra, aš negalvojau, suprantat? Tiesiog *žinojau*, kad ji buvo. Ir *yra*. Niekada tuo nesuabejojau.

Na, nesvarbu. Ir vėl mano mintys klaidžioja, ir liežuvis paskui jas velkasi nelyginant neregys paskui vedlį. Aš gi tik norėjau pasakyti, jog vanduo iš virtuvinio čiaupo man anaiptol nepatiko - net keli ledo kubeliai nesunaikino to nelemto vario prieskonio, - ir baigėsi tuo, jog aš sėdau žiūrėti idiotiško humoristinio šou, užgerdama jį "Havajų punšu" - laikau jo atsargą šaldytuve Džo jaunesniojo dvyniams. Pasišildžiau užšaldytus pietus, bet niekas nelindo į gerklę, ir aš išmečiau maistą į pamazgų kibirą. Išsitraukiau dar vieną "Havajų punšo" ir grįžau su juo į svetainę prie televizoriaus. Pradėjo rodyti kitą šou, bet aš nepastebėjau jokio skirtumo. Gal todėl, kad beveik nesiklausiau.

Negalvojau, ką daryti toliau: yra dalykų, apie kuriuos nakčia verčiau negalvoti, nes tomis valandomis galva pasikliauti neverta, būtinai apvils. Devyniais atvejais iš dešimties viską, ką sugalvoji po saulės laidos, ryte tenka pergalvoti iš naujo. Štai aš ir sėdėjau, o paskui, kai nustojo transliuoti vietos naujienas ir vėl prasidėjo pramoginė programa, užsnūdau.

Ir susapnavau sapną. Apie save ir apie Verą. Tik Vera buvo tokia, kokią ją pažinojau iš pradžių, kai Džo dar buvo gyvas ir visi mūsų vaikai - mano ir jos - dar gyveno su mumis ir nuolat painiojosi po kojom. Sapne mudvi su ja tvarkėm indus - ji plovė, aš šluosčiau. Bet buvome mes ne virtuvėj, o stovėjom priešais krosnelę ma-

no svetainėj. Ir tai atrodė keista: juk Vera niekada nesilankė mano namuose - nė kartelio per visą savo gyvenimą.

O štai sapne Vera buvo čia. Indus ji plovė plastmasiniam dubeny ant krosnelės - ne mano švarplėtuosius, o savo anglišką servizą. Išplaus lėkštelę ir tiesia man, ir kiekviena iš mano rankų išslysta ir dūžta į krosnelės plytas. Vera sako: "Būk atsargesnė, Doloresa. Kai kažkas nutinka, o tu esi nerūpestinga, išeina velniažin kas!"

Pažadu jai būti atsargesnė ir *stengiuosi*, bet kita lėkštė vėl išsprūsta man iš rankų, ir kita, ir dar kita.

"Jokios naudos!" - galiausiai taria Vera. - Pasižiūrėk, ko pridirbai!"

Pažvelgiau žemyn - ogi plytos nusėtos ne šukėmis, o įstatomo Džo žandikaulio ir akmens skeveldrėlėmis. "Neduokite man daugiau lėkščių, Vera, - sakau aš ir verkiu. - Matyt, jų sušluostyti aš nepajėgiu. Gal pasenau, bet nenoriu jų visų sudaužyti, *tikrai* ne!"

O ji vis tiesia man jas ir tiesia, o aš išmetu jas ir išmetu, ir garsas, su kuriuo lėkštės dūžta į plytas, darosi vis garsesnis ir garsesnis, ir čia jau nebe tarškesys, su kuriuo dūžta porcelianas. Ūmai suvokiau, jog sapnuoju sapną, o tie garsai su juo visai nesusiję. Taip staigiai pabudau, jog iš krėslo kone žnektelėjau ant grindų. O tada vėl griausmas, ir tuomet aš supratau, kas čia. Šratinio šautuvo šūvis.

Atsistojau ir priėjau prie langelio. Keliu nuvažiavo du pikapai. Kėbuluose - žmonės. Pirmame vienas, antrame lyg ir dviese. Visų rankose šautuvai, ir kas pora sekundžių vienas iš jų pykšteli į dangų. Iš vamzdžio išsiveržia ugnis, o paskui - bu-u-um! Iš to, kaip tie vyriškiai (aš *įtariu*, jog ten buvo vyriškiai, bet galiu ir suklysti) svyravo ir kaip jų pikapai blaškėsi į šalis, nusprendžiau, jog visa kompanija nusilesusi iki žemės graibymo. Be to, vieną pikapą aš pažinau.

Ką?

Ne, aš tau *nieko* nepasakysiu, Endi - man pakaks savų nemalonumų. Ir nenoriu niekam gadinti gyvenimo už šaudymą neblaivia galva. O gal aš ir to pikapo kaip reikiant neįžiūrėjau.

Na, vos tik pamačiau, kad jie tik debesis kiurdo, atvėriau langą. Nusprendžiau, jog jie suksis aikštelėje po mūsų kalva. Taip ir buvo. Vienas iš jų vos neįklimpo purve. Trūk juokais!

Rieda šlaitu aukštyn, signalizuoja, staugia visomis išgalėmis. O aš prisidėjau delnus prie burnos ir kad suriksiu:

- *Nešdinkitės iš čia! Žmonėms miego norisi!*

Vienas pikapas grįžtelėjo į šoną ir vos neįvažiavo į griovį. Vadinasi, aš kaip reikiant juos išgąsdinau. Vaikinas, kuris stovėjo kėbule (man rodėsi, jog tą pikapą aš ir pažinau - iki šios minutės rodėsi), taigi tas vaikinas kūlvirsčia išsirito per bortą. Mano plaučiai, pasakysiu nesigirdama, labai tvirti, ir prireikus riktelti aš sugebu.

- *Dink iš Litl-Tolo, suknista žmogžude*! - atsakydamas sukliko kažkuris iš jų, ir jie vėl driokstelėjo į orą. Bet jie tik išsidirbinėjo - puikavosi prieš mane, kokie dideli jų kiaušai. Taip manau todėl, kad daugiau mašinos neapsigręžė ir aš išgirdau, kaip jie darda link miesto - į tą prakeiktą barą, kurį atidarė užpernai, galim lažintis. Duslintuvai dreba, varikliai kaukia - taigi jūs patys žinot, kokį triukšmą sukelia girtas, sėdęs prie pikapo vairo.

Na, mano nuotaika mažumą pagerėjo. Baimė kažkur išgaravo, o nelemtos ašaros visiškai išdžiūvo. Niršti aš niršau, bet ne tiek, kad prarasčiau nuovoką ir nebesuprasčiau, kodėl jie visi daro tą, ką daro. O kai pasiutimas ėmė temdyti man smegenis, aš jį nuvijau, prisiminusi Semį Marčentą - kokios buvo jo akys, kai jis ant laiptelio klūpojo ir iš pradžių pažvelgė į kočėlą, paskui į mane - tokios tamsios nelyginant vandenynas prieš škvalą, kaip ir Selenos tą dieną darže.

Aš jau žinojau, Endi, kad neišvengiamai turėsiu ateiti čionai, bet tada, kai tie vaikinai išsinešdino, lioviausi save apgaudinėjusi, neva galiu rinktis ir spręsti, ką sakyti, o ką nuslėpti. Supratau, jog turiu atvirai jums viską iškloti. Atsiguliau vėl ir ramiai išmiegojau iki ryto, iki ketvirčio dešimtos. Taip vėlai nebuvau atsikėlusi nuo pat tos dienos, kai ištekėjau. Manding, ilsėjausi, ruošdamasi šnekėti visą prakeiktą naktį.

Vos tik atsikėliau, išsyk susiruošiau eiti - karčius vaistus reikia praryti vienu ypu, - bet tada šis tas mane sugaišino, antraip mano suknisto gyvenimo istoriją būtumėt išgirdę anksčiau.

Išsimaudžiau vonioje, o prieš rengdamasi vėl įjungiau telefoną į rozetę. Naktis juk baigėsi, ir mano galvoj nebesimaišė - ar regiu sapną, ar nemiegu. Jeigu kas nors paskambins, manau, ir ims mane keikti, tai ir aš kelis šiltus žodelius surasiu, pradedant "sumautu bailiu" ir "bevarde padugne". Ir išties, dar nespėjau užsimauti

kojinių, jis ir *suskambo*. Imu ragelį, pasirengusi išdėti šunsnukį pagal visą programą, bet tuomet moteriškas balsas teiraujasi:

- Alio! Ar galiu pasikalbėti su miz Doloresa Kleibom?

Išsyk sumečiau, jog skambutis tarpmiestinis, ir ne tik iš lengvučio aido ragelyje, koksai būna, kai skambina iš žemyno. Svarbiausia, mūsų saloj niekas moterų "miz" nevadina. Tu arba panelė, arba ponia, o štai miz per sąsiaurį dar nepersikėlė, nors kartą per mėnesį ir pasirodo vaistinėje ant stovo su žurnalais.

- Klausau, - atsakau.

- Jums skambina Alanas Grinbušas, - sako jinai.

- Keista, - kandžiai atsiliepiu. - Iš *balso* jūs lyg ir ne Alanas Grinbušas.

- Skambina iš jo *kontoros*, - paaiškina ji, tarsi būčiau leptelėjusi retą kvailystę. - Nepadėkite ragelio, tuojau sujungsiu jus su ponu Grinbušu.

Ji mane užklupo netikėtai, ir iš pradžių aš pavardės nepažinau. Prisiminiau, kad esu ją girdėjusi, tačiau kur?

- O dėl ko? - klausiu.

Skambinančioji patylėjo, tarsi jai nepriderėtų teikti tokias žinias, o paskui tarė:

- Jeigu neklystu, reikalas susijęs su ponia Vera Donovan. Taigi aš jus jungiu, miz Kleibom.

Tada aš susiprotėjau - Grinbušas, kuris jai visus tuos registruotus laiškus siųsdavo.

- Gerai, - sakau.

- Dėkoju, - atsako. Ragelyje spragtelėjo, o aš stoviu vien su apatiniais baltiniais ir laukiu. Praėjo viso labo kelios sekundės, o *atrodė*, kad laukiau labai ilgai. Jam dar neprabilus, man ūmai dingtelėjo mintis, kad jie nutvėrė mane, nes aš už Verą pasirašinėjau. Aš net neabejojau. Ar jūs nepastebėjot, vos tik kas nepasiseka, išsyk viskas ima ristis velniop?

Tuomet ragelyje pasigirsta jo balsas:

- Miz Kleibom?

- Taip, čia Doloresa Kleibom, - atsakau jam.

- Vakar dieną man paskambino Litl-Tolo policijos skyriaus darbuotojas ir pranešė apie Veros Donovan mirtį, - tarė jis. - Laikas buvo vėlyvas, todėl nusprendžiau atidėti šį skambutį iki ryto.

Mane traukte traukė leptelti, jog kai kas saloje nepasidrovėjo skambinti man ir nakčia, bet, žinoma, šito jam nepasakiau.

Grinbušas atsikosėjo, o paskui tarė:

- Prieš penkerius metus aš gavau iš ponios Donovan laišką su instrukcijomis pranešti jums kai kuriuos duomenis apie jos turtą - tą padaryti turėjau per dvidešimt keturias valandas po jos mirties. - Tada jis vėl atsikosėjo. - Nors nuo tų laikų dažnokai šnekėdavausi su ja telefonu, tas *laiškas* buvo paskutinis, kurį esu iš jos gavęs. - Jo balsas rodėsi labai sausas ir atsargus. Toks balsas, kad jo nesigirdi, kai jis tau ką nors sako.

- Taigi apie ką jūs čia kalbat? - klausiu. - Liaukitės kosėjęs ir sukęs aplink. *Sakykit* tiesiai!

- Džiaugiuosi, galėdamas jums pranešti, - sako jis, - kad, neskaitant nedidelės sumos, paliktos Naujosios Anglijos Mažųjų Klajūnų Prieglaudai, jūs ponios Donovan valia esate vienintelė jos turto paveldėtoja.

Mano liežuvis tarsi prilipo prie gomurio, o galvoje viena mintis: kaip ji išsiaiškino, ką aš su dulkių siurbliu išdarinėjau.

- Kiek vėliau šiandien jūs gausite oficialią telegramą su patvirtinimu, - sako jisai, - bet aš labai džiaugiuosi, jog spėjau pranešti jums asmeniškai, kol jos dar negavote. Ponia Donovan primygtinai šito reikalavo.

- Taip, - sakau, - primygtinai reikalauti - tą jinai sugebėjo.

- Neabejoju, kad jūs gedite dėl ponios Donovan mirties, kaip ir mes visi, bet noriu jus informuoti, jog būsite labai turtinga moteris, ir jeigu šiomis aplinkybėmis galėčiau suteikti jums kokią nors pagalbą, su malonumu jums ją pasiūlysiu, kaip kad anksčiau poniai Verai Donovan. Žinoma, aš nuolatos pranešinėsiu jums apie testamento patvirtinimo procesą, bet, tiesą sakant, nematau jokių kliūčių ar keblumų. Atvirkščiai...

- Tpru-u, bičiuli! - tariau jam, tiksliau pasakius, iškvarkiau. Nelyginant varlė perdžiūvusioj baloj. - Kiekgi tų pinigėlių, a?

Aišku, Endi, aš *žinojau*, kad ji prie dūšios šį tą turi. Nors per pastaruosius metus Vera nieko, išskyrus naktinius flanelinius marškinius, nedėvėjo ir maitinosi tiktai kempbeliška sriuba bei vaikiškais Gerberio mišinėliais, ji vis vien liko turtinga. Aš gi mačiau namą ir mašinas mačiau, o kartais dirsteldavau į popierius, ateinančius registruotu laišku, aukščiau parašui skirtos eilutės. Kai kuriuose bu-

vo rašoma apie akcijas, ir akivaizdu, kad jei jūs parduodat du tūkstančius "*Upjohn*" akcijų ir perkat keturis tūkstančius "*Mississippi Valley Light and Power*" akcijų, tai dar nekiūtinat tiesiu keliu į neįgalinčių senelių prieglaudą.

Ir teiravausi aš ne dėl to, kad prisirinkčiau kreditinių kortelių ir imčiau tą ar aną užsisakinėti iš Sirso katalogo - nė nemanykite. Mano priežastis buvo gilesnė ir protingesnė. Aš gi žinojau, jog skaičius tų, kurie mano, neva aš ją pribaigiau, augs sulig kiekvienu doleriu, kurį Vera man paliko, ir norėjau žinoti, kokia nelaime man tas viskas išvirs. Maniau, bus kokie šešiasdešimt ar septyniasdešimt tūkstančių... tačiau jisai *paminėjo*, kad ji kažkokią sumą paskyrė prieglaudai, ir aš sumečiau, jog liks truputį mažiau.

Ir dar kažkas man gylė - gylė nelyginant liepos mėnesio vapsva, kai įsisiurbia tau į kaklą. Kažkas čia apskritai buvo ne taip, tačiau kaip, suvokti neįstengiau. Kaip kad nesumečiau iššyk, kas toks tas Grinbušas, kai sekretorė pasakė jo pavardę.

Jis kažką atsakė, bet aš neišgirdau, kažką panašaus: "*Bo-bu--dab-daug trisdešimt milijonų dolerių*".

- Ką jūs pasakėte, sere? - perklausiau aš.

- Pasakiau, kad, patvirtinus testamentą, išskaičiavus honorarą už juridines paslaugas bei atlikus dar keletą smulkių atskaitymų, likutis sudarys maždaug trisdešimt milijonų dolerių.

Mano ranka, kuria laikiau ragelį, ūmai pasidarė tokia, kokia būna ryte, kai visą naktį ant jos išmiegi - iš vidaus sustingusi, o iš išorės tarsi adatėlės badytų. Ir kojomis nusruveno šiurpuliukai, ir viskas aplink vėl virto stiklu.

- Atleiskite, - murmu. Ir girdžiu, kaip mano burna šneka aiškiai ir tiksliai, tarytum žodžiai, kurie iš jos sklinda, su manimi neturėtų nieko bendra. Ji paprasčiausiai pliaukšėjo nelyginant langinė vėjyje. - Nelabai gerai girdisi. Man pasirodė, kad jūs pasakėte "*milijonas*". - Tada aš nusijuokiau parodydama, jog suprantu, kokia čia kvailystė, bet viduje man, matyt, rodėsi, jog čia toli gražu ne kvailystė: tokio įtempto juoko gyvenime nesu girdėjusi - *jach-chach-ach* - tarsi kudakuočiau.

- Ne, aš iš tiesų *pasakiau* "milijonas", - sako jisai. - O tiksliau, "*trisdešimt milijonų*".

Ir žinot, manding, jis būtų sukikenęs, jeigu man tie pinigai nebūtų atitekę per negyvą Veros Donovan kūną. Man rodos, jis buvo

baisiai *susijaudinęs* - po tuo sausu valdininkišku balsu slėpėsi stačiai velniškas jaudulys. Veikiausiai jautėsi it Džonas Birsfordas Tiptonas - na, tasai milijonierius, kuris senoje televizijos programoje mokėjo po milijoną dolerių už geriausią pokštą. Žinoma, jis norėjo tvarkyti mano reikalus - man regis, pinigai tokiems, kaip jis, tarsi žaisliniai elektriniai traukiniai, ir jam nesinorėjo, kad iš jo atimtų tokį velniškai didelį rinkinį, kaip Veros, - tačiau, ko gero, jis jautė ypatingą pasitenkinimą klausydamasis, kaip aš vos verčiu liežuvį.

- Nesuprantu, - sakau. Ir tokiu silpnu balsu, jog pati save vos girdžiu.

- Man regis, aš suprantu, ką jūs dabar jaučiate, - sako jis. - Suma labai didelė, ir, žinoma, prie jos reikia priprasti.

- Tai kiekgi ten *iš tikrųjų*? - klausiu aš jo, ir tuomet jau Grinbušas *sukikeno.* Jeigu jis būtų sėdėjęs kur nors greta, Endi, būčiau spyrusi jam į subinę, garbės žodis.

Jis vėl pakartojo "*trisdešimt milijonų*", o aš vis mąstau, jog mano ranka tuojau sustings ir aš paleisiu ragelį. Ir tada mane užplūdo panika: tarsi mano galvoj kažkas mosuotų plieniniu rimbu. Galvoju: "*trisdešimt milijonų*", o tas tik šiaip - tušti žodžiai. O kai pamėginau įsivaizduoti jų prasmę, man pasivaideno tik paveikslėliai iš komiksų apie Skrudžą Mak-Daką, kuriuos Džo jaunesnysis kadaise skaitė Mažyliui Pitui - Pitui tuomet buvo ketveri ar penkeri. Regėjau didžiulį skliautuotą požemį, kupiną monetų ir popierėlių, tik tarp jų vaikštinėjo ne Skrudžas Mak-Dakas su getrais ant kojų ir apvaliais akinukais ant snapo, o aš su savo šlepetėmis. Tada tas paveikslėlis pradingo, ir aš jau matau Semio Marčento akis, kai jis jas pakėlė nuo kočėlo ir įsmeigė į mane, o paskui vėl į kočėlą. Jos buvo lygiai tokios pat kaip Selenos tą dieną darže - tamsios, kupinos klausimų. Paskui pagalvojau apie moterį, kuri man paskambino ir pasakė, jog saloje dar yra gerų krikščionių, kurie neprivalo gyventi šalia žmogžudės. Ir aš susimąsčiau, ką pasakys ta moteris ir jos draugai, kai sužinos, kad Veros mirtis man atnešė trisdešimt milijonų... Štai tada mane ir apėmė panika.

- Nieko jums neišeis! - rėžiu jam stačiai kaip pusprotė. - Girdite? Jūs nepriversite manęs jų paimti!

Tada jau *jis* pasakė, jog neišgirdo, jog veikiausiai linijoje trukdymai. Ir nenuostabu. Kai tokie žmonės, kaip Grinbušas, išgirsta,

kaip kažkas atsisako priimti apvalią trisdešimties milijonų dolerių sumelę, jiems, be abejo, dingojasi, jog sugedo telefonas. Aš jau žiojausi, ketindama pakartoti dar sykį, kad jam teks atsiimti juos atgal arba visus iki paskutinio cento paaukoti Naujosios Anglijos Mažųjų Klajūnų Prieglaudai, ir staiga supratau, kas čia ne taip. Ir ne šiaip susiprotėjau - atrodė, tarsi man ant galvos kas būtų išvertęs toną plytų.

- Donaldas ir Helga! - šaukiu. Na, tiesiog kaip televizijos viktorinos dalyvė, kuri išrėkia atsakymą paskutinę papildomo laiko sekundę.

- Atsiprašau? - atsargiai teiraujasi jis.

- Taigi jos *vaikai*! - atsakau. - Sūnus ir dukrelė! Tie pinigai turi atitekti jiems, o ne man! Juk jiedu jos *kūnas ir kraujas*! O aš viso labo tik ateinanti ekonomė, ir niekas daugiau!

O ragelyje mirtina tyla, ir aš jau pamaniau, kad mus išjungė, ir visiškai dėl to nesigraužiau. Pasakysiu jums tiesą, man linko kojos. Ir tada jis prabyla tokiu keistu balsu be jokios išraiškos:

- Jūs nežinote.

- *Ko* aš nežinau? - rėkiu. - Aš žinau, kad ji turi sūnų Donaldą ir dukterį Helgą. Žinau, jog jiedu pernelyg jau sumauti švaruoliai, kad lankytų ją saloje, nors jinai jiems visuomet laikė paruoštus kambarius, bet ne tokie jie švaruoliai, manding, kad nepasidalintų tokių pinigų, apie kokius jūs kalbat, jei jau jinai sykį ėmė ir numirė!

- Jūs nežinote, - kartoja jisai, o paskui klausia, bet tarsi ne manęs, o savęs paties: - Kaip jūs *galėjote* nežinoti, išdirbusi pas ją šitiek metų? Kaip *galėjote*? Negi Kenopenskis jums nepasakė? - Ir, neleisdamas man nė išsižioti, pradėjo pats į savo prakeiktus klausimus atsakinėti: - Žinia, tai įmanoma. Neskaitant rytojaus dieną išspausdintos pastabėlės vidiniame vietos laikraščio puslapyje, ji išvengė bet kokio pagarsinimo - prieš trisdešimt metų tą dar buvo galima padaryti, jei tik jūs pasirengęs sumokėti už tokią privilegiją. Net nežinau, ar buvo nekrologai. - Jis nutilo, o po to prabilo - nelyginant žmogus, kuris ūmai sužinojo kažką nauja, kažką *negirdėta* apie dalykus, kuriuos tarėsi žinojęs visą savo gyvenimą. - Jinai kalbėjo apie juos, kaip apie *gyvus*, tiesa? Visus tuos metus!

- Ką gi jūs čia paistote? - užrikau ant jo. Mano pilve tarsi liftas būt nusileidęs, ir galvoj išsyk vienas prie kito ėmė šlietis įvai-

riausi dalykai, visokiausios smulkmenos. Aš nė nenorėjau, tik jos pačios dėliojosi. - *Žinoma*, ji kalbėjo apie juos, kaip apie gyvus! Juk jie *gyvi*! Jis Arizonoje turi nekilnojamojo turto prekybos kompaniją - "*Golden West Associates*"! O jinai modeliuotoja San Franciske... "*Gaylord Fashions*"!

Tik jinai visą laiką skaitė storus istorinius romanus minkštais viršeliais - su moterimis, vilkinčiomis sukneles giliomis iškirptėmis, bučiuojančiomis vyriškius su nėriniuotais marškiniais, o tų knygų serija vadinosi "Golden West" - šitaip ir buvo parašyta auksiniame rate, esančiame kiekvienos knygos viršutiniam kampe. Ir tada prisiminiau, kad Vera gimė Geilorde, Misūrio valstijos miestelyje. Norėjau sau įteigti, jog suklydau, ir jis vadinasi Galenas arba Geilsbergas, ar dar kaip nors, bet žinojau, kad ne - Geilordas. Tiesa, jos dukrelė galėjo pavadinti savo kompaniją gimtojo motinos miesto garbei... taip aš sau pasakiau.

- Miz Kleiborn, - taria Grinbušas tokiu tyliu, nerimo kupinu balsu. - Ponios Donovan vyras žuvo nelaimingo atsitikimo metu, kai Donaldui buvo penkiolika, o Helgai trylika...

- Taigi aš žinau, - atsakau taip, tarsi norėčiau, kad jis patikėtų - jei jau šitą žinau, tai ir visa kita taip pat.

- ... ir po to santykiai tarp misis Donovan ir jos vaikų pasidarė labai įtempti.

Žinojau ir tą. Ir prisiminiau, kaip žmonės stebėjosi, kokie neįtikėtinai tykūs buvo vaikai, kai šešiasdešimt pirmaisiais atvažiavo Atminimo Dieną ketindami, kaip ir paprastai, praleisti saloje vasarą; o kai kas pridurdavo, kad jų trijų drauge nė nematyti, ir tai ypač keista - juk misteris Donovanas žuvo tik pernai; paprastai sielvartas žmones suartina... nors galbūt miestiečiams būna kitaip. Ir tada prisiminiau dar šį tą - ką Džimis de Vitas man pasakojo tų metų rudenį.

- Jie, - sakau, - šešiasdešimt pirmaisiais po Liepos Ketvirtosios restorane siaubingai susipyko. Berniukas ir mergaitė kitą dieną ėmė ir išvažiavo. Atmenu, gražuol... tai yra Kenopenskis išgabeno juos į žemyną dideliu motoriniu kateriu, kurį ji anuomet turėjo.

- Taip, - sako Grinbušas. - Ir iš Tedo Kenopenskio aš sužinojau, dėl ko jie susipyko. Pavasarį Donaldas gavo vairuotojo teises, ir ponia Donovan gimimo dienai jam padovanojo mašiną. Mergaitė - Helga - pareiškė taip pat norinti mašinos. Vera - ponia Donovan -

veikiausiai stengėsi dukrai paaiškinti, kad ji šneka kvailystes: mašina be teisių jai nereikalinga, o teisių, nesulaukusi penkiolikos, ji gauti negali. Helga paprieštaravo, jog Merilende gal ir ne, bet Meine įstatymas kitoks, ir teises ji gaus keturiolikos... O keturiolika jai jau sukako. Ar čia teisybė, miz Kleiborn, ar tik paaugliškos fantazijos?

- Tada taip ir *buvo*, - atsakau. - Bet dabar jas gali gauti tik penkiolikos, neanksčiau. Misteri Grinbušai, o mašina, kurią jinai padovanojo sūnui... ar ten buvo "Korvetas"?

- Visiškai teisingai, - sako jis. - Iš kur jūs žinote, miz Kleiborn?

- Tikriausiai mačiau fotografiją, - atsakau, o pati savo balso nebegirdžiu. Girdžiu Veros balsą: "Nebeturiu jėgų žiūrėti, kaip jie kranu kelia "Korvetą" iš karjero mėnulio šviesoj, - pasakė ji man, merdėdama ant laiptų. - Nebeturiu jėgų regėti, kaip vanduo kliokia pro atvirą keleivio pusės langą".

- Mane stebina, kad ji išsaugojo tą fotografiją, - sako Grinbušas. - Donaldas ir Helga žuvo toje mašinoje, suprantat? Tai nutiko šešiasdešimt pirmųjų metų spalį, beveik tiksliai praėjus metams po jų tėvo žūties. Matyt, už vairo sėdėjo mergaitė.

Jis kalbėjo dar kažką, bet aš jo beveik nesiklausiau, Endi, o pildžiau savyje visokiausias spragas, ir taip sparčiai, jog, manding, aš ir anksčiau žinojau, kad jų nebėra tarp gyvųjų... kažkur tenai, pačioje sielos gelmėje, visada žinojau. Grinbušas pasakė, kad jiedu išgėrė ir ginė "Korvetą" didesniu nei šimto mylių per valandą greičiu, ir tada mergaitė neįveikė posūkio, mašina nuskriejo į užtvindytą karjerą. Jis sakė, jog, ko gero, abu mirė anksčiau, nei mašina pasiekė dugną.

Ir dar jis pasakė, jog ten irgi buvo nelaimingas atsitikimas, bet galbūt apie nelaimingus atsitikimus aš išmanau truputėlį daugiau nei jis.

Ir Vera veikiausiai taip pat, ir gal ji visuomet žinojo, kad tą vasarą jie susipyko visai ne dėl tokios suknistos priežasties - gauti Helgai teises pagal Meino valstijos įstatymą ar negauti. Čia buvo tik patogus pretekstas susikibti. Kai Mak-Olifas manęs paklausė, kodėl susipykome mudu su Džo, aš jam atsakiau, jog priežastis, atseit, iš viršaus pinigai, o iš apačios gėrimas. Žmonių tarpusavio ginčų viršūnėlės beveik visada neišpasakytai skiriasi nuo šaknelių, galite neabejoti, ir visai galėjo nutikti, jog *iš tiesų* jie aną vasarą susipyko dėl to, kas prieš metus nutiko Maiklui Donovanui.

Jinai su gražuolėliu jį nužudė, Endi - jinai gi kone tiesiai man tą pasakė. Ir taip pat sausa išbrido iš vandens, bet šeimose, pasitaiko, kažkas pastebi dalykus, apie kuriuos policija nė nenutuokia. Tokie, kaip, pavyzdžiui, Selena. Ar tokie, kaip Donaldas ir Helga Donovanai. Aš vis mąstau, kokiomis akimis jie žiūrėjo į ją aną vasarą, kai sukėlė tą skandalą restorane "Prie uosto" ir paskutinį kartą išvyko iš Litl-Tolo. Vis stengiuosi prisiminti, kokios buvo jų akys, kai jie į ją žiūrėdavo - kaip Selenos, kai jinai žvelgė į mane? Bet ne, nebeatmenu. Gal laikui bėgant ir prisiminsiu, tik jokio džiaugsmo man iš to nebus, suprantat?

Viena *žinau* tvirtai: tokiam nutrūktgalviui, kaip Donas Donovanas, nevertėjo duoti teisių šešiolikos - jam būt nepakenkę mažumą suaugti, - o prie viso šito pridėjus tokią pasiutusią mašiną, bėdos nebuvo galima išvengt. Verai pakako proto tą suvokti, ir, be abejo, ji buvo mirtinai persigandusi. Nors tėvo jinai nekentė, bet sūnų mylėjo labiau už gyvenimą. Tą aš žinau. Ir vis dėlto padovanojo jam mašiną. Nors buvo grynas titnagas, bet įkišo tą miną jam į kišenę - ir į Helgos kišenę taip pat, - kai jis dar nebuvo baigęs mokyklos ir tik ką pradėjęs skustis. Man regis, čia bylojo jos kaltė. O gal aš tik mėginu sau šitą įteigti, nes man nepatinka galvoti, jog čia buvo prisidėjusi ir baimė, kad du tokie turtingi vaikučiai, kaip jiedu, galėjo pasinaudoti tėvo mirtim, kad išsunktų iš motinos viską, kas tik jiems šaus į galvą. Žinoma, aš taip *nemanau*... betgi gali būti, žinote... Taip, *gali*. Pasaulyje, kuriame tėvas mėnesių mėnesiais stengiasi įsitempti į lovą savo paties dukrą, manding, įmanoma viskas.

- Jų nėra tarp gyvųjų, - pasakiau aš Grinbušui. - Štai ką jūs norite man pasakyti.

- Taip, - sutinka jis.

- Ir gyvų jų *nebėra* daugiau nei trisdešimt metų, - sakau.

- Taip, - vėl atsako jis.

- Ir viskas, ką jinai man pasakojo, buvo melas.

Jis vėl atsikosėjo - sprendžiant iš šiandieninio pokalbio su manimi, kito tokio mėgėjo kosėti dieną ir su žiburiu nerasi, - o kai prabilo, tai kone žmogiškai.

- O ką jinai jums apie juos *pasakojo*, miz Kleiborn? - klausia.

Tada aš pagalvojau, Endi, ir suvokiau, kad nuo šešiasdešimt antrųjų vasaros, kai Vera atvyko į salą, pasenusi dešimčia metų ir numetusi dvidešimt svarų, palyginti su praėjusia vasara, ji man la-

bai daug ko pripasakojo. Prisiminiau, kaip Vera man sakė, kad gal Donaldas su Helga atvažiuos rugpjūtį ir kad aš paruoščiau kvakeriškų dribsnių atsargą, nes pusryčiams jie nieko kita nevalgys. Prisiminiau, kaip ji pasirodė spalį - tą patį rudenį, kai Kenedis ir Chruščiovas sprendė, ar nevertėtų susprogdinti visko po velnių, - ir pranešė, jog ateity aš ją matysiu kur kas dažniau. "Tikiuosi, ir vaikus taip pat", - pasakė jinai, tačiau jos balse, Endi, kažkas buvo... ir jos akyse.

Ir, pakol stovėjau tenai su telefono rageliu rankoj, visų aiškiausiai prisiminiau jos akis. Ji ilgus metus man daug ką pasakojo *burna* - apie tai, kur jie mokosi, kuo užsiima, su kuo draugauja (Donaldas, pasak Veros, vedė ir augino du vaikučius. Helga ištekėjo ir išsiskyrė), tačiau tuomet supratau, jog nuo šešiasdešimt antrųjų, nuo vasaros, jos akys man bylojo tik viena, kartojo nuolatos: jų daugiau nebėra. Jie kape. Ta-aip... bet gal *ne visai*, gal jiedu dar truputį gyveno, kol liesa negraži ekonomė Meino pakrantės saloje tikėjo, neva jiedu dar gyvi.

Tada mano mintys peršoko į šešiasdešimt trečiųjų vasarą - į vasarą, kai aš nužudžiau Džo. Užtemimas ją stačiai pakerėjo, bet ne vien dėl to, jog toks dalykas nutinka kartą gyvenime. Tikrai ne. Jinai įsimylėjo užtemimą, nes tikėjo, kad jis sugrąžins Donaldą ir Helgą į "Pušis". Kiek sykių jinai man tą kartojo! Ir tasai jos žvilgsnis, kuris žinojo, kad jų daugiau nebėra, tų metų pavasarį ir vasarą laikinai pranyko.

Žinote, ką aš manau? Manau, kad nuo šešiasdešimt trečiųjų metų kovo ar balandžio iki liepos vidurio Vera Donovan buvo pamišusi. Manau, tuos kelis mėnesius ji iš tiesų *tikėjo*, kad jiedu gyvi. Ji ištrynė iš atminties paveikslą, kaip "Korvetą" kelia iš karjero, ir perdėm valios pastangomis įtikėjo, kad jie gyvi. *Tikėjimu* bandė grąžinti juos į gyvenimą? Ne, ne taip. Bandė grąžinti juos į gyvenimą *užtemimu*.

Ji buvo beprotė ir, manding, norėjo *likti* beprote - gal šitaip jai pavyko juos susigrąžinti, o gal taip ji baudė save, o gal ir susigrąžino, ir baudė, tačiau į pabaigą paaiškėjo, kad joje tebėra pernelyg daug sveikos nuovokos, ir jai nieko neišėjo. Iki užtemimo likus savaitei, o gal ir dešimčiai dienų, viskas pradėjo griūti. Tą laikotarpį, kai mes - tie, kurie jai dirbome - ruošėmės tam bedieviškam užtemimui, aš prisimenu, kaip prisimenu vakarykštę dieną. Visą bir-

želį ir liepos pradžioj ji buvo puikiai nusiteikusi, bet tuo metu, kai aš išsiunčiau savo vaikus, viskas ėmė ristis velniop. Kaip tik tuomet Vera pradėjo elgtis nelyginant juodoji karalienė iš "*Alisos stebuklų šalyje*", staugė ant visų, tereikėjo jiems ne taip į ją dirstelti, ir atleidinėjo tarnus į kairę ir į dešinę. Manding, štai tuomet paskutinės jos pastangos sugrąžinti vaikus į gyvenimą baigėsi niekuo. Ji tada suprato, kad jų nebėra, ir liko gyvent su tuo žinojimu. Bet vis dėlto surengė priėmimą, kurį buvo sumaniusi. Ar galite įsivaizduoti, kokio didvyriškumo tam reikėjo? Kokios prakeiktos *tvirtybės*?

Ir aš prisiminiau, ką jinai man pasakė - po to, kai ją apšaukiau, kad išvarė Kareną Džolender. Kai Vera paskui prie manęs priėjo, aš pamaniau, kad jinai mane atleis. O ji ištiesė man paketėlį su užtemimo stebėjimo prietaisais ir atsiprašė - tai yra Verai Donovan čia buvo atsiprašymas. Ji pasakė, jog moteriai kartais tenka būti pasipūtusia kale. "Kartais, - pasakė ji man, - moteris tik todėl ir ištveria, kad yra kalė".

Tas teisybė, pamaniau aš. Kai nebelieka nieko daugiau, tik todėl ir laikaisi.

- Miz Kleiborn? - sako man į ausį kažin koks balsas. Ir tada susigaudžiau, jog Grinbušas vis dar linijoj, o aš visiškai apie jį pamiršau. - Miz Kleiborn, jūs klausote?

- Taip, - atsakau. Juk jis manęs klausė, ką jinai man apie juos pasakojo, na, o aš išsyk ir susimąsčiau apie tuos liūdnus laikus... Tačiau kaipgi turėjau jam visą šitą papasakoti - kažkokiam žmogui iš Niujorko, kuris nė nenutuokia, kaip mes gyvenam Litl-Tole. Ir kaip *ji* gyveno Litl-Tole. Kitaip tariant, jis daug išmanė apie "*Upjohn*" akcijas ir apie "*Mississippi Valley Light and Power*", bet nė velnio apie laidus kampe.

Arba apie šiukšlinius triušius.

Tuomet jis pradeda:

- Aš paklausiau, ką ji jums sakė...

- Sakė, kad lovos jiems būtų visuomet paruoštos, o sandėliuke - kuo daugiau kvakeriškų dribsnių, - atsakau. - Ji sakė, jog šitaip reikia, nes vaikai gali nuspręsti atvykti bet kurią minutę. - Ir toks atsakymas, Endi, buvo labai arti tiesos, ir Grinbušui pats tas.

- Betgi tai stačiai neįtikėtina! - tarė jis, na, tiesiog kaip daktaras brangioje klinikoje: "Betgi čia smegenų auglys!"

Mes dar pasišnekėjome, jau gerai nebeprisimenu, apie ką. Man-

ding, aš jam pakartojau, kad iš tų pinigų man nereikia nė cento, ir iš to, kaip jis su manimi kalbėjo - švelniai, geruoju, tarsi drąsindamas mane, - supratau, jog tu, Endi, šnekėdamas su juo, neišklojai paskutiniųjų naujienų, kurias tau, be abejo, išbūgnijo Semis Marčentas. Tau ir visiems Litl-Tole, kurie tik nepatingėjo klausytis. Ko gero, tu nusprendei, kad čia ne jo reikalas - šiaip ar taip, kol kas.

Atmenu, aš jam pasakiau, kad jis *viską* atiduotų Mažiesiems Klajūnams, o jisai atsakė negalįs. Sakė, jog pati *aš* galėsiu, kai testamentas bus patvirtintas (nors ir paskutinis idiotas suprastų, kad, jo manymu, aš, geriau viską apmąsčiusi, taip nebemanysiu), tačiau *jis* nieku gyvu negalįs.

Į pabaigą pažadėjau jam paskambinti, kai "mažumą surikiuosiu mintis", anot jo, o paskui padėjo ragelį. O aš dar ilgai ten stovėjau - penkiolika minučių, nemažiau. Man buvo... baisu. Toks jausmas, tarsi visą mane aplipino pinigais, nelyginant musėmis musgaudžius, kuriuos mano tėvas vasarą kabindavo išvietėj, kai buvau maža. Man pasidarė baisu, kad jie dar tvirčiau prie manęs prilips, vos tik aš žengsiu žingsnį, ir taip mane suvystys, jog man jų jau niekuomet nebepavyks nusiplėšt.

Kai pagaliau *atsitraukiau* nuo telefono, man visiškai iš galvos išgaravo, jog ruošiausi eiti pas tave į skyrių, Endi. Tiesą pasakius, aš ir apsivilkti vos nepamiršau. Todėl užsitempiau senus džinsus ir megztinį, nors ketinau apsirengti suknelę, ir jinai jau tvarkingai gulėjo ant lovos. (Ir dabar tebeguli, nebent kas nors įsilaužė į namą ir išliejo ant suknelės pyktį, kurį puoselėjo jos šeimininkei). Kojas įsispyriau į senus kaliošus, ir baigta.

Apėjau akmenį tarp daržinės ir gervuogyno, pastovėjau, pasižiūrėjau į gervuoges, pasiklausiau, kaip vėjas šnarina dygliuotas šakeles. O pro jas matyti balta dėmė - cementas ant šulinio. Tada mane nukrėtė šiurpas tarsi nuo smarkaus peršalimo ar gripo. Nuėjau tiesiai per Rusų lanką, o paskui nusileidau tenai, kur kelias baigiasi Rytiniam iškyšuly. Pastovėjau ten, kad vandenyno vėjas sušiauštų man plaukus ir nuskalautų juos, kaip jis visuomet daro, o paskui nusileidau laiptais.

Taigi nesiraukyk šitaip, Frenkai - ir virvė viršuj, ir užrašas, kad jie pavojingi, ten tebėra. Stačiai po visko, kas nutiko, tie sukiužę laiptai man buvo tik niekis.

Įveikiau visus posūkius ir nusileidau iki pat apačios, prie akme-

nų. Anksčiau ten buvo senoji prieplauka - senieji gyventojai ją vadino Simsono prieplauka - patys žinot... bet dabar iš jos nieko nebeliko - tik kelios poros polių ir du dideli ketaus žiedai, įsriegti į granitą, abu pasišiaušę rūdimis. Na, sakytum, akiduobės drakono kaukolėj, jei drakonai išties veistųsi žemėj. Kiek sykių toj prieplaukoj žvejojau, Endi, būdama dar mergaitė, ir veikiausiai maniau, kad ji ten stovės iki pasaulio pabaigos, na, bet jūra anksčiau ar vėliau viską atsiima.

Atsisėdau ant apatinio laiptelio ir, tabaluodama kaliošais, išsėdėjau tenai septynetą valandų. Mačiau, kaip su atoslūgiu atsitraukė vanduo, ir, kai aš galiausiai atsisveikinau su ta vieta, jis beveik visas spėjo sugrįžti atgalios.

Iš pradžių mėginau galvoti apie pinigus, bet neišėjo. Galbūt žmonėms, kurie visuomet jų pertekę, tas nesunku, o man ne, nesisekė. Vos pamėginsiu - ir matau, kaip Semis Marčentas spokso iš pradžių į kočėlą... o paskui į mane. Štai ir viskas, ką tomis minutėmis man reiškė pinigai, Endi. Ir viskas, ką jie man reiškia dabar - Semis Marčentas žiūri į mane iš apačios viršun tamsiu žvilgsniu ir sako: “O aš maniau, ji negali vaikščioti. Tu gi man visuomet sakydavai, Doloresa, kad ji negali vaikščioti”.

Paskui susimąsčiau apie Donaldą ir Helgą. “Tu mane vienąkart apgavai - tau gėda, - sakau nežinia kam ir maskatuoju kojomis virš atsiritančių bangų taip arti, jog ant jų tyška putos. - Apgavai mane du kartus - man gėda”. Tik iš tikrųjų ji manęs anaiptol neapgavo... tai yra jos *akys*.

Ir prisiminiau, kaip ūmai suvokiau - tas nutiko septinto dešimtmečio pabaigoj, - kad *nė sykio* jų nemačiau nuo tų laikų, kai gražuolėlis išgabeno juos į žemyną aną liepos dieną šešiasdešimt pirmaisiais. Ir tas nutikimas taip mane nuliūdino, jog aš net pažeidžiau savo priesaką niekada jų neminėti, jei Vera neužsimins pirma.

- Kaip gyvuoja vaikai, Vera? - paklausiau jos. Žodžiai patys išlėkė iš burnos, aš ir nesuvokiau. - Norėjau pasakyti, *iš tiesų*?

Atmenu, ji sėdėjo svetainėje, krėsle prie didžiojo lango, ir mezgė, o kai aš paklausiau, jinai nuleido rankas ir pažvelgė į mane. Saulė tą dieną tvieskė visomis išgalėmis, ir jos veidą nušvietė toks ryškus, toks akinantis spindulys, ir jos žvilgsnis, kol ji sekundėlę kitą žiūrėjo į mane, atrodė toks baisus, jog aš kone surikau. Ir tik kai mažumą apsiraminau, supratau, kad šitaip nutiko dėl jos akių - dvie-

jų tamsių ratukų tam ryškume. Tarsi būčiau išvydusi *jo* akis, kai jis žvelgė į mane iš šulinio... nelyginant du juodi akmenėliai ar du anglies gabalėliai, įspausti į baltą tešlą. Tarsi būčiau išvydusi šmėklą.

Tada ji krestelėjo galvą, ir regiu: tiesiog Vera sėdi ir žiūri į mane, lyg būtų išvakarėse mažumą padauginusi. Ir šitaip būtų nutikę ne pirmą kartą.

- Aš iš tiesų nežinau, Doloresa, - pasakė jinai. - Mes tapome svetimi.

Štai ir viskas, ką ji pasakė, bet daugiau nė nereikėjo. Visos istorijos, kurias jinai man porino apie juos - išgalvotos istorijos, dabar aš jau žinau, - nieko nereiškė, palyginti su šitais trim žodžiais: "Mes tapome svetimi". Ir šiandien tenai, Simsono prieplaukoj, aš vis mąsčiau ir mąsčiau, koks klaikus tas žodis - "svetimi". Mane vien nuo garso krečia šiurpas.

Sėdėjau ten ir paskutinį kartą kilojau tuos senus kaulus, o paskui palikau juos ir pakilau nuo pakopos, ant kurios išsėdėjau kone visą dieną. Nusprendžiau, jog man vis vien, kuo patikėsi tu ar kas kitas. Viskas baigta, supranti? Ir Džo, ir Verai, ir Maiklui Donovanui, ir Donaldui su Helga... ir Doloresai Kleiborn taip pat. Šiaip ar taip, bet visi tiltai tarp ano ir šito laiko dabar jau sudeginti. Laikas juk irgi it sąsiauris, žinot, kaip ir tasai, kuris skiria salą nuo žemyno, tačiau įveikti jį gali tiktai vienas keltas - atmintis, o ji nelyginant laivas vaiduoklis - jei labai panorėsi, kad jis išnyktų, jis ir išnyks.

Na, bet kam čia tuščiai aušinti burną! Tik keista, kaip viskas apsisuko, tiesa? Atmenu, kas man atėjo į galvą, kai atsistojau ir susiruošiau tais netvirtais laiptais kopti atgalios - kas ir tuomet, kai Džo ranka išniro iš šulinio ir vos nenusitempė manęs į gelmę, pas jį: "*Kasiau duobę savo priešams ir pats į ją įkritau*". Ir, kai įsitvėriau šiurkščių turėklų, ketindama lipti tais laiptais aukštyn (žinoma, jeigu jie išlaikys mano svorį antrą kartą), man pasirodė, jog štai pagaliau išmušė ta valanda, ir aš visada žinojau, kad ji išmuš. Paprasčiausiai man prireikė daugiau laiko, kol įkritau į savo duobę, nei Džo - į savąją.

Ir Vera turėjo duobę - aš dar turėčiau būti dėkinga, jog man neprireikė įsivaizduoti, neva mano vaikai tebėra gyvi, kaip jai... nors pasitaiko, šnekuosi su Selena telefonu, klausausi, kaip jai liežuvis

pinasi, ir man dingojasi, jog nė viena neišsigelbėsim nuo savojo gyvenimo skausmo ir kartėlio. Aš jos neapgavau, Endi, ir visa gėda tenka man.

Na, bet aš priimsiu, kas man skirta, ir taip sukąsiu dantis, jog bus panašu į šypseną, kaip visuomet būdavo. Stengiuosi nepamiršti, kad du iš trijų mano vaikų tebėra gyvi, kad jie pasiekė kur kas daugiau, nei kas nors Litl-Tole galėjo įsivaizduoti, kai jie buvo maži - ir, manding, kur kas daugiau, nei jiems būtų pavykę, jei šešiasdešimt trečiųjų metų liepos mėnesį nebūtų žuvęs jų niekam tikęs tėvas. Gyvenimas juk ne šiaip arba tas, arba anas, ir jeigu aš pamiršiu džiaugtis, kad mano dukrelė ir vienas mano sūnelis gyvi, kai Vera neteko abiejų - ir sūnaus, ir dukters, - man prieš Aukščiausiojo sostą teks išpažinti nedėkingumo nuodėmę. O šito aš nenoriu. Mano sąžinę ir taip slegia pakankamai sunki našta, o gal ir mano sielą. Bet paklausykit manęs, jūs visi trys, ir išgirskit, kaip nieką kitą, ir įsidėmėkit: viską, ką padariau, padariau iš meilės... iš motinos meilės savo vaikams. Šita meilė pati stipriausia pasaulyje ir pati negailestingiausia. Žemėje nėra kitos tokios pabaisos, kaip motina, kuri bijo dėl savo vaikų.

Užkopusi aukštyn, prisiminiau savo sapną ir pastovėjau prie virvės, žvelgdama į jūrą. Sapną apie tai, kaip Vera vis tiesia man lėkštes, o aš jas vis išmetu. Prisiminiau garsą, kai akmuo smogė į veidą, ir kad lėkštės dužo su tokiu pat garsu.

Bet visų daugiausia mąsčiau apie Verą ir apie save - apie dvi kales iš salelės prie Meino krantų, kurios beveik visą laiką tuos paskutiniuosius metus gyveno drauge. Mąsčiau, kaip tos kalės miegojo vienoj lovoj, kai vyresniąją užvaldydavo siaubas ir kaip jos leido metus tame dideliame name, dvi kalės, baigusios tuo, jog sugaišdavo kone visą joms skirtą laiką, besistengdamos iškrėsti viena kitai kuo šlykštesnę kiaulystę. Mąsčiau, kaip jinai mane apmaudavo ir kaip aš atsakydama apmaudavau ją, ir kokia laiminga būdavo ta, kuri nugalėdavo. Mąsčiau, kokia ji tapdavo, kai ją puldavo šiukšliniai triušiai, kaip ji klykdavo ir drebėdavo nelyginant žvėrelis, kurį didesnis padaras įvijo į kampą ir tuoj suris. Mąsčiau, kaip līsdavau pas ją po antklode ir apglėbdavau ją, ir jusdavau jos virpulį - tarsi kas bilsnotų peiliu į trapų krištolą. Ir jausdavau jos ašaras, ir šukuodavau šepečiu jos retus sausus plaukus, ir kalbėdavau: "Š-š-š, mer-

gyt... š-š-š. Aš iššlaviau visus šlykščius šiukšlinius triušius. Nebijok. Aš čia, su tavimi".

Bet štai ką aš žinau tvirtai, Endi: iš tiesų jų gi neatsikratysi. *Niekada.* Manai, tu nuo jų išsivadavai, iššlavusi juos visus, ir niekur daugiau nė vieno šiukšlinio triušio nebeliko, ir tada jie grįžta, ir jie su veidais - jie *visada* su veidais, ir jų veidai būtent tie, kurių tu visų labiausiai nenori regėti nei sapnuose, nei tikrovėj.

Ir dar aš pagalvojau, kaip ji gulėjo laiptuose ir kalbėjo, kad nebeturi daugiau jėgų ir kad aš padėčiau jai užbaigti. Ir pakol stovėjau toje aptriušusioje aikštelėje su šlapiais kaliošais, supratau, kodėl atėjau prie tų laiptų, tokių perpuvusių, kad jokie nutrūktgalviai nebeateina čionai žaisti po pamokų arba vietoj jų. Mano jėgos irgi baigėsi. Nugyvenau gyvenimą kaip galėdama geriau, pagal savo taisykles - nesibodėjau jokio darbo, nesistengiau išvengti to, ką reikėjo padaryti, kad ir kaip baisu man būtų. Vera pasakė teisybę, jog kartais moteris turi būti kale, kad ištvertų. Tačiau būti kale - oi, kaip nelengva, tegul žino visas pasaulis, ir mano jėgos baigėsi. Norėjau visko nusikratyti, ir tada man šovė į galvą, kad, kol ne per vėlu, reikia dar sykį nusileisti tais laiptais... ir kad apačioje man visai nebūtina sustoti... tai yra jeigu aš šitaip nuspręsiu.

Ir tada vėl išgirdau jos balsą - Veros balsą. Visai taip, kaip ir tą naktį prie šulinio, ne tik savo galvoj, bet ir *ausyse.* Ir šitai buvo kur kas klaikiau, galite manimi patikėti. Anuomet, šešiasdešimt trečiaisiais, ji bent jau buvo *gyva.*

"Ką tu *išsigalvoji,* Doloresa, - sako ji tuo savo išdidžiu Pabučiuok-Man-Į-Subinę balsu. - Aš sumokėjau kur kas daugiau už tave, sumokėjau tokią kainą, kokios ir įsivaizduoti neįmanoma, ir vis dėlto gyvenau su tuo, ką pati padariau. Dar daugiau. Kai man beliko tik šiukšliniai triušiai ir bergždžios svajonės, aš priverčiau svajones man paklusti. Šiukšliniai triušiai? Na, galbūt galiausiai jie mane ir įveikė, bet prieš tai aš su jais išgyvenau daugybę metų. O tau reikia susidoroti su saviškiais, bet jeigu tu praradai savo dvasią, kurios tau pakako tą dieną, kai man pasakei, jog atleisti tą mergiotę buvo niekšybė, tuomet pirmyn! Leiskis ir šok, nes be tos dvasios, Doloresa Kleiborn, tu esi tik dar viena iškvaišusi senė!"

Pasitraukiau atatupsta ir dairausi į šalis, bet matau tik Rytinį iškyšulį, tamsų ir šlapią nuo purslų, kuriuos neša gaivus vėjas. Ir niekur nė gyvos dvasios. Dar truputį ten pastovėjau, pasižiūrėjau, kaip

dangum bėga debesys - mėgstu į juos žiūrėti, stebėti, kaip jie plaukia aukštybėse, tykūs ir laisvi, - o paskui nusigręžiau ir nužingsniavau namo. Pakeliui kelis kartus stabtelėjau atsikvėpti, nes nuo tokio ilgo sėdėjimo ant apatinio laiptelio tokiam drėgnam ore siaubingai įsiskaudėjo nugarą. Bet vis dėlto parkiūtinau. O namie prarijau tris tabletes, sėdau į mašiną ir atvažiavau tiesiai čionai.

Štai šitaip.

Nense, kaip matau, tu jau susikrovei kone dešimtį savo kasetėlių, ir tavo gudruolis diktofonas veikiausiai vos gyvas. Ir aš taip pat, bet atėjau čionai visko papasakoti ir papasakojau - iki paskutinio prakeikto žodžio. Ir kiekvienas žodis - tiesa. O tu, Endi, pasielk su manimi, kaip tau pridera. Aš savo atlikau ir su savimi susitaikiau. Manding, tik tas ir svarbu. Ir dar - tiksliai žinoti, kas tu. Ir aš žinau, kas *aš*: Doloresa Kleibom, kuriai už poros mėnesių sukaks šešiasdešimt šešeri, užregistruota demokratė, gimusi ir gyvenanti Litl-Tolo saloje.

Nense, vaikeli, tu dar mažumėlę lukterėk, nespausk “stop” mygtuko - aš pasakysiu dar du dalykus. Galų gale pasauly išgyvena tik kalės.

... Na, o jūs, šiukšliniai triušiai - *išgraužkit*!

Iškarpų albumas

Iš Elsvorčio “*American*”, 1992 metų lapkričio 6d. (psl.1)

SALIETĖ IŠTEISINTA

Doloresa Kleiborn, Litl-Tolo salos gyventoja ir ilgametė ponios Veros Donovan, taip pat gyvenusios Litl-Tole, kompanionė, vakar vykusiame specialiame tiriamojo Meikjaso teismo posėdyje pripažinta visiškai nekalta dėl ponios Donovan mirties. Teismas turėjo nustatyti, ar ponia Donovan nemirė "ne sava mirtim", tai yra dėl deramos pagalbos nesuteikimo ar nusikalstamo pasikėsinimo. Įtarimus, jog panelė Kleiborn galėjo paspartinti

savo darbdavės galą, sukėlė ta aplinkybė, jog ponia Donovan, kuri, pasak gandų, mirties akimirką buvo senatvinio marazmo būklės, savo kompanionei ir namų valdytojai užrašė praktiškai visą savo turtą, kuris, anot kai kurių šaltinių vertinimo, viršija dešimt milijonų dolerių.

Iš Bostono "*Globe*", 1992 metų lapkričio 20d. (psl.1)

Laiminga Padėkos Diena Somervilyje
NEŽINOMAS FILANTROPAS AUKOJA 30 MILIJONŲ NAŠLAIČIŲ PRIEGLAUDAI

Apstulbę Naujosios Anglijos Mažųjų Klajūnų Prieglaudos direktoriai šįvakar skubiai sušaukė spaudos konferenciją ir paskelbė, jog šiais metais į jų prieglaudą, kuriai sukanka jau pusantro šimto metų, Kalėdos atėjo anksčiau nei paprastai. Šventės atėjimą paspartino trisdešimt milijonų dolerių, kuriuos paaukojo geradaris, panorėjęs likti nežinomas.

"Žinią apie šią stulbinančią auką mums pranešė Alanas Grinbušas, žinomas Niujorko advokatas ir diplomuotas buhalteris, - pasakė labai susijaudinęs Brendonas Džegeris, N.A.M.K.P. direktorių tarybos vadovas. - Viskas tarytum visiškai teisėta, tačiau geradaris ar geradarė, o tiksliau pasakius - angelas sargas, tvirtai pasiryžęs likti nežinomas. Nėra reikalo priminti, jog visi mes, kurie esam susiję su prieglauda, stačiai netveriam džiaugsmu".

Jeigu ši daugiamilijoninė auka bus pervesta į Mažųjų Klajūnų sąskaitą, ji taps visų stambiausia tokios rūšies dovana Masačiūsetse nuo 1938 metų, kai...

Iš "*The Weekly Tide*", 1992 metų gruodžio 14d. (psl.16)

Smalsuolės Netės
Pranešimai iš Litl-Tolo

Misis Lotė Mak-Kendles nugalėjo Kalėdų loterijoje, surengtoje Džonsporte praėjusios savaitės penktadienį. Prizas lygus dviem šimtams dolerių. Kiekgi čia išeis kalėdinių dovanėlių? Smalsuolei Netei *siaubi-ingai* pavydu. Sveikinam, Lote!

Filas, Džono Kerono brolis, atvyko iš Derio padėti Džonui nudervuoti pastarojo valtį "*Gelmių žvaigždė*", kol toji dar ilsisi sausam doke. Kas prieš Palaimintąsias Šventes gali būt gražiau už "lašelį broliškos meilės", a, vaikučiai?

Džolina Objuson, gyvenanti su savo anūke Patricija, praėjusį ketvirtadienį baigė dėlioti galvosūkį, vaizduojantį Šventos Helenos kalną ir sudarytą iš dviejų tūkstančių gabalėlių. Džolina sako ketinanti kitais metais atšvęsti savo devyniasdešimtąjį gimtadienį, surinkusi galvosūkį su Siksto Koplyčia, sudarytą iš penkių tūkstančių gabalėlių. Pirmyn, Džolina! Smalsuolė Netė ir visa "*Tide*" redakcija nuoširdžiai tave palaiko!

Doloresai Kleiborn šią savaitę teks apsipirkti papildomai. Jinai žinojo, kad jos sūnus - "misteris Demokratas" - nusprendė pailsėti nuo savo darbų Ogestoje ir su visa šeima atvažiuos švęsti Kalėdų saloje. Tačiau dabar, sako Doloresa, į Litl-Tolą pirmąkart po *dvidešimties metų* atvyks paviešėti ir jos dukra, įžymi žurnalistė Selena Sent-Džordž! Pa-

sak Doloresos, ji jaučiasi taip, "tarsi būtų palaiminta". Į Smalsuolės klausimą, ar jie neketina apsvarstyti paskutiniojo "problemiško" Selenos straipsnio, išspausdinto "*Atlantic monthly*", Doloresa tik nusišypsojo ir atsakė: "Manding, kalbos mums nepritrūks".

Kaip Smalsuolei pavyko sužinoti traumatologiniame skyriuje, Vincentas Bregas, susilaužęs ranką futbolo aikštėje spalio mėnesį...

Vertė
IRMINA DOMEIKIENĖ

RITA HEIVORT IR PABĖGIMAS IŠ ŠOŠENKO KALĖJIMO

Tokių vyrukų, kaip aš, yra kiekviename valstijos ar federaliniame kalėjime visoje Amerikoje - galiu jums gauti tai, ko panorėsite. Cigarečių, žolytės, jei esate nuo jos priklausomas, brendžio butelį, idant atšvęstumėte savo sūnaus arba dukters vidurinės mokyklos baigimą, - beveik viską... žinoma, proto ribose. Tačiau taip buvo ne visada.

Atvykau į Šošenką vos dvidešimties metų, ir esu vienas iš kelių žmonių mūsų laimingoje šeimynėlėje, noriai pripažįstantis savo nusikaltimą. Aš įvykdžiau žmogžudystę. Apdraudžiau didelei sumelei trejais metais už save vyresnės žmonos gyvybę ir sugadinau stabdžius dviviečiame "Ševrolete", kurį jos tėvas padovanojo mums per vestuves. Planas suveikė taip, kaip aš buvau numatęs, išskyrus kelis dalykus: pakeliui į miestą, prieš nulekiant nuo Kaslhilo kalno, žmonelė stabtelėjo pavėžėti kaimynę kartu su kūdikiu. Atsisakius stabdžiams, mašina visu greičiu nušvilpė per pievas traiškydama krūmokšnius. Liudininkai tvirtino, kad "Ševroletas" buvo pasiekęs nemažesnį kaip penkiasdešimties mylių per valandą greitį, prieš įsimūrydamas į Pilietinio Karo statulos postamentą ir užsiliepsnodamas.

Aš neplanavau, kad būsiu sugautas, tačiau šito nepavyko išvengti ir mane nugrūdo į Šošenką. Meino valstijoje nėra mirties bausmės, vis dėlto apygardos prokuroras pasirūpino, kad už trigubą žmogžudystę gaučiau tris įkalinimo iki gyvos galvos nuosprendžius. Tokiu atveju lygtinio paleidimo galimybė nutolo į labai neapibrėžtą miglotą ateitį. Teisėjas pareiškė, jog aš įvykdžiau "siaubingą, pasišlykštėtiną nusikaltimą", ir, be abejo, jis sakė tiesą. Bet visa tai jau praeityje. Jei norite, galite paskaityti apie procesą pa-

geltonavusiuose Kaslroko "Šauklio" puslapiuose, kuriuose mano nuosprendį skelbiančios didžiulės antraštės atrodo šiek tiek keistos ir pasenusios šalia naujienų apie Hitlerį, Musolinį bei susikompromitavusias slaptas Franklino Ruzvelto agentūras.

Jūs paklausite, ar aš persiauklėjau? Net nežinau, ką reiškia šis žodis, jei jau kalbame apie kalėjimus ir pataisos darbus. Man regis, jį sugalvojo politikai. Jei "persiauklėjimas" turi kokią kitą reikšmę, tikiuosi, kad sužinosiu ją ateityje... apie kurią zekai išmokdavo negalvoti. Aš buvau jaunas, neblogos išvaizdos vaikinas iš vargingos miesto dalies. Susidėjau su gražute, aikštinga užsispyrėle, gyvenusia viename iš puikiųjų senųjų namų Karbino gatvėje. Merginos tėvas palaimino vedybas su sąlyga, kad aš įsidarbinsiu jo valdomoje optikos bendrovėje ir pats "prasiskinsiu kelią į viršų". Netrukus suvokiau, kad iš tiesų jis norėjo laikyti mane po padu kaip naminį gyvūnėlį, ne visiškai prijaukintą ir galintį įkąsti. Laikui bėgant, manyje susikaupė pakankamai neapykantos, kad įvykdyčiau savo užmačias. Jei gyvenimas suteiktų antrą progą, daugiau niekada taip nedaryčiau, tik nežinau, ar tai reiškia, jog persiauklėjau.

Šiaip ar taip, aš ketinu jums papasakoti apie vyruką, vardu Endis Diufrenas. Bet prieš tai privalau paaiškinti kelis dalykus apie save. Ilgai neužtruksiu.

Kaip minėjau, beveik keturiasdešimt sumautų metų Šošenke buvau tas žmogus, kuris gali jums gauti praktiškai bet ką. Aš turiu omenyje ne tik kontrabandines prekes, kaip cigaretės ar velnio lašai, nors šios visada puikuodavosi sąrašo viršuje. Čia įkalintiems vyrams sužvejodavau tūkstančius įvairiausių dalykėlių; dauguma jų neturėdami nieko bendro su neteisėta veikla sunkiai prasimušdavo į tokią vietą, kurioje atseit privalėjai pasitaisyti. Vienam vyrukui, išprievartavusiam mažą mergaitę bei rodžiusiam savo kiaušus tuzinui kitų, gavau tris rožinio Vermonto marmuro gabalėlius, iš kurių jis iškalė žavias skulptūrėles: kūdikį, maždaug dvylikos metų berniuką ir jauną barzdočių. Pavadino savo kūrinį "Trys Jėzaus gyvenimo pakopos". Kiek girdėjau, dabar skulptūrėlės atiteko žmogui, kitados užėmusiam valstijos gubernatoriaus postą.

Štai dar vienas vardas, kurį jūs greičiausiai prisimenate, jei esate užaugęs Masačiusetso šiaurėje - Robertas Alanas Koutas. 1951--aisiais jis mėgino apiplėšti Pirmąjį Komercinį Amatininkų banką.

Visa tai užsibaigė kraujo upėmis - šeši negyvi, iš jų du gaujos nariai, trys įkaitai ir vienas jaunas valstijos policininkas, kilstelėjęs galvą netinkamu momentu ir gavęs kulką į akį. Koutas turėjo monetų kolekciją. Žinoma, valdžia už jokius pinigus nebūtų leidusi jos laikyti, tačiau sulaukęs šiokios tokios pagalbos iš jo motinos bei tarpininko, vairavusio skalbyklos furgoną, aš sugebėjau įvykdyti prašymą. Klausyk, Bobi, pasakiau jam, tu tikriausiai išprotėjai, jei nori laikyti monetų kolekciją akmeniniame viešbutyje, kur knibždėte knibžda vagių. Vyrukas pažiūrėjo į mane, šyptelėjo ir nuramino: "Aš žinau saugią vietelę. Nesijaudink". Ir jis nemelavo. 1967-aisiais Bobį Koutą į kapus nuvarė piktybinis smegenų auglys, tačiau monetų kolekcijos taip niekas ir nerado.

Valentino dieną vyrai gaudavo iš manęs šokolado; Švento Patriko dieną pamišusiam airiui, pavarde O'Melis, suorganizavau tris žalius pieno kokteilius, kurie pardavinėjami Makdonalde; aš netgi surengiau naktinę "Giliosios ryklės" bei "Apsėstosios panelės Džouns" peržiūrą dvidešimties vyrų kompanijai, sumetusiai į bendrą katilą savo santaupas, kad išnuomočiau filmus... nors po šios nedidelės išdaigos savaitei buvau įkalintas karceryje. Jei esi vyrukas, galintis viską gauti, privalai susitaikyti su neišvengiama rizika.

Iš manęs prašydavo informacinių žinynų ir pornografinių knygiūkščių, pokštų-žaisliukų, tokių, kaip delne slepiami elektriniai mygtukai ar niežulį sukeliantys milteliai. Ne vieną kartą stebėjau, kaip senbuviai sulaukdavo siuntinių, į kuriuos žmonos arba merginos įdėdavo apatinių kelnaičių... manau, jūs suprantate, ką vaikinai veikia su tokiais dalykėliais ilgomis naktimis, kai laikas išsitempia tarsi guma. Žinoma, tų daiktų nedalinu veltui; kai kurie užsakymai kaliniams atsieina gana brangiai. Darau tai ne *vien* dėl pinigų; kas man iš jų? Aš niekada nenusipirksiu kadilako ir neišskrisiu vasario mėnesį kelioms savaitėms į Jamaiką. Mane būtų galima palyginti su geru mėsininku, parduodančiu tiktai šviežieną: turėdamas reputaciją, nežadu lengvai jos pradanginti. Griežtai atsisakau padėti tik tuo atveju, kai prabylama apie ginklus ir stiprius narkotikus. Nenoriu niekam pagelbėti nusižudyti arba užmušti ką nors kitą. Man užtenka žudynių, kurias prisiminsiu visą likusį gyvenimą.

Taigi esu eilinis kalinys Naimanas-Markusas. Kai 1949-aisiais

Endis Diufrenas paklausė manęs, ar aš galėčiau jam suorganizuoti Ritą Heivort, aš atsakiau, jog dėl to nekils jokių problemų. Ir nekilo.

Endžiui pasirodžius Šošenke 1948-aisiais, jam buvo trisdešimt metų. Neaukšto ūgio, tvarkingas žmogelis smėlio spalvos plaukais ir mažutėmis rankomis dėvėjo akinius su auksiniais rėmeliais, niekuomet neužmiršdavo nusikirpti nagų ir kruopščiai išsivalyti panages. Keista atsiminti tokius dalykus apie žmogų, tačiau, mano manymu, tai geriausiai atspindėjo Endį. Pažiūrėjus į jį atrodydavo, kad vyrukas ryši kaklaraištį. Išorėje jis buvo milžiniško Portlendo banko kredito skyriaus viceprezidentas. Sakyčiau, neblogas darbas tokiam jaunuoliui, turint omenyje bankų konservatyvumą... šią savybę padauginkite iš dešimties, jei esate Naujojoje Anglijoje, kur čionykščiai nemėgsta patikėti savo pinigų kitam žmogui, nebent jis būtų plikas, išpleręs ir nuolatos trūkčiotų aukštyn nuo pilvo smunkančias kelnes. Endis pakliuvo į Šošenką dėl savo žmonos ir jos meilužio žmogžudystės.

Regis, jau minėjau, jog kalėjime nėra kaltų. Kiekvienas zekas suokia tą pačią giesmelę taip užtikrintai kaip tie šventeivos, per televiziją skaitantys ištraukas iš Biblijos. Jie tapo kietaširdžių ir kietakiaušių teisėjų aukomis; viskuo kalti nekompetentingi advokatai; policininkai suklastojo bylą. Neretai kaliniai tvirtindavo, kad jiems paprasčiausiai nepasisekė. Sakydavo viena, tačiau veiduose atsispindėdavo visai kas kita. Dauguma zekų yra tikri padugnės, negailintys nei savęs, nei aplinkinių, ir jiems labiausiai nepasisekė tada, kai išlindo iš savo motinos įsčių.

Per visus mano praleistus metus Šošenke tebuvo nedaugiau kaip dešimt žmonių, kurių nekaltumu aš tikėjau. Vienas iš jų - Endis Diufrenas, nors man prisireikė nemažai laiko, kad juo patikėčiau. Jeigu būčiau buvęs prisiekusysis, dalyvavęs Portlendo Aukščiausiajame Teisme vykusiame procese tas šešias audringas 1947-48-tųjų savaites, aš irgi būčiau pripažinęs jį kaltu.

Byla pasitaikė išties velniška - pirmarūšis skandalas su visais šiam atvejui prideramais elementais. Jame figūravo graži mergina, turinti ryšių aukštesniuose visuomenės sluoksniuose (mirusi), vietinis sportininkas (taip pat miręs), o kaltinamųjų suole sėdėjo daug žadantis jaunas verslininkas. Teismas užtruko, nes apygardos

prokuroras ketino balotiruotis į Jungtinių Valstijų Atstovų rūmus ir norėjo, kad visi provincialai gerai įsidėmėtų jo fizionomiją. Jau ketvirtą ryto, trokšdami užsiimti kuo patogesnę vietą nemokamame cirko spektaklyje ir nepaisydami minusinės temperatūros, eilėje styp-sodavo tuntas žioplių.

Kaltintojo pateikti faktai, kurių Endis niekada nepripažino, bylojo: jis turėjo žmoną, Lindą Kolins Diufren; 1947-ųjų metų birželį šioji išreiškė susidomėjimą golfo pamokomis Falmauto Hilo klube; moteris mokėsi žaidimo pradmenų keturis mėnesius; jos instruktorius buvo tikras golfo profesionalas Glenas Kventinas; antroje 1947-ųjų rugpjūčio pusėje Endis sužinojo, kad jo žmona ir Kventinas tapo meilužiais; 1947-ųjų rugsėjo 10-tosios popietę Endis ir Linda Diufrenai įnirtingai ginčijosi dėl pastarosios neištikimybės.

Jis paliudijo, kad Linda apsidžiaugė tiesai iškilus į paviršių. Slapstymasis kėlė depresiją, sakė ji, o dabar bus galima išsiskirti Reno mieste. Endis atšovė mieliau susitiksiąs su ja pragare negu Reno. Linda išbėgo iš namų ir visą naktį praleido Kventino nuomojamame bungalo, netoli golfo aikštyno. Kitą rytą valytoja rado juodu lovoje negyvus. Tiek į moterį, tiek į vyrą buvo šauta po keturis kartus.

Būtent šį faktą apygardos prokuroras, siekiantis įsitvirtinti politinėje arenoje, labiausiai išskyrė savo įvadinėje ir baigiamojoje kalboje. Endrius Diufrenas, aiškino jis, nėra šiaip sau išduotas įniršęs vyras, trokštantis atkeršyti neištikimai žmonai. Anot prokuroro, tai dar būtų įmanoma suprasti, jei ne pateisinti. Tačiau pati keršto akcija buvo įvykdyta viską šaltai apskaičiavus. Tik pagalvokite, griaudėjo prokuroras, kreipdamasis į prisiekusiuosius. Keturi plius keturi! Ne šeši šūviai, o aštuoni! *Jis ištuštino revolverio apkabą... tada vėl užtaisė ginklą ir paleido dar po vieną šūvį!* KETURI JAM IR KETURI JAI, trimitavo Portlendo "Saulė". Tuo tarpu Bostono "Naujienos" apšaukė jį šaltakrauju žudiku.

Liuistono lombardo darbuotojas paliudijo, kad prieš dvi dienas iki dvigubos žmogžudystės Endrius Diufrenas pirko šešiakulkį 38--tojo kalibro revolverį. Pasak golfo klubo barmeno, rugsėjo 10-tosios vakarą, maždaug septintą valandą, užsukęs Endis per dvidešimt minučių išlenkė tris neskiesto viskio porcijas. Kai atsistojo, pareiškė keliausiantis į Gleno Kventino namus, o jis, barmenas, "galės paskaityti apie visa kita laikraščiuose". Už mylios nuo Kventino

bungalo esančios “Viskas jūsų patogumui” krautuvėlės pardavėjas pripažino, jog tą vakarą, be penkiolikos devynios, užėjęs Diufrenas nusipirko cigarečių, tris kvortas alaus ir kelias pašluostes. Apygardos medicinos ekspertas patvirtino, kad Kventinas ir Diufreno žmona buvo nužudyti tarp 23:00 ir 2:00, naktį iš rugsėjo 10-osios į 11-ąją. Generalinės prokuratūros detektyvas, atsakingas už bylos tyrimą, paliudijo, jog kažkas stebėjo bungalo iš septyniasdešimties jardų atstumo. Rugsėjo 11-tosios rytą buvo rasti atitinkami įrodymai: du tušti “Narangazeto” alaus buteliai (su kaltinamojo pirštų atspaudais); dvylika cigarečių nuorūkų (“Kuls”, mėgstamos kaltinamojo rūšies); gipsiniai padangų vėžių įspaudai (tapatūs kaltinamojo 1947-ųjų “Plimuto” padangų raštams).

Kventino namuose, svetainėje ant sofos, policija aptiko keturis rankšluosčius su išdegintomis, nuo parako apibrizgusiomis skylėmis. Detektyvas iškėlė teoriją (nors Endžio advokatas kone užkimo rėkaudamas prieštaravimus), kad žudikas apvyniojo vamzdžius pašluostėmis norėdamas nuslopinti ginklo šūvio garsą.

Apklausiamas Endis Diufrenas išdėstė savąją versiją ramiai, šaltai ir abejingai. Jis sakė, kad pirmą kartą išgirdo nerimą keliančius gandus apie žmoną ir Gleną Kventiną paskutinę liepos savaitę. Rugpjūčio pabaigoje daugiau negalėjo tverti nežinios, todėl nusprendė atlikti nedidelį tyrimą. Vieną vakarą, kai Linda neva turėjo važiuoti apsipirkti į Portlendą po golfo pamokos, Endis pasekė ją iki nuomojamo namelio (laikraščių neišvengiamai pervadinto “meilės lizdeliu”). Jis lūkuriavo tris valandas, kol pagaliau Linda grįžo Kventino mašinoje į golfo klubą.

- Jūs norite pasakyti šiam teismui, kad sekėte savo žmoną naujame “Plimuto” sedane? - pasiteiravo jo prokuroras per kryžminę apklausą.

- Tą vakarą susikeičiau automobiliais su draugu, - atsakė Endis. Ramiai pasakodamas apie iš anksto suplanuotą tyrimą jis ne ypač gerai pasirodė prisiekusiųjų akyse.

Atsiėmęs iš draugo savo mašiną Diufrenas nusigavo namo ir rado Lindą lovoje, skaitančią knygą. Paklausė jos, kaip sekėsi kelionė į Portlendą. Žmona užtikrino, kad laiką praleido smagiai, tačiau nerado jokių įdomių dalykų, kuriuos būtų norėjusi nusipirkti.

- Tuomet aš galutinai įsitikinau, - pareiškė Endis kvapą už-

gniaužusiems žiūrovams. Per liudijimą jis visą laiką kalbėjo tuo pačiu ramiu, monotonišku balsu.

- Kaip jautėtės tas septyniolika dienų iki nakties, kai buvo nužudyta jūsų žmona? - paklausė advokatas.

- Kankinausi, - šaltai atsakė Endis. Tarsi žmogus, skaitantis parduotuvės prekių sąrašą, jis prisipažino svarstęs apie savižudybę ir rugsėjo 8-ąją netgi įsigijęs Liuistone ginklą.

Advokatas paprašė jo išdėstyti prisiekusiųjų tarybai, kas įvyko žmogžudystės vakarą, žmonai išvykus susitikti su Glenu Kventinu. Endis papasakojo... savo šnekėjimo maniera sudarydamas klausytojams patį prasčiausią įspūdį.

Pažinojau jį bemaž trisdešimt metų ir galiu užtikrinti, jog tokio šaltakraujiško žmogaus gyvenime nebuvau sutikęs. Endis elgėsi šauniai nepliurpdamas kam papuola apie savo jausmus. Antra vertus, tai buvo didžiausia jo problema - viską slėpti giliai savyje. Jūs niekuomet nebūtumėte atspėjęs, ar jo sieloje tvyro tamsa, anot kokio nors rašeivos. Diufrenas priklausė tokiems žmonėms, kurie nusižudytų nepalikdami jokio raštelio, bet iš pradžių pasistengtų sutvarkyti neužbaigtus reikalus. Jei Endis būtų pravirkęs ant liudytojų pakylos arba jo balse būtų pasigirdusi dvejonė... net jeigu būtų apšaukęs apygardos prokurorą, siekiantį papustyti padus į Vašingtoną, abejoju, ar jį būtų nuteisę kalėti iki gyvos galvos. Blogiausiu atveju 1954-aisiais Endis būtų lygtinai paleistas į laisvę. Tačiau jis pasakojo savo istoriją tarsi automatas. Regis, sakydamas prisiekusiesiems: man nesvarbu, ar jūs patikėsite. Jie nepatikėjo.

Jis prisipažino, jog tą vakarą gerokai išgėrė. Nepasižymėdamas alkoholiui atspariu organizmu, nuo rugpjūčio 24-osios visą laiką buvo daugiau ar mažiau įkaušęs. Užtektų vien šio fakto, kad pasibaisėtų bet kuris prisiekusysis. Jie paprasčiausiai neįstengė įsivaizduoti, kaip ramus jaunas vyriškis, dėvintis trijų dalių vilnonį kostiumą, galėtų prisiliuobti iki nukritimo dėl kvailo žmonos romaniūkščio su mažo miestelio golfo instruktoriumi. Aš tikėjau jo istorija, nes, skirtingai nuo tų šešių vyrų ir šešių moterų, turėjau progą stebėti Endį.

Diufrenas gerdavo tiktai keturis kartus per metus. Susiradęs mane, likus maždaug savaitei iki savo gimtadienio ir dviem savaitėm iki Kalėdų, jis paprašydavo suorganizuoti butelį “Jack Daniels”. Kaip ir kiti zekai, sumokėdavo visą atlyginimą, kurį gaudavo už

vergišką darbą Šošenke, ir dar pridėdavo šiek tiek iš savo santaupų. Iki 1965-ųjų kaliniai užsidirbdavo dešimt centų už valandą. 65-aisiais ši suma pakilo iki ketvirčio dolerio. Už alkoholio kontrabandą visuomet imdavau dešimt procentų komisinių. Sudėję papildomą priemoką ir puikaus skonio "Black Jack" viskio kainą, jūs suprasite, kiek prakaito kalėjimo skalbykloje išliedavo Endis Diufrenas, kad galėtų keturis kartus per metus pasigardžiuoti stipriu gėrimėliu.

Jis išmaukdavo pilną stiklą viskio rugsėjo 20-osios, savo gimtadienio, rytą ir dar vieną - vakare, išsijungus šviesoms. Kitą dieną atiduodavo butelį man, idant padalinčiau likučius aplinkiniams. Iš kito butelio mauktelėdavo Kalėdų vakarą ir Naujųjų metų išvakarėse. Ir vėl ta pati procedūra - butelis su likučiais ir atitinkamomis instrukcijomis atitekdavo man. Keturi kartai per metus - štai taip elgiasi žmogus, galintis įkaušti vos nuo kelių gurkšnių. Įkaušti tiek, kad pralietų kraują.

Jis pasakė prisiekusiųjų tarybai, jog rugsėjo 10-osios naktį buvo visiškai girtas ir atsimena tik miglotas įvykių nuotrupas. Tą popietę prieš susiginčydamas su Linda jis prisigėrė - "Norėdamas sutelkti drąsą išlenkiau dvigubą porciją", - tokie buvo Endžio žodžiai.

Žmonai išbėgus pas Kventiną, jis nusprendė išsiaiškinti santykius su meilužiais. Pakeliui į bungalo užsuko į golfo klubą ir išgėrė porą stiklelių, tačiau neprisimena, kad būtų sakęs barmenui, neva tas "galės paskaityti apie visa kita laikraščiuose" ar kažką panašaus. "Viskas jūsų patogumui" krautuvėlėje tikrai pirko alų, bet ne pašluostes. "Kam man reikėjo tų pašluosčių?" - paklausė jis, ir viename iš laikraščių buvo pranešta, jog trys ponios iš prisiekusiųjų tarybos sudrebėjo.

Vėliau, kur kas vėliau jis pasidalino su manimi spėliojimais dėl pardavėjo, paliudijusio, kad Endis Diufrenas pirko pašluostes.

- Tarkim, kad ieškodami liudininkų, - vieną dieną kieme pasakė Endis, - jie aptinka vyruką, kuris pardavė man alų. Po žmogžudystės jau buvo praėjusios trys dienos. Bylos smulkmenas spėjo aprašyti visi laikraščiai. Įsivaizduok, jog tą žmogelį užgriūna penki ar šeši farai, neskaitant šmikio iš generalinės prokuratūros ir apygardos prokuroro padėjėjo. Atmintis yra gana subjektyvus dalykas, Redai. Galbūt jie pradėjo nuo: "Ar gali taip būti, kad jis įsigijo keturis penkis rankšluosčius?" - ir pamažu išgavo norimą atsakymą. Nėra

nieko neįmanomo, jei daug žmonių *nori*, jog tu kažką atsimintum.

Aš pritariau.

- Neužmirškime dar vieno fakto, - tęsė Endis savo mąslia kalbėjimo maniera. - Manau, kad atsidūręs dėmesio centre jis galėjo įtikėti bet kuo. Žurnalistai uždavinėja klausimus, spaudoje atsiranda jo nuotraukos... ir pagaliau - sensacingas liudijimas teisme. Nesakau, jog tas vyrukas tyčia davė klaidingus parodymus ar sulaužė priesaiką. Vis dėlto neabejoju, kad jis būtų kuo puikiausiai atlaikęs patikrinimą su melo detektoriumi arba prisiekęs visais šventaisiais, esą aš pirkau pašluostes. Kaip jau minėjau... atmintis yra *velniškai* subjektyvus dalykas.

Žinau viena: nors mano paties advokatas buvo tikras, jog aš bent iš dalies meluoju, toji nelemta istorija su pašluostėmis jo neapmulkino. Geriau pagalvojus, tai tikra kvailystė. Girtas kaip kiaulė, aš nebūčiau nė svarstęs, kaip nuslopinti šūvio garsą. Tiesiog būčiau palikęs juos supūti.

Privažiavęs prie bungalo Endis gėrė alų ir rūkė cigaretes. Matė, kaip užgesta šviesa pirmame aukšte ir užsidega antrame... šioji išblėso po penkiolikos minučių. Aišku kaip dieną, kas įvyko paskui.

- Pone Diufrenai, ar tuomet jūs nuėjote į Gleno Kventino bungalo ir juodu nužudėte? - sugriaudėjo advokatas.

- Ne, - atsakė Endis ir paaiškino, kad prieš vidurnaktį pradėjo po truputį blaivytis. Pajuto pirmuosius pagirių požymius, todėl nusprendė važiuoti namo ir gerai išsimiegojęs kitą dieną apsvarstyti viską, kaip dera normaliam suaugusiam žmogui. - Grįždamas namo aš pamaniau, jog protingiausia išeitis būtų sutikti su jos pasiūlymu ir išsiskirti Reno.

- Ačiū, pone Diufrenai.

Iš savo vietos pašoko apygardos prokuroras.

- Jūs išsiskyrėte pačiu greičiausiu būdu, kokiu tik galėjote sugalvoti, tiesa? Išardėte santuoką su 38-tojo kalibro revolveriu, apvyniotu pašluostėmis.

- Ne, sere, - ramiai atkirto Endis.

- Tada nušovėte jos meilužį.

- Ne, sere.

- Norite pasakyti, kad iš pradžių užmušėte Kventiną?

- Noriu pasakyti, kad jų iš viso nežudžiau. Išgėriau dvi kvortas alaus, surūkiau galybę cigarečių - neprisimenu kiek, bet jūs ir taip

žinote iš policijos ataskaitos. Tada nuvažiavau namo ir griuvau į lovą.

- Jūs minėjote prisiekusiųjų tarybai, kad nuo rugpjūčio 24-osios iki rugsėjo 10-osios jautėte norą nusižudyti.

- Taip, sere.

- Netgi nusipirkote revolverį.

- Taip.

- Ar nesupyksite, pone Diufrenai, jei pasakysiu, kad jūs nesate panašus į žmogų, linkusį į savižudybę?

- Nesupyksiu, - atsakė Endis, - tačiau jūs nesudarote itin jautraus tipo įspūdžio, ir aš labai abejoju, kad pasidalinčiau su jumis savo problemomis, jei *išties* ketinčiau žudytis.

Po šių žodžių teismo salėje nuvilnijo tylus nervingas kikenimas; deja, prisiekusiųjų nuomonės tai nė kiek nepakeitė.

- Ar rugsėjo 10-osios vakarą pasiėmėte su savimi 38-tojo kalibro revolverį?

- Ne; kaip jau sakiau...

- O, taip! - sarkastiškai šyptelėjo prokuroras. - Jūs išmetėte ginklą į Karališkąją upę rugsėjo 9-osios popietę.

- Taip, sere.

- Dieną prieš žmogžudystę.

- Taip, sere.

- Labai paranku, ar ne?

- Nei taip, nei anaip. Aš sakau tiesą.

- Rodos, jūs girdėjote leitenanto Minčerio parodymus? - Minčeris vadovavo paieškos komandai, naršiusiai upės atkarpą šalia Tvenkinio tilto, kur Endis, jo žodžiais tariant, išmetė savo revolverį. Policija taip ir nerado ginklo.

- Taip, sere. Jūs žinote, kad aš girdėjau.

- Tuomet girdėjote ir tai, jog jie neaptiko jokio ginklo, nors upės dugną šukavo tris dienas. Dar vienas jums parankus faktorius, ar ne?

- Atmetus spėliones dėl parankių faktorių, išlieka faktas - jie tikrai nerado ginklo, - šaltai atsakė Endis. - Vis dėlto atkreipsiu tiek jūsų, tiek prisiekusiųjų dėmesį į tai, jog Tvenkinio tiltas driekiasi netoli tos vietos, kur Karališkoji upė įteka į Jarmuto įlanką. Revolverį galėjo nunešti stipri srovė.

- Ir mums nepavyks palyginti iš krauju pasruvusių jūsų žmonos

bei pono Gleno Kventino lavonų ištrauktų kulkų ir jūsų ginklo graižtvos. Teisybė, pone Diufrenai?

- Taip.

- Vėlgi labai palanku?

Pasak laikraščių apžvalgos, tuo metu Endis leido sau vienintelį kartą per šešias teismo savaites parodyti turįs emocijų. Jo veidą perkreipė vos pastebima, karti šypsenėlė.

- Kadangi aš esu nekaltas, sere, ir nemeluoju tvirtindamas, jog išmečiau revolverį į upę dieną prieš žmogžudystę, ginklo praradimas yra ypač nepalankus faktorius šioje byloje.

Apygardos prokuroras pliekė jį dvi dienas. Kai dar kartą perskaitė "Viskas jūsų patogumui" krautuvėlės pardavėjo liudijimą dėl pašluosčių, Endis pakartojo, jog neprisimena jas pirkęs, tačiau pripažino neprisimenąs, kad jų *nepirko.*

Ar tiesa, jog 1947-ųjų pradžioje Endis ir Linda Diufrenai apdraudė savo gyvybes? Taip. Ir kad Endis turėtų gauti penkiasdešimt tūkstančių dolerių po žmonos mirties? Taip. Vadinasi, tiesa ir tai, kad jis nuvyko į Gleno Kventino namus suplanavęs žmogžudystę ir įvykdė savo ketinimus? Ne. Tada pasakykite, kas, jūsų manymu, ten įvyko, jei policija neaptiko jokių įsilaužimo ženklų?

- Nė nenutuokiu, sere, - tyliai atsakė Endis.

Prisiekusieji pradėjo svarstyti nuosprendį trečiadienį 13:00, lauke krentant sniego dribsniams. Visi dvylika tarybos narių sugrįžo į salę 15:30. Antstolis tvirtino, jog jie būtų pasirodę anksčiau, jei ne apygardos apmokėti pietūs - gardus viščiukas iš "Bentlio" restorano. Jie pripažino Endį Diufreną kaltu. O, brolau, jei Meino valstijoje būtų buvusi mirties bausmė, jis būtų sučirškėjęs elektros kėdėje, pavasariniams krokams nespėjus iškišti savo galvelių iš sniego.

Prokuroras pasiteiravo, kas, jo manymu, ten galėjo atsitikti, tačiau Endis nesiteikė atsakyti į klausimą. Visgi jis turėjo šiokių tokių minčių, kurias sužinojau vieną vakarą, 1955-aisiais. Mums prisireikė septynerių metų, kad nuo paprasčiausių pažįstamų, linktelėjančių galvą pasisveikinant, taptume gana artimais draugais - tiesą sakant, tikrai artimas Endžiui pasijutau maždaug 1960-aisiais ir galvoju, kad buvau geriausias - vienintelis - jo draugas. Abu nuteisti iki gyvos galvos stūmėme laiką tame pačiame bloke, mūsų kameras skyrė nedaugiau kaip pusė koridoriaus.

- Ką aš manau? - nelinksmai nusijuokė jis. - Manau, jog tą naktį per labai trumpą laiką pasitaikė visa galybė nelaimingų atsitiktinumų. Kai aš grįžau namo, turbūt kokiam pašaliečiui, važiuojančiam pro šalį, kelyje sprogo padanga. Galbūt plėšikui arba psichopatui, kuris nedvejodamas juos nužudė ir tuo pačiu įkišo mane į kalėjimą.

Štai kaip paprasta. Dėl kvailo aplinkybių sutapimo jis buvo pasmerktas likusią ir svarbiausią gyvenimo dalį praleisti Šošenke. Po penkerių metų Endis gavo teisę susitikinėti su lygtinio paleidimo taryba, reguliariai atmesdavusia prašymus, nepaisant nepriekaištingo jo elgesio kalėjime. Patekęs į Šošenką su nuosprendžiu *kaltas dėl žmogžudystės*, verčiau nesitikėk greito atsisveikinimo su čionykščiais. Lygtinio paleidimo svarstymai užtrunka ilgiau, negu upė išgriaužia uolieną. Tarybai priklauso septyni vyrai, dviem daugiau negu kituose valstijos kalėjimuose, ir kiekvienas jų galėtų didžiuotis šaltomis lyg šaltinio vanduo širdimis. Tų vyrukų nepapirksi, saldžiomis kalbomis nesužavėsi, ašaromis nesugraudinsi. Pinigai šiuo atveju neturėjo jokios reikšmės. Tiesa, Endžio byloje lemiamą vaidmenį atliko ir kiti veiksniai... bet apie tai papasakosiu vėliau.

Pažinojau vieną administracijos pasitikėjimą įgijusį kalinį, pavarde Kendriksas, kuris šešiasdešimtaisiais įsiskolino man iki ausų. Išsimokėjo tik per ketverius metus, dažniausiai tiekdamas informaciją. Jei kalėjime užsiimi tokia kaip mano veikla, privalai visą laiką būti įtempęs ausis, antraip gali labai lengvai pakratyti kojas. Tas Kendriksas, pavyzdžiui, turėjo galimybę žvilgtelėti į ataskaitas, kurių aš gyvenime nebūčiau pamatęs, štampuodamas prakeiktas metalo plokštes.

Jis papasakojo, jog 1957-aisiais taryba vieningai balsavo prieš Endį Diufreną, 58-aisiais rezultatas buvo 6-1, vėl 7-0 59-aisiais, o kitais metais - 5-2. Nežinau, kaip pasiskirstė balsai vėliau, tačiau po šešiolikos metų Endis tebegyveno toje pačioje 5-ojo bloko 14-oje kameroje. 1975-aisiais jis šventė savo penkiasdešimt septintąjį gimtadienį. Tikriausiai taryba būtų parodžiusi gailestingumą ir išleidusi jį į laisvę maždaug 83-aisiais. Tie žmonės suteikia tau gyvenimą, tuo pačiu atimdami įdomiausią jo dalį. Vieną dieną galbūt pasiseks išsinešdinti iš kalėjimo, tačiau... Žinote, toks vyrukas, Šervudas Boltonas, laikė savo kameroje balandį nuo 1945-ųjų iki 1953-ųjų, kai buvo išleistas į laisvę. Jis nevaizdavo esąs koks nors Paukštininkas iš Alkatraso - paprasčiausiai turėjo balandį, vardu Džeikas. Bol-

tonas išleido paukštį dieną prieš tai, kai pats pasitraukė iš mūsų laimingosios šeimynėlės. Bet po savaitės vienas draugas pasikvietė mane į vakarinę kiemo dalį, kur mėgdavo slampinėti Šervudas. Kampe kėpsantis paukštis priminė suglamžytą purviną užtiesalą ir atrodė perkaręs iš bado. Draugelis paklausė: "Redai, juk čia Džeikas?" Aš pritariamai linktelėjau galva. Balandis drybsojo negyvas lyg mėšlo krūva.

Prisimenu pirmą kartą, kai mane užkalbino Endis Diufrenas. Prisimenu kiekvieną smulkmeną, tarsi tai būtų įvykę vakar. Tačiau tuo metu jis norėjo ne Ritos Heivort. Šiai pribrendo kur kas vėliau. 1948-ųjų vasarą jis paprašė manęs visai ko kito.

Daugumą reikalų tvarkau mūsų milžiniškame kvadratiniame kieme, kurio kiekvienas šonas lygus devyniasdešimčiai jardų. Šiauriniame krašte stūkso išorinė siena su pagrindiniais vartais ir bokšteliais iš abiejų galų. Juose nuolatos tupi sargybiniai, apsiginklavę žiūronais bei šautuvais, skirtais numalšinti maištus. Pietinėje kiemo pusėje įrengti penki furgonų pakrovimo skyriai. Darbo dienomis Šošenkas virsta gana judria vietele - mašinos zuja į priekį ir atgal. Mes turime licenzijuotą metalo plokščių fabriką ir didelę industrinę skalbyklą, aptarnaujančią ne tik kalėjimą, bet ir Kiterio akušeriją bei Elioto slaugos namus. Erdviose Šošenko dirbtuvėse iš kalinių sudaryta mechanikų komanda remontuoja kalėjimo, valstijos ir vietinės savivaldos transporto priemones - jau nekalbant apie prižiūrėtojų, administracijos ir neretai lygtinio paleidimo tarybos narių mašinas.

Rytinėje pusėje dunkso stora akmeninė siena, išmarginta mažučiais siaurais langeliais, kurie priklauso 5-ojo bloko kameroms. Vakarinėje dalyje įsikūrė administracija ir ligoninė. Skirtingai nuo daugumos kalėjimų, Šošenkas niekuomet nefunkcionavo visu pajėgumu; 48-aisiais jis buvo užpildytas vos dviem trečdaliais. Šiaip ar taip, kieme bet kuriuo metu šlaistydavosi, žaisdavo futbolą arba beisbolą, laidydavo kandžias replikas, sudarinėdavo sandėrius nuo aštuoniasdešimties iki šimto dvidešimties zekų. Sekmadieniais ši vieta knibždėte knibždėdavo žmonių; sekmadieniais ši vieta primindavo iškylautojų susibūrimą... trūko tiktai moterų.

Būtent sekmadienį į mane pirmą kartą kreipėsi Endis. Ką tik baigiau šnekėti su Elmoru Armitažu, besistengiančiu pasitarnauti man kiekviena pasitaikiusia proga, apie radiją, kai priėjo Endis. Be

abejo, žinojau, kas jis toks. Diufrenas buvo įgijęs šaltakraujo snobo reputaciją. Sklido kalbos, jog netrukus jį pradės persekioti nelaimės. Vieną jų, anot gandų, įkūnijo Bogsas Daimondas, o su šiuo žmogėnu juokai menki. Girdėjau, esą Endis nepanoro turėti kambarioko savo kameroje ir gyveno vienas, nepaisant to, kad zekai ėmė murmėti, neva tas pižonas galvoja, kad jo šūdas kvepia gardžiau nei paprastų kalinių. Bet aš nesiklausau paskalų, kai galiu asmeniškai įvertinti žmogų.

- Labas, aš esu Endis Diufrenas. - Jis ištiesė ranką ir aš atsakiau tuo pačiu. Akivaizdu, kad vyrukas nemėgo pūsti miglos į akis, nes iš karto prabilo apie reikalą. - Kiek suprantu, tu esi žmogus, galintis gauti, ko tik užsigeidi.

Aš patvirtinau, kad retsykiais sugebu aptikti vieną kitą dalykėlį.

- Kaip tai darai? - paklausė Endis.

- Kartais daiktai patys nukrenta man į rankas, - atsakiau. - Negaliu to paaiškinti. Kita vertus, aš juk esu airis.

Jis šyptelėjo.

- Ar pajėgtum gauti man kūjelį?

- Kas tai yra ir kodėl nori šio daikto?

Endis nustebo.

- Nejau į tavo veiklą įtrauktas ir motyvacijos aspektas? - išgirdęs tokius žodžius supratau, kodėl jį vadina pasipūtėliu snobu; tuo pat metu man pasidingojo, kad jo klausime nuskambėjo vos pastebimos linksmos gaidelės.

- Jei norėtum dantų šepetuko, jokių klausimų neuždavinėčiau, - paaiškinau. - Tiesiog nurodyčiau kainą. Supranti, dantų šepetukas nekelia mirtinos grėsmės.

- O tu griežtai nusiteikęs prieš mirtiną grėsmę keliančius daiktus?

- Taip.

Link mūsų atskriejo senas, pleistru apklijuotas beisbolo kamuoliukas, ir Endis sugavo jį ore apsisukęs vikriai it katė. Tokio judesio būtų galėjęs pavydėti pats Frenkas Malzonė. Švelnus, tačiau gana profesionalus riešo kryptelėjimas, ir kamuoliukas nušvilpė atgal. Mačiau, kad į mus žvairuoja nemažai žmonių. Tikriausiai žiūrėjo ir sargybiniai iš bokštelių. Neslėpsiu: bet kuriame kalėjime surastumėte zekų, išsikovojusių savo tarpe tam tikrą pagarbą ir autoritetą; keturis penkis mažoje kolonijoje ir galbūt du ar tris tuzinus didelėje.

Šošenke aš priklausiau išrinktųjų ratui - mano nuomonė apie Endį Diufreną turėjo lemti tolimesnį jo gyvenimą šioje vietoje. Nors ir žinodamas tai, jis nepuolė keliaklupsčiauti, ir už tai nusipelnė mano pagarbos.

- Savo mintį išdėstei pakankamai aiškiai. Aš pasakysiu, kas tai yra. Kūjelis atrodo kaip miniatiūrinis kirvukas - maždaug tokio ilgio. - Endis išskėtė rankas per pėdą ir tuomet aš pirmą kartą pastebėjau tvarkingai apkirptus jo nagus. - Kūjelis primena paprasčiausią plaktuką; viena galvutės pusė yra aštri, kita - buka. Noriu jo, nes man patinka akmenys.

- Akmenys, - pakartojau aš nieko nesuprasdamas.

- Pasilenk minutėlei, - mostelėjo jis ranka.

Aš vyptelėjau, bet įvykdžiau prašymą, ir mudu pritūpėme it kokie indėnai.

Endis pasėmė rieškučiomis žemę ir prasijojo ją savo švariomis rankomis. Nusėdus dulkių debesėliui, delnuose pasiliko maži akmenukai. Keletas jų žibėjo, kiti savo pilku atspalviu niekuo nesiskyrė nuo žemės grumsto. Vienas iš pastarųjų buvo kvarco gabalėlis, ir jį gerai patrynus, pilkšvumas iš karto pranyko, užleisdamas vietą baltam žvilgesiui. Endis švystelėjo akmenį man. Sugavęs jį pasakiau, kas tai yra.

- Žinoma, tai kvarcas, - sutiko vyrukas. - Žiūrėk. Štai žėrutis, molio skalūnas, granitas. Kalėjimas pastatytas ant kalkakmenio, iškasus dalį kalvos. - Jis numetė surinktus pavyzdžius ir nusivalė į drabužius dulkėtas rankas. - Aš esu geologas. Tiksliau... *buvau* geologas ankstesniame gyvenime. Norėčiau neužmiršti savo pomėgio, kol esu čia.

- Sekmadieninės iškylos į kiemą? - tarstelėjau atsistodamas. Kokia kvaila mintis, ir vis dėlto... regėdamas šią kvarco atskalėlę kažkodėl pajutau, kaip virpteli širdis. Neįsivaizduoju kodėl; greičiausiai ji priminė išorinį pasaulį. Apie tokius dalykus kieme nemąstai. Juk kvarcas paprastai aptinkamas srauniuose upeliuose.

- Verčiau iškylausiu sekmadieniais čia negu visai niekur, - atsakė jis.

- Kūjelį galėtum įkalti kam nors į kaukolę.

- Aš neturiu priešų, - tyliai ištarė jis.

- Ne? - šyptelėjau. - Palauk truputį.

- Jei iškils problemų, susidorosiu su jomis be kūjelio.

- Galbūt mėginsi pabėgti? Prasikasti pro sieną? Jei taip darysi...

Endis švelniai nusijuokė. Po trijų savaičių, savo akimis išvydęs kūjelį, supratau kodėl.

- Žinai, jei kas nors pamatys jį tavo rankose, akimoju atims, - perspėjau. - Jei pamatytų tave su šaukštu, atimtų ir jį. Ką tu ruošiesi daryti? Atsisėsi kieme ir pradėsi daužyti žemę?

- O, manau, kad surasiu geresnių būdų, kaip juo pasinaudoti.

Aš linktelėjau. Tai jau tikrai ne mano reikalas. Žmogus paprašo manęs gauti kokį daiktą, ir aš įvykdau užduotį. O vėliau nusiplaunu rankas. Man neturėtų rūpėti, ar jis sugebės išsaugoti kūjelį.

- Kiek kainuotų toks dalykėlis? - paklausiau. Tylus, žemas jo balsas padarė man malonų įspūdį. Kai dešimt metų praleidi kalėjimo maišalynėje, siaubingai pavargsti nuo visokių skardžiabalsių rėksnių ir niekada neužsičiaupiančių pagyrūnų. Taip, tenka pripažinti, jog Endis man patiko nuo pat pradžių.

- Aštuoni doleriai bet kurioje akmenskaldžių parduotuvėje, - atsakė jis. - Jei neklystu, šiame versle tavo pelną sudaro komisiniai...

- Paprastai imu dešimt procentų, tačiau už pavojingus daiktus mokama brangiau. Norėdamas gauti tavo pageidaujamą žaisliuką, privalėsiu geriau sutepti sraigtelius. Tarkime, dešimt dolerių.

- Gerai.

Pažvelgiau į jį ir truputį išsišiepiau.

- Ar tu *turi* dešimt dolerių?

- Turiu, - vos girdimai tarė jis.

Daug vėliau man pavyko sužinoti, kad jo sąskaitoje buvo daugiau nei penki šimtai “žalių”. Pinigus sugebėjo atsinešti su savimi. Užsiregistruojant į šį viešbutį, vietinis pasiuntinukas priverčia tave susiriesti ir apčiupinėja kiekvieną kūno lopinėlį. Žinoma, jei esi tvirtai pasiryžęs ką nors įsinešti, į vieną slėptuvę gali susigrūsti pakankamai didelių daikčiukų, nebent pasiuntinuką užvaldys bjauri nuotaika, ir jis nuspręs patyrinėti šiltą vietelę užsimovęs guminę pirštinę.

- Tvarkelė, - linktelėjau galva. - Turėtum žinoti, ko tikiuosi iš tavęs, jei būsi sučiuptas su savo žaisliuku.

- Regis, žinau, - atsakė Endis. Šiek tiek blykstelėjusios pilkos akys paliudijo, kad jis kuo puikiausiai nutuokia, ką norėjau pasakyti. Vyrukas pasižymėjo savitu ironišku humoro jausmu.

- Jei tave sugaus, pasakysi, kad jį radai. Aišku ir paprasta. Tris keturias savaites pasėdėsi karceryje... be abejo, ne tik prarasi kūjelį, bet ir įgysi juodą žymę savo byloje. Jei paminėsi mano vardą, daugiau gyvenime neturėsiu su tavimi jokių reikalų. Negausi iš manęs netgi batų raištelių ar popierinio maišelio. Negana to, liepsiu keliems žmogėnams kaip reikiant tave prikulti. Aš nemėgstu smurto, tačiau privalai suprasti mano padėtį - jei nepajėgsiu susidoroti su problemomis, neteksiu užtarnautos reputacijos. Tai pribaigtų mano verslą.

- Suprantu. Patikėk, tau nereikės dėl to jaudintis.

- Aš niekada nesijaudinu, - atšoviau. - Tokioje vietoje neapsimoka gadinti sau nervus.

Jis kretelėjo galvą ir pasišalino. Po trijų dienų per rytinę skalbyklos pertrauką vėl susirado mane kieme. Nusisukęs vikriai it magas, atliekantis triukus su kortomis, įbruko man į delną paveikslėlį su Aleksandro Hamiltono atvaizdu. Endis mokėjo greitai prisitaikyti prie naujų sąlygų. Aš gavau kūjelį, kuris atrodė lygiai taip pat, kaip jis apibūdino. Šis įrankis nepadėtų pasprukti iš kalėjimo (žmogui prireiktų šešių šimtų metų, norint prasikasti su kūjeliu pro storą sieną). Visgi manęs neapleido bloga nuojauta. Jei kirstuku bakstelėtum į priešininko makaulę, garantuoju, kad šis daugiau niekada per radiją nesiklausytų *Fiberio Magi ir Molės*. Vertėtų neužmiršti, jog Endį jau spėjo nusižiūrėti sesutės. Tikėjausi, kad kūjelis nėra skirtas jiems užkapoti.

Ilgai svarstęs nusprendžiau, kad sveikas protas turėtų nugalėti. Anksti ryte, prieš nuaidint signalui, raginančiam visus keltis iš guolio, įteikiau kūjelį ir "Camel" cigarečių pakelį Erniui, senam, administracijos palankumą įgavusiam zekui, kuris šluodavo 5-ojo bloko koridorius iki 1956-ųjų, kai buvo išleistas į laisvę. Jis susikišo viską po švarku nepratardamas nė žodžio. Kitą kartą išvydau kūjelį tiktai po devyniolikos metų, galutinai atšipusį ir sudūlėjusį.

Kitą sekmadienį kieme Endis vėl priėjo prie manęs. Sakyčiau, atrodė neįspūdingai. Išbrinkusi apatinė lūpa priminė dešrelę, dešinysis paakys taip sutinęs, jog bemaž nesimatė pačios akies, o ant skruosto puikavosi skalbimo lentos paliktas bjaurus dryžis. Sesutės kibo į darbą pasiraitoję rankoves, tačiau Endis niekada apie juos neužsiminė.

- Ačiū už įrankį, - tarė jis ir nukulniavo šalin.

Palydėjau jį smalsiu žvilgsniu. Vyrukas žengė porą žingsnių, pastebėjo kažką dulkėse, pasilenkė ir sugriebė nedidelį akmenį. Kalėjimo vargetos, išskyrus garaže plušančius mechanikus, neturi kišenių. Tačiau tokią problemą įmanoma labai lengvai išspręsti. Akmuo pradingo Endžio rankovėje. Tai padarė man įspūdį... Atvirai kalbant, jis mane sužavėjo. Nepaisant užgriuvusių bėdų, gyvenimas tęsėsi. Kalėjimuose, ir ne tik juose, yra tūkstančiai žmogėnų, nenorinčių ar negalinčių susitaikyti su savo dalia. Nors jo veidas atrodė, lyg būtų nuakėtas uragano, pastebėjau, kad rankos tebėra švarios, o nagai - tvarkingai apkirpti.

Sekančius šešis mėnesius retai kada su juo pasimatydavau; Endis daug laiko praleido karceryje.

Keletą žodžių apie sesutes.

Daugumoje įkalinimo įstaigų jie vadinami bobšėmis arba kaliūzės siuzėmis - paskutiniu metu tapo madinga pravardė “karalienės žudikės”. Šošenke visais laikais gyveno “sesutės”. Kaip pavadinsi, taip nesugadinsi.

Manau, nieko nenustebinsiu pasakydamas, kad šiais laikais kalėjimuose pilna pederastų - aš nekalbu apie šviežias žuveles, kuriems žiaurus likimas nulėmė būti jaunais, lieknais, patrauklios išvaizdos ir neatsargiais. Homoseksualumas pasireiškia šimtais įvairiausių formų. Kai kurie vyrai tiesiog negali ištverti be sekso, todėl renkasi savo lyties atstovus, kad neišprotėtų. Paprastai tarp dviejų visiškai heteroseksualių žmonių sudaromas sandėris, nors man kartais šauna į galvą mintis, ar jie išliks heteroseksualūs grįžę pas savo žmonas ir merginas.

Kiti vyrai kalėjimuose “pakeičia” seksualinę orientaciją. Mūsų žodžiais tariant, “virsta pedais” arba “išlenda iš spintos”. Dažniausiai (bet ne visada) jie atlieka moterų vaidmenį ir būna labai populiarūs tarp zekų, įnirtingai besivaržančių dėl jų dėmesio.

Ir pagaliau sesutės.

Kalinių visuomenėje jie užima tą pačią padėtį, kaip ir prievartautojai išoriniame pasaulyje. Paprastai patenka už grotų dėl ypač žiaurių nusikaltimų. Jų aukomis tampa jauni, silpni, nepatyrę... arba, Endžio Diufreno atveju, *atrodantys* silpni. Jų medžioklės plotus atstoja dušinės, siauri koridorėliai šalia industrinių skalbyklos agregatų, retsykiais ligoninė. Neretai žaginimai vyksta virš žiūrovų

salės esančioje ankštoje kino projektoriaus kabinoje. Sesutės paima jėga tai, ką galėtų turėti už dyką, jei tik užsigeistų. "Virtę pedais" nuolatos įsimylėdavo vieną ar kitą sesutę, tarsi paauglės mergaičiukės sinatras, preslius arba redfordus. Tačiau prievartautojų nė pats velnias nepakeis - užvaldyti žmogų jėga jiems teikia malonumą.

Dėl savo nedidelio ūgio ir gana neblogos išvaizdos (ne išimtis, kad ir dėl šaltakraujiškumo, kuris taip mane sužavėjo), Endis patraukė sesučių žvilgsnius vos įžengęs pro vartus. Jei porinčiau jums pasakaitę, būtinai paminėčiau, jog Endis davė gerą atkirtį ir sesutės paliko jį ramybėje. Deja, kalėjimas nė iš tolo neprimena fantazijų pasaulio.

Pirmą kartą tai įvyko dušinėje, nepraėjus nė trims dienoms, kai jis prisijungė prie mūsų laimingosios Šošenko šeimynėlės. Spėju, jog tuo metu buvo apsiribota kutenimais ir paplekšnojimais. Iš pradžių jie stengiasi susidaryti apie jus nuomonę tarsi šakalai, mėginantys išsiaiškinti, ar auka išties tokia silpna ir luoša, kaip atrodo žiūrint iš pašalies.

Endis tvojo atgal ir praskėlė lūpą augalotam pakumpusiam sesutei, vardu Bogsas Daimondas - velniai žino, kur jis dabar tupi. Kivirčą nutraukė sargybinis, tačiau Bogsas pažadėjo Endį pričiupti ir savo žodį ištesėjo.

Antrą kartą Endį prispaudė skalbyklos užkaboriuose. Tame ilgame, dulkėtame, siaurame koridorėlyje nuolatos dėdavosi panašūs dalykai; sargybiniai viską žinojo, tačiau nesiėmė jokių veiksmų, kadangi labai nemėgo šios blausios vietelės, užverstos baliklių ir skalbimo miltelių maišais, "Hekslito" katalizatoriais, nekenksmingais lyg druska, jei tavo rankos sausos, ir deginančiais it rūgštis, jeigu jos drėgnos. Čia nėra kur apsisukti, o vienas iš svarbiausių priesakų, kuriuos išmoksta naujokai atėję dirbti į tokią vietą, byloja: nelįsk prie zekų nebūdamas tikras, jog sulauksi pastiprinimo.

Tą dieną Bogso nebuvo, tačiau Henlis Bakas, dirbęs vyresniuoju skalbėju nuo 1922-ųjų, pasakojo man, kad egzekucijoje dalyvavo keturi jo draugai. Priremtas prie didžiulės plovimo mašinos, Endis pagrasino sviesiąs jiems į akis "Hekslito" miltelių saują. Jau ketino įgyvendinti savo sumanymą, kai netikėtai paslydo. Tik to ir tereikėjo.

Manau, jog frazė "grupinis išprievartavimas" visais laikais reiš-

kė tą patį. Štai ką padarė su juo sesutės. Užtempę ant prietaisų dėžės ir prikišę prie smilkinio atsuktuvą, smaginosi vienas po kito. Draskomą sėdynę šiek tiek maudžia, bet ne itin baisiai. Jūs paklausite, ar aš kalbu iš asmeninės patirties? Galiu atsakyti, jog šis malonumas manęs nė kiek nesužavėjo. Truputį nukraujuoji, ir jei nenori išgirsti kokio juokdario pašaipų, neva tau prasidėjo mėnesinės, užsikemši subinę su tualetiniu popieriumi, kurį išsitrauki, kraujo lašams nustojus tekėti. Kraujavimas išties primena menstruacijas - silpna srovelė bėga dvi tris dienas, kol išsenka. Nedidelė žala, nebent jie užsiiminėjo su tavimi kokiais nors nenatūraliais dalykais. Aš turiu omenyje *fizinę* žalą... Visgi žaginimas yra žaginimas - galų gale tau vis tiek prisieis pažvelgti į save veidrodyje ir nuspręsti, kaip elgtis toliau.

Endis ištvėrė kankinimus niekam nesiskųsdamas. Tuo metu jis buvo tikras atsiskyrėlis ir savo mintimis su pašaliniais nesidalindavo. Greičiausiai padarė išvadą, kad ne jam vienam teko tai patirti ir kad su sesutėmis galima tvarkyti reikalus dviem būdais: kautis ir būti išprievartautam arba paprasčiausiai būti išprievartautam.

Jis nusprendė kovoti. Praėjus maždaug savaitei po incidento skalbykloje, Bogsas su dviem savo bičiuliais vėl prispaudė Endį ("Girdėjau, jog tave jau spėjo patvarkyti", - taip pasakė Bogsas, anot Ernio, slankiojusio netoliese), ir šis vienu smūgiu sulaužė nosį plačiapečiui fermeriui Rusteriui Makbraidui, kuris pakliuvo čia, nes mirtinai sumušė savo podukrą. Džiaugiuosi galėdamas pridurti, kad Rusteris pakratė kojas Šošenke taip ir neparagavęs laisvės skonio.

Visi trys išžagino jį paeiliui. Kai baigė, Rusteris ir kitas zekas - turbūt Pitas Vernesas, nors aš nesu tikras - privertė Endį atsiklaupti. Bogsas žengė artyn suspaudęs žvilgantį skustuvą su žodžiais *Daimondo perlas*, išraižytais ant abiejų koto pusių. Atlenkęs jį pareiškė:

- Dabar, ponuli, aš atsisegsiu savo klyną, ir tu prarysi tai, ką parodysiu. Paskui ateis Rusterio eilė. Už sulaužytą nosį jis nusipelnė atlygio.

Endis atšovė:

- Pažadu, kad prarasi tai, ką įkiši man į burną.

Iš Bogso žvilgsnio sprendžiant, tvirtino Ernis, jis greičiausiai pamanė, jog Diufrenas išsikraustė iš proto.

- Ne, tu nesupratai, - ištarė jis lėtai tarsi kalbėdamas su kvailu

vaikiūkščiu. - Jei taip pasielgsi, aš sugrūsiu visus aštuonis skustuvo colius tau į ausį. Aišku?

- Taip, bet, regis, tu nesupratai *manęs*. Tai, ką įkiši man į burną, aš nukąsiu. Prieš subadydamas mano galvą skustuvu prisimink, kad netikėtas smegenų pažeidimas sukelia nevalingą aukos šlapinimąsi, tuštinimąsi... ir žandikaulių mėšlungį.

Endis pažvelgė į kankintoją, spinduliuodamas savo išskirtinę šypsenėlę, pasakojo Ernis, tarytum sesutės būtų aptarinėję akcijų kursus, užuot ketindami sumaišyti auką su žemėmis. Tarytum jis pats būtų vilkėjęs trijų dalių bankininko kostiumą, o ne klūpėjęs purviname šluotų sandėliuke su numautomis kelnėmis ir krauju apšlakstytomis šlaunimis.

- Tarp mūsų kalbant, - tęsė jis, - sukandimo refleksas toks stiprus, kad aukos žandikaulius tenka atrakinti su dalba arba laužtuvu.

Nei Bogsas, nei Rusteris Makbraidas nieko nekišo į Endžio burną tą vėlyvą 1948-ųjų vasario vakarą. Kiek žinau, vėliau irgi nedrįso to daryti. Patenkino save beveik mirtinai jį suspardydami, ir visi keturi buvo nutrenkti į karcerį. Tiesa, Diufrenas su Makbraidu iš pradžių paviešėjo ligoninėje.

Neįsivaizduoju, kiek kartų Endis patyrė smurtą nuo šios kompanijos. Manau, jog Rusterio susidomėjimas juo labai greitai atslūgo - pavaikščiojus mėnesį su nosies įtvarais, gali nuslopti bet koks noras atkeršyti savo skriaudėjui. Vasarą visiškai netikėtai nuo jo atstojo ir Bogsas Daimondas.

Tai buvo itin keistas reikalas. Vieną ankstyvą birželio rytą, kai Bogsas nepasirodė per patikrinimą, sargybiniai rado jį savo kameroje išsikėtojusį ir smarkiai sumuštą. Daimondas neprisipažino, kam turi būti dėkingas už egzekuciją, tačiau turėdamas savo nedidelį verslą aš žinojau, kad imantys kyšius prižiūrėtojai užmerkia akis beveik prieš viską, išskyrus ginklus, kurie galėtų patekti zekams. Tuo metu jie negaudavo didelių atlyginimų - negauna ir dabar. 1948-aisiais nebuvo elektroninių užraktų, stebėjimo kamerų, kontrolinės viso kalėjimo sistemos. Kiekvienas blokas turėdavo atskirą viršininką, kurį papirkus, į Daimondo kamerą nesunkiai galėjo patekti vienas ar du žaliūkai.

Žinoma, toks darbas kainavo padorią sumelę. Aš nekalbu apie išorinio pasaulio standartus. Kalėjimo ekonomika kur kas žemesnio lygio. Už grotų dolerio kupiūra prilygsta dvidešimtinei laisvėje.

Spėju, jog žmogui, norėjusiam susidoroti su Bogsu, teko pakloti, tarkim, penkiasdešimt žalių viršininkui ir dar po du ar tris dolerius baudėjams.

Nesakau, jog čia savo nagus prikišo Endis, bet žinau vieną: atvykęs į Šošenką jis turėjo penkias šimtines, juolab kad sąžiningame pasaulyje dirbo banke ir daug geriau už mus visus suprato pinigų galią.

Dar šis tas: žiauriai sumuštas - trys lūžę šonkauliai, krauju pasruvusi akis, patempta nugara ir išnertas šlaunikaulis - Bogsas Daimondas paliko Endį ramybėje. Tiesą sakant, daugiau jis nesikabino prie nieko, tarsi būtų virtęs nususiusiu šunimi, retkarčiais paskalijančiu, bet nebepajėgiančiu įkąsti. Galima sakyti, kad Bogsas nusirito į "silpnųjų sesučių" kastą.

Štai taip prarado reputaciją Bogsas Daimondas, kuris laikui bėgant greičiausiai būtų užmušęs Endį, jei šis nebūtų ėmęsis jokių atsakomųjų veiksmų (su sąlyga, jog būtent *jis* atsimokėjo savo kankintojui). Tačiau tuo Endžio bėdos su sesutėmis neužsibaigė. Kuriam laikui įsitvyrojo ramybė, paskui vėl viskas prasidėjo iš naujo, galbūt ne taip dažnai ir ne taip skaudžiai. Šakalai teikia pirmenybę silpnoms aukoms, o Endis Diufrenas buvo pakankamai kietas riešutėlis.

Kiek prisimenu, jis grumdavosi iš visų jėgų, be abejo, žinodamas, kad užtenka vieną kartą pasiduoti be kovos, ir nuo sesučių neatsiginsi. Todėl retsykiais Endis pasirodydavo kieme su išmarginta fizionomija. Maža to, praėjus šešiems ar aštuoniems mėnesiams po Daimondo sumušimo, jam prisiėjo gydytis du sutraiškytus pirštus. Beje, 49-ųjų pabaigoje vyrukas gulėjo ligoninėje su lūžusiu skruostikauliu, greičiausiai kažkam užvožus į veidą metaliniu vamzdžiu, apvyniotu flanele. Dėl nuolatinių kautynių jis nemažai laiko praleido karceryje. Tačiau, skirtingai nuo kitų kalinių, Endis nesunkiai galėjo išgyventi sėdėdamas kameroje vienui vienas.

Prie sesučių jis tiesiog priprato - ir staiga, 1950-aisiais, prievartautojai nustojo kabinėtis. Šią istorijos dalį papasakosiu, kai ateis tinkamas momentas.

1948-ųjų rudenį vieną rytą Endis priėjo prie manęs kieme ir pasiteiravo, ar aš galėčiau gauti pustuzinį uolienos švitrų.

- Kas tai yra, po velnių? - paklausiau.

Jis paaiškino, kad geologai taip vadina maždaug pašluostės dydžio švitrinio popieriaus lakštus, kurių viena pusė švelni, su smulkiomis granulėmis, o kita - gruoblėta ir puikiai šlifuojanti akmenis tarsi industrinės plieno drožlės (dėžę su pastarosiomis Endis taip pat laikė savo kameroje, tačiau gavo jas ne iš manęs - matyt, nukniaukė iš kalėjimo skalbyklos).

Pasakiau, jog dėl to nekils jokių problemų, ir visai netrukus įteikiau jam dovanėlę, suorganizuotą iš tos pačios akmenskaldžių parduotuvės, kurioje gavau ir kūjelį. Šį kartą paėmiau įprastus dešimties procentų komisinius, ir nė cento daugiau. Tuzinas 7x7 colių ploto švitrinio popieriaus lakštų man nepasirodė mirtinai grėsmingas ar bent šiek tiek pavojingas. Endis nemelavo - tai ne kas kita, kaip uolienos švitras.

Dar po penkių mėnesių jis paprašė manęs Ritos Heivort. Pokalbis įvyko kino salėje. Šiais laikais mums rodo filmus du sykius per savaitę, bet anuomet tokia laimė nusišypsodavo tiktai kartą per mėnesį. Paprastai į kalėjimus atsiųsdavo moralų elgesį propaguojančius filmus, ir "Prarastasis savaitgalis" niekuo nesiskyrė nuo kitų. Moralas - tik tai ir turėjo mus paguosti - buvo tas, kad gerti alkoholį pavojinga.

Endis prasiskynė kelią iki manęs ir filmo viduryje pasislinkęs artyn paklausė, ar negalėčiau gauti Ritos Heivort. Tiesą sakant, vos nepradėjau kikenti. Paprastai ramus ir neprarandantis savitvardos tipas dabar atrodė pasiutiškai sudirgęs, netgi truputį susigėdęs, tarsi būtų paprašęs dėžės butelių viskio arba vieno iš tų avies oda aptrauktų prietaisėlių, kurie neva turėtų "suteikti malonumą jūsų vienatvei", anot tam tikros pakraipos žurnalų. Jis tiesiog kibirkščiavo lyg žmogus, iškankintas savo streikuojančios mašinos ir pasiruošęs susprogdinti jos radiatorių.

- Tvarkelė, - burbtelėjau. - Neprakaituok ir nusiramink. Nori didelės ar mažos? - Tuo metu Rita buvo geidžiamiausia mergina (prieš kelerius metus ji pakeitė Betę Grabl). Plakatus parduodavo dviejų dydžių. Už dolerį galėdavai nusipirkti mažą Ritą. Už du penkiasdešimt gaudavai keturių pėdų dydžio atvaizdą su moterišku kūnu.

- Didelės, - atsakė jis nežiūrėdamas į mane. Jergutėliau, tą va-

karą jis spirgėte spirgėjo. Sėdėjo išraudonavęs tarsi berniūkštis, mėginantis įsmukti į porno kino teatrą su savo brolio pažymėjimu.

- Nesikarščiuok. Aš viską sutvarkysiu. Argi meškos netriedžia miškuose? - žiūrovai plojo ir švilpė vabalams, išlendantiems iš sienos ir ketinantiems pričiupti Rėjų Milandą, kuriam atiteko sunkiai išsprendžiama byla.

- Kada gausi?

- Po savaitės. Galbūt anksčiau.

- Gerai. - Iš balso sprendžiant, jis truputį nusivylė, tarytum būtų tikėjęsis, jog laikau vieną plakatą įsikišęs į kelnių kišenę. - Kiek reikės mokėti?

Pasakiau jam didmeninę kainą. Galėjau leisti sau tokią prabangą, nes Endis užsitarnavo gero kliento reputaciją pirkdamas savo kūjelį ir uolienos švitrą. Maža to, jis elgėsi kaip pavyzdingas berniukas - ne vieną naktį, kai jam iškildavo problemų dėl Bogso, Rusterio ir kitų sesučių, aš svarstydavau, kiek laiko Endis kentės, kol pagaliau perskels kūjeliu kam nors pakaušį.

Plakatai sudaro nemenką mano pajamų dalį, iš karto po alkoholio ir cigarečių, savo paklausa lenkdami netgi žolytę. Septintajame dešimtmetyje verslas dar labiau subujojo, pasirodžius šauniems Džimio Hendrikso, Bobo Dilano arba "Plevėsų" plakatams. Bet labiausiai buvo mėgstamos Holivudo karalienių nuotraukos.

Po kelių dienų skalbyklos vairuotojas, su kuriuo bendradarbiavau, atvežė man daugiau nei šešiasdešimt plakatų, beveik visus su Ritos atvaizdu. Turbūt atsimenate tą nuotrauką; bent aš tikrai neužmiršiu. Ji stovi su maudymosi kostiumėliu, viena ranka už galvos, akys primerktos, sultingos raudonos lūpos prasiskyrusios. Ją vadino Rita Heivort, bet lygiai taip galėjo vadinti Kraują Kaitinančia Moterimi.

Galiu užtikrinti, jog kalėjimo administracija žino apie juodąją rinką, jei kartais tuo abejojate. Jie greičiausiai nusimano apie mano verslą neką prasčiau negu aš pats, tačiau su tuo susitaiko, nes supranta - įkalinimo įstaiga panaši į verdantį katilą, nuo kurio būtina retsykiais nuimti dangtį ir išleisti garus. Žinoma, jie organizuoja atsitiktinius reidus, ir man tenka pasėdėti karceryje kelis kartus per metus. Tačiau prieš plakatus valdžia užmerkia akis. Gyvenk ir leisk gyventi kitiems. Todėl naujoko kameroje pasirodžius dideliam Ritos Heivort atvaizdui, administracija numodavo ranka "manydama",

jog šį atsiuntė paštu koks nors draugas arba giminaitis. Be abejo, visi siuntiniai būdavo kruopščiai patikrinami, bet kas gi eis naršyti inventorizacijos sąrašus dėl tokių nekaltų dalykėlių, kaip Ritos Heivort arba Eivos Gardner plakatai? Atsidūręs kunkuliuojančiame katile, išmoksti gyventi ir leidi gyventi kitiems, antraip vieną dieną atsibusi su naujai išrėžta burna virš Adomo obuolio. Išmoksti daryti nuolaidas.

Kaip ir ankstesniais kartais, plakatą iš mano 6-osios kameros į Endžio 14-ąją pristatė Ernis, ir būtent jis atnešė man raštelį su tvarkingai brūkštelėtu vienu žodžiu: "Dėkui".

Šiek tiek vėliau, kai mus visus nuvarė užkrimsti rytinio ėdalo, vadinamo pusryčiais, aš dirstelėjau į jo kamerą ir išvydau grožį spinduliuojančią, apsinuoginusią Ritą - viena ranka už galvos, akys primerktos, putnios šilkinės lūpos prasiskyrusios. Plakatas kabojo virš gulto, kad Endis galėtų naktimis žiūrėti į ją, apšviestą blankaus lauko prožektorių spindesio.

Tačiau ankstų rytą, nušvitus ryškiai saulei, jos veidą subjaurodavo tamsūs dryžiai - siauro langelio grotų šešėlis.

Dabar papasakosiu jums, kas įvyko 1950-ųjų gegužės viduryje ir kodėl užsibaigė trejus metus trukusios Endžio grumtynės su sesutėmis. Beje, ano incidento dėka jis persikraustė iš skalbyklos į biblioteką, kurioje darbavosi iki šių metų, kol apleido mūsų laimingąją šeimynėlę.

Turbūt pastebėjote, kad didesnę mano istorijos dalį sudaro nuogirdos - kažkas pamatė kažką, pakuždėjo man, o aš perduodu jums. Tam tikrais atvejais teko supaprastinti informaciją arba pakartoti (tai darysiu ir ateityje) iš ketvirtų penktų lūpų išgirstas žinias. Toks jau tas kalėjimas. Bevielis gandų telegrafas veikia nepriekaištingai, tik reikia mokėti juo naudotis ir sugebėti atskirti grūdus nuo pelų, kuriuos atstoja paskalos, apgavystės ir "norėčiau, kad taip būtų" tipo prasimanymai.

Jūs greičiausiai galvojate, kad aš pasakoju apie žmogų, virtusį legenda. Man nelieka ką daryti, tiktai sutikti. Mums, sėdintiems iki gyvos galvos ir daugelį metų pažinojusiems Endį, atrodė, kad jame slypi fantazijos, bemaž mitinės magijos elementas, jei suprantate, ką turiu omenyje. Legendų lobynui priklauso istorija apie tai, kaip Endis nepakluso Bogsui Daimondui ir kaip jis grūmėsi su sesutė-

mis, ir kaip gavo darbą bibliotekoje... tačiau pastarasis įvykis skiriasi nuo kitų: aš savo akimis tai regėjau ir galiu prisiekti prie motinos kapo, jog viskas, ką sakau, yra gryniausia tiesa. Žinoma, nuteisto žmogžudžio priesaika nieką teverta, bet patikėkite manimi: aš nemeluoju.

Tuo metu mudviejų su Endžiu santykiai gerokai pasistūmėjo į priekį. Vyrukas mane kaip reikiant žavėjo. Kalbant apie atsitikimą su plakatu, aš tikriausiai pamiršau paminėti jums vieną dalyką. Prabėgus penkioms savaitėms po to, kai jis priklijavo ant sienos Ritą (išmetęs ją iš galvos, buvau užsiėmęs kitais reikalais), pro mano kameros grotas Ernis kyštelėjo mažą baltą dėžutę.

- Nuo Diufreno, - tyliai sumurmėjo jis, nepaliaudamas šluoti grindis.

- Ačiū, Erni, - atsakiau ir įgrūdau jam į saują pakelį "Camel" cigarečių.

Kas gi čia, po velnių, svarsčiau krapštydamas dėžutės dangtelį. Vidus išklotas vata, o joje slypėjo...

Žiūrėjau išsproginęs akis ir kelias minutes nė nedrįsau paliesti tokio grožio. Šioje landynėje mums verktinai trūksta gražių dalykų, bet skaudžiausia, jog dauguma vyrų jų nė trupučio nepasigenda.

Dėžutėje gulėjo du gerai nušlifuoti apvalūs kvarco gabaliukai. Juos išmarginę pirito trupiniai žažairavo tarsi aukso taškeliai. Jei ne svoris, kaip du vandens lašai vienas į kitą panašūs akmenukai kuo puikiausiai galėtų atstoti rankogalių segtukus.

Kiek darbo įdėta šlifuojant šias kvarco atskalas? Neabejoju, kad jis plušėjo galybę valandų, išsijungus šviesoms. Iš pradžių nuskaptavo juos kūjeliu, o tada tryné iki nukritimo su švitriniu popieriumi. Bežiūrint į akmenukus, mane užliejo šiluma, kurią jaučia kiekvienas žmogus, matydamas prieš save kažką gražaus, *sukurto* ir *padaryto* - tai, kas skiria mus nuo gyvūnų. Pajutau dar šį tą: mane užvaldė baiminga pagarba nuožmiam vyruko atkaklumui. Tik daug vėliau sužinojau, koks išties atkaklus gali būti Endis Diufrenas.

1950-ųjų gegužę valdžia nusprendė, kad metalo plokščių fabriko stogą reikėtų iš naujo nudervuoti. Ir kuo skubiau, dar prieš įsitvyrant vasaros karščiams. Savaitės trukmės darbą turėjo atlikti savanoriai. Pasisiūlė daugiau nei septyniasdešimt vyrų, nes gegužės mėnesį nieko nėra maloniau, kaip paplušėti lauke. Iš kepurės buvo

ištraukti devyni ar dešimt lapelių su pavardėmis, tarp kurių įsimaišė Endžio ir manoji.

Visą kitą savaitę po pusryčių mes žygiuodavome į kiemą, lydimi dviejų prižiūrėtojų iš priekio ir dviejų iš užnugario... jau nekalbant apie bokštelių sargybinius, įdėmiais žvilgsniais varstančius fabriko stogą pro savo žiūronus.

Keturi iš mūsų tempdavo didžiules prailginamas kopėčias - kartu besidarbavęs Dikis Betsas gerokai mane prajuokindavo, vadindamas šias kopėčias statėjančiu draugeliu, - kurias atremdavome prie žemo plokščio pastato. Tada kopdavome ant stogo laikydami rankose kibirus, kupinus karštos dervos. Apsipilkite ta velniava, ir iki ligoninės strakaliosite it laukinis.

Mus saugojo šeši specialiai atrinkti vyresnieji prižiūrėtojai. Jų darbas nedaug kuo skyrėsi nuo savaitės atostogų, nes, užuot prakaitavę skalbykloje ir metalo plokščių dirbtuvėje arba saugoję gaują zekų, kertančių medžius kur nors gluosnyne, jie sėdėjo atsirėmę į turėklus, šildėsi saulutėje ir laidė sąmojus.

Prižiūrėtojai nė nesivargino mus saugodami, nes pietinės sienos sargybos postas buvo taip arti, jog ten esantys vyrukai galėjo mus apspjauti. Kuriam nors iš dervuotojų ne taip krustelėjus, po keturių sekundžių jį būtų suvarpiusios 45-ojo kalibro kulkosvaidžio kulkos. Todėl ant stogo įsitaisę prižiūrėtojai galėjo leisti sau pailsėti ir, siurbčiodami alų, kurio skardinės kyšojo iš kibiro su ledu, jaustis pasaulio viešpačiais.

Vienas jų, Baironas Hedlis, Šošenke buvo praleidęs daugiau laiko, nei aš čia iškalėjęs. Jei jau prabilome apie tai, daugiau nei du pastarieji kalėjimo viršininkai kartu sudėjus. 1950-aisiais viskam vadovavo pasipūtėlis jankis Džordžas Danahis, kitados studijavęs baudžiamąją teisę. Kiek žinau, niekas nemėgo to vyruko, išskyrus žmones, patikėjusius jam šias pareigas. Girdėjau, jog Danahį tedomino trys dalykai: statistiniai kalėjimo duomenys (vėliau išleisti nedidelės Naujosios Anglijos kompanijos, besivadinančios "Švelnioji spaustuvė", kuriai jis pats tikriausiai sumokėjo), vietinis beisbolo čempionatas bei mirties bausmės įsigaliojimas Meino valstijoje. Džordžas Danahis būtų balsavęs už mirties bausmę visomis keturiomis. Atleistas iš darbo 1953-aisiais paaiškėjus, kad darydamas nuolaidas jis pasisavina kalėjimo autodirbtuvės pinigus ir pelną dalijasi su Baironu Hedliu bei Gregu Stamasu. Pastarieji išlipo iš balos sau-

si - taip sakant, ranka ranką plovė, - užtat Danahiui teko gėdingai pasitraukti. Niekas jo nesigailėjo, bet ir nesidžiaugė, Gregui Stamasui užėmus laisvą viršininko vietą. Drūtas, augalotas žmogelis turėjo pačias šalčiausias rudas akis, kokias tik jums prisiėjo regėti. Stamaso veide nuolat švytėjo skausminga kreiva šypsenėlė, tarytum jam būtų magėję skuosti į tualetą, o atsidūrus ten, niekaip nepavyktų išspausti didelio reikalo. Jo valdymo metu Šošenkas neatsigynė nuo brutalios prievartos. Nors įrodymų neturiu, esu tikras, kad į rytus nuo kalėjimo augančioje giraitėje šviečiant mėnuliui įvyko nemažiau kaip pustuzinis laidotuvių. Danahis buvo nemalonus tipas, tačiau nė iš tolo neprilygo žiauriam, bjauraus būdo šaltakraujui Gregui Stamasui.

Jis artimai draugavo su Baironu Hedliu. Kaip viršininkas, Džordžas Danahis buvo tuščia vieta, nes faktiškai kalėjimą valdė Stamasas su savo bičiuliu.

Aukšto ir nerangaus Hedlio galva puikavosi retėjančiais raudonais plaukais. Jis lengvai įdegdavo saulėje ir dudendavo it garsiakalbis. Jei nuspręsdavo, jog tu per lėtai kruti, nepatingėdavo apdaužyti šonus su lazda. Tą, trečiąją, mūsų darbo dieną ant stogo jis plepėjo su kitu sargybiniu Mertu Entvislu.

Hedlis ką tik sulaukė nuostabiai gerų naujienų, ir dabar jomis skundėsi. Toks jau žmogaus būdas - nedėkingo žmogaus, kuris niekad neištaria gero žodžio ir tiki, kad prieš jį nusistatęs visas pasaulis, atėmęs pačius geriausius gyvenimo metus ir su džiaugsmu pagrobsiantis likusius. Pažinojau kelis prižiūrėtojus, mano manymu, galėjusius pretenduoti į šventuosius - jie sugebėjo įžiūrėti skirtumą tarp savo varganų gyvenimų ir egzistavimo žmonių, už kurių saugojimą moka valstija. Tokie sargybiniai įstengia suvokti svetimą skausmą. Kiti negali to padaryti arba paprasčiausiai nenori.

Baironui Hedliui tai buvo nė motais. Jis galėjo sau sėdėti ant stogo, kaitintis šiltoje gegužės mėnesio saulėje ir dejuoti dėl nusišypsojusios laimės, kai vos už dešimties pėdų prakaitavo grupelė vyrų, nuolatos apsideginančių rankas verdančia derva - paprastomis dienomis priverstų plušėti taip sunkiai, kad šis darbas ant stogo prilygo *atokvėpiui*. Prisimenate seną klausimą, kurį atsakęs išreiškiate savo požiūrį į gyvenimą? Baironui Hedliui *stiklinė visada bus pusiau tuščia*. Per amžių amžius, amen. Jei paduotumėte jam stiklinę šalto obuolių sidro, jis pagalvotų apie actą. Jei pasakytumėte, kad

jo žmona niekada nesulaužė ištikimybės priesakų, Hedlis atšautų, esą į jos bjaurią fizionomiją nenori žiūrėti nė vienas vyras.

Jis šnekėjo su Mertu Entvislu taip garsiai, kad mes kuo puikiausiai viską girdėjome. Vieną ranką permetęs per turėklus, kita glostė 38-tojo kalibro revolverio buožę. Nuo saulės pamažu raudonavo plati balta kakta.

Sekdami Merto pavyzdžiu, mes klausėmės Hedlio istorijos. Regis, prieš keturiolika metų vyresnysis jo brolis išvyko į Teksasą, ir kiti šeimos nariai daugiau nieko negirdėjo apie tą kalės vaiką. Nusprendę, kad jis persikraustė anapilin, palinkėjo laimingos kelionės. Staiga prieš pusantros savaitės iš tolimojo Ostino paskambino advokatas. Pasirodo, Hedlio brolis mirė tik prieš keturis mėnesius ir paliko sukauptą nemenką turtą ("Tiesiog neįtikėtina, kaip sekasi kai kuriems šikniams", - pareiškė ant stogo įsitaisęs dėkingumo įsikūnijimas). Prekiaudamas nafta jis uždirbo beveik milijoną dolerių.

Ne, Hedlis netapo milijonieriumi - tokia sėkmė gal būtų pradžiuginusi netgi jį, bent jau trumpam, - tačiau brolis paliko padorią trisdešimt penkių tūkstančių dolerių sumelę kiekvienam Meino valstijoje gyvenančiam šeimos nariui, jei tik juos pavyks surasti. Neblogai. Tarsi laimėtum lažybas arklių lenktynėse.

Kaip jau minėjau, Baironui Hedliui stiklinė visuomet būdavo pusiau tuščia. Bemaž visą rytą jis skundėsi Mertui, kad iš dangaus nukritusios sumos dalies gviešis prakeikta valdžia.

- Jie paliks man užtektinai pinigų, kad nusipirkčiau naują mašiną, - spėjo Hedlis. - O vėliau? Man teks mokėti suknistus mokesčius už automobilį, taisyti ir prižiūrėti jį, o prakeikti vaikai niurzgės prašydami pavėžinti su atverstu stogu...

- Arba leisti *sėsti už vairo,* jeigu jie pakankamai dideli. - Senasis Mertas Entvislas gerai žinojo, kurioje duonos riekės pusėje tepamas sviestas, todėl nepasakė to, kas buvo akivaizdu tiek jam, tiek mums visiems: Baironai, bičiuli, jei tave taip nervina pinigai, atiduok juos man. Galų gale kam reikalingi draugai?

- Teisingai, užsimanys *išmokti* vairuoti, dėl dievo meilės, - sudrebėjo Hedlis. - O kas laukia metų pabaigoje? Jei blogai apskaičiuosiu mokesčius ir iš palikimo nieko neliks, kad padengčiau įsiskolinimą, turėsiu mokėti iš savo kišenės arba prašyti malonės iš kokio nors žydo palūkininko. Valdžiai tai nerūpi. Jie vis tiek patikrins mano pinigėlius iki menkiausio cento ir pasiims daugiau, nei pri-

klauso. Kas galėtų kautis su dėde Semu? Jis įkiša ranką tau į užantį ir spaudžia papą, kol šis paraudonuoja ir tu pasilieki be skatiko. Jėzau.

Nugrimzdęs į niaurią tylą Baironas turbūt mąstė, kad jį užgrius viso pasaulio negandos, paveldėjus trisdešimt penkis tūkstančius dolerių. Už penkiolikos pėdų dervą braukantis Endis įgrūdo savo didžiulį šepetį į kubilą ir nudrožė link Merto bei Hedlio.

Mes akimirksniu įsitempėme. Viena akimi pastebėjau, kaip prižiūrėtojas Timas Jangbladas nuleido ranką prie pistoleto dėklo. Sargybinis iš bokštelio bakstelėjo alkūne savo kolegai, ir jiedu atsisuko į stogą. Tuo metu pagalvojau, jog Endis bus nušautas arba užvanotas lazdomis - šiuo atveju eilės tvarka neturėjo reikšmės.

Jis kreipėsi į Hedlį švelniu balsu:

- Ar pasitikite savo žmona?

Baironas išsprogino akis pradėdamas raudonuoti. Žinojau, jog tai blogas ženklas. Po trijų sekundžių jis išsitrauks kuoką ir vožtelės Endžiui tiesiai į saulės rezginį, į pačią nervinių mazgų tirštumą. Pakankamai stiprus smūgis galėtų jus užmušti - būtent to jie ir siekia - arba suparalyžiuoti. Garantuoju, kad iš karto užmirštumėte, ką ketinote daryti.

- Berneli, - ištarė Hedlis, - suteiksiu tau vieną progą paimti į rankas šepetį. Jei nepasinaudosi ja, skrisi nuo stogo tiesiai ant savo makaulės.

Endis ramiai žiūrėjo į jį šaltomis it ledas akimis. Lyg nebūtų išgirdęs įsakymo. Aš sugavau save beprasižiojantį, kad paaiškinčiau draugui, kaip kaliniai privalo elgtis šalia sargybinių: *niekada* nebandyk įsiterpti į jų pokalbį, nebent tavęs ko nors paklaustų (tokiu atveju sakai tai, ką jie nori išgirsti, ir vėl užsičiaupi). Visiškai nesvarbu, kas tu esi - juodaodis, baltaodis, raudonodis ar geltonodis. Kalėjime kiekvienas zekas yra nigeris, tad verčiau susitaikyk su šia mintimi, jei nori išlikti gyvas po susidūrimo su tokiais žmonėmis, kaip Hedlis ar Gregas Stamasas, kurie nedvejodami tave užmuštų. Atsidūręs už grotų, tampi valstijos nuosavybe. Vargas tam, kuris užmiršta šią esminę taisyklę. Pažinojau vyrus, praradusius akis, kojų ir rankų pirštus. Pažinojau žmogelį, netekusį penio galiuko ir maniusį, jog jam velniškai pasisekė. Norėjau perspėti Endį, kad jis prisivirė košės. Net jei dabar grįžtų prie darbo, vakare dušinėse sulauktų kelių žaliūkų, pasirengusių sutraiškyti jam kojas ir palikti besi-

raičiojantį ant cementinių grindų. Mušeikas gali nusipirkti už pakelį cigarečių arba tris Mažylio Ruto plakatus. Bet labiau už viską troškau perspėti, kad jis nebristų į pavojų liūną, nes gyvas neišlįs.

Užuot tai pasakęs, aš toliau liejau dervą ant stogo, tarsi nieko nebūtų įvykę. Kaip ir kiti kaliniai, visų pirma saugojau savo kailį. Privalėjau taip daryti. Jis ir taip sutrūkinėjęs, o Šošenke visada atsiras hedlių, kuriems maga sudraskyti tave į skutelius.

- Matyt, aš neteisingai pasakiau, - tarė Endis. - Svarbiausia ne tai, ar jūs pasitikite ja. Būtina išsiaiškinti, ar ji išdrįstų regzti pinkles jums už nugaros.

Hedlis pašoko. Mertas pašoko. Su juo ir Timas Jangbladas. Vyriausiojo prižiūrėto veidas liepsnojo lyg deganti daržinė.

- Aš tau pasakysiu, kas svarbiausia, - sugriežė jis dantimis. - Tau turėtų rūpėti, kiek sveikų kaulų išsaugosi. Galėsi suskaičiuoti juos ligoninėje. Eikš, Mertai. Nuspirsime šunsnukį nuo stogo.

Timas Jangbladas išsitraukė ginklą. Visi kiti braukėme dervą kaip išprotėję. Hedlis su Mertu tiesiog permes jį per turėklus. Baisi nelaimė. Diufrenas, kalinys 81433-ŠNK, leidosi žemyn su dviem tuščiais kibirais ir paslydo ant kopėčių. Kaip nepasisekė.

Mertas nustvėrė dešiniąją jo ranką, Baironas įsikibo į kairiąją. Endis nesipriešino ir nenuleido akių nuo raudono kampuoto prižiūrėtojo veido.

- Jei laikote ją po padu, pone Hedli, - šaltai ištarė jis, - tuomet nematau priežasties, kodėl negalėtumėte pasilikti sau visų pinigų, iki paskutinio cento. Galutinis rezultatas: ponui Baironui Hedliui atitenka trisdešimt penki tūkstančiai dolerių, dėdulei Semui - riestainio skylė.

Mertas pradėjo traukti jį prie stogo krašto. Hedlis stovėjo vietoje lyg įbestas. Kurį laiką Endis lingavo tai į vieną, tai į kitą pusę tarsi dviejų priešininkų tampoma virvė. Pagaliau vyriausiasis prižiūrėtojas prašneko:

- Palauk truputį, Mertai. Ką turi omenyje, berneli?

- Jei laikote savo žmoną po padu, galite atiduoti palikimą jai, - pasakė Endis.

- Kalbėk aiškiau, berneli, antraip lėksi žemyn.

- Federalinė Mokesčių Inspekcija leidžia įteikti sutuoktiniui vienkartinę dovaną. Iki šešiasdešimties tūkstančių dolerių.

Atrodė, lyg Hedliui kas būtų užtvojęs su vėzdu per galvą.

- Ne-e-e, - nutęsė jis. - Tai neįmanoma. *Neapmokestinamą* dovaną?

- Neapmokestinamą, - patvirtino Endis. - FMI neturi teisės paliesti nė vieno cento.

- Iš kur žinai?

- Jis buvo bankininkas, Baironai, - įsiterpė Timas Jangbladas. - Tikriausiai galėtų...

- Patylėk, Upėtaki, - atšovė Hedlis neatsigręždamas. Jangbladas nuraudo, tačiau įsakymui pakluso. Kai kurie sargybiniai pravardžiavo jį Upėtakiu dėl putnių lūpų ir išsprogusių akių. - Tu esi gudročius bankininkas, nušovęs savo žmoną. Kodėl turėčiau tavimi tikėti? Nori, kad aš prakaituočiau skalbykloje šalia tavęs? Turbūt apsidžiaugtum tokia pabaiga, ar ne?

- Jei būtumėte nuteistas už vengimą mokėti mokesčius, - tyliai atsiliepė Endis, - pakliūtumėte į federalinę įkalinimo įstaigą, ne į Šošenką. Tačiau to neįvyks. Neapmokestinama dovana sutuoktiniui yra visiškai teisėta įstatymų spraga. Pildžiau tuzinus... ne, šimtus panašių dokumentų. Šia priemone siekiama padėti žmonėms, paveldėjusiems nedidelius verslus arba sulaukusiems netikėtos vienkartinės sėkmės. Kaip jūs.

- Tu meluoji, - pareiškė Hedlis, tačiau buvo matyti, kad jis taip negalvoja. Prižiūrėtojo fizionomijoje atsispindėjo anksčiau neregėta emocija, groteskiškai nuslopinusi bjaurią įdegusio veido išraišką. Bairono Hedlio atveju tokia emocija atrodė beveik nepadori. Aš kalbu apie viltį.

- Ne, nemeluoju. Bet jums nebūtina manimi tikėti. Galite nusisamdyti teisininką...

- Į kapus varantys, prakeikti bybčiulpiai! - užstaugė Hedlis.

Endis gūžtelėjo pečiais.

- Tuomet eikite tiesiai į FMI. Ten sužinosite tą patį. Tiesą sakant, jums nereikia mano patarimų - pats būtumėte viską išsiaiškinęs.

- Tu sakai tiesą, sukruštas kvaily. Joks gudročius bankininkas, nupylęs savo žmoną, nepasakos man, kur šika lokiai.

- Jums teks nusisamdyti mokesčių teisininką arba bankininką, kuris už tam tikrą sumą sutvarkytų dokumentus, - tarė Endis. - Arba... jei neprieštarausite, atlikčiau tą patį beveik už dyką. Atsipirktumėte trimis buteliais alaus kiekvienam mano bendradarbiui...

- Bendradarbiai, - kimiai nusikvatojo Mertas ir pliaukštelėjo sau per kelią. Senasis, gerasis pliaukšėtojas Mertas... tikiuosi, jis padvėsė nuo susisukusių žarnų tokioje pasaulio dalyje, kur nėra morfijaus. - Tai bent pokštininkas. Bendradarbiai? Tu neturi jokių...

- Užčiaupk savo suknistą srėbtuvę, - suurzgė Hedlis, ir Mertas užsikirto. Vyriausiasis prižiūrėtojas vėl atsigręžė į Endį. - Ką ten sakei?

- Sakiau, kad už paslaugą paprašysiu po tris butelius alaus savo bendradarbiams, jeigu jus tenkina toks pasiūlymas. Man rodos, žmogus jaučiasi kur kas geriau dirbdamas lauke pavasarį, jei gali gurkštelėti skanaus gėrimo. Tai tik mano nuomonė. Tačiau darbas būtų atliktas idealiai, o jūs savo ruožtu užsitarnautumėte jų dėkingumą.

Vėliau ne kartą šnekėjau su vyrais, tą dieną buvusiais ant stogo - su Reniu Martinu, Loganu Sentpjeru ir Polu Bonsentu. Mes visi matėme... *jautėme* tą patį. Staiga valdžios gijas pradėjo traukioti Endis. Staiga pasidarė visiškai nesvarbu, kad Hedlis turi ginklą ir laiko rankose vėzdą, kad jo geriausias draugas yra Gregas Stamasas, atstovaujantis kalėjimo administracijai, už kurios slypi visa valstijos teisminė galia. Aš pajutau, jog mano širdis tuojau iššoks iš krūtinės, kaip 1938-aisiais, furgonu atriedėjus iki Šošenko vartų ir įžengus į kiemą su kitais keturiais naujokais.

Endis žvelgė į Hedlį savo skaidriomis šaltomis akimis, ir vėliau, prisiminę šį įvykį, mes visi nusprendėme, kad pinigai šiuo atžvilgiu atliko ne pagrindinį vaidmenį. Šimtus kartų esu atgaivinęs mintyse visą pokalbio eigą, todėl galiu tai *garantuoti*. Tiesiog Endis *privertė* jį pasiduoti kaip stipresnis žmogus, prie stalo nulenkiantis silpnesniojo ranką. Juk Hedlis galėjo paklausyti Endžio patarimo net ir nustūmęs jį nuo stogo.

Tačiau to nepadarė.

- Keli buteliai gal ir nepamaišytų, - tarstelėjo Baironas. - Kai dirbi, alus įgauna ypač gerą skonį. - Prakeiktas šmikis net sugebėjo pasirodyti kilniaširdis.

- Aš noriu duoti jums patarimą, kurio neišgirstumėte iš FMI, - pasakė Endis, savo nemirksinčiu žvilgsniu varstydamas Hedlį. - Įteikite dovaną savo žmonai, jei esate *tikras*, kad ji nemėgins jūsų apgauti ar kitais būdais pasisavinti pinigų. Jei bent truputį dvejojate, mes sugalvosime ką nors kita...

- Apgauti mane? - nuožmiai nutraukė jį Hedlis. - Apgauti *mane?* Ponuli Karštagalvi Bankininke, net ir prarijusi dėžę laisvinamųjų, ji nedrįstų pirstelėti be mano leidimo.

Mertas, Jangbladas ir kiti prižiūrėtojai pataikūniškai sukikeno. Endis nė nešyptelėjo.

- Paimkite iš pašto skyriaus visas reikalingas anketas, ir aš jas užpildysiu. Jums tereikės pasirašyti.

Endžio žodžiai nuskambėjo pakankamai reikšmingai, ir Hedlis išpūtė krūtinę. Paskui sumaurojo, nuožmiai dėbtelėjęs į mus:

- Ko jūs spoksote, veltėdžiai? Pajudinkite savo subines, po velnių! - atsisukęs į Endį pamojo ranka: - Eime su manimi, Karštagalvi. Gerai paklausyk, ką pasakysiu. Aš greitai sužinosiu, jei bandysi mane kaip nors apmauti. Dar savaitei nepasibaigus, galėsi vaikytis savo makaulę po dušinę.

- Suprantu, - tyliai atsakė Endis.

Ir jis tikrai suprato. Kaip išaiškėjo, suprato daugiau už mane - už mus visus.

Štai taip priešpaskutinę darbo dieną, 1950-aisiais, metalo plokščių fabriko stogą dervavusi kalinių grupelė gavo teisę pailsėti - ankstyvą pavasario rytą, dešimtą valandą, mes sėdėjome ir siurbčiojome tamsų alų, dovanotą paties bjauriausio prižiūrėtojo visoje Šošenko kalėjimo istorijoje. Šiltas alus priminė šlapimą, tačiau tokio skanaus gėrimo dar gyvenime nebuvau ragavęs. Mes sėdėjome, gėrėme, šildėme saulėje pečius, ir šio malonumo negalėjo sugadinti netgi nuostabos bei pasibjaurėjimo kupina Hedlio veido išraiška - atrodė, lyg jis būtų žiūrėjęs, kaip alų maukia beždžionės. Apėmė jausmas, tarytum mes dervuotume savo namų stogą.

Vienintelis Endis atsisakė alaus. Aš jau pasakojau apie jo gėrimo įpročius. Vyrukas tupėjo susikūprinęs šešėlyje, rankomis apglėbęs kelius, ir paslaptingai šypsojosi. Stebėtina, kiek žmonių atsimena jį štai tokį; stebėtina, kiek žmonių darbavosi mūsų komandoje, kai Endis Diufrenas išdrįso stoti prieš Baironą Hedlį. Man regis, jog tuo metu dervuotojų grupelę tesudarė devyni dešimt vyrų, tačiau nepraėjus ir penkeriems metams jų padaugėjo iki dviejų šimtų... jei tikėsite viskuo, ką girdite.

Taigi... jūs turbūt paprašysite manęs atsakyti tiesiai šviesiai, ar aš pasakoju apie legendomis apipintą žmogų lyg smėlio kruopelę,

aplipusią deimanto dulkėmis, ir man teks pripažinti, jog tai iš dalies tiesa. Žinau viena - Endis Diufrenas nebuvo panašus nei į mane, nei į bet kurį kitą laimingosios šeimynėlės narį. Jis sugebėjo įsinešti į kalėjimą penkis šimtus dolerių, paslėpęs juos kiemo durų prieangyje, ir ne tik: kartu su šaltakrauju kalės vaiku atsklido dar šis tas. Galbūt savo vertės suvokimas arba nuojauta, kad vieną dieną žiema pasibaigs... o gal tarp prakeiktų pilkų sienų prasismelkė laisvės pojūtis? Atrodė, kad iš Endžio Diufreno vidaus veržiasi nematoma šviesa, kuri buvo užgesusi vos vieną kartą. Beje, tai dar viena mano istorijos dalis.

Nespėjus prasidėti 1950-ųjų superfinalams - jei prisimenate, tais metais Filadelfijos "Stebukladariai" pralošė ketverias varžybas iš eilės, - Endžio jau nebekankino problemos dėl "sesučių". Stamasas ir Hedlis tarė savo žodį. Jei Endis Diufrenas pasiskųs kuriam nors iš jų arba kitiems prižiūrėtojams, priklausantiems išrinktųjų ratui, ir parodys bent menkiausią kraujo lašelį savo apatinėse kelnaitėse, tą patį vakarą "sesutės" grius į lovą su sopančiomis galvelėmis. Visi iki vieno pakluso šiam nurodymui. Kaip minėjau, kalėjime visada atsiras koks aštuoniolikmetis mašinų vagis arba nevykėlis padegėjas, arba vyrukas, nuteistas už mažų vaikų tvirkinimą. Kitą dieną po incidento ant metalo plokščių fabriko stogo Endžio ir "sesučių" keliai išsiskyrė.

Jis pradėjo dirbti bibliotekoje, prižiūrimas seno užsigrūdinusio zeko Brukso Hatleno, kurį pristatė prie knygų trečiojo dešimtmečio pabaigoje vien todėl, kad jis turėjo aukštesnįjį išsilavinimą. Bruksis buvo gavęs gyvulininkystės diplomą, tačiau tokiose žemo išsimokslinimo lygio įstaigose, kaip Šošenkas, nedaug kas būtų galėjęs pasigirti, jog studijavo koledže. Administracija paprasčiausiai neturėjo iš ko pasirinkti kaip tie elgetos, privalantys būti dėkingi už duonos kruopelę.

Bruksį, kuris nužudė savo žmoną ir dukterį po to, kai prarado savitvardą pralošęs pokerį - tai įvyko Kulidžo prezidentavimo laikais, - paleido lygtinai į laisvę 1952-aisiais. Kaip visada, išmintingoji valstijos valdžia teikėsi pasigailėti kalinio, šiam netekus bet kokios galimybės įsilieti į normalią visuomenę. Šešiasdešimt aštuonerių metų senuką kankino artritas; išeidamas pro pagrindinius vartus su savo lenkišku kostiumu ir prancūziškais bateliais, vienoje ranko-

je laikydamas lygtinio paleidimo dokumentus, kitoje spausdamas tolimojo maršruto autobuso bilietą, jis pravirko. Šošenkas atstojo Bruksiui visą pasaulį. Tai, kas slypėjo už kalėjimo sienų, kėlė jam nemažesnį siaubą nei vakarų jūros prietaringiems penkioliktojo amžiaus jūreiviams. Girdėjau, kad jis mirė 1953-aisiais skurdžioje Friporto senelių prieglaudoje. Ką gi, valstija neblogai atkeršijo Bruksiui, išmokiusi jį pamėgti nelemtą šūdnamį ir pagaliau išmetusi laukan.

Endis sėkmingai pakeitė Bruksį ir išdirbo bibliotekoje dvidešimt trejus metus. Norėdamas pagerinti vietinės skaityklos reikalus jis naudojosi ta pačia valios jėga, kuria pribloškė Baironą Hedlį, ir, laikui bėgant, mažas kambarėlis (tebesmirdintis terpentinu, nes iki 1922-ųjų tai buvo paprasčiausias dažų sandėliukas) su "Reader's Digest" knygų santraukomis ir "National Geography" žurnalais virto geriausia kalėjimų biblioteka visoje Naujojoje Anglijoje.

Jis stūmėsi į priekį mažais žingsneliais. Prie durų įtaisė pasiūlymų dėžę ir kantriai mėtydavo šalin raštelius su bandymais pajuokauti, tokius, kaip *Prašomie daugeu pornuo knigų* arba *Nuoriu 10 liengvų pabegimo pamuokų*. Endis stengėsi gauti tai, kas išties rūpėjo kaliniams. Jis parašė visiems svarbiausiems Niujorko knygų klubams ir privertė "Literatų gildiją" bei "Mėnesio knygos" klubą atsiųsti savo leidinių už ypač mažą kainą. Sužinojęs apie smulkių pomėgių - muilo drožinėjimo, medžio raižymo, žongliravimo ir pasianso dėliojimo - paplitimą, gavo visą įmanomą informaciją šiomis temomis. Neužmiršo ir mėgstamiausių kalėjimo rašytojų: Erlo Stenlio Gardnerio ir Lui L'Amoro. Regis, zekams niekada neatsibosdavo skaityti apie teismo procesus arba žudynes tyrlaukiuose. Žinoma, po stalu Endis slėpė dėžę gana pikantiškų knygelių, kurias skolindavo tik tuo atveju, jei įsitikindavo, kad jos bus sugrąžintos. Tokio tipo literatūra negalėjo skųstis populiarumo stoka. Po kelių mėnesių nauji leidiniai virsdavo apšiurusiomis draiskanomis.

1954-aisiais jis parašė pirmąjį laišką į valstijos senatą, įsikūrusį Augustoje. Tuometinis viršininkas Stamasas įsivaizdavo Endį esant savo laimę nešančiu talismanu. Dažnai užsukdavo į biblioteką, pilstydavo iš tuščio į kiaurą ir netgi tėviškai apkabindavo jo pečius. Tačiau neįstengė mūsų apmulkinti. Endis Diufrenas buvo niekieno talismanas.

Viršininkas pareiškė, jog toji gyvenimo dalis, kai jis išoriniame

pasaulyje dirbo banke, nugrimzdo į praeitį, todėl derėtų visą dėmesį sutelkti į kalėjimo aktualijas. Kalbant apie pasipūtėlius respublikonus, šildančius savo kailį Augustoje, jiems terūpėjo trys mokesčių mokėtojų pinigų leidimo būdai, susiję su kalėjimo ir pataisos darbų sritimi. Pirma, didesnės sienos; antra, storesnės grotos; trečia, daugiau sargybinių. Valstijos senatas, aiškino Stamasas, laiko Tomastano, Šošenko, Pitsfildo ir Pietinio Portlendo gyventojus paprasčiausiomis atmatomis, kurie privalo vardan visų šventųjų tempti sunkios bausmės naštą. Jei tarp nuteistųjų pasitaiko keletas nusususių nelaimėlių... vadinasi, jiems tiesiog nepasisekė.

Endis išspaudė savo šykščią šypsenėlę ir paklausė Stamaso, kas atsitiktų betono luitui, jei ant jo kartą per dvylika mėnesių kaptelėtų vandens lašelis ir taip tęstųsi visą milijoną metų. Viršininkas nusikvatojo ir pliaukštelėjo Endžiui per nugarą.

- Tu neturi milijono metų, senas kriene, o jei turėtum, greičiausiai įvykdytum savo sumanymą vypsodamas, kaip dabar. Gali rašyti savo laiškus. Aš netgi išsiųsiu juos, jei sumokėsi už pašto ženklus.

Endis taip ir padarė. Sakoma, juokiasi tas, kuris juokiasi paskutinis, tik gaila, kad nei Stamasas, nei Hedlis to neišvydo. Prašymus papildyti bibliotekos fondą nuolatos atmesdavo, kol 1960-aisiais jis pagaliau sulaukė dviejų šimtų dolerių čekio - matyt, senatas tikėjosi, jog tokia suma patenkins įkyruolį. Bergždžios viltys. Endis pajuto įspraudęs vieną koją tarp durų ir puolė į darbą su dviguba energija - du laiškai per savaitę vietoje vieno. 1962-aisiais jis gavo keturis šimtus "žalių", ir visą dešimtmetį bibliotekai būdavo siunčiama septynių šimtų dolerių suma per metus. Ne kažin kiek, palyginti su vidutinės provincinio miestelio bibliotekos finansavimu, tačiau už tūkstantį "žalių" galima prisipirkti visą galybę nukainotų istorijų apie Perį Meisoną arba Džeiko Logano vesternų. Kai Endis mus apleido, Šošenko bibliotekėlėje (iš paprasto dažų sandėliuko išsiplėtusioje iki trijų kambarių) galėjai rasti, ko tik širdis geidžia. O jei nepavykdavo aptikti norimo leidinio, egzistavo didelė tikimybė, kad Endis iškas jį iš po žemės.

Turbūt klausiate savęs, ar tokį Endžio gyvenimo posūkį nulėmė jo patarimas Baironui Hedliui, kaip išsaugoti paveldėtus pinigus nemokant valstybei mokesčių? Ir taip... ir ne. Neabejoju, jog patys suprantate, kaip toliau klostėsi įvykiai.

Pasklido gandas, kad Šošenkas turi nuosavą finansų genijų. En-

dis pasiūlė keliems sargybiniams, norintiems sutaupyti savo vaikų mokslams koledže, kur investuoti pinigus. Davė patarimų kitai porelei, ketinančiai šiek tiek paspekuliuoti akcijų biržoje (kaip vėliau išaiškėjo, tiems prižiūrėtojams velniškai neblogai pasisekė; vienas jų po dvejų metų netgi sugebėjo anksčiau laiko išeiti į pensiją). Te-rauna mane velniai, jei Endis nepadėjo nuslėpti mokesčių pačiam kalėjimo viršininkui, Rūgščiom Lūpytėm Džordžui Danahiui. Prieš sulaukdamas didžiosios pylos tas šmikis tikriausiai svajojo apie milijonus. 1951-ųjų balandį Endis tvarkė pusės Šošenko prižiūrėtojų mokesčius, ir iki 1952-ųjų šis skaičius beveik padvigubėjo. Jam užmokėdavo vertingiausia kalėjimo valiuta: gera valia.

Kai viršininko kėdėje įsitaisė Gregas Stamasas, Endžio pozicijos dar labiau sustiprėjo - visų smulkmenų nežinau, tiktai galiu spėti. Tiesa yra ta, kad kai kurie kaliniai turėdavo įvairiausių nuolaidų - savo kamerose laikydavo radijo imtuvus, neskaičiuodavo lankymo valandų ir panašiai, - už kurias mokėdavo žmonės iš išorinio pasaulio, zekų žargonu vadinami "angelais". Jei kokį nors vyruką staiga atleidžia nuo darbo šeštadienio priešpietę, mums aišku, kad jis įsigijo "angelą", paklojantį už privilegijas nemenkas sumeles. Dažniausiai "angelas" įkišdavo kyšį vienam iš vidutinio lygio prižiūrėtojų, o šis savo ruožtu pasidalindavo pinigais su administracijos viršūnėle.

Kurį laiką mašinų remonto dirbtuvės, taikiusios dideles nuolaidas ir nusvilinusios Džordžui Danahiui nagus, tūnojo pogrindyje, kol šeštojo dešimtmečio pabaigoje vėl atsigavo. Į administracijos slaptąsias sąskaitas apvalias sumas pervesdavo tie patys kontraktų užsakovai. Duodu galvą nukirsti, jog daugumą jų sudarė kompanijos, tiekusios savo įrangą į skalbyklą, metalo plokščių dirbtuves bei rūdos smulkinimo fabriką, pastatytą 1963-aisiais.

Baigiantis septintajam dešimtmečiui suklestėjo prekyba tabletėmis, ir valdžia neužmiršdavo prisidurti vieno kito dolerio prie bendro nelegalių pajamų srauto. Žinoma, pastarasis nė iš tolo neprilygo slaptų machinacijų pelnui didžiuosiuose Atikos arba San Kventino kalėjimuose, tačiau vadinti jį trupinėliais irgi neapsiverstė liežuvis. Po kurio laiko patys pinigai tampa problema. Juk nesusikiši jų į piniginę, o vėliau nedalinsi suglamžytų dvidešimtinių ir apibrizgusių dešimtinių į kairę ir į dešinę, norėdamas įsirengti sa-

vo kieme baseiną arba priestatą. Peržengęs tam tikrą ribą, privalai aiškintis, iš kur gavai tokius pinigus... jei nesugebėsi įtikinti mokesčių inspekcijos, nė akimi nespėsi mirktelėti, kaip atsidursi kaliūzėje.

Štai čia į darbą kibdavo Endis. Administracija perkėlė jį iš skalbyklos į biblioteką, tačiau, pažiūrėjus iš kitos pusės, jis taip ir liko profesionaliu skalbėju. Tik dabar plaudavo ne paklodes, o purvinus pinigus, investuodamas juos į akcijas, neapmokestinamus municipalinius projektus ir dar velniai žino į kokias skyles.

Prabėgus maždaug dešimčiai metų nuo įsimintinos dienos ant metalo plokščių fabriko stogo, Endis prisipažino man, kad jo nė kiek negraužia sąžinė. Suktybės egzistavo visais laikais, juolab kad būdamas laisvėje jis nesiveržė į Šošenką. Aš esu nekaltas žmogus, kalbėjo jis, pakliuvęs už grotų dėl pasibaisėtinų, atsitiktinai susiklosčiusių aplinkybių, ir jokiu būdu nesiekiu tapti misionieriumi arba geradariu.

- Be to, Redai, - tęsė jis su ta pačia niekuomet iš veido neišnykstančia šypsenėle, - mano darbas čia *nedaug* kuo skiriasi nuo to, ką veikiau laisvėje. Pateiksiu tau gana cinišką aksiomą: profesionalios finansinės pagalbos poreikis individui arba kompanijai yra tiesiogiai proporcingas skaičiui žmonių, kuriuos tas asmuo ar kompanija apmulkino.

Paprastai tokias įstaigas valdo žiaurūs ir nuožmūs kvaišos. Išoriniam pasauliui diktuojantys sąlygas individai taip pat pasižymi žiaurumu, tačiau proto jiems netrūksta, nes laisvėje kompetencijos standartai šiek tiek aukštesni. Nedaug, bet aukštesni.

- Nenoriu tau aiškinti, kaip tvarkyti reikalus, bet, tiesą sakant, tabletės mane nervina. Raudonukės, nuskausminantieji, Nembutalas - čia atplaukia netgi piliulių, kurias vadina “Ketvirtąja Stadija”. Aš tokių niekada gyvenime negausiu.

- Man irgi nepatinka tabletės, - prisipažino Endis, - tačiau tą patį galiu pasakyti apie cigaretes ir alkoholį. Aš neprekiauju narkotikais. Neatnešu jų į kalėjimą ir nepardavinėju. Dažniausiai tai daro prižiūrėtojai.

- Bet...

- Taip, žinau. Kelio gale laukia šviesa. Teisybė, Redai, kai kurie žmonės atsisako susitepti rankas. Tokiems šventuoliams ant pečių tupi balandžiai, kurie aptriedžia jų švarkus. Linkusieji į kitą

kraštutinumą maudosi purve ir spaudžia dolerį iš visokios velniavos - ginklų, geležčių, heroino. Ar koks nors zekas buvo tau pasiūlęs sudaryti sandėrį?

Linktelėjau galva. Per tiek metų visko pasitaikydavo. Galų gale aš esu žmogus, galintis gauti jums, ko tik panorėsite. Jeigu jau įstengi suorganizuoti baterijas radijo imtuvui, cigarečių blokus, žolytę, tai tikriausiai galėtum padėti užmegzti ryšį su vyruku, mėgstančiu pasišvaistyti peiliu.

- Taip ir maniau. Bet tau tokie dalykai nepriimtini. Supranti, Redai, mes žinome, kad, be šventumo ir murkdymosi dumblyne, egzistuoja dar viena alternatyva. Tu bandai išlaikyti pusiausvyrą ant lyno, ištempto virš bedugnės. Pasirenki menkesnę blogybę ir neužmiršti savo gerų ketinimų. Jei ramiai miegi naktimis... ir nesapnuoji košmarų, žinai, jog tau neblogai sekasi.

- Geri ketinimai, - nusijuokiau aš. - Gali man to nepasakoti, Endi. Nukrypęs nuo tiesaus kelio bet kuris zekas pakliūtų tiesiai į pragarą.

- Tu apsirinki, - staiga surimtėjo jis. - Čia ir yra pragaras. Čia, Šošenke. Valdžia prekiauja tabletėmis, o aš patariu jiems, ką daryti su pinigais. Kita vertus, man pavyko įrengti biblioteką. Negana to, pažįstu mažiausiai porą tuzinų vyrukų, kurie pasinaudojo knygomis ir išlaikė vidurinio mokslo brandos egzaminą. Galbūt, ištrūkę į laisvę, jie sugebės išsiropšti iš mėšlo krūvos. Kai 1957-asiais mums prisireikė antro kambario, administracija greitai surado laisvo ploto norėdama, kad jausčiaus laimingas. Aš dirbu pigiai, abipusiai naudingų mainų pagrindu.

- Ir turi nuosavus apartamentus.

- Aha. Man taip patinka.

Šeštąjį dešimtmetį kalėjimo gyventojų skaičius augo labai pamažu. Tačiau septyniasdešimtaisiais kalinių padvigubėjo, kiekvienam Amerikos koledžo vaikiui užsimanius pasismaginti kvaišalais arba užsirūkyti žolytės ir už tai sulaukus visiškai absurdiškos bausmės. Visą tą laiką Endis su niekuo nesidalino savo kamera, išskyrus vieną atvejį, kai pas jį trumpam įsikūrė augalotas tylus indėnas, vardu Normeidenas (kaip ir visiems indėnams, pakliuvusiems į Šošenką, jam teko pasitenkinti Vado pravarde). Iki gyvos galvos nuteisti zekai manė, jog Endis išprotėjęs, bet mano draugas nieko ne-

sakė, tiktai šypsojosi. Jam patiko taip gyventi... be to, valdžia norėjo, Endžio žodžiais tariant, kad jis jaustųsi laimingas. Pigių darbuotojų reikia visiems.

Kalėjime laikas slenka labai lėtai. Kartais atrodo, kad jis sustoja, bet taip nėra. Džordžui Danahiui teko pasitraukti nuo scenos, kai laikraščiai pratrūko puikuotis antraštėmis KYŠININKAVIMO SKANDALAS . Jo vietą užėmė Stamasas, ir ateinančius šešerius metus Šošenkas virto gyvu pragaru. Grego Stamaso valdymo laikotarpiu niekuomet nebūdavo tuščių ligoninės lovų arba rytinio fligelio karcerio kamerų.

Vieną 1958-ųjų dieną pažvelgiau į save mažutėliame veidrodyje, kurį laikiau savo kameroje, ir išvydau keturiasdešimtmetį vyrą. 1938-aisiais pro kalėjimo vartus įžengė vaikis su raudonų plaukų kupeta, bemaž pamišęs iš sielvarto, mąstantis apie savižudybę. To vaikio nebėra. Raudoni plaukai žilstelėjo ir praretėjo. Paakius išvagojo raukšlelių voratinkliai. Būtent tada aš pamačiau, kaip į paviršių stengiasi išlįsti viduje tūnantis senas žmogus, ir išsigandau. Kas gi norėtų sulaukti senatvės už grotų?

Stamasas atsisveikino su mūsų laimingąja šeimynėle 1959-ųjų pradžioje. Aplink jį pradėjo šniukštinėti keli žurnalistai; prisidengęs svetimu vardu, vienas jų netgi išdrįso pasėdėti kalėjime už tariamą nusikaltimą. Spaudoje vėl būtų pasirodžiusi KYŠININKAVIMO SKANDALO antraštė, tačiau Stamasas nelaukė ir pasipustė padus. Galite manimi patikėti - aš kuo puikiausiai jį suprantu. Jei būtų buvęs nuteistas už savo nusikaltimus, ne išimtis, kad tiesiu taikymu būtų atkeliavęs į Šošenką ir nedaugiau kaip po penkių valandų virtęs pūvančiu lavonu. Tas šunsnukis Baironas Hedlis atsistatydino dvejais metais anksčiau. Gavęs širdies smūgį išėjo į pensiją.

Tiriant Stamaso bylą, Endžio niekas nepakrutino. 1959-ųjų ankstyvą pavasarį buvo paskirtas naujas viršininkas su padėjėju ir vyriausiuoju sargybiniu. Kitus aštuonis mėnesius Endis niekuo nesiskyrė nuo eilinio zeko. Būtent tuo metu į jo kamerą įsikėlė Normeidenas, didžiulis indėnas, turintis pasamakodžių genties kraujo. Paskui vėl viskas prasidėjo iš naujo. Normeidenas išsikraustė, o Endis, kaip ir anksčiau, galėjo džiaugtis vienišo atsiskyrėlio dalia. Viršūnėlės keičiasi, tačiau suktybių tinklas niekada nesuplyšta.

Kartą šnekėjau su Normeidenu apie Endį.

- Šaunus vyrukas, - tarė indėnas. Kiškio lūpa ir įtrūkęs gomurys trukdė jam kalbėti. Užuot normaliai taręs žodžius, Normeidenas kimiai švokšdavo. - Jis nesišaipydavo, bet mačiau, jog nenori gyventi kartu su manimi. - Dičkis gūžtelėjo pečiais. - Gerai, kad persikėliau kitur. Toje kameroje didelis skersvėjis ir visą laiką labai šalta. Jis neleido liesti savo daiktų. Nesvarbu. Šaunus vyrukas. Nesišaipydavo. Bet skersvėjis nepatiko.

Jei gerai pamenu, Ritos Heivort plakatas kabojo Endžio kameroje iki 1955-ųjų. Paskui ją pakeitė Merilinos Monro nuotrauka iš "Septynmečio niežulio", kurioje ji stovi metro stotelėje, o suknelės klostės kedena pro šaligatvio grotas plūstančio šilto oro srautas. Merilinos epocha baigėsi 1960-aisiais. Plakato su apšiurusiais pakraščiais vietą užėmė Džeinė Mensfild - vienas didelis biustas, jei atleisite už tokį posakį. Vos po metų nuo sienos jau žvelgė kita aktorė, iš Anglijos - regis, Heizelė Kort. 1966-aisiais šią pakeitė Rakelė Velč, išbuvusi Endžio kameroje šešerius metus ir sumušusi kitų plakatų rekordus. Paskutinėje ten kabojusioje nuotraukoje buvo pavaizduota kántri stiliaus dainininkė Linda Ronstad.

Kažkada paklausiau Endžio, ką jam reiškia tie plakatai, ir sulaukiau keisto, lyg ir nustebusio žvilgsnio.

- Turbūt tą patį, ką ir kitiems kaliniams, - atsakė jis. - Laisvę. Kai žiūri į tas gražias moteris, apima jausmas, tarsi tau būtų suteikiama galimybė - bent jau *retsykiais* - įžengti į plakatą ir atsidurti šalia jų. Būti laisvam. Galbūt todėl man labiausiai patinka Rakelė Velč, tiksliau sakant, pajūris, kuriame ji nufotografuota. Spėju, jog tai Meksikos pakrantė, tyli rami vietelė, kur žmogus įstengtų išgirsti savo mintis. Ar kada nors taip jauteisi, Redai? Ar kada nors tau atrodė, kad galėtum įžengti į plakatą?

Atsakiau, jog niekada.

- Gal vieną dieną suprasi, ką turiu omenyje, - tarė jis ir, kaip paaiškėjo po daugelio metų, sakė tiesą. Kai pagaliau suvokiau jo užuominą, pirmiausia pagalvojau apie Normeideną ir šio žodžius, esą Endžio kameroje visada šalta.

1963-ųjų kovo pabaigoje-balandžio pradžioje su Endžiu atsitiko baisus dalykas. Jau minėjau, kad jis turėjo savyje kažką tokio, ko trūko kitiems kaliniams, įskaitant ir mane. Galite vadinti tai pu-

siausvyra arba gebėjimu susitaikyti su esama padėtimi, arba nepalaužiamu įsitikinimu, jog ilgas košmaras kada nors pasibaigs. Šiaip ar taip, Endis Diufrenas pasižymėjo antžmogiška savitvarda ir nė per nago juodymą neketino pasiduoti niūriai depresijai, kuri užvaldo daugumą kalėjimo įnamių. Jo elgsenoje nebūtum įžiūrėjęs nė menkiausio nevilties požymio. Bent jau iki 63-ųjų žiemos pabaigos. Tuo metu Šošenkui vadovavo viršininkas Semiuelis Nortonas, kurio užantyje būtų jautęsi saugiai bet kokie šventeivos rašytojai, net ir Kotonas bei Inkrizas Mazeriai. Kiek žinau, niekas nematė jo besišypsančio. Vyrukas trisdešimt metų Eliote mynė baptistų bažnyčios slenkstį, todėl nenuostabu, jog tapęs mūsų laimingosios šeimynėlės galva pasirūpino, kad kiekvienas naujas kalinys gautų Naujojo Testamento tomelį. Ant jo rašomojo stalo stovėjo metalinė plokštelė su inkrustuotomis auksinėmis raidėmis: JĖZUS KRISTUS IŠGELBĖS MANO SIELĄ. Ant sienos kabėjo žmonos dovanotas kilimėlis, kuriame ji išsiuvinėjo užrašą, esą NETRUKUS IŠAUŠ PASKUTINIOJO TEISMO DIENA. Pastaroji naujiena mūsų nė kiek nejaudino. Visiems kaliniams jau teko girdėti teismo nuosprendį - mes su mielu noru paliudytume, kad po uolomis nesislėpėme ir neieškojome prieglobsčio po mirusio medžio šakomis. Ponas Semas Nortonas cituodavo bibliją bet kokia proga, ir jei susiduriate su tokiu žmogumi akis į akį, nuoširdžiai patariu kuo plačiau išsišiepti ir abiem delnais užsidengti kiaušus.

Gregui Stamasui išgaravus, ligoninėje gerokai padaugėjo tuščių lovų ir, kiek žinau, visiškai išnyko naktinių laidotuvių tradicija. Bet negalvokite, kad Nortonas netikėjo bausmės galia. Karceryje kaip paprastai trūkdavo laisvų vietų. Vyrams dantų daugiau nekuldavo - duonos ir vandens dieta padėdavo šiems iškristi patiems. Prasikaltusiems nelikdavo ką daryti, tiktai dūsauti: “Ką gi, vaikinai, sėdžiu Semo Nortono “trupinėlio ir gurkšnelio” traukinyje”.

Šis žmogus buvo pats šlykščiausias veidmainys, kokį tik esu regėjęs per savo gyvenimą. Machinacijos klestėjo, kaip ir anksčiau, juolab kad Semas Nortonas nestokojo naujų sumanymų. Endis žinojo menkiausias aferų smulkmenas ir retkarčiais pakuždėdavo šį tą man, geram savo draugui. Prabilus apie suktybes, ramų veidą perkreipdavo pasibjaurėjimo ir nuostabos išraiška, tarytum jis būtų pasakojęs apie plėšrius naujos rūšies vabalus, kurių grėsminga išvaizda ir godumas daugiau kelia juoką negu siaubą.

Būtent viršininkas Nortonas parengė “Lauko” programą - tikriausiai skaitėte apie ją “Newsweek” žurnale prieš šešiolika ar septyniolika metų ir pamanėte, jog tai išties rimtas žingsnis į priekį praktinio perauklėjimo kelyje. Kaliniai kirsdavo medžius, remontuodavo tiltus, tiesdavo vieškelius ir statydavo bulvių sandėlius. Apie savo “Lauko” programą Nortonas pasakodavo beveik kiekviename suknistame Naujosios Anglijos “Rotary” arba “Kivanis” klube. Zekai vadino tai “plėšikavimu kelyje”, tačiau niekas jų nekvietė į visuomenės grietinėlės klubus išreikšti savo požiūrio.

Nortonas, tas ilgametis baptistų bažnyčios lankytojas, laikė savo rankose visas gijas - nuo medžių kirtimo iki naujų drenažo vamzdžių klojimo po valstijos greitkeliais. Jis turėjo žmonių, medžiagų... ko tik širdis geidžia. Maža to, vietinės statybų bendrovės mirtinai baiminosi jo programos, kadangi niekas neįstengtų konkuruoti su vergišku kalinių darbu. Tad nenuostabu, jog per visus šešiolika metų Šošenke Semas Nortonas, trisdešimties metų keliaklupsčiavimo bažnyčioje patirtį turintis Testamento mylėtojas, yra gavęs didžiausią šūsnį storų vokelių. Priklausomai nuo pastarųjų apimties, jis palaimindavo kokį nors projektą arba pareikšdavo, neva jo “Lauko” programos dalyviai nepajėgs atlikti paskirtos užduoties, nes darbuojasi kitoje vietoje. Niekaip negalėjau suprasti, kodėl Nortonas neužbaigė savo dienų Masačiusetso plente paliktos mašinos bagažinėje už nugaros surištomis rankomis ir su pustuziniu kulkų galvoje.

Prisiminiau senos aludės dainos žodžius: “Dievulėliau, kaip tekėjo pinigai”. Nortonas greičiausiai pritarė puritonų nuomonei, kad norėdamas išsiaiškinti, ar žmogų palytėjo Viešpaties ranka, privalai patikrinti jo banko sąskaitą.

Endis Diufrenas buvo dešinioji viršininko ranka, tylusis partneris. Žinodamas, kad jį džiugina darbas kalėjimo bibliotekoje, Nortonas nesibodėjo tuo naudotis. *Ranka ranką plauna* - tai mėgstamiausias šventeivos aforizmas. Todėl Endžiui dažnai tekdavo dalinti gerus patarimus ir pelningus pasiūlymus. Nedrįstu tvirtinti, kad būtent jis sukūrė Nortono “Lauko” programą, bet garantuoju, jog savo rankomis vyrukas persijojo nemažai pinigėlių tam kekšės išperai, kas antrą žodį klykaujančiam apie Jėzų. Jis duodavo gerų patarimų, pamėtėdavo naudingų pasiūlymų, pinigai plaukė sraunia upe

ir... tai kalės vaikas! Biblioteka netikėtai gaudavo naujų automobilių remonto vadovėlių, ką tik išleistų Groliero enciklopedijų, knygų, padedančių pasiruošti baigiamiesiems brandos egzaminams, ir, žinoma, Erlo Stenlio Gardnerio bei Lui L'Amoro detektyvų.

Esu įsitikinęs, jog visus įvykius nulėmė Nortono nenoras prarasti savo šauniąją dešiniąją ranką. Pasakysiu dar daugiau: viršininką gąsdino galimybė, jog išsivadavęs iš Šošenko kalėjimo Endis paskleistų gandus apie jo darbelius.

Ištisus septynerius metus dėliojau šią istoriją iš atskirų mozaikos gabalėlių. Kai ką papasakojo Endis - bet ne viską. Vyrukui niekada nepatiko kalbėti apie nemalonų gyvenimo periodą, ir aš jo nekaltinu. Kitas dalis išgirdau iš pustuzinio skirtingų šaltinių. Jau anksčiau minėjau, jog kalinių padėtis neką geresnė už vergų, tačiau jie puikiai moka naudotis vergišku įpročiu: nutaisyti buką veido išraišką ir įtempti ausis. Retsykiais man pasisekdavo nugirsti tik istorijos pabaigą, kitais kartais zekai žinodavo pradžią arba vidurį, bet nenutuokdavo, kaip įvykiai klostėsi vėliau. Aš išdėstysiu faktus nuo A iki Z, ir galbūt jūs suprasite, kodėl dešimt mėnesių žmogus slankiojo apsvaigęs ir apimtas depresijos. Nors mūsų žavingoje pragaro skylėje jau buvo prasėdėjęs penkiolika metų, manau, kad jis vis dar nesuvokė, kur atsidūrė. Iki 1963-ųjų, prieš susitikdamas su Tomiu Viljamsu, Endis nė neįsivaizdavo, į kokią šlykščią pliurzę įbrido.

Tomis Viljamsas prisijungė prie mūsų laimingosios Šošenko šeimynėlės 1962-ųjų lapkritį. Jis laikė save Masačiusetso čiabuviu, tačiau tuo nesididžiavo; per savo dvidešimt septynerius metus Tomis spėjo pasėdėti už grotų beveik visoje Naujojoje Anglijoje. Vyrukas buvo patyręs vagis, ir aš maniau, kad jam derėtų pasirinkti kitą profesiją.

Jis turėjo žmoną, kuri užsukdavo į Šošenką kiekvieną savaitę. Moteris neabejojo, jog Tomio reikalai pagerėtų - o kartu ir jos bei trimečio sūnaus, - jeigu jis užbaigtų vidurinius mokslus. Žmona įkalbėjo jį pamėginti mokytis, ir Tomis Viljamsas tapo nuolatiniu bibliotekos lankytoju.

Septinto dešimtmečio pradžioje Endžio darbas jau buvo virtęs sena rutina. Jis pasirūpino, jog Tomis gautų brandos atestato testus, kuriuos šis išlaikydavo skubiai peržvelgęs temas, praleistas vidu-

rinėje mokykloje. Seniai užmirštus dalykus padėjo atgaivinti mokymosi kursai paštu.

Vyrukas tikriausiai nebuvo geriausias iš visų Endžio mokinių, ir aš, tiesą sakant, nežinau, ar jam pavyko gauti mokyklos baigimo diplomą. Tačiau tai nėra esminis faktorius mano istorijoje. Svarbiausia, kad jis labai pamėgo Endį Diufreną, kaip ir dauguma žmonių, geriau susipažinusių su mano draugu.

Kelis kartus Tomis teiravosi jo: "Už ką toks protingas vaikinas sėdo į kaliūzę?" Panašiai klausiama: "Ką graži mergina veikia tokioje vietoje?" Tačiau Endis nieko neatsakydavo, tik šyptelėdavo ir pakreipdavo pokalbį kita linkme. Natūralu, jog vyrukas išsniukštinėjo istorijos smulkmenas iš kitų zekų, ir kai galų gale išgirdo ją visą, turbūt patyrė pirmą rimtą sukrėtimą per savo trumpą gyvenimėlį.

Tomis darbavosi skalbykloje prie garinės lyginimo ir lankstymo mašinos, kurią Šošenko įnamiai ne veltui vadino "skerdiku" - jei būsi nedėmesingas, labai greitai gali netekti rankos. Jo partneris, Čarlis Latropas, jau dvylika metų tupintis kalėjime už žmogžudystę, mielai išdėstė Diufreno teismo proceso smulkmenas, tuo pačiu išblaškydamas atsibodusią darbo monotoniją, kai šimtus kartų per dieną tenka traukti iš agregato išlygintas paklodes ir grūsti jas į krepšį. Pradėjus pasakoti apie prisiekusiuosius, kurie netrukus turėjo paskelbti nuosprendį, sušvilpė pavojaus signalas, ir girgždantys "skerdiko" mechanizmai išsijungė. Pro vieną mašinos galą vyrukai kišo ką tik išskalbtas paklodes iš Elioto slaugos namų; kas penkias sekundes agregatas išspjaudavo jas pro kitą pusę, sausas ir išlygintas. Tomis su Čarliu turėdavo jas sulankstyti ir įmesti į vežimėlį, išklotą švariu rudu popieriumi.

Tačiau Tomis Viljamsas tiesiog stovėjo ir nukabinęs žandikaulius spoksojo į Čarlį Latropą. Ant grindų kėpsojo krūva paklodžių, pamažu sugeriančių drėgną skalbyklos purvą.

Nedelsiant atlėkė prižiūrėtojas Homeras Džesapas, maurodamas iki užkimimo ir pasirengęs kažkam nusukti sprandą. Tačiau Tomis kalbėjo su savo partneriu, tarytum nė nebūtų pastebėjęs Homero, kuris tikriausiai ir pats neprisiminė, kiek galvelių atitrankė per savo kalėjimo prižiūrėtojo karjerą.

- Koks to golfo instruktoriaus vardas?

- Kventinas, - atsakė Čarlis akivaizdžiai sunerimęs. Vėliau jis

tvirtino, jog balta vaikio veido spalva niekuo nesiskyrė nuo paliaubų vėliavos. - Regis, Glenas Kventinas ar panašiai...

- Ką darote? - užgriaudėjo paraudonavęs lyg vėžys Homeras Džesapas. - Meskite paklodes į šaltą vandenį! Greičiau! O, Jėzau, greičiau...

- Glenas Kventinas, Dieve mano, - sušnibždėjo vaikinas. Tik tiek ir tespėjo pasakyti, nes prižiūrėtojas Džesapas, ne itin švelnaus charakterio žmogus, tvojo su kuoka jam į ausį, ir Tomis Viljamsas taip smagiai sudribo ant grindų, jog net išsikūlė tris priekinius dantis. Atsigavo karceryje, kur visą savaitę turėjo tenkintis įžymiąja Semo Nortono "trupinėlio ir gurkšnelio" dieta. Jau nekalbu apie juodą žymę, įspaustą į bylą.

Tai atsitiko 1963-iųjų vasario pradžioje. Išėjęs iš vienutės Tomis Viljamsas pasišnekėjo dar su šešiais ar septyniais kaliniais - tarp jų ir su manimi; iš visų išgirdo maždaug tą pačią istoriją. Kai paklausiau, kodėl taip domisi šiuo reikalu, jis paprasčiausiai užsičiaupė.

Vieną dieną vaikinas nudrožė į biblioteką ir išpylė neįkainojamos informacijos pliūpsnį Endžiui Diufrenui. Pirmą ir paskutinį kartą, neminint Ritos Heivort, kurią pirkdamas jis spirgėjo lyg mažas vaikas, Endis prarado savitvardą... Bet dabar jam galutinai nuvažiavo stogas.

Tą pačią dieną, kai išvydau savo draugą, pamaniau, kad jis primena žmogų, užlipusį ant grėblio, kurio kotas smagiai žiebė į tarpuakį. Jo rankos drebėjo, ir, man pamėginus užkalbinti Endį, jis neatsakė. Dar prieš popietę susitarė su vyriausiuoju prižiūrėtoju Biliu Henlonu dėl rytojaus audiencijos pas viršininką Nortoną. Vėliau prasitarė man, jog tą naktį nesumerkė akių. Tiesiog klausėsi šalto žiemos vėjo staugimo, stebėjo lauko prožektorius, metančius ilgus šešėlius ant cementinių narvo, kurį jis vadino savo namais nuo Hario Trumeno prezidentavimo laikų, sienų ir stengėsi apsvarstyti susiklosčiusią padėtį. Atrodė, tarsi Tomis būtų suradęs raktą, tinkantį sąmonės kertelėje tūnančiam narvui, kuris buvo panašus į jo paties kamerą, išskyrus vieną dalyką: šios grotos saugojo ne žmogų , o tigrą, vardu Viltis. Viljamsas atrakino narvą, ir dabar po smegeninę klaidžiojo į laisvę ištrūkęs tigras.

Prieš ketverius metus Tomis Viljamsas įkliuvo Roudailendo

policijai vairuodamas nuvarytą automobilį, kupiną vogtų daiktų. Vaikinas įdavė savo bendrininką ir sulaukė apygardos prokuroro malonės... ketveri metai su teise lygtinai išeiti į laisvę po dvejų. Išsėdėjęs vienuolika mėnesių kalėjime Tomis atsisveikino su senu kameros draugu, gavusiu bilietą į išorinį pasaulį, ir sulaukė naujo, vardu Elvudas Blačas, nuteisto už ginkluotą apiplėšimą dvylikai metų su lygtinio paleidimo galimybe po šešerių.

- Gyvenime nebuvau matęs tokio nervingo vyruko, - pasakojo man Tomis. - Neįsivaizduoju, kaip Blačas galėjo užsiiminėti ginkluotais apiplėšimais. Menkiausias triukšmas, ir jis pašoka tris pėdas į orą... o nusileidęs greičiausiai pradeda pyškinti į visas puses. Vieną naktį tas šunsnukis vos manęs nepasmaugė, nes kitame koridoriaus gale kažkoks zekas barškino skardiniu puodeliu į grotas.

Prabuvau su juo septynis mėnesius, kol pagaliau išėjau į laisvę. Lygtinai, žinoma. Negaliu sakyti, kad mes daug kalbėdavome tarpusavyje, nes Elas Blačas dievino *monologus*. Jis niekuomet neužsikimšdavo. Jei mėgindavai įterpti žodelį, pagrūmodavo kumščiu ir užversdavo akis - mane visą laiką nuo to purtydavo pagaugai. Blačas buvo aukštas tvirtas vaikinas, beveik plikas, su giliai įspraustomis žaliomis akimis. Jėėėzau, tikiuosi, daugiau neteks su juo susidurti.

Tas pašlemėkas maldavo liežuviu kiekvieną naktį, lyg būtų amžinai prisisiurbęs. Pasakojo apie vaikystę, našlaičių namus, iš kurių nuolatos bėgdavo, buvusius darbus, išdulkintas moteris, laimėtas pokerio partijas. Leidau jam pliaukšti, kiek tik geidžia. Galbūt mano fizionomija nėra pačios aukščiausios klasės, bet aš nė kiek netroškau, kad ji būtų pakoreguota, jei supranti, ką noriu pasakyti.

Anot Blačo, per savo karjerą jis apšvarino daugiau kaip porą šimtų landynių. Sunku patikėti, turint omenyje, jog vyrukas užsiplieksdavo kaip degtukas, kam nors garsiai pirstelėjus, tačiau jis prisiekinėjo sakąs tiesą... Paklausyk, Redai. Aš žinau, jog zekai neretai išsigalvoja įvairiausių dalykų, bet dar prieš tai, kai išgirdau apie tą golfo instruktorių Kventiną, pamenu, mąsčiau, kad Elui Blačui įsilaužus į *mano* namus, turėčiau manyti esąs laimingiausias kalės vaikas, jei sugebėčiau išlikti gyvas. Ar gali įsivaizduoti sėdintį jį kokios nors poniutės miegamajame ir kraustantį brangenybių dėžutę? Kas būtų, jei toji moterėlė per miegus užsikosėtų arba apsi-

verstų ant kito šono? Vien pagalvojus apie tai, man plaukai ant galvos pasišiaušia, garbės žodis.

Blačas tvirtino, jog žudė žmones, kurie jį užknisdavo. Ir aš tuo tikėjau. Jis tikrai buvo panašus į tipą, galintį be sąžinės graužimo nuspausti gaiduką. Jau neminint sušikto nervingo charakterio! Tarsi būtų pistoletas su nupjautu saugikliu. Pažinojau vyruką, turėjusį "SmithWesson" tarnybinį policijos revolverį be saugiklio, niekam tikusį šlamštą, su kuriuo tegalėjai vaizduoti, neva esi labai kietas. Ginklo gaidukas taip klibėjo, kad jis būtų pats iššovęs, jei mano pažįstamas Džonis Kalahanas būtų visu garsu įjungęs savo grotuvą ir padėjęs pistoletą ant kolonėlių. Toks jau tas Elas Blačas. Geriau nemoku paaiškinti. Esu tikras, jog jis pasiuntė į aną pasaulį ne vieną žmogų.

Vieną vakarą neiškentęs leptelėjau: "Ką gi tu užmušei?" Šiaip, juoko dėlei. Blačas sukikeno ir atsakė: "Meine pakišau vieną kvailelį nupylęs du žmones - vyruką ir nevykėlio, kuris dabar sėdi kaliūzėje, žmoną. Kai švarinau namus, tas vaikinas atsibudo ir mane sunervino".

- Nepamenu, ar jis minėjo moters pavardę, - tęsė Tomis. - Galbūt. Bet žinai, toje Naujojoje Anglijoje tiek pat Diufrenų, kaip Smitų ar Džounsų likusioje šalies dalyje. Čia knibždėte knibžda rupūžgalvių. Diufrenai, Laveskai, Oletai, Polenai... kas pajėgtų atsiminti rupūžgalvių pavardes? Šiaip ar taip, Elas sakė, kad sudorojo turtingą šmikį, golfo instruktorių Gleną Kventiną. Jis pamanė, jog tas vyrukas galėtų turėti namuose nemažai grynųjų, gal net penkis tūkstančius dolerių. Tuo metu tai buvo didelė suma, pareiškė Blačas. Aš paklausiau: "Kada tai įvyko?" Ir jis atsakė: "Po karo. Iš karto po karo".

Taigi jis įsibrovė į landynę, bet pabudęs vyrukas pradėjo kelti triukšmą. Tai *Elo* žodžiai. Aš asmeniškai galvoju, jog jis paprasčiausiai ėmė knarkti ar kaip nors kitaip subruzdėjo. Kad ir kaip ten bebūtų, Elas pasakojo, esą Kventinas miegojo su kažkokio karštagalvio teisininko žmona, o vėliau tą vargšą vyrelį valdžia nugrūdo į Šošenko kalėjimą. Tada Blačas kraupiai nusikvatojo. Viešpatie švenčiausias, neįsivaizduoji, koks buvau laimingas, kai pagaliau išsinešdinau iš kalėjimo.

Dabar aišku, kodėl Endis šiek tiek susijaudino išgirdęs Tomio istoriją ir kodėl užsimanė tučtuojau pasimatyti su viršininku. 1959-

-aisiais sėdėjęs už grotų Elvudas Blačas buvo nuteistas dvylikai metų su lygtinio paleidimo teise po šešerių. O 1963-aisiais, kai Tomis Viljamsas susipažino su Endžiu Diufrenu, jam nedaug tebuvo likę kalėti... ne išimtis, jog tam šmikiui pavyko ištrūkti į laisvę anksčiau laiko. Štai ant kokio dvidančio iešmo kabojo mano draugas: iš vienos pusės, Blačas vis dar galėjo būti pasiekiamas; kita vertus, nevalia atmesti galimybės, jog dabar jis laisvas kaip vėjas.

Tomio istorijoje netrūko prieštaravimų, tačiau jų nestokojama ir realiame gyvenime. Blačas sakė, kad jo pakištas žmogus dirbo teisininku, tuo tarpu Endis buvo bankininkas. Nieko nuostabaus - neapsišvietę žmonės gana dažnai maišydavo šias profesijas. Be to, neužmirškite, jog nuo to laiko, kai Blačas skaitė laikraščiuose straipsnius apie teismo procesą, iki jo pokalbio su Tomiu Viljamsu prabėgo dvylika metų. Jis taip pat tvirtino radęs Kventino skrynelėje daugiau nei tūkstantį dolerių, nors policija aiškino nemačiusi jokių įsilaužimo ženklų. Šiuo atveju turiu šiokių tokių minčių. Visų pirma kaip sužinoti, ar iš žmogaus kas nors pavogta, jeigu jis miręs? Na, nebent atsirastų liudininkų. Antra, Blačas galėjo paprasčiausiai išsigalvoti šią istorijos dalį. Galbūt nenorėjo prisipažinti, jog nieko nepešė nužudęs du žmones? Trečia, visai įmanoma, jog policininkai nepastebėjo įsilaužimo žymių - neretai farai būna tikri kvaišos - arba pažvelgė į jas pro pirštus baimindamiesi, kad byla nesuterštų apygardos prokuroro reputacijos. Jei pamenate, tas vaikinas turėjo politinių ambicijų, kurioms būtų pakenkusi neišspręsta žmogžudystės byla.

Man labiausiai priimtinas antrasis variantas. Kadaise Šošenke pažinojau kelis elvudus blačus, karštakošius su pamišėliškais žvilgsniais. Tokie vaikinai nori, kad visi manytų, esą juos pričiupo grobiant sumas, prilygstančias karališkojo deimanto kainai, nors iš tiesų juos nuteisė už poros "žalių" vertės "Timex" laikrodžio ir kokių devynių dolerių vagystę.

Viena smulkmena iš papasakotos istorijos galutinai išsklaidė Endžio abejones. Blačas vadino Kventiną "turtingu šmikiu" ir *žinojo*, kad šis dirba golfo instruktoriumi. Kelerius metus iš eilės porą kartų per savaitę Endis ir Linda Diufrenai pietaudavo tame klube, juolab kad paaiškėjus žmonos neištikimybei, jis nemažai laiko praleido tenai gerdamas. Klubas buvo įsirengęs nedidelę prieplauką,

kurioje 1947-aisiais darbavosi apšepęs valkata, visais atžvilgiais atitinkantis Elvudo Blačo apibūdinimą. Aukštas stambus vyras, beveik plikas, su giliai įspraustomis žaliomis akimis, varstantis jus nemaloniu, vertinančiu žvilgsniu. Endis sakė, jog po kurio laiko valkata pradingo. Matyt, Brigsas, už prieplauką atsakingas vaikinas, jį atleido. Visgi toks žmogus niekada neišdyla iš atminties. Pernelyg pribloškianti išvaizda.

Endis susitiko su viršininku Nortonu lietingą, vėjuotą dieną, sunkiems debesų tumulams plaukiant virš pilkų sienų, pradėjus tirpti paskutiniam žiemos sniegui, po kuriuo slypėjo negyva pernykštė žolė.

Administracijos fligelyje viršininkui priklauso gana didelis kabinetas. Už jo rašomojo stalo sienoje įstatytos durys veda į padėjėjo kambarį. Pastarojo tuo metu nebuvo, skirtingai nuo seno šlubo kalinio, visų, įskaitant ir mane, vadinamo Česteriu maršalo Dilono partnerio garbei. Jis turėjo laistyti gėles ir vaškuoti grindis, bet spėju, jog tą dieną augalams teko kankintis iš troškulio, o vietoj grindų Česteris savo purvina ausimi poliravo raktų skylutę.

Jis išgirdo, kaip atsidaro ir užsitrenkia durys. Paskui nuaidėjo Nortono balsas:

- Labas rytas, Diufrenai. Kuo galėčiau tau padėti?

- Viršininke... - senasis Česteris patikino mus, kad jis vos atpažino smarkiai pasikeitusį Endžio balsą. - Man šis tas... šis tas nutiko.. viskas taip... taip painu... Nė nežinau, nuo ko pradėti.

- Gal nuo pačios pradžios? - savo "atsiverskime dvidešimt trečiąją psalmę ir perskaitykime ją drauge" maniera sučiulbėjo Nortonas. - Taip būtų geriausia.

Endis paklausė patarimo. Jis priminė viršininkui, už kokį nusikaltimą atsidūrė Šošenke. Tada žodis žodin pakartojo Viljamso istoriją, paminėdamas ir Tomio vardą - kaip vėliau paaiškėjo, tai buvo ne pats protingiausias sprendimas, bet kas jam beliko daryti norint, jog pasakojimas skambėtų bent kiek įtikinamai?

Kai Endis baigė kalbėti, Nortonas ilgą laiką tylėjo. Įsivaizduoju jį atsilošusį savo krėsle po gubernatoriaus Rydo paveikslu, sunėrusį pirštus, kietai suspaudusį plonas lūpas. Regiu mintyse kaktą išvagojusias raukšlių rieves, švarko atlape žvilgantį baptistų bažnyčios ženkliuką.

- Taip, - galiausiai ištarė jis. - Tokios velniškos istorijos dar nesu girdėjęs. Bet žinai, kas mane labiausiai stebina, Diufrenai?

- Kas, sere?

- Jog tu ja patikėjai.

- Ką jūs turite omenyje, sere? - Česteris tvirtino, kad Endis Diufrenas, prieš trylika metų ant metalo plokščių fabriko nepabūgęs Bairono Hedlio, kone mikčiojo.

- Na... - nutęsė Nortonas. - Visiškai akivaizdu, kad Viljamsas stengėsi padaryti tau įspūdį. Matyt, labai tavimi susižavėjo. Išgirdęs širdį gniaužiančią pasakėlę, nusprendžia tave... tarkim, pradžiuginti. Natūralus noras. Jis dar jaunas ir ne ypač protingas, todėl nesuvokia, kokias kančias tau sukėlė. Siūlyčiau...

- Nejau manote, kad aš nesvarsčiau tokios galimybės? - paklausė Endis. - Juk aš niekuomet nepasakojau Tomiui apie žmogų, dirbusį prieplaukoje. *Niekam* neprasitariau - man nė nebuvo dingtelėję tai į galvą. Tačiau Tomio kameros draugo apibūdinimas ir to vyro išvaizda... *sutampa*!

- Nagi, nagi, ar tik tavęs neužvaldė selektyvinė percepcija? - prunkštelėjo Nortonas. Tokios frazės, kaip "selektyvinė percepcija", tiesiog privalomos baudžiamąją teisę studijavusiems žmonėms, kurie vartoja jas kiekviena pasitaikiusia proga.

- Ne, sere.

- Tu taip manai, - atkirto Nortonas, - bet ne aš. Beje, esu priverstas tikėti vien tavo žodžiais, kad Falmauto Hilo klube *iš tikrųjų* dirbo toks žmogus.

- Ne, sere, - vėl įsiterpė Endis. - Tai ne tiesa...

Viršininkas pertraukė jį garsėjančiu balsu:

- Gal vertėtų pažiūrėti pro kitą teleskopo galą? Tarkim - tiktai tarkim, - kad Elvudas Blačas *tikrai* egzistuoja.

- Blačas, - išspaudė Endis.

- Taip, taip. Tarkim, kad jis *tikrai* kalėjo Roudailende vienoje kameroje su Tomu Viljamsu. Labai didelė tikimybė, jog tas vyrukas jau bus išėjęs į laisvę. *Didelė tikimybė*. Mes nė nežinome, kiek jam buvo likę sėdėti kalėjime prieš apsigyvenant pas Viljamsą. Koks, sakei, jo nuosprendis - nuo šešerių iki dvylikos metų?

- Taip, mes nežinome, kada Blačas bus paleistas. Bet Tomis minėjo, kad jis prastas aktorius ir lygtinio paleidimo tarybos tikriau-

siai neįstengė sugraudinti. Net jei ir atgavo laisvę, kalėjime turėtų būti užrašytas paskutinis jo adresas, giminių pavardės...

- Ir visa tai nuves į akligatvį.

Trumpam patylėjęs Endis išpylė:

- Bent šiokia tokia *galimybė*, ar ne?

- Teisybė. Gerai, Diufrenai, įsivaizduokime, jog tas Blačas egzistuoja ir tebesėdi Roudailendo pataisos darbų kolonijoje. Kaip manai, ką jis pasakys, mums išdrožus į akis tokią pasakėlę? Puls ant kelių, apsipils ašaromis ir prisipažins: "Aš tai padariau! Aš tai padariau! Nuteiskite mane iki gyvos galvos!"

- Kodėl jūs toks bukas? - Endžio balsas nuskambėjo taip tyliai, jog Česteris vos jį išgirdo. Užtat viršininko atsakymas nugriaudėjo kuo aiškiausiai:

- Kaip tu mane pavadinai?

- *Bukas*! - suriko Endis. - Tyčia tokiu apsimetate?

- Diufrenai, tu atėmei penkias - ne, septynias - minutes mano brangaus laiko, o aš šiandieną labai užsiėmęs. Tuo ir užbaigsime pokalbį...

- Negi nesuvokiate, kad klube bus pasilikę seni dokumentai? - šaukė Endis. - Atlyginimų lapeliai, mokesčių ir išeitinių kompensacijų blankai su pavardėmis! Galbūt ten tebedirba tie patys žmonės, kaip ir anksčiau. Gal net pavyktų surasti Brigsą! Praėjo penkiolika metų, o ne amžinybė! Jį prisimins! *Blačą prisimins*! Jei Tomis paliudytų savo ausimis girdėjęs Blačo istoriją, jei Brigsas patvirtintų, jog Blačas *išties* dirbo klube, būtų galima atnaujinti teismo procesą! Aš galėčiau...

- Sargyba! *Sargyba*! Išveskite šitą žmogų.

- Kas jums *darosi*? - Česteris dievagojosi, jog Endis kone staugė. - Juk tai mano gyvenimas, mano vienintelė proga ištrūkti į laisvę, negi neaišku? Jums sunku paskambinti į Roudailendą ir patikrinti, ar Tomis sakė tiesą? Klausykite, aš sumokėsiu už skambutį. Aš sumokėsiu...

Pasigirdo bildesys, sargybiniams pradėjus tempti jį iš kabineto.

- Karceris, - sausai ištarė Nortonas, tuo pat metu greičiausiai glostydamas savo ženklelį, gautą už trisdešimties metų ištikimybę baptistų bažnyčiai. - Duona ir vanduo.

Jie traukė Endį iš kambario, visiškai praradusį savitvardą ir te-

beklykiantį viršininkui; Česteris sakė girdėjęs jo riksmą net užsitrenkus durims:

- *Tai mano gyvenimas*! *Tai mano gyvenimas, nejau nesuprantate, jog tai mano gyvenimas?*

Endis išsėdėjo "trupinėlio ir gurkšnelio" traukinyje dvidešimt dienų. Tokiam laikui į karcerį pakliuvo antrą kartą; be to, susipliekęs su Nortonu, gavo pirmą rimtą juodąją žymę per visą gyvenimą mūsų laimingoje šeimynėlėje.

Jei jau prakalbome apie tai, leiskite papasakoti jums apie Šošenko karcerį, verčiantį prisiminti 18-ojo amžiaus pradžioje į Meiną atsikrausčiusių pionierių dalią. Tuo metu niekas nesišvaistydavo tokiomis frazėmis, kaip "baudžiamoji teisė", "perauklėjimas" ar "selektyvinė percepcija". Tuo metu egzistavo tiktai juoda ir balta. Kaltas arba nekaltas, ir taškas. Nuteistąjį pakardavo arba atskirdavo nuo visuomenės. Pastarojo nuosprendžio atveju žmogaus nesiųsdavo į pataisos darbų koloniją. Jis privalėdavo išsikasti duobę per laiko tarpą, nurodytą Meino provincijos valdžios - nuo aušros iki saulėlydžio, - ir lįsti po žeme, kartu pasiimdamas kibirą bei porą kailių. Tuomet prižiūrėtojas uždengdavo angą grotomis, porą sykių į savaitę mestelėdavo vidun grūdų ar gabalėlį kirmėlėtos mėsos, šeštadienio vakarais pavaišindavo kaušeliu miežių sriubos. Žmogus šlapindavosi į kibirą ir laikė jame vandenį, kurio parūpindavo prižiūrėtojas, atkulniuodamas prie duobės kiekvieną dieną šeštą ryto. Įsismarkavus lietui, kalinys su kibiru semdavo vandenį iš savo vienutės, idant nepriburbuliuotų kaip žiurkė baloje.

Visų vadinamoje "skylėje" niekas neištverdavo ilgiau nei trisdešimt mėnesių. Kiek žinau, daugiausia laiko joje praleidęs ir išgyvenęs buvo "Daremo vaikis", keturiolikos metų psichopatas, kuris kastravo savo mokyklos draugą su aprūdijusia metaline geležte. Jis ištupėjo duobėje septynerius metus, tačiau pateko į ją būdamas jaunas ir stiprus.

Neužmirškite, kad už nusikaltimus, rimtesnius negu smulki vagystė, piktžodžiavimas arba Šabo dieną namuose palikta nosinė, jus paprasčiausiai pakardavo. Už menkus, ką tik minėtus ir panašius prasižengimus, jūs atsėdėdavote tris, šešis, devynis mėnesius skylėje, o tada išlįsdavote į paviršių išbalęs lyg žuvies papilvė, nejaukiai jausdamasis atviroje erdvėje, nuo skorbuto klibančiais dantimis

bei grybeliu aplipusiomis pėdomis. Linksmoji senoji Meino provincija. Jo-ho-ho ir butelis romo.

Šošenko karceris, ko gero, neprilygo tokiam kraštutinumui. Man regis, žmogaus gyvenime viskas dalijama į tris lygmenis: gerą, blogą ir siaubingą. Kai leidiesi žemyn į tirštėjančias, siaubą keliančias sutemas, darosi vis sunkiau susigaudyti, kur baigiasi vienas lygmuo ir prasideda kitas.

Vedamas į karcerio fligelį, nužygiuodavai dvidešimt tris laiptelius apačion į rūsį, kur buvo girdėti tiktai vandens lašelių kapsėjimas. Vienintelė šviesa sklido iš palubėje kadaruojančių šešiasdešimties vatų lempučių. Statinaitės formos kameros priminė sieninius seifus, kuriuos turtingi žmonės slepia po paveikslais. Apvalios begrotės durys dar labiau didino tą panašumą. Iš ventiliacinės angos, įtaisytos lubose, dvelkė oras, pravalydamas gerklėje įsigėrusią drėgmę, užtat akys turėdavo priprasti prie blausios lempučių šviesos, išjungiamos lygiai 20:00, valandą anksčiau nei likusioje kalėjimo dalyje, ir galiu pasakyti, jog tamsos užtekdavo su kaupu. Nedaug kas sugebėdavo tai iškęsti... deja, po aštuntos vakaro nelikdavo kitos išeities. Kameroje tebuvo gultas, pritvirtintas prie sienos, ir unitazas be dangčio. Laiką praleisdavai trimis būdais: sėdėdamas, šikdamas arba miegodamas. Labai didelis pasirinkimas. Trys savaitės atrodydavo lyg vieneri metai, mėnuo prailgdavo iki dvejų, o keturiasdešimt dienų - iki dešimties metų. Kartais oro vėdinimo sistemoje pasigirsdavo žiurkių krebždėjimas. Pakliuvus į tokią padėtį, pranyksta bet kokia riba tarp blogo ir siaubingo.

Karcerio naudai tegalima pasakyti, jo būdamas ten turėdavai daug laiko apmąstymams. Endis kalėjo dvidešimt dienų, per kurias grūdino save “trupinėlio ir gurkšnelio” dieta. Sugrįžęs į mūsų ratą jis vėl užsimanė pasimatyti su viršininku. Prašymą atmetė. Pasak Nortono, tokie susitikimai “neproduktyvūs”. Tai dar viena iš daugumos frazių, privalomų žinoti prieš pradedant dirbti kalėjimuose ar pataisos darbų kolonijose.

Mano kantrusis draugas pateikė kitą prašymą. Ir dar kitą. Ir dar kitą. Endis Diufrenas gerokai pasikeitė. Staiga, išaušus margaspalviui 1963-ųjų pavasariui, jo veidą išvagojo daugiau raukšlelių, žilstelėjo plaukų kuokštai ir iš lūpų pradingo paslaptingoji šypsenėlė. Kur kas dažniau nei anksčiau jis spoksodavo į tuščią erdvę. Jei esi

išbuvęs kalėjime pakankamai ilgai, tai žinai, ką reiškia toks žvilgsnis - žmogus skaičiuoja atsėdėtus metus, mėnesius, savaites ir dienas.

Jis pateikdavo vieną prašymą po kito. Kantrybės nestokojo. Išskyrus laiką, daugiau nieko neturėjo. Pagaliau atėjo vasara. Vašingtone prezidentas Kenedis žadėjo sumažinti skurdą ir nesitaikstyti su pilietinių teisių pažeidimais nežinodamas, jog jam liko gyventi tik pusmetis. Liverpulyje iškilo vaikinų grupelė, pasivadinusi “The Beatles”, su kuria prisiėjo skaitytis britų muzikos pasauliui. Spėju, kad Valstijose apie juos dar niekas nebuvo girdėjęs. Amerikos beisbolo lygos dugne sunkiai kepurnėjosi Bostono “Red Sox”, nors po keturių metų šiai komandai bus lemta įvykdyti tai, ką Naujosios Anglijos čiabuviai titulavo 67-ųjų stebuklu. Visa tai dėjosi išoriniame laisvų žmonių pasaulyje.

Nortonas susitiko su juo birželio pabaigoje, ir maždaug po septynerių metų apie šį pokalbį man papasakojo pats Endis.

- Aš pažadu, kad jums neiškils jokių problemų, - tyliai tarė jis Nortonui. - Nejau manote, jog tiesiu taikymu pasukčiau į policiją? Tokiu atveju pats persipjaučiau sau gerklę. Mane patrauktų į teismą, kaip ir...

- Užtenka, - griežtai nukirto viršininkas ištįsusiu ir šaltu lyg granito akmuo veidu. Jis atsilošė savo krėsle, galva beveik liesdamasis prie kilimėlio su užrašu: NETRUKUS IŠAUŠ PASKUTINIOJO TEISMO DIENA.

- Bet...

- Daugiau niekada nešnekėk su manimi apie pinigus, - pareiškė Nortonas. - Nei šiame kabinete, nei bet kurioje kitoje vietoje. Nebent nori, jog tavo biblioteka vėl virstų dažų sandėliu. Ar supranti, ką sakau?

- Aš tenorėjau jus apraminti.

- Nagi, nagi, kai man prisireiks paguodos iš tokio apgailėtino kalės vaiko, aš nedelsdamas išeisiu į pensiją. Sutikau su tavimi pasimatyti, Diufrenai, nes man atsibodo tas įkyrus zirzenimas. Reikalauju, kad liautumeis siuntęs prašymus. Jei nori tikėti nebūtomis pasakėlėmis, labai prašom. Tik nevelk manęs į šią košę. Jei užsimanyčiau, beprotiškų istorijų galėčiau klausytis mažiausiai porą kartų per savaitę. Kiekvienam Šošenke kalinčiam nusidėjėliui būčiau

vietoj nosinaitės ašaroms nusivalyti. Aš labiau tave gerbiau. Dabar viskas baigėsi. Aišku?

- Taip, - atsakė Endis. - Visgi man teks nusisamdyti advokatą.

- Kam, dėl Dievo meilės?

- Jei sudėtume mano bei Tomio Viljamso parodymus, kuriuos patvirtintų klubo darbuotojų liudijimai ir išlikę dokumentai, yra tikimybė, kad man pavyktų atnaujinti teismo procesą.

- Tomis Viljamsas apleido mūsų įstaigą.

- *Ką?*

- Jį perkėlė.

- *Kur* perkėlė?

- Į Kešmeną.

Endis trumpam prarado žadą. Jis buvo protingas žmogus, juolab kad tik visiškas kvailys nepajėgtų užuosti *sandėrio*, tarsi migla apgaubusio šį reikalą. Kešmenas - tai kalėjimas su minimalia apsauga, įsikūręs pačioje Arustuko apygardos šiaurėje. Tenykščiai zekai sunkiai triūsia rinkdami laukuose bulves, tačiau už savo vergišką darbą gauna neblogą atlyginimą ir, jei nori, gali mokytis gana padoriame profesiniame technikume. Svarbiausia, kad vyrukams, turintiems žmoną ir vaikų, Kešmeno administracija suteikia atostogas... o tai reiškia, jog Tomis gavo progą gyventi kaip normalus žmogus, bent jau savaitgaliais. Gavo progą klijuoti lėktuvo modelį su savo sūnumi, pasimylėti su žmona, galbūt surengti pikniką.

Nortonas, žinoma, mojavo šiuo masalu prieš Tomio nosį iškėlęs vieną sąlygą: nė žodžio apie Elvudą Blačą. Jei neužčiaupsi srėbtuvės, keliausi į Tomastoną, pragaro skylę prie vaizdingojo 1-ojo greitkelio, kur apsistoja užkietėję nusikaltėliai, ir užuot mylėjęsis su žmona atkiši užpakalį kokiam senam bobšei.

- Bet kodėl? - išspaudė Endis. - Kodėl...

- Norėdamas padaryti tau paslaugą, skambtelėjau į Roudailendą, - ramiai tarė Nortonas. - Ten nėra jokio kalinio, pavarde Blačas. Jam pavyko išeiti į laisvę pagal LP - laikinojo paleidimo - programą. Tai dar vienas iš daugelio kvailų liberalų projektų, turinčių išvalyti gatves nuo nusikaltėlių. Nuo tada jis išgaravo kaip dūmas.

- Roudailendo viršininkas... jūsų draugas? - paklausė Endis.

Semas Nortonas apdovanojo jį šypsena, šalta tarsi diakono laikrodžio grandinė.

- Mes pažįstami.

- *Kodėl?* - pakartojo Endis. - Jūs žinojote, kad aš laikysiu liežuvį už dantų ir nekalbėsiu apie... tai, kas vyksta čia. Jūs *žinojote.* Tad *kodėl* taip elgiatės?

- Nes nuo tokių žmonių kaip tu mane pykina, - neskubėdamas atsakė Nortonas. - Mane tenkina dabartinė tavo padėtis, pone Diufrenai. Kol būsiu Šošenko viršininkas, ji nepasikeis. Tau atrodo, kad esi geresnis už kitus. Tokie įsitikinimai labai aiškiai atsispindi žmogaus veide. Kai pirmą kartą įžengiau į biblioteką, iš karto supratau, kokios mintys verda tavo galvoje, tarsi jos būtų įspaustos kaktoje didžiosiomis raidėmis. Dabar džiaugiuosi matydamas, jog tavo išvaizda pasikeitė. Nemanyk, jog esi paprasčiausias naudingas įnagis. Tau būtina išmokti nuolankumo ir tapti kuklesniam, nes slampinėji po kiemą lyg po savo namų svetainę - lyg būtum viename iš tų kokteilių vakarėlių, kur visokie nevidonai gundo svetimas žmonas, tuo tarpu šių vyrai prisigeria kaip kiaulės. Daugiau nematau tavęs taip vaikščiojančio ir, tikiuosi, niekada nematysiu. Dar daugelį metų su pasimėgavimu tave stebėsiu. O dabar nešdinkis iš čia po velnių.

- Gerai. Bet nuo šiol, Nortonai, galite užmiršti užklasinę veiklą. Iš manęs nesulauksite jokių patarimų dėl investicijų, spekuliacijų biržoje, mokesčių nuolaidų. Viskas baigta. Kreipkitės į H&B Blokų kompaniją, kad padėtų deklaruoti pajamas.

Viršininko Nortono veidą išmušė raudonis... bet po akimirkos jo fizionomija mirtinai išblyško.

- Už tokias šnekas grįžti į karcerį. Trisdešimčiai dienų. Duona ir vanduo. Dar viena juoda žymė byloje. Kol tūnosi vienutėje, siūlau šį tą apmąstyti: jei bent *menkiausia* mūsų veiklos dalis nefunkcionuos, biblioteka išnyks. Asmeniškai pasirūpinsiu, kad ji vėl grįžtų į pradinę dažų sandėlio stadiją. O tavo paties gyvenimas... taps pragaru. Pasistengsiu sumaišyti tave su žemėmis. Visų pirma prarasi savo vienviečius "Hiltono" viešbučio apartamentus, neteksi akmens luitų, gulinčių ant palangės, jau nekalbant apie sargybos apsaugą nuo pederastų. Tu... tu prarasi viską. Ar supratai?

Manau, kad Endis labai gerai suprato viršininko žodžius.

Laiko upė nesiliovė tekėjusi - tai seniausias ir, ko gero, vienintelis tikrai magiškas triukas pasaulyje. Tačiau Endis Diufrenas pasikeitė. Jis toliau skalbė purvinus viršininko Nortono apatinius bei darbavosi bibliotekoje. Iš išorės lyg ir viskas liko po senovei. Kaip

ir anksčiau, jis gerdavo keturis kartus per metus - du stiklai per gimtadienį ir du prieš Naujuosius Metus. Retsykiais parūpindavau savo draugui uolienos švitro lakštų, o 1967-aisiais suorganizavau naują kūjelį - per devyniolika metų senasis galutinai sudūlėjo. *Devyniolika metų*! Kai netikėtai ištari tai balsu, šiedu žodžiai nugriaudėja tarsi užsitrenkiančios kapavietės durys. Po karo kainavęs dešimt dolerių, 67-aisiais kūjelis pabrango iki dvidešimt dviejų. Tokia žinia mums teišspaudė liūdnas šypsenas.

Endis šlifavo savo akmenėlius, kuriuos rasdavo kieme; deja, nuo 1950-ųjų iki 1962-ųjų pastarasis sumažėjo per pusę, nes viena jo dalis buvo išasfaltuota. Tačiau Diufrenui vietos užteko. Kiekvieną apdirbtą uolienos atskalą jis padėdavo ant palangės. Sakė mėgstąs žiūrėti, kaip ryto saulės spinduliuose žvilga mūsų planetos gabalėliai, iškasti iš žemės. Juodasis skalūnas, kvarcas, granitas. Keistos mažos žėručio skulptūrėlės, suklijuotos iš atskirų dalių. Ne vieną akmenį aptašydavo taip, kad matytųsi įvairių medžiagų sluoksniai - Endžio vadinami "tūkstantmečio sumuštiniais", - susikaupę vienas ant kito per ištisus dešimtmečius ar amžius.

Retsykiais jis padovanodavo savo kūrinius aplinkiniams, idant ant palangės atsirastų vietos naujiems meno šedevrams. Neapsiriksiu sakydamas, jog daugiausia jų atidavė man - iš viso penkis, jei skaičiuosime akmenėlius, panašius į rankogalio segtukus. Turiu minėtąją žėručio skulptūrą, kuri vaizduoja vyrą, sviedžiantį ietį, ir du kruopščiai nupoliruotus luitelius su aiškiai matomais nuosėdiniais sluoksniais. Neretai paimu juos į rankas ir galvoju, ką žmogus gali nuveikti turėdamas pakankamai daug laiko ir bent šiek tiek valios.

Taigi iš išorės viskas pasiliko taip pat. Jei Nortonas išties geidė palaužti Endį, jam reikėjo pažvelgti giliau. Išvydęs, kaip *pasikeitė* jo auka, viršininkas greičiausiai būtų netvėręs džiaugsmu.

Nortonas tvirtino, jog Endis slampinėja po kiemą, tarsi jaustųsi esąs kokteilių vakarėlyje. Aš pasakyčiau kitaip, nors suprantu, ką jis turėjo omenyje. Pamenate, minėjau, jog Endį gaubia nematoma laisvės skraistė. Kad jo neįtraukė kalėjimo mentaliteto sūkurys. Skirtingai nuo čionykščių, jo žvilgsnis niekada neapsiblausdavo, ir savo eisena Endis nė iš tolo nepriminė pakumpusių svyruojančių zekų, kai šie kėblindavo atgal į savo kameras pasiruošti dar vienai visą amžinybę trunkančiai nakčiai. Diufrenas vaikščiodavo atlošęs pečius, lengvai kilnodamas kojas, tarytum kulniuotų iš darbo namo,

kur laukia mylima žmona ir garuojantys pietūs, o ne beskonė bulvių košė, permirkusios daržovės, vienas kitas gabalėlis riebios kremzlėtos masės, daugumos kalinių vadinamos paslaptingąja mėsa... ir ant sienos kabantis Rakelės Velč plakatas.

Per ateinančius ketverius metus, nors ir *nesupanašėjęs* su kitais zekais, Endis tapo tylus, dar labiau užsidaręs, paniręs į savo mintis. Kas galėtų jį kaltinti? Turbūt viršininkas Nortonas liko patenkintas... bent jau kurį laiką.

Po 1967-ųjų superfinalų niūri jo nuotaika truputėlį atslūgo. Tai buvo svajonių metai, kai "Red Sox" iškėlė laimėtojų gairelę užuot nusmukę į devintąją vietą, anot Las Vegaso bukmekerių prognozės. Jiems pasiekus Amerikos lygos viršūnę, visą kalėjimą užvaldė kažkoks kunkuliuojantis džiaugsmas. Apėmė kvailas jausmas, tarsi *kiekvienas* iš mūsų galėtų atgyti, jei tai įstengė padaryti merdėjanti "Red Sox" komanda. Nemoku paaiškinti to jausmo, lygiai taip pat, kaip fanatiškas bitlų gerbėjas neįstengtų paaiškinti savo beprotystės. Tačiau atmosfera buvo įkaitusi iki kraštutinumo. Kai žaisdavo bostoniečiai, iš visų kampų atsklisdavo radijo imtuvų garsai. Beveik pačioje pabaigoje "soksams" pralošus Klivlendui kelis taškus iš eilės, įsitvyrojo slogi nuotaika, kurią pakeitė nesuvaldomas džiaugsmas, kai Rikas Petročelis atmušė suktą kamuoliuką. Netrukus vėl užslinko liūdesys, nes per septintąsias superfinalo rungtynes kritus Lonborgui, svajonėms taip ir nebuvo lemta išsipildyti. Tas kalės vaikas Nortonas tikriausiai džiūgavo kaip pamišęs. Niekas neteikė jam didesnio pasitenkinimo nei ištįsę kalinių veidai.

Bet nuo to karto Endis daugiau nenugrimzdo į apatiją. Galbūt dėl to, kad niekada ypač nesižavėjo beisbolu. Įtrauktas į teigiamų jausmų srautą, net ir po paskutinių varžybų neišbrido į negyvą krantą. Galima sakyti, kad jis išėmė iš spintos nematomą skraistę ir vėl ja apsisiautė.

Prisimenu vieną saulėtą vėlyvo spalio dieną, praėjus kelioms savaitėms po superfinalų. Manau, jog tai buvo sekmadienis, nes kieme bastėsi gyvas velnias žmonių, "poilsiaujančių po sunkios darbo savaitės" - mėtančių skraidančią lėkštę, žaidžiančių futbolą, įsitraukusių į mainų sandėrius. Stebima atidžių prižiūrėtojų žvilgsnių, nemaža dalis zekų sėdėjo prie ilgo stalo lankytojų salėje, plepėjo su giminaičiais, rūkė cigaretes, nė nemirktelėdami melavo apie gyve-

nimą kalėjime ir slėpė užantyje iš namų gautus maisto siuntinius.

Atsirėmęs į sieną tarsi indėnas, Endis vartė rankose du akmens luitelius ir kaitinosi prieš saulę. Tais metais ruduo pasitaikė neįtikėtinai šiltas.

- Sveikas, Redai, - šūktelėjo jis. - Eikš, atsipūsk.

Taip ir padariau.

- Gal nori vieno? - paklausė Endis atkišdamas savo "tūkstantmečio sumuštinius", apie kuriuos jums pasakojau.

- Žinoma, - atsakiau. - Labai gražu. Dėkui.

Jis gūžtelėjo pečiais ir pakeitė temą.

- Kitais metais švęsime didelį jubiliejų.

Aš linktelėjau. Netrukus sueis trisdešimt metų - šešiasdešimt procentų mano gyvenimo, - kaip sėdžiu Šošenko kalėjime.

- Kaip manai, ar kada nors išeisi į laisvę?

- Be abejo. Kai turėsiu ilgą baltą barzdą, o iš užpakalio pradės byrėti pelai.

Jis šyptelėjo ir užsimerkęs vėl atsigręžė į saulę.

- Geras jausmas.

- Tuo labiau kad žiema ant nosies.

Endis linktelėjo ir kurį laiką tylėjo.

- Kai ištrūksiu iš čia, - galų gale ištarė, - keliausiu ten, kur visą laiką būna šilta. - Endis kalbėjo taip užtikrintai, tarytum jam būtų belikę kalėti vos vienas kitas mėnuo. - Žinai, kur išvyksiu, Redai?

- Ne.

- Į Zihuatanechą, - švelniai išdainavo jis. - Į Meksiką. Toji vietelė maždaug už dvidešimties mylių nuo Plajos Azolo ir trisdešimt septintojo greitkelio. Šimtas mylių į šiaurės vakarus nuo Akapulko, prie Ramiojo vandenyno. Žinai, ką meksikiečiai kalba apie Ramųjį vandenyną?

Atsakiau, kad neįsivaizduoju.

- Jie tvirtina, jog vandenynas neišsaugo prisiminimų. Būtent ten ir norėčiau užbaigti savo gyvenimą, Redai. Šiltoje vietelėje be prisiminimų.

Šnekėdamas Endis pasėmė saują akmenėlių, pavartė ir nusviedė juos į beisbolo lauką, kuris netrukus turėjo pasislėpti po pėdos storio sniego sluoksniu.

- Zihuatanechas. Įrengsiu ten nedidelį viešbutėlį. Šešias trobeles pastatysiu paplūdimyje, kitas šešias - prie greitkelio, kur pre-

kiausiu jūros gėrybėmis. Nusisamdysiu vyruką, kuris plukdys svečius pažvejoti. Sugavusį didžiausią laimikį apdovanosiu prizu ir pakabinsiu to žmogaus nuotrauką vestibiulyje. Tai nebus šeimyninė poilsiavietė. Pas mane lankysis porelės, norinčios praleisti pirmąjį arba antrąjį medaus mėnesį.

- Iš kur gausi pinigų, kad nusipirktum tokią nuostabią vietelę? - pasiteiravau. - Iš savo banko sąskaitos?

Jis pažvelgė į mane ir nusišypsojo.

- Ne taip jau toli nuo teisybės. Kartais tavo įžvalgumas mane stulbina, Redai.

- Apie ką tu kalbi?

- Ištikus rimtai bėdai, žmones galima skirstyti į du tipus, - tarė Endis ir paslėpęs degtuką rieškučiose prisidegė cigaretę. - Redai, įsivaizduok namą, užverstą retais paveikslais bei skulptūromis ir puikiais antikvariniais dirbiniais. Tarkim, to namo savininkas išgirsta apie artėjantį siaubingą uraganą. Vienas iš dviejų tipų viliasi, kad nieko blogo neįvyks. Viesulas pakeis kryptį, tvirtina pats sau. Nėra pagrindo manyti, jog vėjas nušluos visus rembrantus, du Dega žirgus, grantus vudus, bentonus. Dievas neleis, kad taip atsitiktų. Blogiausiu atveju, nuostolius apmokėtų draudimas. Kitokios rūšies žmogelis neabejoja, jog uraganas įsirėš tiesiai į namą. Jei orų prognozės tarnyba praneš, esą viesulas ką tik pakeitė kryptį, jis manys, jog tai laikinas dalykas ir audra būtinai sulygins jo buveinę su žeme. Antrojo tipo žmogus žino, kad reikia tikėtis geriausio ir būti pasiruošusiam blogiausiam.

Aš taip pat prisidegiau cigaretę.

- Nori pasakyti, jog tu numatei visas galimybes?

- Taip. Aš buvau pasiruošęs *uraganui*. Žinojau, kad mano popieriai prasti. Neturėjau daug laiko, todėl griebiau jautį už ragų. Vienas mano draugas - vienintelis iš visų manimi patikėjęs - dirbo investicinėje Portlendo kompanijoje. Jau šešeri metai, kaip jis miręs.

- Užjaučiu.

- Aha. - Endis nuspriegė nuorūką. - Mudu su Linda turėjome susitaupę keturiolika tūkstančių dolerių. Ne kažin kiek, tačiau mes buvome jauni, o priešais driekėsi visas gyvenimas. - Jis kreivai vyptelėjo ir nusijuokė. - Kai įklimpau į mėšlą, pradėjau tempti savo rembrantus toliau nuo uragano. Pardaviau akcijas ir sumokėjau pa-

jamų mokestį kaip geras berniukas. Deklaravau viską iki paskutinio cento.

- Argi prokuratūra neužšaldė tavo sąskaitos?

- Redai, aš buvau apkaltintas žmogžudyste, bet ne miręs! Ačiū Dievui, mūsų šalyje neįmanoma užšaldyti nekalto žmogaus sąskaitų. Be to, prokuratūrai prisireikė ne vienos dienos, kad sukauptų ryžtą ir pareikštų kaltinimą. Džimui - mano draugui - ir man užteko laiko. Žinoma, pardavinėdamas savo turtą gerokai nusvilau nagus, bet tuo metu rūpinausi svarbesniais dalykais negu pelno praradimas akcijų biržoje.

- Aha, neabejoju.

- Prieš atvykdamas į Šošenką, sugebėjau paslėpti pinigus. Jie tebėra saugioje vietoje. Už kalėjimo sienų, Redai, egzistuoja asmuo, kurio nėra akyse matęs nė vienas žmogus. Jis turi socialinio draudimo kortelę, vairuotojo pažymėjimą, išduotą Meino valstijoje, ir gimimo liudijimą. Piteris Stivensas. Gražus anoniminis vardas, tiesa?

- Kas jis toks? - man atrodė, kad ir pats žinau, ką jis atsakys, bet neprisiverčiau tuo patikėti.

- Aš.

- Nejau sakysi, jog susikūrei naują tapatybę, kol aplink tave šniukštinėjo farai arba kol vyko teismo procesas?

- Ne, nesakysiu. Tai padarė mano draugas Džimas. Kai buvo atmesta mano apeliacija, 1950-ųjų pavasarį, jis jau turėjo pagrindinius tapatybės liudijimus.

- Matyt, jis buvo labai geras tavo draugas. - Nė pats nežinau, ar tikėjau Endžio žodžiais, tačiau besišildant prieš saulutę malonu klausytis velniškai įdomios istorijos. - Juk asmens pažymėjimų klastojimas yra tikrų tikriausias nusikaltimas.

- Mes buvome labai artimi draugai, - atsakė Endis. - Kartu kariavome Prancūzijoje ir Vokietijoje. Jis žinojo, jog tai neteisėta, bet šiuose kraštuose dokumentų klastojimas nėra labai sudėtingas dalykas. Paėmęs mano pinigus - kaip minėjau, teko sumokėti visus mokesčius, kad FMI nepradėtų kaišoti nosies, kur nereikia, - Džimas investavo juos Piterio Stivenso vardu. Tai įvyko 1951-aisiais. Dabar sąskaita išaugo iki trijų šimtų septyniasdešimties tūkstančių dolerių su centais.

Turbūt nukarę mano žandikauliai dunkstelėjo į krūtinę, nes Endis tyliai nusijuokė.

- Įsivaizduok visas sritis, į kurias žmonės su mielu noru būtų investavę pinigus 1950-aisiais. Bent į kelias iš jų įsibrovė ir Piteris Stivensas. Jei nebūčiau pakliuvęs už grotų, dabar, ko gero, būčiau sutaupęs septynis aštuonis milijonus dolerių. Turėčiau "Rolsroisą"... ir galbūt opą, didumo sulig kišeniniu radijo imtuvu.

Prigludusios prie žemės, jo rankos grakščiai ir atsargiai sijojo akmenėlius.

- Tiesiog vyliausi geriausio, bet rengiausi blogiausiam. Suklastotos pavardės reikėjo tam, kad išsaugočiau savo nedidelį turtelį. Tempiau brangenybes tolyn nuo uragano, tik neįsivaizdavau, jog šis... siautės taip ilgai.

Kelias minutes tylėjau, greičiausiai mėgindamas įsisąmoninti, kad šalia manęs sėdintis nedidukas žmogelis su pilka kalinio uniforma galėtų turėti daugiau pinigų, nei viršininkas Nortonas pajėgtų sukaupti per visą savo pasigailėtiną gyvenimėlį netgi gaudamas pelną iš neteisėtų machinacijų.

- Pareiškęs, kad nusisamdytum advokatą, tu, aišku, nejuokavai, - pagaliau ištariau. - Už tokią "žalių" sumelę tau lankstytųsi pats Klarensas Darou arba kiti jo lygio teisininkai. Jėzau Kristau! Kodėl nieko nedarei? Būtum išlėkęs iš čia lyg su raketa.

Jo lūpas vėl perkreipė į grimasą panaši šypsena. Su tokia veido išraiška Endis sakė, kad jųdviejų su žmona priešakyje laukia dar ilgas gyvenimo tarpsnis.

- Ne, - papurtė galvą jis.

- Geras advokatas būtų ištraukęs Viljamsą iš Kešmeno, ir nesvarbu, norėtų jis to, ar ne. - Atvirai kalbant, aš susijaudinau. - Tu galėjai atnaujinti teismo procesą, nusamdyti kelis privačius detektyvus, kad šie surastų Blačą, ir įbauginti Nortoną iki mirties. Kodėl nieko nedarei, Endi?

- Todėl, kad aš pergudravau save. Jei būdamas čia mėginsiu gvieštis Piterio Stivenso pinigų, prarasiu viską iki menkiausio cento. Mano draugas Džimas būtų sutvarkęs visus nesklandumus, tačiau Džimas miręs. Ar dabar supranti, kur slypi problema?

Aš supratau. Visi tie pinigai tam tikra prasme priklausė kitam asmeniui. Jei kompanijos, į kurias jie buvo investuoti, netikėtai patirtų krachą, Endžiui neliktų ką daryti, tik diena iš dienos skaityti

"Press Herald" akcijų kursų puslapį. Gyvenimas žiaurus, jei nemoki prie jo prisitaikyti.

- Pasakysiu tau šį tą, Redai. Bakstone driekiasi didelis laukas. Juk žinai, kur yra Bakstonas, tiesa?

Pritardamas linktelėjau galva. Šalia Skaraboro.

- Teisingai. Šiauriniame lauko gale stūkso akmeninė siena, tarsi iš Roberto Frosto eilėraščio. Prie jos pagrindo glūdi uolienos luitas, niekaip nesusijęs su Meino lauku. Tai vulkaninio stiklo atskala, iki 1947-ųjų tarnavusi prespapjė ant mano rašomojo stalo. Po ja Džimas paslėpė raktą nuo asmeninio seifo, esančio Kasko banko Portlendo poskyryje.

- Tikriausiai tau kils aibė nemalonumų, - pastebėjau. - Mirus tavo draugui Džimui, FMI turėtų atidaryti visus jo asmeninius seifus. Žinoma, kartu su testamento vykdytoju.

Endis vyptelėjo ir švelniai patapšnojo man per pakaušį.

- Neblogai. Tavo galvoje pakanka košės. Tačiau mudu apsvarstėme galimybę, kas atsitiktų, jei Džimas iškeliautų anapilin man tebesėdint už grotų. Seifo savininkas oficialiai yra Piteris Stivensas. Kartą per metus advokatų kontora, atstovavusi Džimui, pasiunčia čekį į Kasko banką apmokėdama nuomos paslaugas.

Tame seife tūnantis Piteris Stivensas laukia progos ištrūkti į laisvę. Ten yra jo gimimo liudijimas, socialinio draudimo kortelė ir vairuotojo teisės, kurių galiojimo trukmė baigėsi prieš šešerius metus dėl Džimo mirties. Tačiau už penkių dolerių mokestį jas įmanoma bet kada atnaujinti. Šalia asmens pažymėjimų padėtos akcijos, neapmokestinami municipaliteto vekseliai ir maždaug aštuoniolika obligacijų - kiekviena iš jų dešimties tūkstančių dolerių vertės.

Aš net švilptelėjau.

- Piteris Stivensas užrakintas Portlende, Kasko banke, o Endis Diufrenas užrakintas Šošenke, - tarstelėjo jis. - Štai taip. O raktas nuo seifo su pinigais ir nauju gyvenimu paslėptas po juodo stiklo luitu Bakstono lauke. Nori - tikėk, nori - ne, Redai, bet pastaruosius dvidešimt metų aš įdėmiai skaičiau laikraščius, ieškodamas žinučių apie Bakstono statybinius projektus. Manau, vieną dieną paaiškės, jog tenai tiesiamas naujas greitkelis, statoma ligoninė arba prekybos centras, kuris palaidos mano naują gyvenimą po dešimties pėdų storio betonu arba išspjaus kartu su šiukšlėmis į pelkę.

- Jėzau Kristau, - išpyškinau, - jei visa tai tiesa, Endi, kaip tu sugebi neišprotėti?

Jis nusišypsojo.

- Kol kas vakarų fronte nieko naujo.

- Tačiau gali praeiti daugybė metų...

- Taip ir bus. Tik ne tiek daug, kaip mano valstijos valdžia ir viršininkas Nortonas. Aš neturiu tiek laiko. Vis mąstau apie Zihuatanechą ir mažą viešbutuką. Tai viskas, ko trokštu iš gyvenimo, Redai. Juk nenoriu labai daug, ar ne? Aš nežudžiau Gleno Kventino ir savo žmonos, o tas viešbutis... Kaip gera būtų paplaukioti, įdegti saulėje, miegoti kambaryje su atidarytais langais, pajusti *erdvę*... aš juk nenoriu labai daug, Redai.

Jis nusviedė akmenis šalin.

- Žinai, Redai, - svajingai prabilo Endis, - tokioje vietoje... nusisamdyčiau žmogų, kuris mokėtų iškasti iš po žemės visus reikalingus dalykus.

Ilgą laiką tylėjau mąstydamas apie jo žodžius. Atvirai sakant, didžiausią nerimą sukėlė ne tai, kad mes paistaliojome niekus sėdėdami sušiktoje kaliūzėje ir saugomi ginkluotų sargybinių, stebinčių mus iš bokštelių.

- Aš negalėčiau to daryti išorėje, - pagaliau atsakiau. - Neįsivaizduoju savęs be šios įstaigos. Tiesa, būdamas čia, galiu gauti, ko tik užsigeidi. Bet kitoje vartų pusėje tą padaryti sugebėtų bet kuris žmogus. Už sienų, jei užsimanai plakatų, kūjelio, plokštelės arba laivo modelio stikliniame butelyje, tu atsiverti suknistus geltonuosius puslapius. O Šošenke *aš esu* suknisti geltonieji puslapiai. Nežinočiau, nei kaip pradėti, nei nuo ko.

- Tu neįvertini savęs, - pasakė jis. - Kaip savamokslis, esi gana įsidėmėtinas tipas.

- Po velnių, aš netgi neturiu aukštosios mokyklos diplomo.

- Žinau, - linktelėjo Endis. - Tačiau ne popieriaus skiautė įkvepia žmogui pasitikėjimo. Ir ne kalėjimas palaužia dvasios stiprybę.

- Aš nepajėgčiau užsiiminėti kontrabanda išorėje.

Jis atsistojo.

- Apmąstyk mano žodžius, - nerūpestingai tarė Endis, kai suspigo švilpukas, ir nukulniavo šalin, tarytum būtų laisvas žmogus, pateikęs pasiūlymą kitam laisvam žmogui. To užteko, kad bent trum-

pam *pasijusčiau* esąs laisvas. Jo dėka užmiršau, jog mudu esame įkalinti iki gyvos galvos ir priklausome nuo kietakakčių lygtinio paleidimo tarybos narių bei šventeivos viršininko, kuriam patinka matyti Endį Diufreną šioje sienų pusėje, malonės. Galų gale Endis buvo išdresiruotas šunelis, gebantis nuslėpti mokesčius. Koks nuostabus gyvūnėlis!

Tą naktį savo kameroje aš vėl pasijutau kaliniu. Mintyse atgijęs absurdiškas žydro vandens ir baltų paplūdimių vaizdas atrodė labiau žiaurus negu kvailas - jis įstrigo į mano smegenis tarsi kabliukas. Deja, aš negalėjau apsisiausti nematoma skraiste kaip Endis. Užmigęs sapnavau didžiulį juodo stiklo luitą, kėpsantį lauko viduryje ir savo forma primenantį milžinišką priekalą. Pabandžiau jį nustumti, idant ištraukčiau raktą. Tačiau prakeiktas sunkus akmuo nė nekrustelėjo.

Tolumoje nuskambėjo garsėjantis skalikų amsėjimas.

Berods, atėjo laikas pakalbėti apie bėglius.

Mūsų laimingoje šeimynėlėje tokių dalykų retsykiais pasitaikydavo. Jei esi pakankamai sumanus, iš Šošenko nesprunki lipdamas per sieną. Atvirus laukus iš trijų kalėjimo pusių ir pelkyną ketvirtame šone visą naktį zonduoja žibintų spinduliai, ilgi balti šviesos pirštai. Be abejo, zekai bėgdavo ir per sieną, bet nuo prožektorių niekur nepasislėpdavo. Jei vis dėlto sugebėdavo nuskuosti iki giraitės, dažniausiai būdavo sugaunami stabdantys mašinas su pakeltu nykščiu prie 6-ojo ar 99-tojo greitkelio arba išduodami vietinių fermerių, kurie nedelsdami skambtelėdavo į kalėjimą pastebėję bėglius. Zekai, kopiantys į sieną, protu nepasižymi. Galbūt Šošenkas ir nėra Kenonsitis, tačiau po apylinkes lakstantis žmogelis su pilka pižamine uniforma išsiskiria neką prasčiau nei tarakonas ant vestuvinio torto.

Per daugelį metų geriausiai sekėsi tiems vyrukams - gal atsitiktinai, gal ir ne, - kurie impulsyviai išnaudojo palankiai susiklosčiusią padėtį. Ne vienas jų sugebėjo ištrūkti į laisvę įlindęs į vežimėlį su švariomis paklodėmis, tapęs "balto sumuštinio įdaru". Kai atkeliavau į Šošenką, tokių atvejų pasitaikydavo gana dažnai, tačiau laikui bėgant valdžiai pavyko daugiau ar mažiau užlopyti šią spragą.

Kai buvo vykdoma įžymioji viršininko Nortono programa, bėglių irgi netrūkdavo. Kai kurie vyrukai tiesiog numesdavo savo uogų grėbliukus ir sprukdavo į krūmus, prižiūrėtojui nuėjus prie furgono atsigerti vandens arba sargybinių porelei įsitraukus į ginčą dėl kelių Bostono "Patriotų" įveiktų jardų.

1969-aisiais, trečiąjį lapkričio sekmadienį, "Lauko" programos dalyviams renkant bulves, vienas prižiūrėtojas, Henris Pju - patikėkite, daugiau jis nebepriklauso mūsų laimingajai šeimynėlei, - sėdėjo ant sunkvežimio kapoto ir dorojo savo priešpiečius pasidėjęs karabiną tarp kelių, kai iš šaltos rytinės miglos išniro nuostabaus grožio elnias (bent aš taip girdėjau, nors tokie pasakojimai neretai būna pagražinami). Pju nudrožė link gyvūno mintyse regėdamas šio raguotą galvą savo kambaryje. Tuo tarpu iš darbo vietos pasitraukė trys kaliniai. Du iš jų buvo sugauti Lisbonfolso užeigoje prie žaidimų automatų. Trečiojo iki šiol nepavyko surasti.

Tikriausiai paties įžymiausio bėglio titulas Šošenke turėtų atitekti Sidui Nedo. Spėju, jog 1958-ųjų įvykio niekas nepralenks. Sidas vairavo traktoriuką, dažantį aikštelės linijas šeštadienio beisbolo rungtynėms, kai pasigirdo trečios valandos švilpukas, perspėjantis apie sargybos pasikeitimą. Tiesiai už kiemo, kitoje automatinių vartų pusėje, driekiasi mašinų stovėjimo aikštelė. Lygiai trečią pagrindiniai vartai atsidaro ir baigę darbą prižiūrėtojai susimaišo su naujai atvykusiais. Kaip visada iš tos pusės atsklinda tapšnojimų per pečius garsai, kandžios replikos, postringavimai apie kėglių lygos rezultatus bei įprastas kiekis pasenusių etninių juokelių.

Sido traktoriukas nuburzgė tiesiai pro vartus, po savęs palikdamas trijų colių pločio liniją, kuri nutrūko prie 6-ojo greitkelio esančiame griovyje. Neklauskite manęs, kaip jis tai padarė. Šešių pėdų ir dviejų colių ūgio vyrukas vilkėjo kalinio uniformą, o jo mašina kėlė didžiausius dulkių sūkurius. Spėju, kad viskuo kalta penktadienio popietės nuotaika. Baigę darbą sargybiniai iš džiaugsmo skraidžiojo padebesyse, naujoji pamaina sliūkino pro vartus nukabinę nosis... o senasis Nedo paprasčiausiai prašvilpė nepastebėtas pro jų gretas.

Kiek žinau, Sidas tebėra laisvėje. Dar daugelį metų, prisimindami didįjį Nedo pabėgimą, mudu su Endžiu Diufrenu smagiai pasijuokdavome. Kai išgirdome apie oro lainerio pagrobimą - pamenate tą atvejį, kai išpirkos reikalavęs vaikinas iššoko iš lėktuvo su

parašiutu? - Endis tvirtino, jog D.B. Kuperis yra ne kas kitas, kaip Sidas Nedo.

- Turbūt į kišenę buvo prisipylęs dažų, kad nenusigręžtų sėkmė, - pridūrė jis. - Tas laimingas kalės vaikas.

Turėtumėte suprasti, jog tokie vyrukai, kaip Sidas Nedo arba tas šaunuolis, išnešęs kudašių iš bulvių lauko, tiesiog laimi kalėjimo milijono dolerių loterijos prizo versiją. Ką padarysi, kai į vieną akimirką susilieja pustuzinis laimingų atsitiktinumų. Endis galėtų prasėdėti kalėjime devyniasdešimt metų ir nesulaukti panašios progos.

Tikriausiai prisimenate, kaip vienu metu užsiminiau apie Henlį Baką, vyresnįjį skalbėją. Jis pasirodė Šošenke 1922-aisiais ir po trisdešimt vienerių metų užbaigė savo dienas kalėjimo ligoninėje. Pabėgimai ir bandymai pasprukti buvo jo hobis - gal todėl, jog pats niekada nesiryždavo imtis tokių drastiškų veiksmų. Henlis galėdavo papasakoti šimtus įvairiausių sužlugusių planų, bent kartą išbandytų Šošenke. Mano mėgstamiausias pasakojimas buvo apie Biverį Morisoną, kuris lipdė medinę čiuožyklą metalo plokščių fabriko rūsyje, turinčią padėti nusileisti kitoje sienos pusėje. Savo kūrinį montavo žiūrėdamas į paveikslėlį, išplėštą iš 1900-aisiais metais leisto "Šiuolaikinio berniukų vadovo į linksmybių ir nuotykių pasaulį". Deja, baigęs darbą Morisonas nerado rūsyje bent kiek didesnių durų, pro kurias galėtų ištempti laukan savo konstrukciją. Klausydamasis Henlio, galėjai sprogti iš juoko, o jis žinojo dar tuziną - ne, porą tuzinų - tokių pat linksmų istorijų.

Neapsiriksiu teigdamas, jog Henlis buvo susipažinęs su visais pabėgimo būdais iki menkiausių smulkmenų. Kartą vyrukas sakė man, kad per savo išsėdėtus metus kalėjime jis *pats* girdėjo apie keturis šimtus ar net daugiau mėginimų pasprukti. Susimąstykite apie tai bent akimirkai prieš linktelėdami galvą ir skaitydami toliau. *Keturi šimtai* bandymų pabėgti! 12.9 kartų per Henlio Bako kalėtus metus. Kuo ne "Šauniausio mėnesio bėglio" klubas? Be abejo, dažniausiai viskas užsibaigdavo tuo, kad sargybinis sugriebdavo kokio nevykėlio ranką ir grėsmingai suurgzdavo: "Kur susiruošei, nelaimingas šunsnuki?"

Henlis tvirtino, jog rimtesnių mėginimų buvo maždaug šešiasdešimt, įskaitant "kalėjimo krizę", įvykusią 1937-aisiais, metais

anksčiau, negu aš papuoliau į Šošenką. Tuo metu, bestatant naują administracijos fligelį, paspruko keturiolika kalinių, kurie iš prastai saugojamos pašiūrės sugebėjo pagrobti statybose naudojamų įrankių. Apimti panikos, pietinio Meino čiabuviai klykavo būsią papjauti "užkietėjusių nusikaltėlių", nors pastarieji, mirtinai išsigandę, nė neįsivaizdavo, kokia linkme papustyti padus - kaip tas triušis, atšokavęs į greitkelio vidurį ir sustingęs artėjančio furgono žibintų šviesoje. Sugavo visus keturiolika bėglių. Du iš jų nušovė civiliai, o ne policijos pareigūnai ar kalėjimo sargybiniai.

Jūs paklausite, kiek kalinių išties pabėgo nuo 1938-ųjų, kai aš atsidūriau Šošenke, iki tos dienos, kai Endis pirmą kartą paminėjo Zihuataneechą? Sudėjus mano ir Henlio informaciją, sakyčiau, jog iš teisinės sistemos nagų išsivadavo dešimt žmonių. Nesu tikras, bet greičiausiai pusė iš jų sugebėjo įstrigti į Šošenką panašiose įstaigose. Nieko keisto, turint omenyje, jog daugelį metų atsėdėję kaliniai *nebemoka* gyventi kitoje sienų pusėje. Jei atimi iš žmogaus laisvę, priverti ilgam laikui įsikurti kameroje, jis praranda sugebėjimą mąstyti abstrakčiai. Tampa mano minėtu triušiu, kurį netrukus partrenks visu greičiu atriedantis sunkvežimis. Neretai į laisvę išėję zekai imasi nešvarių darbelių, iš anksto žinodami, kuo viskas užsibaigs... ir kodėl? Todėl, kad galėtų sugrįžti už grotų. Sugrįžti ten, kur tvyro gerai pažįstama, nusistovėjusi tvarka.

Endis ne toks, skirtingai nuo manęs. Gal ir neblogai būtų *pamatyti* Ramųjį vandenyną, tačiau, išvydęs tokią didybę, iš baimės tikriausiai pridaryčiau į kelnes.

Šiaip ar taip, tą dieną, kai mudu šnektelėjome apie Meksiką ir poną Piterį Stivensą... būtent tą dieną aš pradėjau manyti, jog Endis turi minčių, kaip nepastebėtam išgaruoti iš mūsų laimingosios šeimynėlės. Meldžiau Dievą, kad jį saugotų apvaizda; visgi nebūčiau statęs pinigų už jo sėkmingo pabėgimo baigties galimybes. Suprantate, viršininkas Nortonas ypač įdėmiai stebėjo Endį, nenorėdamas nutraukti juodu siejančių darbinių ryšių, jei nesupyksite už tokį posakį. Endis turėjo puikias smegenis ir gerą širdį. Nortonas buvo pasiryžęs išnaudoti vieną ir sugniuždyti kitą.

Kalėjime pasitaiko sąžiningų sargybinių, kaip ir išorėje būna sąžiningų politikų, tesinčių pažadus už tam tikrą užmokestį, ir jei pakankamai gerai išmanote psichologiją bei turite atliekamų pinigė-

lių, galėtumėte papirkti prižiūrėtojus, kad šie nusigręžtų jums bebandant paspukti. Tokie dalykai niekam ne paslaptis, tačiau Endžio Diufreno atveju jie netiko. Kaip jau sakiau, Nortonas nenuleido nuo jo akių. Ne tik Endis, bet ir prižiūrėtojai tai žinojo.

Mano draugas neturėjo jokių šansų pakliūti į "Lauko" programą, kol visas kalinių kandidatūras vertindavo pats Nortonas. Be to, Endis nepriklausė tokių žmonių tipui, kurie pakartotų elementarų Sido Nedo pabėgimą.

Jei būčiau buvęs jo kailyje, mintis apie paslėptą raktą niekuomet nesiliautų manęs kankinusi. Turbūt naktimis neįstengčiau sudėti bluosto ir būčiau laimingas numigęs bent kelias valandas. Nuo Šošenko iki Bakstono nedaugiau kaip trisdešimt mylių. Taip arti ir taip velniškai toli.

Vis dar maniau, kad jam geriausia būtų nusisamdyti padorų advokatą ir mėginti atnaujinti teismo procesą. Imtis visų priemonių, idant išsikrapštytų iš po Nortono pado. Abejojau, jog Tomio Viljamso burną galima užkimšti pasimatymais su žmona. Galbūt senam geram Misisipės teisininkui, patyrusiam vilkui, pavyktų jį prakalbinti... gal net nereikėtų ypatingai stengtis. Kad ir kaip ten būtų, Viljamsui išties patiko Endis. Retsykiais atkreipdavau į tai savo draugo dėmesį, tačiau šis tik nusišypsodavo ir įsmeigęs akis į tolumą pasakydavo, esą apie šiuos dalykus yra mąstęs ne vieną kartą.

Akivaizdu, kad jo galvoje virė pačios įvairiausios mintys.

1975-aisiais Endis Diufrenas pabėgo iš Šošenko. Jis niekada nebuvo sugautas ir, ko gero, niekada nebus. Tiesą sakant, manau, jog žmogus, besivadinantis Endžiu Diufrenu, daugiau neegzistuoja. Užtat Meksikoje, nedideliame Zihuatanecho miestelyje, neabejotinai gyvena asmuo, vardu Piteris Stivensas. Turbūt valdo viešbutuką šiais 1976-asiais mūsų viešpaties metais.

Aš pasakoju jums tai, ką žinau ir ką galvoju. Nieko kito nelieka daryti, tiesa?

1975-ųjų kovo 12-tą, kaip ir kiekvieną rytą, išskyrus sekmadienius, 6:30 atsidarė 5-ojo bloko kamerų durys. Kaip ir kiekvieną dieną, išskyrus tuos pačius sekmadienius, bloko įnamiai dviejomis eilėmis sustojo koridoriuje, o kamerų durys užsitrenkė. Visi nukulnia-

vo prie vartų, kur buvo suskaičiuoti dviejų sargybinių, prieš keliaudami į valgyklą sukirsti avižinės košės ir kiaušinienės su riebiais lašinukais.

Rutininis patikrinimas užstrigo ties skaičiavimu. Vietoj dvidešimt septynių kalinių tebuvo dvidešimt šeši. 5-ojo bloko gyventojus išleido pusryčiauti tik po to, kai buvo iškviestas sargybos kapitonas.

Pastarasis - neblogas vyrukas, vardu Ričardas Gonijaras - tučtuojau atlėkė į 5-ąjį bloką, lydimas savo padėjėjo, linksmuolio šmikio Deivo Berkso. Kapitonas atidarė visų kamerų duris ir drauge su Berksu nužygiavo koridoriumi, braukdamas lazda per grotas ir išsitraukęs pistoletą. Jei taip nutikdavo, vadinasi, kažkuriam kaliniui naktį pasidarė bloga ir apėmė toks silpnumas, kad jis nepajėgė ryte išslinkti iš kameros. Žinoma, būdavo atvejų, kai kalinys mirdavo... arba nusižudydavo.

Bet šį kartą jie nerado nė gyvos dvasios - nei ligonio, nei lavono. Mūsų bloke keturiolika kamerų, po septynias iš abiejų koridoriaus pusių, visos idealiai tvarkingos - Šošenko administracija bausdavo nevaleikas atimdama lankymo valandų privilegijas - ir visos tuštutėlės.

Gonijaras, be abejo, pamanė, kad sargybiniai nusprendė pasišaipyti arba tiesiog apsiskaičiavo. Todėl po pusryčių, užuot patraukę į darbus, 5-ojo bloko įnamiai sugrįžo į savo kameras, patenkinti ir laimingi. Džiaugsmą teikdavo bet kokie rutinos pokyčiai.

Kamerų durys atsidaro; kaliniai žengia vidun; kamerų durys užsitrenkia. Kažkoks klounas rėkia:

- Pakvieskite mano advokatą! Pakvieskite mano advokatą! Jūs, vyručiai, tramdote mus, lyg būtume suknistame kalėjime.

Berksas: Tylos, arba taip gausite į skudurus, kad jums kailiai dulkės.

Klounas: Dulkinau tavo žmoną, Berki.

Gonijaras: Visi užsičiaupkite, antraip praleisite kamerose visą dieną.

Kapitonas su Berksu nužygiavo koridoriumi skaičiuodami pro grotas kyšančias nosis. Toli eiti neprisiėjo.

- Kas tupi šioje kameroje? - paklausė Gonijaras naktinės pamainos sargybinio.

- Endrius Diufrenas, - atsakė šis. Tik to ir tereikėjo. Nuo šio momento rutina apsivertė aukštyn kojomis. Balionas sprogo.

Filmuose apie kalėjimus pabėgimo atvejais užstaugia galingos sirenos. To niekada nebus Šošenke. Visų pirma Gonijaras susisiekė su viršininku. Tada prižiūrėtojai išnaršė visus kalėjimo kampus. Pagaliau žinia apie bėglį buvo perduota Skarabore įsikūrusiam valstijos policijos skyriui.

Štai tokia standartinė procedūra. Nė vienam iš sargybinių nešovė į galvą apieškoti įtariamojo bėglio kameros. Nieko nuostabaus. Ką gi jie pamatytų pažvelgę į mažą kvadratinį kambarėlį? Grotas ant langų ir durų, unitazą, tuščią gultą ir kelis gražius akmenis ant palangės.

Ir, žinoma, Lindos Ronstad nuotrauką virš lovos. Toje pačioje vietoje ištisus dvidešimt šešerius metus kabodavo vienos ar kitos merginos plakatas. Kai viršininkas Nortonas pamatė, kas už jo slypi - vis dėlto šioks toks teisingumas egzistuoja, - duodu galvą nukirsti, kad vos negavo širdies smūgio.

Tačiau tai įvyko 18:30, praėjus beveik dvylikai valandų po to, kai buvo pranešta apie Endžio dingimą, ir greičiausiai dvidešimčiai valandų nuo jo pabėgimo.

Nortonas pašėlo.

Sužinojau tai iš patikimo šaltinio - Česterio, administracijos fligelyje vaškavusio koridoriaus grindis. Tą dieną jam nereikėjo trinti ausimis raktų skylutės; Riką Gonijarą koneveikiantis riaumojimas kuo puikiausiai girdėjosi stovint prie dokumentų spintos.

- Ką turite omenyje sakydamas, jog "esate patenkintas neaptikęs jo kalėjimo teritorijoje"? Ką tai reiškia? Tai reiškia, kad jo neradote! Patariu greičiau jį surasti! Greičiau! Aš noriu jo! Girdite? Aš noriu jo!

Gonijaras kažką atsakė.

- Tai įvyko ne jūsų pamainos metu? Čia *jūsų* žodžiai. Kiek *žinau*, niekas nenutuokia, *kada* tai atsitiko. Ir kaip. Nė nenumano, ar iš tiesų tai įvyko. Noriu, kad atvestumėte jį į mano kabinetą iki trečios valandos, antraip ims riedėti galvos. Galiu jums tai pažadėti, o aš *visada* laikausi duoto žodžio.

Kažkokia Gonijaro pastaba sukėlė dar didesnį Nortono įniršį.

- Tikrai? Tuomet pažiūrėkite į šitą! *Pažiūrėkite*! Atpažįstate? Vakarykštė 5-ojo bloko apskaita. Visi kaliniai savo vietose! Diufrenas užrakintas savo kameroje devintą valandą vakaro! Kaip jis pabėgo? *Tai neįmanoma*! *Tučtuojau jį suraskite*!

Tačiau trečią dienos Endis Diufrenas tebebuvo dingusiųjų sąraše. Dar po kelių valandų Nortonas pats įsiveržė į 5-ąjį bloką, iš kurio neišleido nė vieno kalinio. Ar mes buvome apklausti? Patikėkite, mus kiaurą dieną lyg pasiutę klausinėjo prižiūrėtojai, jaučiantys į nugarą alsuojantį drakoną. Visi kartojome tarsi susitarę: nieko nematėme, nieko negirdėjome. Ir, kiek žinau, visi sakė tiesą. Bent aš tikrai nemelavau. Tegalėjome paliudyti, jog prieš užrakinant grotas ir išjungiant šviesas, Endis tikrai grįžo į savo kamerą.

Vienas gudročius spėjo, jog Diufrenas pralindo pro raktų skylutę, ir už tokias spėliones užsidirbo keturias dienas poilsio karceryje. Neverta juokauti su irzliais sargybiniais.

Dideliais žingsniais koridoriumi atžirgliojęs Nortonas ilgą laiką dėbčiojo į mus savo žydromis akimis - atrodė, kad nuo jo svaidomo ugningo žvilgsnio pradės kibirkščiuoti plieninės narvų grotos. Viršininkas spoksojo į mus tarsi manydamas, jog pabėgimą organizavo visi čia esantys kaliniai. Turbūt iš tikrųjų tuo tikėjo.

Jis žengė į mano draugo kamerą ir apsidairė. Viskas taip, kaip buvo palikęs Endis. Antklodės atitrauktos, nors plika akimi matėsi, jog ant gulto nemiegota. Trūko kelių akmenukų ant palangės. Pačius geriausius jis pasiėmė.

- Akmenys... - sušnypštė Nortonas ir su trenksmu numetė juos ant žemės. Gonijaras, jau pradėjęs dirbti viršvalandžius, mirktelėjo, bet neprasižiojo.

Nortono akys užkliuvo už Lindos Ronstad plakato. Mergina stovėjo atsigręžusi per petį, abi rankas susikišusi į užpakalines itin aptemptų rusvų kelnaičių kišenes. Siaura liemenėlė bemaž neslėpė po Kalifornijos saule tamsiai įdegusio kūno. Šis plakatas turbūt velniškai įžeidė jautrią baptistišką Nortono sielą. Regėdamas, kaip jis varsto nuotrauką nuožmiu žvilgsniu, prisiminiau Endžio žodžius, esą jis dažnai jaučiasi taip, tarsi galėtų įžengti į plakatą ir atsistoti šalia merginos.

Po kelių sekundžių Nortonui išaiškės, jog būtent taip bėglys ir pasielgė.

- Pasibjaurėtina kekšė! - suniurnėjo viršininkas, vienu rankos mostu nuplėšdamas plakatą.

Ir atidengdamas tinku aptrupėjusią žiojinčią skylę.

Gonijaras nepanoro lįsti vidun.

Nortonas liepė jam grūsti savo sėdynę į skylę - Dieve, tikriausiai visas kalėjimas girdėjo, kaip viršininkas mauroja ant kapitono, - tačiau Gonijaras griežtai atsisakė, ir taškas.

- Tu neteksi darbo! - tarsi isterijos apimta moteris klykė Nortonas. Jis galutinai prarado savitvardą. Viršininkas paraudonavo kaip gerai išvirtas omaras, kaktoje iššoko dvi pulsuojančios gyslos. - Gali tuo neabejoti, tu... tu, prancūzpalaiki! Išmesiu tave iš darbo ir pasirūpinsiu, kad negautum kito visoje Naujosios Anglijos kalėjimų sistemoje!

Tylėdamas Gonijaras ištiesė Nortonui tarnybinį pistoletą. Jis užtektinai prisiklausė. Po bemaž trečio viršvalandžio kapitonui viskas buvo įkyrėję iki gyvo kaulo. Regis, Endžio pasitraukimas iš mūsų laimingosios šeimynėlės privertė viršininką peržengti tam tikrą ribą ir smarkiau nei paprastai įžiebė ilgą laiką tarp jųdviejų rusenančios antipatijos kibirkštį... tuo metu Nortonas priminė tikrą pamišėlį.

Neįsivaizduoju, kokia nesantaika tvyrojo tarp kapitono ir Nortono, bet žinau, kad pastarasis koneveikė Ričą Gonijarą, kol išblėso apniukusi žiemos diena, besiklausant dvidešimt šešiems zekams, nuteistiems kalėti ilgus metus arba iki gyvenimo pabaigos, mačiusiems įvairių administratorių - kietakakčių bei silpnavalių - ir kuo puikiausiai suvokiantiems, jog Nortonas, vaizdžiai tariant, neatlaikęs įtampos nutrūko nuo grandinės.

O, Dieve, prisiekiu, kad man beveik pasidingojo, tarytum girdžiu kažkur tolumoje besijuokiantį Endį.

Galų gale Nortonas privertė liesą it pagalys naktinės pamainos sargybinį lįsti į skylę, kurią anksčiau slėpė Lindos Ronstad plakatas. Kaulėtasis prižiūrėtojas buvo vardu Roris Tremontas ir ypatingomis protinėmis savybėmis nepasižymėjo. Gal jis manė, jog už nuopelnus gaus bronzinę žvaigždę ar kažką panašaus? Vėliau paaiškėjo, jog Nortonas nesuklydo pasiuntęs į angą Endžio ūgio ir sudėjimo žmogų. Jei vidun būtų mėginęs lįsti koks nors storašiknis vyrukas - vienas iš daugumos sargybinių, - kaip Dievą myliu, jis bū-

tų ten įstrigęs... ir iki šiol, ko gero, tebelindėtų skylėje.

Tremontas įsiropštė vidun aplink riešą apsivyniojęs ploną nailoninę virvę, iškrapštytą iš jo mašinos bagažinės, bei rankoje laikydamas didžiulį prožektorių. Pakeitęs savo sprendimą mesti darbą ir likęs vienintelis iš valdžios atstovų, kuris sugebėjo išsaugoti pakankamai blaivų protą, Gonijaras sužvejojo smulkius bloko planus. Gerai žinojau, kas juose buvo pavaizduota - dešimties pėdų storio sienos skersinis pjūvis atrodė lyg sumuštinis. Keturios pėdos betono iš vidinės pusės ir išorinės, o pačiame centre tvyro maždaug dviejų pėdų pločio vamzdžiui skirta erdvė. Berods, čia ir bus šuo pakastas... gal net ne vienas.

Iš skylės atsklido duslus, negyvas Tremonto balsas:

- Viršininke, kažkas bjauriai dvokia.

- Nekreipk dėmesio! Šliaužk tolyn.

Tremonto kulkšnys pradingo angoje. Po akimirkos išgaravo ir pėdos. Blausiai švytėjo jo prožektorius.

- Viršininke, čia tikrai labai smirda.

- Sakiau, nekreipk *dėmesio*! - suriko Nortonas.

Pasigirdo sielvartingas Tremonto šūksnis:

- Dvokia šūdu. O, Dieve, tai išties šūdas; o, Dieve, išleiskite mane! Aš tuojau apsivemsiu. Šūdas, šūdas! O, Die... *gaaakt*... - su niekuo nesumaišomas garsas paliudijo, jog Rorio Tremonto skrandis atsikratė pietų likučių.

Daugiau nebeįstengiau susivaldyti. Vienu metu mane užgriuvo visos dienos - po velnių, visų trisdešimties *metų* - įvykiai, ir aš pradėjau kvatoti. Paskutinį kartą plyšau juokais būdamas laisvėje ir niekada nemaniau, kad galėčiau tai pakartoti tarp šių pilkų sienų. Viešpatie švenčiausias, kaip gerai jaučiausi!

- Ištempkite tą žmogų! - sustūgo viršininkas Nortonas. Aš juokiausi taip stipriai, kad nė nesusigaudžiau, ką jis turi omenyje - mane ar Tremontą. Tiesiog isteriškai klykiau susiėmęs už pilvo ir nebūčiau pajėgęs užsičiaupti, net jei Nortonas būtų prikišęs man prie smilkinio pistoleto vamzdį. - *Išgrūskite JĮ*!

Ką gi, draugai ir kaimynai, regis, jis kalbėjo apie mane. Penkiolika dienų teko pasėdėti karceryje. Nemažas laiko tarpas. Tačiau aš niekaip negalėjau užmiršti vargšo, ne itin protingo Rorio Tremonto, spiegiančio: - *Šūdas, šūdas!* - ir kai pagalvodavau apie savo draugą, traukiantį į pietus naujutėlaitėje mašinoje, dėvintį švarutėlį

kostiumą, mane vėl apimdavo juokas. Galima sakyti, kad penkiolika dienų karceryje prabėgo lyg viena akimirka. Gal todėl, kad dalis manęs buvo su Endžiu Diufrenu, kuris perbrido mėšlo krūvą ir išlindo švarus kitoje sienos pusėje; su Endžiu Diufrenu, kuris keliavo prie Ramiojo vandenyno.

Likusią to vakaro įvykių dalį išgirdau iš pustuzinio skirtingų šaltinių. Šiaip jau nieko ypatingo nepraleidau. Matyt, Roris Tremontas nusprendė galutinai atsikratęs skrandžio turiniu, nes išdrįso slinkti tolyn. Nukristi žemyn į vamzdžio šachtą, skiriančią vidinę bei išorinę bloko sienos dalį, praktiškai buvo neįmanoma; Tremontui netgi prisiėjo spraustis pro siaurą erdvės plotą. Vėliau jis aiškino vos begalėjęs kvėptelėti ir tikino, jog tuo metu suprato, ką reiškia būti palaidotam gyvam.

Šachtos dugne sargybinis rado prieš trisdešimt trejus metus nutiestą suskaldytą kanalizacijos vamzdį, kuriuo tekėjo išmatos iš visų keturiolikos 5-ojo bloko tualetų. Šalia dantytos skylės Tremontas aptiko kūjelį.

Endis ištrūko į laisvę, tačiau ne pačiu lengviausiu būdu.

Vamzdis pasirodė esąs dar siauresnis už sienoje išraustą angą. Roris Tremontas nedrįso kišti ten nosies. Kiek žinau, niekam neužteko ryžto to padaryti. Prižiūrėtojui apžiūrinėjant skylę ir kūjelį, iš vamzdžio strykteleėjo žiurkė, ir jis vėliau prisiekinėjo visais šventaisiais, jog tas padaras savo dydžiu nenusileido kokerspanielių jaunikliui. Tremontas užsiropštė į viršų iki skylės sienoje tarsi beždžionė ant lazdos.

Endis įlindo į tą vamzdį. Manau, žinojo, jog šis driekiasi penkis šimtus jardų ir užsibaigia pelkėtoje vakarinėje kalėjimo pusėje. Pedantiškasis Endis nesunkiai galėjo dirstelėti į detaliuosius planus ir atidžiai juos ištyrinėti. Išsiaiškinęs, jog 5-ojo bloko kanalizacijos vamzdis liko vienintelis iš visų, neprijungtas prie naujos atliekų šalinimo sistemos, jis suprato, jog pabėgti privalo ne vėliau kaip iki 1975-ųjų vidurio, nes rugpjūtį valdžia ketino atsisakyti senojo nuotėkių vamzdžio paslaugų.

Penki šimtai jardų. Penkių futbolo aikščių ilgis. Jis šliaužė visą atstumą turbūt teturėdamas vieną žiebtuvėlį arba kelias degtukų dėžutes. Jis ropojo pro tokią šlykštynę, kokios aš net negaliu ir nenoriu įsivaizduoti. Ne išimtis, jog kelyje pasitaikydavo žiurkių; gali

būti, kad jos mėgino pulti žmogų, nes tamsoje šie bjaurūs padarai įgauna drąsos. Greičiausiai Endis rėmėsi pečiais į vamzdžio šonus, o sudūrimų vietose turėdavo įtempti visas jėgas, kad sugebėtų prasibrauti į priekį. Atsidūręs jo kailyje, ko gero, būčiau spėjęs išprotėti tuziną kartų, apimtas klaustrofobijos. Vis dėlto jam pavyko įgyvendinti savo sumanymą.

Pačiame vamzdžio gale, dvokiančioje purvo klampynėje, paieškos komanda aptiko įspaustų pėdų žymes. Dar už dviejų mylių - tiktai kitą dieną - surado kalėjimo uniformą.

Nesuklysite manydami, jog laikraščiai netruko išspausdinti skandalingą istoriją. Tačiau niekas penkiolikos mylių spinduliu nuo Šošenko nesiskundė dėl pavogtos mašinos, drabužių arba nuogo vyriškio, lakstančio mėnulio šviesoje. Nė šuo nesulojo. Bėglys išlindo iš kanalizacijos vamzdžio ir išgaravo lyg dūmas.

Lažinuosi, jog Endis iš karto nudrožė Bakstono kryptimi.

Viršininkas Nortonas atsistatydino prabėgus trims mėnesiams po įsimintinos dienos. Man malonu pranešti, jog jis atrodė visiškai palūžęs. Galima sakyti, kad viršininkui kelią pastojo gūdi žiema. Paskutinę dieną iš savo kabineto jis išsliūkino nukarinęs galvą tarsi senas zekas, kėblinantis į ligoninę pasiimti įprastos kodeino tablečių porcijos. Jo vietą užėmė Gonijaras - kaip Dievą myliu, Nortonas turėjo būti įsitikinęs, kad likimas žiauriai iš jo tyčiojasi. Kiek girdėjau, Semas Nortonas tebegyvena Eliote, kiekvieną sekmadienį lankosi baptistų bažnyčioje ir neabejotinai laužo galvą, kaip Endis Diufrenas sugebėjo jį apmauti.

Būčiau galėjęs atsakyti, jog visas grožis slypi paprastume. Kai kuriems lemta tai suvokti, Semai. Kai kuriems - ne.

Štai ką aš žinau. Dabar papasakosiu jums, ką mąstau. Visai įmanoma, jog tam tikrose vietose padarysiu klaidelių, bet lažinuos iš laikrodžio su grandinėle, kad mano istorija bendrais bruožais sutaps su tiesa. Tokio tipo žmogus, kaip Endis, galėjo suorganizuoti pabėgimą vienu vieninteliu būdu - na, gal keliais. Niekaip iš galvos neiškrenta silpnaprotis indėnas. "Šaunus vyrukas, - kalbėjo Normeidenas, pagyvenęs su Endžiu aštuonis mėnesius. - Gerai, kad persikėliau kitur. Toje kameroje didelis skersvėjis ir visą laiką labai šalta. Jis neleido liesti savo daiktų. Nesvarbu. Šaunus vyrukas. Ne-

sišaipydavo. Bet skersvėjis nepatiko". - Vargšas puskvaišis Normeidenas. Jis anksčiau už kitus sužinojo paslaptį. Jei ne tie ilgi aštuoni mėnesiai, po kurių galų gale pavyko atsikratyti indėnu, manau, jog Endis būtų išėjęs į laisvę dar prieš atsistatydinant Niksonui.

Esu tikras, kad viskas prasidėjo 1949-aisiais - ne nuo kūjelio, bet nuo Ritos Heivort. Pamenate, sakiau jums, kaip jis spirgėjo prašydamas plakato, kaip nervinosi ir stengėsi nuslėpti susijaudinimą. Tuo metu man pasirodė, jog jis paprasčiausiai gėdinasi - maniau, jog Diufrenas priklauso tų žmonių tipui, kurie nenori rodyti kitiems savo geidulio moteriai... ypač, jei tai moteris iš fantazijų. Bet dabar suprantu klydęs. Dabar suprantu, jog Endžio susijaudinimą įtakojo kiti dalykai.

Iš kur atsirado skylė, aptikta viršininko Nortono už plakato su mergina, kuri nė nebuvo gimusi, kai kameros sieną papuošė Ritos Heivort nuotrauka? Teisybė, daug ką nulėmė Endžio Diufreno atkaklumas ir sunkus darbas - šių nuopelnų iš jo neatimsi. Tačiau lygtis turėjo dar du nežinomuosius: velnišką sėkmę ir Darbo Pažangos Administracijos betoną.

Spėju, kad man nereikia aiškinti jums apie sėkmę, skirtingai nuo DPA betono. Laisvu nuo darbo metu nusipirkęs kelis pašto ženklus iš pradžių parašiau į Meino universiteto istorijos departamentą, o vėliau vienam vyrukui, kurio adresą atsiuntė tas pats Meino universitetas. Jis vadovavo DPA projektui - įrenginėjo Šošenke maksimalaus saugumo fligelį.

3-asis, 4-asis ir 5-asis fligelio blokai buvo pastatyti 1934-1937--aisiais. Šiais laikais dauguma žmonių nelaiko betono "technologiniu stebuklu" kaip mašinų, naftos bokštelių arba raketų, ir labai klysta. Dabar naudojamas cementas atsirado maždaug 1870-aisiais, o betonas - tiktai amžių sandūroje. Maišyti cementą neką lengviau negu kepti duoną. Dėl netinkamų ingredientų proporcijų jis gali būti pernelyg vandeningas arba per sausas; svarbu nutaikyti tikslų smėlio arba žvyro kiekį. O 1934-aisiais skiedinio maišymo menas buvo ne taip pažengęs į priekį kaip šiuo metu.

5-ojo bloko sienos atrodė pakankamai storos, tačiau dėl nuolatinės drėgmės ypatingu tvirtumu nepasižymėjo. Retsykiais pasirodančius plyšius - net iki colio gylio - tekdavo pastoviai tinkuoti.

Taigi į mūsų bloką atkeliauja Endis Diufrenas, turintis Meino

universiteto verslo mokslų diplomą ir kelerius metus studijavęs geologiją, kuri, beje, tapo pagrindiniu jo hobiu. Neabejoju, jog šis pomėgis idealiai tiko Endžio kantriai, pedantiškai prigimčiai. Vienoje vietoje - dešimties tūkstančių metų įšalas; kitoje - prieš milijoną metų susiformavę kalnai. Uolienos luitai, ištisus tūkstantmečius besitrinantys tarpusavyje giliai po žeme. *Slėgis*. Kartą Endis pasakė man, kad geologija yra mokslas apie slėgį.

Ir laiką, žinoma.

Jis turėjo daugybę laiko tyrinėti kameros sienas. Kai vakare užsitrenkdavo durys ir išsijungdavo šviesos, daugiau nelikdavo į ką žiūrėti.

Dažniausiai naujokams sunku prisitaikyti prie įkalinimo. Vargšus kaip reikiant išgąsdina prižiūrėtojai. Neretai juos prisieina tempti į ligoninę, idant nekvanktelėtų, ir duoti išgerti raminančiųjų. Nieko keisto, jei naktį išgirsti, kaip naujas mūsų laimingosios šeimynėlės narys tranko kameros grotas ir verksmingai prašosi išleidžiamas... riksmams nespėjus atslūgti, jiems pradeda antrinti svajingi šūksniai, sklindantys iš visų bloko pusių: “Šviežia *žuvelė*, ei, žuvele, šviežia *žuvelė*, šviežia *žuvelė*, šiandieną sulaukėme šviežios *žuvelės*!“

1948-aisiais pasirodęs Šošenke Endis nepalūžo pačią pirmą dieną kaip kiti, bet negalvokite, kad jis jautėsi ramus ir patenkintas. Ne išimtis, kad atvykėlis svyravo ant beprotybės ribos. Kai kurie, peržengę ją, lėkdavo tiesiai į bedugnę. Kaip galima jaustis, jei per vieną akies mirksnį sužlunga senasis gyvenimas, o priekyje, tikrame pragare, laukia nesibaigiančio košmaro dienos?

Ką gi Endis darė? Jis beveik desperatiškai ieškojo būdų, kaip atitraukti dėmesį nuo nerimastingų minčių. Patikėkite, netgi kalėjime tokių priemonių netrūksta. Trokšdamas užsimiršti, žmogus gali pasinerti į visą galybę veiklos sričių. Jau pasakojau jums apie skulptorių ir jo “Tris Jėzaus gyvenimo pakopas”. Nemažai Šošenko įnamių kolekcionavo monetas, kurias amžinai kas nors pavogdavo, arba pašto ženklus. Vienas vyrukas didžiavosi turįs atvirukų iš trisdešimt penkių skirtingų šalių - jei būtumėte užsimanęs paknebinėti jo turtą, peilis į pašonę būtų jums garantuotas, galite tuo neabejoti.

Endis susidomėjo akmenimis. Ir kameros sienomis.

Manau, kad iš pradžių jis tenorėjo išraižyti savo inicialus ant tos vietos, kur netrukus turėjo kabėti Ritos Heivort plakatas. Galbūt kelias eilutes iš eilėraščio. Tačiau šis darbas nuėjo perniek, kai jis padarė nuostabų atradimą. Įsivaizduoju, kaip Endžiui bebraižant sieną iškrenta didžiulis betono gabalas. Matau jį gulintį ant lovos ir žiūrintį į luitą, pirštais traiškantį trupinius. Pamirškime nelaimingai susiklosčiusį gyvenimą, pamirškime siaubingai kvailus atsitiktinumus, tiesiu taikymu nugrūdusius jus į šią skylę, ir pažvelkime į betono luitą.

Po kelių mėnesių jis tikriausiai nusprendė, kad būtų smagu išsiaiškinti, kiek laiko galės gremžti sieną nepastebėtas. Tačiau niekas nepradeda šiaip sau rausti angos ir nesako sargybiniui per netikėtą savaitinę inspekciją (tokiais atvejais paprastai būdavo ieškoma svaigalų, narkotikų, nešvankių nuotraukų ir ginklų): "Kas čia? Nieko baisaus, tiesiog kasu skylutę savo kameros sienoje. Nesijaudink, gerasis žmogau".

Ne, taip elgtis jis negalėjo. Todėl atėjo pas mane ir paprašė didelio Ritos Heivort plakato.

Be to, Endis turėjo kūjelį. Prisimenu, 48-aisiais išvydęs tą įrankį pagalvojau, kad žmogui prireiktų šešių šimtų metų, norint prasikasti su juo pro sieną. Beveik atspėjau. Tiesa ta, kad Endis privalėjo įveikti tiktai *pusę* sienos - nepaisant minkšto trupančio cemento, šis darbas kainavo jam du kūjelius ir dvidešimt septynerius metus.

Žinoma, aštuonis mėnesius jis prarado gyvendamas su Normeidenu, juolab kad galėjo darbuotis tiktai naktimis, kai beveik visi užmigdavo, įskaitant ir sargybą. Tačiau įtariu, jog daugiausia laiko jam užėmė atsikratymas išverstos sienos gabalais. Plaktuko kaukšėjimą įmanoma nuslopinti, apvyniojus jo galą švitriniu popieriumi, o ką daryti su cemento trupiniais bei skylančiais betono luitais?

Turbūt pastaruosius smulkindavo į mažus akmenėlius.

Pamenu vieną sekmadienį po "kūjelio" sandėrio. Pamenu, kad stebėjau jį, slampinėjantį kitoje kiemo pusėje ištinusiu veidu po paskutinio pasimatymo su "sesutėmis". Mačiau, kaip Endis pasilenkia, čiupteli akmenuką... ir šis pranyksta rankovėje. Senas kalinių triukas su vidine palaidinės rankovės arba kelnių kišene. Beje, iš atminties niekaip neišdulka dar šis tas. Prieš akis regiu vaizdą, kaip

Endis Diufrenas vaikščioja kieme karštą ir visiškai tykią vasaros dieną. Aha, tykią... jei nekreipsime dėmesio į vėjelio pustomą smėlį aplink jo kojas.

Greičiausiai Endis buvo prisisiuvęs kelias kišenėles vidinėje kelnių klešnių pusėje. Žirgliodamas aplinkui, susikišęs rankas į užantį ir įsitikinęs, kad jo niekas nestebi, trūktelėdavo slaptas virveles, ir iš kišenėlių išbyrėdavo visos šiukšlės. Per antrą pasaulinį karą šia gudrybe naudojosi vokiečių konclageriuose sėdintys kaliniai, mėgindami išrausti tunelį po žeme.

Bėgant metams, Endis barstė kieme savo sienos trupinius sauja po saujos. Jis dalyvavo nešvariuose administratorių žaidimuose, kurie manė, jog Diufrenas tenori išsaugoti gerą vietelę bibliotekoje, plėsti jos patalpas bei asortimentą. To negalima paneigti, tačiau pagrindinė priežastis, paskatinusi jį įsivelti į machinacijas, buvo noras gyventi vienam 5-ojo bloko 14-oje kameroje.

Abejoju, ar Endis iš tiesų vylėsi ištrūkti į laisvę, bent jau ne pačioje pradžioje. Jis greičiausiai suprato, jog siena yra dešimties pėdų storio - net jei pasisektų ją pragręžti, atsidurtų lauke, trisdešimties pėdų aukštyje virš kiemo. Kaip jau minėjau, jis turbūt nekvaršino sau dėl to galvos mąstydamas: kas septynerius metus aš pasistumiu į priekį per pėdą; vadinasi, kiaurai sieną išlįsiu tik po septynių dešimtmečių, sulaukęs šimto vienerių metų.

Štai dar viena mintis, kuri būtų šovusi man į galvą, jei būčiau Endžio kailyje: galų gale mane sugaus, ir aš atsisėsiu į karcerį daugeliui dienų, jau nekalbant apie didžiulę juodą žymę savo byloje. Nuolatinių inspekcijų ir netikėtų naktinių reidų užtekdavo su kaupu. Jis nutuokė, jog ilgai taip tęstis negali. Anksčiau ar vėliau koks nors prižiūrėtojas kyštelės nosį už Ritos Heivort plakato vien tam, kad įsitikintų, ar Endis nelaiko ten užaštrinto šaukšto arba marihuanos suktinukių, prilipintų prie sienos.

Įsivaizduoju, kaip jis sureagavo į tokią mintį: *terauna viską velniai.* Gal netgi nusprendė pažaisti. Kiek pėdų sugebėsiu išrausti, prieš pakliūdamas sargybai į nagus? Kalėjimas - siaubingai nuobodi vieta, ir galimybė būti užkluptam viduryje nakties, plakatui gulint ant žemės, tikriausiai paspartindavo jo kraujo apytaką pirmus keletą įkalinimo metų.

Garantuoju, kad jis nebūtų išsisukęs vien tik lydimas aklos sėkmės. Tik ne dvidešimt septynerius metus. Visgi esu priverstas tikėti,

kad būtent laimingo atsitiktinumo dėka Endis sugebėjo išgyventi pirmus dvejus metus - iki 1950-ųjų gegužės vidurio, kai jis padėjo Baironui Hedliui nuslėpti netikėto palikimo mokesčius.

Nevalia atmesti galimybės, kad sunkiausiu laikotarpiu kalėjimo karjeroje jis neapsiribojo paprasčiausia sėkme. Endis turėjo pinigų ir kas savaitę galėjo įkišti vieną kitą dolerį į godžiai ištiestą delną. Daugumą sargybinių nesunku papirkti, jei pasiūlai tinkamą kainą. Pinigai į kišenę, ir tegul zekas pasilaiko savo nešvankias nuotraukas arba suktinukes. Maža to, Endis buvo idealus kalinys - tylus, gerų manierų, pagarbus, nelinkęs į smurtą. Paprastai prižiūrėtojams užkliūdavo pamišėliai ir triukšmadariai, kurių kameras apversdavo aukštyn kojomis bent kartą per pusmetį - atsegdavo čiužinius, prapjaudavo pagalves, kruopščiai patikrindavo nutekamąjį unitazo vamzdį.

1950-aisiais iš idealaus kalinio lygmens Endis Diufrenas pakilo aukštyn, pradėjęs teikti vertingas paslaugas - žudikas sugebėdavo geriau tvarkyti mokesčius negu H&R Blokų kompanija. Jis veltui dalindavo patarimus dėl nekilnojamojo turto įsigijimo, parūpindavo mokesčių lengvatas, užpildydavo paskolų anketas (neretai parodydamas nepakartojamą kūrybiškumą). Atsimenu Endį sėdintį prie rašomojo stalo bibliotekoje, kantriai peržiūrinėjantį paskolos mašinai sutartį, paragrafas po paragrafo, drauge su prižiūrėtoju, norinčiu nusipirkti padėvėtą "DeSotą"; nurodantį vyrukui gerus ir blogus sandėrio aspektus, aiškinantį jam, kad įmanoma gauti gerą paskolą ir nenusvilti nagų mokant palūkanas, liepiantį nesikreipti į tam tikras finansines kompanijas, kurios tais laikais nedaug kuo skyrėsi nuo paprastų gatvės lupikautojų. Jam baigus kalbėti, sargybinis jau tiesė ranką... ir tuojau pat ją atitraukė. Suprantate, vienai akimirkai vaikinas užmiršo, jog priešais sėdi ne žmogus, o laimę nešantis talismanas.

Endis domėjosi naujais mokesčių įstatymais ir pokyčiais akcijų biržose, todėl savo vertės neprarado net ir po aštuonerių priverstinio veltėdžiavimo mėnesių. Jis pradėjo gauti pinigų bibliotekai, karas su "sesutėmis" pasibaigė, o keturioliktosios kameros niekas nenaršydavo labai stropiai. Jis buvo geras nigeris.

Ir štai vieną dieną - galbūt 1967-ųjų spalį - ilgamečio hobio paskirtis šiek tiek pasikeitė. Kažkurią naktį, jam betūnant iki pusės

išraustoje angoje, Rakelei Velč pakibus virš subinės, nusmailintas kūjelio galas, matyt, sulindo į cementą iki pat koto.

Ištraukęs kelis betono luitus Endis tikriausiai išgirdo, kaip kiti žvangėdami krenta žemyn į vamzdį. Ar jis žinojo, jog turės leistis į šachtą, ar tiesiog apstulbo iš nuostabos? Neįsivaizduoju. Gal tuo metu jau buvo matęs kalėjimo projekto planus. Jei ne, galite neabejoti, po velnių, kad mano draugas sugebėjo rasti būdą, kaip užmesti į juos akį.

Spėju, jog būtent tada Endis suvokė pastatęs ant kortos savo gyvenimą... savo ateitį. Gal net nebuvo apmąstęs visų pabėgimo variantų, tačiau turėjo šiokių tokių minčių, nes pirmą kartą prašneko su manimi apie Zihuatanechą. Visai netikėtai toji kvaila skylė iš paprasto žaisliuko virto pagrindiniu koziriu - jei tik jis žinojo apie dugne nutiestą kanalizacijos vamzdį, kuris veda į pelkynus už išorinės sienos. Šiaip ar taip, netruko išsiaiškinti.

Ilgus metus didžiausią rūpestį jam kėlė raktas, paslėptas po vulkaninės kilmės atskala Bakstono laukuose. Dabar Endžiui labiau teko nerimauti dėl to, kad angos neatrastų koks nors stropuolis prižiūrėtojas, kad į kamerą neatkraustytų kito žmogaus, kad jo paties neperkeltų į kitą įkalinimo įstaigą. Ateinančius aštuonerius metus šios mintys kirbėjo galvoje dieną naktį. Tegaliu pasikartoti sakydamas, jog tokio šaltakraujo individo nesu matęs per visą savo gyvenimą. Nežinomybė būtų išvariusi mane iš proto. Tačiau Endis neketino pasitraukti iš žaidimo.

Dar aštuonerius metus derėjo neužmiršti demaskavimo galimybės - tiksliau sakant, *tikimybės*, nes savo rankoje kalinys negalėjo turėti labai gerų kortų, kad ir kaip uoliai būtų rinkęs jas iš kaladės... juolab kad dievai teikėsi rodyti malonę ištisus devyniolika metų.

Pakaruokliškai ironišką pokštą Endžiui galėjo iškrėsti lygtinio paleidimo taryba nusprendusi, jog jis užtektinai atsėdėjo už savo nusikaltimą. Ar galite įsivaizduoti? Prieš tris dienas iki paleidimo kalinys perkeliamas į ne taip griežtai saugomą bloką, idant atliktų fizinius bei profesinius testus. Tuo tarpu senoji kamera kruopščiai išvaloma. Vietoje laisvės Endis būtų praleidęs galybę dienų karceryje ir dar daugiau metų naujojoje kameroje.

Jeigu jis įsilaužė į šachtą 1967-aisiais, kodėl nusprendė pabėgti tiktai 1975-aisiais?

Tiksliai nežinau, bet galiu spėti ir manau, kad neapsiriksiu.

Visų pirma jis tapo dar atsargesnis nei anksčiau. Endis buvo pernelyg protingas, kad stumtųsi visu greičiu į priekį ir mėgintų išsivaduoti per aštuonis ar net aštuoniolika mėnesių. Matyt, jis platino angą į šachtą labai pamažu. Prieš išlenkiant įprastinę Naujųjų metų viskio dozę, skylė išaugo iki puodelio dydžio. Iki 1968-ųjų gimtadienio nusigėrimo skylė atrodė it lėkštė. Prasidėjus 1969-ųjų beisbolo turnyrui, jos apimtis prilygo padėklui.

Kurį laiką galvojau, kad jis turėjo darbuotis sparčiau - turiu omenyje, prasiskverbęs į šachtą. Užuot nešęs į kiemą susmulkinto cemento trupinėlius savo slaptose kišenėse, galėjo tiesiog nušluoti juos į atsivėrusią angą. Sprendžiant iš gana ilgo laiko tarpo, kurį Endis užtruko platindamas skylę, jis nedrįso to daryti. Turbūt pamanė, jog triukšmas gali sukelti kieno nors įtarimus. Arba, žinodamas apie kanalizacijos vamzdį, baiminosi, kad šio nesuskaldytų krentantis betono luitas. Sutrikus nuotėkių sistemai, tuojau pat prasidėtų tyrimas. Nereikia nė aiškinti, kokios pražūtingos būtų pasekmės.

Vis dėlto manau, jog dar prieš tai, kai Niksonas išsikovojo antrąją kadenciją - gal net anksčiau, - anga buvo pakankamai erdvi tokiam nedidukui vaikinui, kaip Endis.

Kodėl gi jis nebėgo?

Štai šioje vietoje, mielieji, mano įžvalgiesiems pastebėjimams tenka užleisti vietą niekuo nepagrįstoms spėlionėms. Galbūt šachta buvo užgrūsta visokiu šlamštu, ir jam prisiėjo gerai paplušėti kuopiant šiukšles? Bet nejau ši darbo dalis užtruko aštuonerius metus? Kas gi tuomet įvyko?

Manau, kad Endis paprasčiausiai išsigando.

Aš jau pasakojau jums, kad po ilgo kalėjimo išėję į laisvę zekai neįstengia prisitaikyti prie tenykščių sąlygų. Žinote, kaip būna pakliuvus už grotų? Iš pradžių tu negali pakęsti keturių sienų, po kurio laiko su jomis apsipranti... ir pagaliau, kai visu kūnu, protu ir siela atsiduodi gyvenimo kalėjime santvarkai, pamilsti jas. Tau pasakoma, kada valgysi, kada rašysi laiškus, kada galėsi parūkyti. Jei dirbi skalbykloje arba metalo plokščių dirbtuvėje, tau išskirtos penkios minutės per valandą, kad nueitum į tualetą. Ištisus trisdešimt aštuonerius metus žygiuodavau nusišlapinti arba išsituštinti dvidešimt penkios minutės po kiekvienos valandos, ir netgi dabar mane

apima poreikis nusilengvinti būtent tuo, o ne kitu laiku. Poreikis pranyksta lygiai po penkių minučių, tačiau vėl sugrįžta prabėgus dvidešimt penkioms minutėms po kitos valandos.

Greičiausiai Endis grūmėsi su tuo tigru - instituciniu sindromu - ir su savo baimėmis, kad visos pastangos gali nueiti šuniui ant uodegos.

Kiek naktų jis praleido žiūrėdamas į plakatą, mąstydamas apie kanalizacijos vamzdį, žinodamas, jog tai vienintelė galimybė išsigelbėti? Peržiūrėjęs planus turbūt išsiaiškino vamzdžio skersmenį, tačiau vargu ar nutuokė, kaip jausis atsidūręs jo viduje. Kalėjimo projekto planuose nebuvo parašyta apie žiurkes, tokias dideles, kad, užuot sprukusios nuo žmogaus, jos puola į kovą... maža to, planuose nebuvo paminėta, ką Endis aptiks vamzdžio gale, jei sugebės iki jo nusigauti. Tokio linksmo pokšto neįstengtų suskelti netgi lygtinio paleidimo taryba: Endis įlenda į nuotėkių sistemą, penkis šimtus jardų šliaužia dusinančioje, išmatomis dvokiančioje tamsoje ir išnėręs laukan įsipainioja į sargybos paspęstą tinklą. Cha, cha, labai juokinga.

Esu tikras, jog tokios mintys ilgą laiką nedavė jam ramybės. Net ir atsidūręs laisvėje, ar jis būtų pajėgęs gauti civilius drabužius ir pasišalinti iš kalėjimo kaimynystės nepastebėtas? Galų gale... tarkim, Endis išsiropščia iš vamzdžio, sprunka tolyn nuo Šošenko dar nespėjus nuaidėti pavojaus signalui, nukeliauja į Bakstoną, apverčia tam tikrą akmenį... ir nieko neranda? Atmeskime tokią dramatišką tikimybę, kaip toje vietoje išdygusį daugiabutį pastatą arba nutiestą prekybos centro mašinų stovėjimo aikštelę. Gal tiesiog vulkaninio stiklo atskalą pastebėjo mažas vaikis, mėgstantis akmenėlius, ir pasiėmė ją namo drauge su seifo raktu vietoje suvenyrų. Visai įmanoma, jog buvusią Endžio prespapjė atsitiktinai nuspyrė medžiotojas, o žvilgantis metalinis daikčiukas patraukė voverės arba šarkos dėmesį. Galbūt kažkuriais metais tuos laukus užtvindė pavasarinis potvynis, nuplovęs raktą kartu su akmenine siena. Galėjo įvykti bet kas.

Man atrodo - nors savo nuomonės neįstengčiau pagrįsti, - jog Endį Diufreną apėmė sąstingis. Šiaip ar taip, jei nestatysi ant kortos, nepraloši. Jūs paklausite, ką gi jis būtų pralošęs? Iš vienos pusės - biblioteką, iš kitos - nuodingą institucinio gyvenimo ramybę. Bet kokią galimybę išsaugoti savo tapatumą.

Visgi, kaip sakiau, Endis įgyvendino savo sumanymą. Jis pamėgino ir... vajė! Ar jo pabėgimas buvo įspūdingas? Ir dar koks!

Jums įdomu, ar jis *išties* pabėgo? Kas dėjosi vėliau? Kas atsitiko, kai Endis nusigavo iki Bakstono lauko ir apvertė vulkaninio stiklo luitą... su sąlyga, jog tas tebekėpsojo vietoje?

Deja, šito negaliu jums papasakoti, kadangi vis dar sėdžiu savo įstaigėlėje ir nežadu artimiausiu metu iš jos išsikraustyti.

Tačiau vieną dalyką paminėsiu. Ankstyvą 1975-ųjų rudenį, tiksliau sakant, rugsėjo 15-ąją, gavau atviruką, išsiųstą iš mažo Teksaso valstijos miestelio, Maknerio, esančio visai netoli Amerikos pasienio, tiesiai priešais El Purvenirą. Nors ant atviruko nebuvo jokios žinutės, aš akimirksniu viską supratau. Širdimi pajutau, lygiai taip pat, kaip mes jaučiame artėjančią mirtį.

Būtent Makneryje jis kirto sieną. Makneryje, Teksaso valstijoje.

Štai ir visa mano istorija, mielieji. Nė nenutuokiau, jog užtruksiu tiek laiko, kol ją užbaigsiu, ir prikeverzosiu tiek puslapių. Pradėjau rašyti gavęs atviruką, o dabar už lango 1976-ųjų sausio 14-oji. Sunaudojau tris pieštukus iki pat jų galiukų ir didžiausią šūsnį popieriaus. Kruopščiai saugojau savo užrašus... kita vertus, nedaug kas būtų pajėgęs įskaityti mano kraigalius.

Pats netikiu, jog iš smegeninės iškrapščiau tiek prisiminimų. Rašydamas apie save tu įkiši lazdą į skaidrų upės vandenį ir gerokai suplaki drumzliną jos dugną.

Juk tu nerašei apie save, girdžiu balsą iš auditorijos kampo. *Tu pasakojai apie Endį Diufreną, o pats tesi nereikšmingas savo istorijos veikėjas.* Tai netiesa - *visa* istorija yra apie mane, kiekvienas prakeiktas jos žodis. Endis įkūnijo dalelę manęs, kurios neįmanoma įkalinti; dalelę manęs, kuri džiūgaus, kai pagaliau atsidarys vartai ir aš žengsiu į laisvę vilkėdamas pigų nunešiotą kostiumą, spausdamas kišenėje dvidešimties dolerių vertės turtą. Dalelė manęs spinduliuos džiaugsmą, nepaisant to, kad aš būsiu senas, palūžęs ir išsigandęs. Esmė ta, jog Endis buvo išsaugojęs dvasios tvirtybę, skirtingai nuo manęs, ir mokėjo ja pasinaudoti.

Daug kas iš mūsų laimingosios šeimynėlės iki šiol gerai atsimena Endį Diufreną. Mums gera vien pagalvojus, kad jam pavyko

pasprukti, ir šiek tiek liūdna. Kai kurių paukščių neuždarysi į narvą. Jų plunksnos pernelyg ryškios, jų giesmės pernelyg žavios ir nesuvaržytos. Todėl tenka juos paleisti arba žvelgti, kaip jie nutolsta prasmukę pro siaurą narvo durelių plyšį. Jūs esate laimingi matydami, kaip tie paukščiai išskrenda į laisvę, ir tuo pačiu suprantate, kad be jų įsitvyros niūri tuštuma.

Džiaugiuosi sugebėjęs papasakoti jums šią istoriją, nors dėsčiau įvykius ne itin nuosekliai ir pieštuku pabaksnojęs atsiminimus (tarytum šaka maišydamas upės dumblą) pasijutau šiek tiek liūdnas bei senesnis, nei iš tiesų esu. Dėkui, kad klausėtės. Beje, Endi, jei tu tikrai nukeliavai ten, kur žadėjai, pažvelk už mane į žvaigždes, saulei nusileidus už horizonto, paliesk smėlį, įbrisk į vandenį ir pasijusk laisvas.

Nesitikėjau, jog kada nors pratęsiu savo pasakojimą, bet štai aš sėdžiu prie stalo ir vartau suglamžytus, užlankstytus lapus ketindamas pridėti kelis naujus iš bloknoto, kurį nusipirkau parduotuvėje - paprasčiausiai užėjau į vieną iš Portlendo parduotuvių Kongreso gatvėje ir nusipirkau.

Maniau, kad paskutinį istorijos tašką padėjau Šošenko kalėjimo kameroje, apniukusią 1976-ųjų sausio dieną. Dabar 1977-ųjų gegužė, ir aš gyvenu Portlende, pigiame “Briusterio” viešbučio kambarėlyje.

Pro atvirą langą sklinda mašinų keliamas triukšmas - griausmingas, jaudinantis ir bauginantis. Nuolatos žvalgausi į langą norėdamas įsitikinti, kad jis ne su grotomis. Sunkiai užmiegu naktimis, nes lova - paprasta, kaip ir pats kambarys - atrodo per didelė bei pernelyg prašmatni. Kiekvieną rytą prabundu lygiai 6:30 drebėdamas ir nesuvokdamas, kur esu. Mane kankina pasikartojantis košmaras, tarytum aš krentu į bedugnę. Šis pojūtis ne tik gąsdina, bet ir suteikia šiokį tokį palengvėjimą.

Kas pasikeitė mano gyvenime? Nejau neatspėsite? Teisingai, lygtinai išėjau į laisvę. Po trisdešimt aštuonerių rutininių prašymų ir jų atmetimų metų (per tą laikotarpį kojas pakratė trys mane gynę advokatai), pagaliau tarybos nariai nusprendė manęs pagailėti. Tikriausiai jie galvojo, jog sulaukęs penkiasdešimt aštuonerių daugiau nekeliu grėsmės visuomenei.

Jau ketinau sudeginti dokumentus, kuriuos ką tik skaitėte. Išleidžiamuosius lygtinai prižiūrėtojai apieško taip pat kruopščiai, kaip ir "šviežias žuveles". Mano "memuarų" būtų užtekę, kad įstrigčiau Šošenke dar šešeriems ar aštuoneriems metams, tačiau labiausiai jaudinausi dėl ko kito: užrašuose paminėjau miestelio, kuriame turėtų gyventi Endis, pavadinimą. Meksikos policija mielai bendradarbiautų su amerikiečiais, ir aš nė kiek netroškau, kad už mano laisvę - arba nenorą atsikratyti ilgai ir sunkiai rašyta istorija - Endis sumokėtų savąja.

Tada prisiminiau, kaip 1948-aisiais Diufrenas įsinešė į kalėjimą penkis šimtus dolerių, ir pasinaudojau tuo pačiu būdu. Dėl viso pikto perrašiau kiekvieną puslapį, kuriame paminėjau Zihuatanechą. Jei mano kūrinys būtų surastas per "paskutinę apžiūrą", aš būčiau nedelsiant nugrūstas į senų pažįstamų ratą... tačiau policininkai pultų ieškoti Endžio Peru pakrantėje, Las Intrudo miestelyje.

Lygtinio paleidimo taryba rado man "sandėlininko padėjėjo" darbą Spriuso prekybos centre, įsikūrusiame pietinėje Portlendo dalyje - tai reiškia, jog tapau paprasčiausiu patarnautoju. Kaip žinote, tokios pareigos atitenka dviejų rūšių žmonėms - jaunikliams ir seniams. Niekas nekreipia dėmesio nei į vienus, nei į kitus. Jei buvote užsukęs į Spriuso prekybos centrą 1977-aisiais, kovo ar balandžio mėnesiais, kol ten dirbau, ne išimtis, kad būtent aš tempiau jūsų prekes į mašiną.

Tiesą sakant, nemaniau, jog sugebėsiu išgyventi kitoje Šošenko sienų pusėje. Jei atmenate, vienu metu tvirtinau, neva kalėjimo visuomenė tėra gerokai sumažintas išorinio pasaulio modelis, bet aš neįsivaizdavau, kaip *sparčiai* išorėje viskas keičiasi, koks žmonių gyvenimo *tempas*. Jie netgi kalba greičiau. Ir garsiau.

Sunku prisitaikyti prie naujų sąlygų... man asmeniškai dar nepavyko to padaryti. Pavyzdžiui, moterys. Beveik keturiasdešimt metų aš buvau kone užmiršęs, kad jos atstovauja pusei žmonijos. O išėjus į laisvę, jos pasipylė iš visų kampų, ypač parduotuvėje. Senos moterys, nėščios moterys, dėvinčios palaidines su strėlytėmis, nukreiptomis žemyn į užrašą KŪDIKIS YRA ČIA, liesos moterys su aptemptais marškinėliais, pro kuriuos aiškiai matėsi išsišovę speneliai - 1938-aisiais, kai mane teisė už žmogžudystę, tokius rūbus vilkinčioms moterims būtų liepta pasitikrinti psichinę būklę, - įvairiau-

sių ūgių ir formų moterys. Dirbdamas bemaž visą laiką vaikščiojau su pusiau stačiu draugeliu ir nuolatos keiksnojau save už tai, kad esu gašlus senis.

Problemų keldavo ir tualetas. Kai tekdavo nusišlapinti (tokį norą pajusdavau lygiai dvidešimt penkios minutės po kiekvienos valandos), užvaldydavo nesuvaldomas poreikis pranešti apie tai savo viršininkui. Vienas dalykas yra žinoti, jog išoriniame, pernelyg ryškių spalvų, pasaulyje tau nebūtina prašyti leidimo užsimanius į tualetą, ir visai kas kita - įsisąmoninti šį faktą, kai tiek metų turėdavai paskelbti apie savo ketinimus artimiausiam prižiūrėtojui, antraip pakliūdavai kelioms dienoms į karcerį.

Aš nepatikau savo naujajam viršininkui. Jaunas, dvidešimt šešerių ar septynerių metų vyrukas aiškiai manimi bjaurėjosi tarytum susigūžusiu nuolankiu šunėku, kuris inkščia geisdamas, kad jį kas nors paglostytų. Jėzau Kristau, aš pats savimi bjaurėjausi. Tačiau... nieko negalėjau pakeisti. Norėjau surikti tam vaikinui: *Štai kokiu tampi praleidęs visą gyvenimą kalėjime, jaunuoli. Kiekvienas, turintis bent truputį valdžios, yra tavo šeimininkas, o tau atitenka šuns vaidmuo. Net jei ir suvoki virtęs šunimi, nekreipi į tai dėmesio, nes kolegos su pilkomis uniformomis neką geresni už tave. Išoriniame pasaulyje visai kas kita.* Tačiau jis niekada to nesuprastų. Kaip ir mane prižiūrintis pareigūnas - stambus stačiokas, buvęs jūrų pėstininkas, su didžiule raudona barzda, nenuilstamai laidantis lenkiškus juokelius. Kiekvieną savaitę išskirdavo man penkias minutes. “Vis dar nieko neprisidirbai, Redai?” - klausdavo jis, kai išsekdavo lenkiškų juokelių bagažas. Papurtydavau galvą, ir tuo mūsų pokalbis užsibaigdavo... iki kitos savaitės.

Iš radijo imtuvų sklindanti muzika... Kai sėdau už grotų, grupės dainavo ne taip energingai. Dabar atrodo, kad visi klykauja vien tik apie pasidulkinimą. Tiek daug mašinų. Iš pradžių, kirsdamas gatvę, siaubingai baimindavausi dėl savo gyvybės.

Viskas kėlė nuostabą ir baimę - manau, jog suprantate, ką noriu pasakyti, ar bent pradedate suvokti. Aš ėmiau svarstyti, kaip sugrįžti į kalėjimą. Kai esi išleistas lygtinai, tinka bet kokios priemonės. Gėda prisipažinti, bet galvojau apie vagystę - norėjau nušvilpti šiek tiek pinigų ar kokių nors prekių iš Spriuso prekybos centro - bet ką, jei tai padėtų sugrįžti į ramią jaukią vietelę, kur mintinai žinai nusistovėjusią dienos tvarką.

Jei būčiau nepažinojęs Endžio, tikriausiai būčiau tai padaręs. Aš nesilioviau mąstęs apie jį, daugybę metų su kūjeliu krapščiusį sienoje cementą, idant išsikovotų taip trokštamą laisvę. Pagalvodavau apie tai ir susigėdęs išmesdavau iš galvos mintis apie sugrįžimą atgal. Tiesa, jūs galite sakyti, kad jis turėjo daugiau priežasčių geisti laisvės negu aš - Endžio laukė nauja tapatybė ir krūva pinigų. Tačiau jūs klystate. Jis nežinojo tiksliai, ar po akmeniu tebeglūdi nauja tapatybė, o be šios nebūtų gavęs ir pinigų. Ne, jam tereikėjo laisvės. Nusprendęs atsisakyti naujo gyvenimo aš spjaučiau į tai, ką mano draugas stengėsi per kraujus susigrąžinti.

Užuot pradėjęs vagiliauti, laisvu nuo darbo metu sėsdavau į pakeleivingą mašiną ir vykdavau į nediduką Bakstono miestelį. Ankstyvą 1977-ųjų balandį laukuose buvo ką tik bepradedąs tirpti sniegas, truputį sušilo oras, beisbolo komandos ruošėsi naujam vienintelio Dievo palaiminto žaidimo - nė kiek tuo neabejoju - sezonui. Iškeliaudamas neužmiršdavau į kišenę įsimesti kompaso.

Bakstone driekiasi didelis laukas, - kalbėjo Endis, - *o šiauriniame jo gale stūkso akmeninė siena tarsi iš Roberto Frosto eilėraščio. Prie jos pagrindo glūdi uolienos luitas, niekaip nesusijęs su Meino lauku.*

Bergždžias reikalas, pasakysite jūs. Kiek laukų yra šalia nedidelės Bakstono gyvenvietės? Penkiasdešimt? Šimtas? Gal netgi daugiau, jei pridėsime dirbamus žemės plotus, kurie buvo ne kas kita, kaip paprasčiausios ganyklos Endžiui pakliuvus į kalėjimą. Ne išimtis, jog pats nesuprasiu, ar aptikau būtent tą lauką. Galbūt nepastebėsiu juodos vulkaninio stiklo atskalos arba, kas labiau tikėtina, Endis bus pasiėmęs ją su savimi.

Sutinku, tai tikrai tuščias laiko švaistymas. Ir pavojingas, bent jau lygtinai išleistam į laisvę žmogui, nes prie kai kurių laukų aiškiai matėsi ženklas su užrašu PRIVAČIOS VALDOS. Kaip jau sakiau, valdžiai tereikia menkiausios dingsties, kad vėl užliptų jums ant nuospaudų. Beviltiškas reikalas... tačiau tą patį galima pasakyti ir apie dvidešimt septynerius metus trupinamą betoninę sieną. Argi ne miela, kai žmogus, anksčiau gaudavęs, ko tik jūs užsigeisdavote, o dabar virtęs senu patarnautoju, susiranda užsiėmimą, kuris padeda nuslopinti neramias mintis dėl naujo gyvenimo? Aš turėjau ką veikti: ieškojau Endžio akmens.

Taigi keliaudavau pakeleivingomis mašinomis į Bakstoną,

slampinėdavau vieškeliais, klausydavausi paukščių čiulbesio, pavasarinių upelių gurgėjimo, apžiūrėdavau butelius, kyšančius iš tirpstančio sniego - deja, apdaužytus ir nesuperkamus; tais laikais, kai patekau už grotų, pasaulis nebuvo toks išlaidus - ir žvalgydavausi į laukus.

Daugumą jų iš karto atmesdavau, neišvydęs akmeninės sienos. Kituose pastarosios stūksodavo ne šiaurinėje pusėje, anot mano kompaso. Vis tiek prie jų prieidavau. Tiesiog gerai jaučiausi tai darydamas. Jaučiausi *laisvas* ir visiškai ramus. Vieną šeštadienį prie manęs prisigretino senas šuo. Kartą mačiau elnią, sulysusį po žiemos.

Pagaliau išaušo balandžio 23-oji, ir šios dienos aš niekada neužmiršiu, net jei gyvensiu dar penkiasdešimt aštuonerius metus. Švelnią šeštadienio popietę žingsniavau Senojo Smito keliu - pavadinimą sužinojau iš mažo berniuko, žvejojusio ant tiltelio. Atsisėdęs ant pakelės akmens kurį laiką kramsnojau užkandžius, sudėtus į rudą prekybos centro maišelį. Kai baigiau, sąžiningai užkasiau likučius - to mane išmokė tėvas, kuris mirė, kai buvau dar vaikigalis, nedidesnis už žvejį ant tilto.

Maždaug antrą valandą kairėje kelio pusėje pastebėjau didelį lauką. Pačiame jo gale į šiaurės vakarus driekėsi akmeninė siena. Nieko nelaukdamas numaknojau link jos per drėgną žemę. Mačiau, kaip iš ąžuolo į mane žvairuoja voverė.

Įveikęs du trečdalius sienos pastebėjau akmenį. Aš negalėjau suklysti. Tai juodo, lygaus it šilkas vulkaninio stiklo luitas, niekaip nesusijęs su Meino lauku. Ilgą laiką aš tiesiog žvelgiau į jį, nežinia kodėl jausdamas, jog tuojau pratrūksiu rėkti. Kažką po nosimi niurnėjo iš paskos atsekusi voverė. Atrodė, kad besidaužanti širdis netrukus purptelės iš krūtinės.

Kai įstengiau susitvardyti, atsitūpiau šalia akmens - mano sąnariai supokšėjo lyg dvivamzdis šautuvas - ir paliečiau jį. Tikras. Pakėliau luitą ne todėl, kad būčiau manęs, esą po juo kažkas glūdi; galėjau paprasčiausiai atsistoti ir nueiti taip ir nesužinojęs, ar ten kas nors yra. Patikėkite, nenorėjau pasiimti jo, nes šis daiktas man nepriklausė; apėmė jausmas, kad patraukęs juodo stiklo atskalą iš lauko įvykdyčiau pasibjaurėtiną vagystę. Turbūt pakėliau akmenį, nes norėjau pajusti įvykių realumą liesdamas glotnų jo paviršių.

Neturiu nė menkiausio supratimo, kiek laiko praleidau spoksodamas į tai, kas gulėjo apačioje. Akys matė, tačiau protas nesuvokė. Plastikiniame, nuo drėgmės apsaugančiame maišelyje tūnojo vokas, ant kurio puikavosi mano vardas, brūkštelėtas tvarkinga Endžio rašysena.

Ištraukiau voką ir padėjau akmenį ten, kur jį buvo palikęs Endis, o dar anksčiau - jo draugas.

Brangusis Redai,

Jei skaitai šitą laišką, vadinasi, esi išėjęs į laisvę. Vienaip ar kitaip, bet iš kalėjimo išlindai. Nuėjęs tokį kelią, gal panorėsi žengti šiek tiek toliau? Juk tu prisimeni miesto pavadinimą, ar ne? Man praverstų geras žmogus, galintis padėti atsistoti ant kojų.

Išgerk už mane stiklelį ir apsvarstyk pasiūlymą. Aš lauksiu tavęs. Neužmiršk, kad viltis yra geras dalykas, kuris niekada nemiršta. Galbūt geriausias iš visų. Tikiuosi, jog tu gausi mano laišką.

Tavo draugas

Piteris Stivensas

Laišką perskaičiau ne lauke. Tuo metu pajutau nenumaldomą norą kuo greičiau sprukti, kol niekas manęs nepastebėjo. Juokingai skamba, tačiau mane užvaldė siaubas, kad galiu vėl nugarmėti į kalėjimą neteisėtai peržengęs privačių valdų ribą.

Permečiau akimis laiškelį sugrįžęs į savo kambarį, prisigėrusį senų žmonių maisto kvapais - “Pjausnia-roniais”, “Ryžia-roniais”, “Lakšti-roniais”. Lažinuos, jog visi Amerikos seniai, gaunantys varganus atlyginimus, šiuo metu valgo *ronius*.

Atplėšęs voką perskaičiau Endžio žinutę, tada suspaudžiau rankomis galvą ir pravirkau. Kartu su laišku voke gulėjo dvidešimt naujutėlaičių penkiasdešimties dolerių vertės kupiūrų.

Taigi dabar sėdžiu “Briusterio” viešbutyje, teoriškai tapęs bėgliu - nusikaltau, nes pažeidžiau lygtinio paleidimo taisykles, bet abejoju, ar policija blokuos kelius gaudydama tokį prasižengėlį, - ir svarstau, ką daryti toliau.

Be šio rankraščio ir nedidelio lagaminėlio, kuriame telpa visas mano turtas, daugiau nieko neturiu. Jei neminėsime devyniolikos penkiasdešimtinių, keturių dešimtinių, penkinės, trijų banknotų po

vieną dolerį ir smulkių metalinių centų. Vieną stambiąją kupiūrą teko pakeisti perkant popieriaus lapus ir cigarečių pakelį.

Svarstau, ką daryti toliau.

Kvailas klausimas, kai teturi dvi išeitis: gyventi arba numirti.

Visų pirma įkišiu rankraštį į krepšį, užsimesiu apsiaustą, nulipsiu laiptais žemyn ir išsinešdinsiu iš šito blusų lizdo. Paskui užsuksiu į artimiausią barą, padėsiu penkių dolerių kupiūrą priešais barmeną ir paprašysiu dvigubą neskiesto "Jack Daniels" viskio porciją - išlenksiu stiklą už save ir už Endį Diufreną. Išskyrus kelis butelius alaus, pirmą kartą nuo 1938-ųjų gersiu būdamas laisvas žmogus. Tada duosiu barmenui vieną dolerį arbatpinigių ir nuoširdžiai jam padėkosiu. Palikęs užeigą nusigausiu iki tolimųjų autobusų reisų stoties, įsikūrusios Pavasario gatvėje, nusipirksiu bilietą ir važiuosiu į El Pasą, pakeliui aplenkdamas Niujorką. Kai atsidursiu El Pase, nusipirksiu bilietą iki Maknerio, o jau tenai turėsiu progą išsiaiškinti, ar toks senas sukčius, kaip aš, gali kokiu nors būdu įveikti sieną, skiriančią Ameriką nuo Meksikos.

Miestelio pavadinimą prisimenu kuo puikiausiai. Zihuatanechas. Jis pernelyg gražus, kad išdiltų iš atminties.

Aš taip jaudinuosi, jog vos nulaikau pieštuką drebančioje rankoje. Manau, jog tokias emocijas tegali jausti laisvas žmogus, kuris rengiasi ilgai kelionei nežinodamas, kaip šioji užsibaigs.

Viliuosi, jog tenai manęs lauks Endis.

Viliuosi, kad nekils problemų kertant sieną.

Viliuosi pasimatyti su savo draugu ir paspausti jo ranką.

Viliuosi, kad Ramusis vandenynas toks pat žydras, kaip ir mano sapnuose.

Aš *viliuosi.*

Vertė
BRONIUS BRUŽAS

DAUGIAMILIJONINIS BESTSELERIS

Gyvenime visuomet ir už viską reikia mokėti. Kartais grynaisiais, o kartais - baime, nuolatine įtampa, dieną ir naktį persekiojančiomis nelemtomis vizijomis. Tad ar įmanoma išsivaduoti iš siaubą keliančių naktinių košmarų, ar įmanoma pabėgti nuo pasąmonės demonų? "Doloresa Kleiborn" - itin savitas Stepheno Kingo romanas apie intriguojančiai persipynusius dviejų moterų gyvenimus. Moterų, nepanorusių paklūsti likimui, nusprendusių tapti keršto deivėmis - joms nusidėjusius vyrus nuteisti savo teismu.

"Rita Heivort ir pabėgimas iš Šošenko kalėjimo" - nostalgija ir liūdesiu dvelkianti apysaka apie kalėjimo kasdienybę, drastiškus kalinių tarpusavio santykius, apie jų daliai tekusius siaubus bei kančias. Tai pasakojimas apie tris įkalinimo iki gyvos galvos nuosprendžius gavusį vyruką, kuris savo "šeimynėlės" nariams sugebėjo "suveikti" praktiškai viską, ko tik širdis geidžia. Neįstengė jis tik vieno - nusipirkti laisvės. Nei sau, nei savo draugams.

